

พัฒนาการ การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่
Evolution, Organization and Roles of the Muslim Student Society at
the Prince of Songkla University, Hat Yai Campus

เพิ่มพูล มังมีศรีสุข

Permpoon Mangmeesrisuk

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

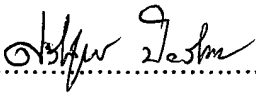
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of
Master of Arts in Human and Social Development
Prince of Songkla University

2555

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

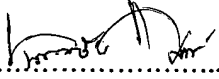
ชื่อวิทยานิพนธ์ พัฒนาการ การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
ผู้เขียน นางสาวพิมพ์พล มั่งมีศรีสุข
สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

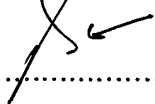
.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ปิยะตน์วงศ์)

คณะกรรมการสอบ

.....
.....ประธานกรรมการ

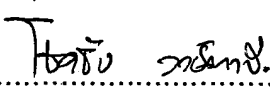
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษมทรัพย์ และหิม)

.....
.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มูฮัมหมัดซาคี เจ๊ะหะ)

.....
.....กรรมการ

(ดร.อับดุลอนิง ลือแค)

.....
.....กรรมการ

(อาจารย์โชคชัย วงษ์ตานี)

.....
.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศรีสุพร ปิยะตน์วงศ์)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

.....
(ศาสตราจารย์ ดร.อมรรัตน์ พงศ์คารา)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อวิทยานิพนธ์	พัฒนาการ การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
ชื่อผู้เขียน	นางสาวเพ็ญ พูล มั่งมี ศรี สุข
สาขาวิชา	พัฒนามนุษย์ และสังคม
ปีการศึกษา	2554

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “พัฒนาการ การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ประวัติความเป็นมา พัฒนาการด้านการบริหาร พัฒนาการด้านบทบาทและปัญหาหรืออุปสรรคที่ดำเนินการดำเนินงาน

จากการศึกษาพบว่า พัฒนาการในแต่ละด้านสามารถแบ่งได้เป็นยุคตามประเด็นหรือเนื้อหาของแต่ละยุคซึ่งสอดคล้องกับช่วงเวลาที่กล่าวคือ ยุคที่หนึ่ง (พ.ศ. 2521 – 2526) เป็นช่วงเวลาของการก่อร่างสร้างตัว วัตถุประสงค์การดำเนินงานกิจกรรมในยุคต่อมาการบริหารเป็นแบบเรียบง่าย เป็นบทบาทที่มีต่อสมาชิกภายในชมรม ส่วนอุปสรรคที่พบคือ การรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามอิสลาม

ยุคที่สอง (พ.ศ. 2527-2531) เป็นช่วงเวลาที่มีชมรมมุสลิมให้ผลการศึกษาแก่สังคมตามหลักการศาสนาและสร้างความสำเร็จให้กับชมรมนอกเหนือจากนี้แล้ว บทบาทของชมรมได้ขยายไปยังภายนอกมหาวิทยาลัย ยอมรับการบริหารไม่มีความแตกต่างจากยุคแรกมากนัก

ยุคที่สาม (พ.ศ. 2532-2551) มีความเคลื่อนไหวในเรื่องของคณะกรรมการหญิงและเพศชายที่ยังนำการบูรณาการใช้ในการดำเนินงานบทบาทของชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้เน้นไปที่พยายามปรับตัวให้สอดคล้องกับสังคมอิสลามและทดสอบศักยภาพของชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้คือ การมีความคิดเห็นที่แตกต่างจากในของ

ยุคที่สี่ หรือ ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2552-2554) เป็นชมรมมุสลิมฯ พยายามที่จะคงเจตนารมณ์ของการรวมตัวให้มากที่สุด นอกจากนั้นยังมีการที่จะให้มีสถานที่ที่เหมาะสมเป็นอาคารหรือ ก่อสร้างบทบาทของชมรมมุสลิมฯ ในพื้นที่ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ส่วนการบริหารนั้นไม่แตกต่างจากยุคก่อนหน้าแต่เดิมหรือเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดบางประการเพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์ในปีปัจจุบัน

Thesis Title	Evolution, Organization and Roles of the Muslim Student Society at the Prince of Songkla University, Hat Yai Campus
Author	Miss Permpoon Mangmeesrisuk
Major Program	Human and Social Development
Academic Year	2011

ABSTRACT

The purposes of this qualitative research were to study the Muslim Student Society at the Prince of Songkla University, Hat Yai campus in aspects as follows: its history, evolution of its management, evolution of its roles, and problems or obstacles faced during its operation.

It was found that the evolution of each aspect can be divided into four periods. That is, the first period (1987 – 1983) is the period of establishment and initiation of student activities which laid a foundation for activities in the subsequent periods. The management was simple. Its major role was to serve its members within the society. The obstacle during this period was Halal food consumption.

In the second period (1984 – 1988), the Muslim Student Society encouraged students to follow religious dress and raised understanding of the dress code change. In addition, its roles were extended beyond the university. In term of management, it was not much different from its first period.

In the third period (1989-2008), Islam gender roles became evident. Shura was used to select the society president. Its role in this period mainly concerned behavior adjustments related to Islam teachings. The main challenge of this society in this period was the different opinions among its members.

In the fourth period or the present period (2009 – 2011), the Muslim Student Society attempts to maintain its objective of continuously getting together. Furthermore, it tries to find a permanent place for praying. Its roles are both within and outside the university. Its management is not different from the past but there are certain changes to suit current situations.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ไม่อาจมีขึ้นได้ หากขาดความช่วยเหลือจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ศรี สุ พร ปี ยร์ ตนวงศ์ ผู้เป็นทั้งที่ปรึกษาอันหาได้ยากยิ่ง คําสอนสั่ง และคำแนะนำ รวมถึงการให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์ ความสะดวกตลอดจนมิตรไมตรีที่อยู่ในใจเสมอและรู้สึกซาบซึ้งทุกครั้งที่ระลึกถึง

สำหรับทุกคำแนะนำและการเสียสละเวลาของ ศุภรัตน์ อาจารย์ ดร. เกษตรชัย และทีมอาจารย์ โชคชัย วงษ์ ตานี และคุณอรุณ อึ้ง ลือ แด ในการมาทำหน้าที่ยังเป็นทั้งคณะกรรมการสอบโครงร่างวิทยานิพนธ์ และกรุณาตรัสสอนผู้มีอหังการวิบัติ การวิจัยของผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกษตรชัย และวิวัฒน์ โชคชัย วงษ์ ตานี ดร. อับดุลรอญี ลือ แด และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ธีระ หะ ที่เอื้อเฟื้อ อำนวยความสะดวกเป็นคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

สำหรับคุณกิตติ ปัทม แสงงาม ผู้เปรียบเสมือนพี่ชายคอยหนุนนำ ชี้แนะ ส่งเสริมให้มีความรู้ในเรื่องต่างๆ แก่ผู้วิจัยอย่างไม่มีที่สิ้นสุด คุณกิตติ ปัทม คอยตอบคำถามในเรื่องต่างๆ แก่ผู้วิจัยอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

แต่เพื่อนพี่น้อง พมส. ทุกคนในวันเวลาระยะเป็นพลังแห่งกำลังใจที่ดีตลอดไป

แต่เพื่อนพี่น้องนักศึกษามุสลิมทุกคนที่ยังที่เล่าที่เล่าสู่กันฟัง การศึกษาไปแล้ว ผลงานจากความทุ่มเทและสละตนของทุกคน คือ ความตั้งใจดี คำพูด คำปรึกษา วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ และขอขอบคุณอย่างมากมายที่ให้โอกาสแก่ผู้เขียนได้ก้าวสู่ในสิ่งที่รัก บิ๊ว นื่องมุสลิมทุกคน ผู้วิจัยหวังอย่างยิ่งว่า เมื่อผู้เขียนออกไปนี้ ก็ยังงาม สติ ม จะมิได้เป็นเพื่อ "คนแปลกหน้าที่คุ้นเคย" สำหรับนักศึกษามุสลิมทุกคนของมหาวิทาลัย สงขลานครินทร์ อีกต่อไป

และท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยไม่อาจมาถึงวันนี้ "ถ้าไม่มีครอบครัวที่คอยประคองไปได้ วย บิ คามารดาและน้องสาวอันเป็นที่รักยิ่ง โดยเฉพาะคุณพี่ ศรี สุ ข บิ คามารดา— สำหรับผู้วิจัยแล้ว ทรัพย์สมบัติอันมีค่าอย่างไม่มีที่สิ้นสุด "ใจดี" ที่ได้มาจากบิดานั้น คือ คำพิียงสามพยางค์ ทว่ายิ่งใหญ่ และมีค่าเหลือ "ฮักการศึกษามุสลิม" นึกอ้อว่า

พี่ ม พู ล มั ง มี ศรี สุ ข

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(3)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
สารบัญตาราง	(9)
สารบัญภาพ	(10)
บทที่ 1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	5
คำถามการวิจัย	6
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
ขอบเขตการศึกษา	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
ข้อตกลงเบื้องต้น.....	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
1. แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม.....	11
2. แนวคิดเรื่องการบริหาร	25
3. แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการในศาสนาอิสลาม	33
4. แนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	39
5. เอกสาร/งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
6. ความเป็นมาของการตั้งชมรมกิจกรรมนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่	52

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	
1. วิธีการศึกษา.....	58
2. ผู้ให้ข้อมูล	59
3. เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล	60
4. การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล	61
5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล	62
6. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	63
7. การวิเคราะห์ข้อมูล	64
บทที่ 4 ผลการวิจัย	
1. ประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่	65
2. พัฒนาการด้านการบริหารของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่	79
3. พัฒนาการด้านบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่	93
4. ปัญหาที่เผชิญและการรับมือกับอุปสรรคของชมรมมุสลิมฯ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่	113
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล	
1. สรุปผลการวิจัย	116
2. อภิปรายผลการวิจัย	122
3. ข้อเสนอแนะ	130
บรรณานุกรม	133
บุคลากร	145

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก.....	149
ก. แบบสัมภาษณ์เรื่อง พัฒนาการ การบริหาร และบทบาท ของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่	150
ข. รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย	163
ค. จำนวนนักศึกษามุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2546 – 2553	165
ง. ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่องการเรียนการสอน และการสอบในวันสำคัญของแต่ละศาสนาและประเพณีไทย	167
จ. ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง การเรียนการสอน และการสอบของนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม	169
ฉ. ระเบียบการชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ว่าด้วยการบริหารงานของคณะกรรมการชมรม	171
ช. ทำเนียบประธานและอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่	181
ซ. จำนวนชมรมของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 – 2554	185
ฅ. อธิบายความหมายคำศัพท์ในงานวิจัย	189
ประวัติผู้วิจัย	198

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	ตารางแสดงเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์ของกองกิจการนักศึกษา..... 55
2	ตารางแสดงจำนวนนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ระหว่าง พ.ศ. 2456-2553 166
3	จำนวนชมรมของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ พ.ศ. 2545-2554..... 186

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบแนวคิด.....	7
2 โครงสร้างและการบริหารงาน กองกิจการนักศึกษา	57
3 ตราสัญลักษณ์ของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่	66
4 อาคารกิจกรรมนักศึกษา	73
5 ห้องชมรมมุสลิมฯ	73
6 ภายในห้องชมรมมุสลิมฯ	74
7 โลโก้รศ.....	74
8 แผนภาพแสดงขั้นตอนการคัดเลือกประธานชมรมมุสลิมฯ	88
9 ป้ายประชาสัมพันธ์การโหวตแคนดิเดท	89
10 หน่วยเลือกตั้ง	89
11 จุดนับคะแนนฝั่งมุสลิมะฮ์	90
12 หีบรับบัตรฝั่งมุสลิมิน	90
13 หีบรับบัตรฝั่งมุสลิมะฮ์.....	91
14 ใบบันทึกการนับคะแนนอะมีเราะฮ์	91
15 ภาพประชาสัมพันธ์ค่ายผู้นำ	100
16 ป้ายประชาสัมพันธ์งานบรรยายธรรม“เส้นทางเดียวกัน”.....	102
17 การบรรยายธรรม	102
18 ผู้มาเข้าร่วมฟังการบรรยายธรรมหัวข้อ“Islam Way; Way to Islam”	103
19 บรรยากาศภายในงานกุรบ้านสัมพันธ์	104
20 อุปกรณ์ประกอบอาหารภายในงาน	104
21 เจ้าหน้าที่ประจำโต๊ะขายหนังสือ.....	105
22 ผู้มาเข้าร่วมงานสามารถนำอาหารใส่กล่องไปฝากเพื่อนๆ ได้	105
23 บรรยากาศการเปิดงานค่ายจูมมือน้อง.....	107
24 ที่นั่งของนักเรียนมุสลิมินและมุสลิมะฮ์	107
25 การกล่าวเปิดงาน โดยประธานชมรมมุสลิมฯ.....	108
26 ฝ่ายสวัสดิการค่ายฯ.....	108

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
27	พื้ค้ำยฯบางส่วนของฝ้ายมุสลิมะฮ์109
28	พื้ค้ำยฯ ฝ้ายมุสลิมะฮ์109
29	ค้ำยงมือน้องๆ ได้รับโล่เกียรติยศ.....110
30	พื้ๆ ค้ำยฯ ส่งน้องๆ กลับบ้าน.....110
31	ป้ายรณรงค์ป้องกันการผิดประเวณี (1) 128
32	ป้ายรณรงค์ป้องกันการผิดประเวณี (2).....129

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศาสนาและลัทธิความเชื่อเป็นสิ่งที่ปรากฏในโลกพร้อมๆ กับพัฒนาการ การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์นับแต่สมัยแรกเริ่มจนกระทั่งปัจจุบัน ดังปรากฏว่าในปัจจุบัน มีศาสนาและลัทธิความเชื่อต่างๆ มากมายและหลากหลาย โดยเกณฑ์ที่ใช้แบ่งศาสนาออกเป็น ประเภทต่างๆ นั้นมีหลากหลาย โดยเฉพาะการแบ่งตามการนับถือพระเจ้า (มหาวิทยาลัยมหามงกุฎ ราชวิทยาลัย, 2554) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ นั่นคือ กลุ่มแรก นับถือพระเจ้า เรียกว่า ศาสนา เทวนิยม (Theism) ในกลุ่มนี้ยังแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ นับถือพระเจ้าองค์เดียว เรียกว่า เอกเทวน นิยม (Monotheism) และ นับถือพระเจ้าหลายองค์ เรียกว่า พหุเทวนิยม (Polytheism) ส่วนกลุ่มที่ สอง ไม่นับถือพระเจ้า เรียกว่า ศาสนา อเทวนิยม (Atheism)

ในบรรดาศาสนาเทวนิยมแบบเอกเทวนิยม (Monotheism) นั้น นับได้ว่า ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาหนึ่งที่มีบทบาทและมีความสำคัญอย่างยิ่ง นั่นคือ เป็นศาสนา ที่มีประชากรนับถือจำนวนมากเป็นลำดับต้นๆ ของโลก¹

สำหรับคำว่า “อิสลาม” มีความหมายถึง “การยอมจำนนเพื่อบรรลุถึง ความสันติสุข” (บรรจง บินกาซัน, 2542 : 175) ทั้งนี้ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญกับการนับถือ พระเจ้าเพียงองค์เดียว คือ อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอะลา) และผู้ที่เป็นศาสนามีนามว่า มุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮูอะลัยฮิวะซัลลัม) ผู้เป็นดั่งแบบอย่างหรือแบบฉบับการปฏิบัติตนของผู้นับถือศาสนา อิสลาม ที่เรียกว่า “มุสลิม” อันมีความหมายว่าเป็นผู้นอบน้อม ยอมตนต่อพระประสงค์ของอัลลอฮ์

¹ ประมาณ 22 % ของประชากรโลกเป็นมุสลิม นั่นคือมีประชากรมุสลิมกระจายอยู่ใน 50 ประเทศโดยประมาณ ซึ่งพูดภาษาหลักต่างๆ ถึง 60 กว่าภาษา (The Royal Islamic Strategic Studies Centre, 2010 : 191)

(ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) สำหรับหลักคำสอนของศาสนาปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอาน เปรียบเสมือนธรรมเนียมสูงสุดของชีวิตและได้รับการแปลเป็นภาษาต่างๆ มากมาย²

สำหรับหัวใจสำคัญของศาสนาอิสลามปรากฏในหลัก 2 ประการ คือ หลักศรัทธา 6 ประการ และหลักปฏิบัติ 5 ประการ นอกจากนี้ศาสนาอิสลามยังเป็นศาสนาที่มีลักษณะพิเศษ นั่นคือ เป็นศาสนาที่หลักคำสอนครอบคลุมทั้งระบบความเชื่อและแนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกๆ ด้าน นับตั้งแต่เกิดจนตาย และยังครอบคลุมทุกเรื่องในวิถีการดำรงชีวิตทั้งเรื่องส่วนตัว ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ โดยมีรากฐานที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอานและแบบอย่างคำสอนของท่านนะบีมุฮัมมัด (คือลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) (บรรจง บินกาซัน, 2542 : 177)

จากปัจฉิมโอวาทของท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2524) ที่กล่าวว่า “แท้จริง ฉันได้ทิ้งของสองสิ่งไว้ คือ กุรอานและแบบฉบับของฉัน หากพวกท่านยึดมั่นแต่สองสิ่งนี้ พวกท่านจะไม่หลงทางเลย” ได้บ่งบอกว่า มุสลิม ยึดมั่นในสองสิ่ง คือ พระวจนะของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) นั่นคือ คัมภีร์อัลกุรอาน และแบบอย่างหรือจริยวัตรของท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ในการดำเนินชีวิต ซึ่งทำให้ชีวิตทุกอย่างก้าวของผู้นับถือศาสนาอิสลาม มิได้ถูกแยกออกจากศาสนาแม้แต่น้อย หลักธรรมคำสอนของอิสลามนั้น ได้วางแนวทางไว้ทุกสิ่งทุกอย่างสำหรับการดำรงตนของมุสลิม เริ่มตั้งแต่ถือกำเนิดจนกระทั่งถึงวาระสุดท้ายแห่งชีวิต อีกทั้งยังครอบคลุมตั้งแต่ก่อนปิดตานอนหลับไปจนถึงหลังการตื่นนอน ว่าสิ่งใดควรกระทำ สิ่งใดไม่ควรกระทำ สิ่งใดต้องกระทำและสิ่งใดห้ามกระทำ ซึ่งทั้งหมดนั้น อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ได้ทรงบัญญัติไว้แล้วทั้งสิ้น (สมชัย อนุমানราชชน, 2551 : 228-229) โดยผ่าน คัมภีร์อัลกุรอาน อัสซุนนะฮ์และอัลฮะดีษ ทั้งนี้ศาสนาอิสลามได้เผยแพร่ไปยังดินแดนต่างๆ ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยด้วยเช่นกัน

นับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา ศาสนาอิสลามได้แผ่ขยายมาสู่ดินแดนภาคใต้ของประเทศไทยในปัจจุบัน ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นับถือศาสนาอิสลามและดำรงวิถีการดำเนินชีวิตตามแนวคำสอนในศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะเรื่องการศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ศาสนาอิสลามได้ส่งเสริมและกระตุ้นเตือนให้มุสลิมศึกษาค้นคว้าหาความรู้ตลอดเวลา และความรู้ที่แสวงหานี้ไม่ได้จำกัดเพียงความรู้ในเรื่องของศาสนาอิสลามเท่านั้น แต่ได้สนับสนุนให้ศึกษาวิชาทางโลกควบคู่กับวิชาทางธรรมไปด้วย (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2524 : 195) เพื่อที่ว่าจะได้รู้เห็น ซาบซึ้งและขอบคุณในการสรรสร้างสรรพสิ่งทั้งมวลของพระผู้เป็นเจ้า โดยมุสลิมทุกคน

² อาทิ ภาษาอังกฤษ มลายู (ทั้งมลายูมาเลเซีย และมลายูอินโดนีเซีย) ฝรั่งเศส เยอรมัน ตุรกี แอลเบเนีย บอสเนีย จีน เกาหลี ญี่ปุ่น และไทย เป็นต้น (อาลัม อิบรอฮิม (Alam, Ibrahim H.K.), 2554)

ทั้งชายและหญิงต้องศึกษาหาความรู้และปฏิบัติศาสนกิจอย่างเท่าเทียมกันดัง โองการของคัมภีร์ อัลกุรอานที่อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) ได้ทรงประทานไว้ความว่า “จงอ่านด้วยพระนามแห่ง พระเจ้าของเจ้าผู้ทรงบังเกิด ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด จงอ่านเถิด และพระเจ้าของเจ้านั้น ผู้ ทรงใจบุญยิ่ง ผู้ทรงสอนการใช้ปากกา ผู้ทรงสอนมนุษย์ในสิ่งที่เขาไม่รู้” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ ที่ 96 อัลอะลัก : อายะฮ์ที่ 1-5) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 1,727)

เมื่อเอ่ยถึงสถาบันการศึกษาในภาคใต้ของประเทศไทยแล้ว “สงขลานครินทร์” เป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของภาคใต้ ก่อตั้งใน พ.ศ. 2510 ด้วยวัตถุประสงค์เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาสู่ภาคใต้ ยกระดับมาตรฐานการศึกษาของท้องถิ่น และสนับสนุน การพัฒนาภูมิภาค ทั้งยังมีเจตนาแต่แรกเริ่มก่อตั้งที่จะให้เป็นมหาวิทยาลัยที่มีหลายวิทยาเขต ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มี 4 วิทยาเขต 1 เขตการศึกษา คือ วิทยาเขตปัตตานี วิทยาเขตหาดใหญ่ วิทยาเขตภูเก็ต วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี และเขตการศึกษาตราง โดยมิ วิทยาเขตหาดใหญ่เป็นที่ทำการมหาวิทยาลัย⁴ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีความมุ่งมั่นที่จะ ให้สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางวิชาการระดับสูงเพื่อตอบสนองการพัฒนาภาคใต้และ เป็นสถาบันที่รับใช้ชุมชนได้อย่างแท้จริง ในทางด้านการเรียนการสอนประกอบด้วยคณะต่างๆ 28 คณะ 3 วิทยาลัย (ชุมชน) และ 3 โครงการจัดตั้ง โดยนักศึกษาที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งรวมถึงนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามด้วยเช่นกัน

แม้ว่ามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีความมุ่งมั่นที่จะเป็นศูนย์กลางทางวิชาการ ระดับสูง ทว่ามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มิได้ละเลยในเรื่องการ “พัฒนานักศึกษา” แต่อย่างใด โดยได้จัดตั้งหน่วยงานเพื่อรองรับการพัฒนานักศึกษาขึ้นมา นั่นคือ “กองกิจการนักศึกษา” ซึ่งเป็น ส่วนราชการหนึ่งในสำนักงานอธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (กองกิจการนักศึกษา, ม.ป.ป. : 1)

³ พ.ศ. 2508 ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการก่อตั้งมหาวิทยาลัยภาคใต้ โดยมี ฯพณฯ พันเอกถนัด คอมันต์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นประธาน และใน พ.ศ. 2510 ศาสตราจารย์ ดร. สดงค์ มงคลสุข ได้รับเชิญเข้าร่วมในคณะกรรมการก่อตั้งมหาวิทยาลัยภาคใต้อย่างเป็นทางการ หลังจากนั้นการดำเนินงานก็เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2552 : 4-5) นอกจากนี้แล้ว มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ฉลอง 40 ปี ใน พ.ศ. 2550 ดังนั้น จึงแสดงให้เห็นว่า มหาวิทยาลัย ก่อตั้งใน พ.ศ. 2510

⁴ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. ม.ป.ป. วิทยาเขตหาดใหญ่. <http://www.psu.ac.th/hatyaicampus> (สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2554).

ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีนโยบายสนับสนุนให้นักศึกษาทุกคนได้เข้าร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตร หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตามความถนัดและความสนใจของตนเอง เพื่อเป็นบัณฑิตที่มีทั้งคุณภาพและคุณธรรม จึงส่งเสริมให้มีองค์กรกิจกรรมที่นักศึกษาสามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมได้ ดังนี้ (ทีมงานองค์การบริหาร องค์กรนักศึกษาและกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีการศึกษา 2550, 2550 : 38)

- 1) กิจกรรมส่วนกลาง ได้แก่ องค์กรบริหาร องค์กรนักศึกษา, สภานักศึกษา, คณะกรรมการนักศึกษาประจำหอพัก และชมรมในสังกัดองค์กรบริหาร องค์กรนักศึกษา
- 2) กิจกรรมส่วนคณะ ได้แก่ กิจกรรมสโมสรนักศึกษาและชุมนุมในสังกัดสโมสรนักศึกษาต่างๆ

สำหรับชมรมในสังกัดการบริหาร องค์กรนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ในปัจจุบันมีด้วยกันทั้งหมด 40 ชมรม (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2554) และ “ชมรมมุสลิม” เป็นหนึ่งในชมรมเหล่านั้น โดยมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า “ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” ในประวัติชมรมมุสลิม (ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, ม.ป.ป.) ได้ระบุว่า ก่อนการก่อตั้งชมรมมุสลิมฯ นักศึกษาชมรมมุสลิมที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่มีจำนวนเพียงเล็กน้อย จึงมีการรวมตัวกันอย่างหลวมๆ และยังไม่ได้เป็นกลุ่มกิจกรรมที่ชัดเจน ครั้นใน พ.ศ. 2520 จำนวนนักศึกษามุสลิม เพิ่มขึ้นกว่า 20 คน ทำให้รุ่นพี่มุสลิมในขณะนั้นตระหนักถึงความจำเป็นของการรวมตัวที่ชัดเจนมากขึ้น

ดังนั้นใน พ.ศ. 2521 แกนนำกลุ่มรุ่นพี่นักศึกษามุสลิมได้ยื่นคำร้องขอจัดตั้งชมรมมุสลิมฯ อย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก โดยใช้ชื่อ “ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” (Muslim Student Club of Prince of Songkla University, Hat Yai Campus) ซึ่งประธานชมรมฯ คนแรกคือ นายอสิ มะหะมัดยงกี นักศึกษาคณะแพทยศาสตร์ โดยมี อาจารย์อภิชาติ ธรรมรักษ์ อาจารย์ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของชมรมฯ และใช้พื้นที่บริเวณชั้น 2 ของอาคารโรงอาหารมหาวิทยาลัยฯ (ในสมัยนั้นเรียกกันว่า “คาเฟ่ตฯ”) เป็นที่ทำการของชมรมฯ

ภายหลังการก่อตั้งชมรมมุสลิมฯ ได้จัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยที่กิจกรรมในยุคแรกเป็นกิจกรรมที่เน้นความสัมพันธ์และความเป็นอยู่ของสมาชิกเป็นส่วนมาก เช่น การรับน้อง การละหมาด การละศีลอดร่วมกัน การติวน้อง การบรรยายธรรม การสอนภาษามลายู เป็นต้น ในระยะเวลาต่อมาได้พัฒนารูปแบบและเนื้อหาของกิจกรรมอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ส่วนทางด้านการบริหารจัดการภายในชมรมได้หมุนเวียนให้นักศึกษาเข้ามาทำหน้าที่ประธานและ

คณะกรรมการบริหารในแต่ละปี ครั้นเมื่อ พ.ศ. 2537 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้สร้าง “อาคารกิจกรรมนักศึกษา” แล้วเสร็จ ชมรมมุสลิมฯ จึงได้ย้ายที่ทำการมายังอาคารกิจกรรมชั้น 2 สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาใน พ.ศ. 2539 จำนวนนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากกว่า 300 คน ชมรมมุสลิมฯ จึงได้เปลี่ยนชื่อภาษาอังกฤษจาก Muslim Student Club เป็น “Muslim Student Society” (หรือที่ปัจจุบันมีชื่อย่อว่า MSS PSU) ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงการตระหนักในภาระที่จะต้องดูแลสมาชิกชมรมฯ ในฐานะของ “ชุมชนปัญญาชนมุสลิม” ผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งवादต่อสังคมมุสลิมทั้งในอดีตปัจจุบันและต่อไปในอนาคต

กล่าวได้ว่า ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่นับตั้งแต่การก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ ใน พ.ศ. 2521 นั้น สามารถดำรงสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2554) นับได้ว่าเป็นปีที่ 34 แล้ว ถือได้ว่าเป็นชมรมหนึ่งในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ที่ก่อตั้งมาอย่างยาวนาน และสามารถดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน ในขณะที่ชมรมอื่นๆ บางชมรมได้ปิดตัวลงไป ด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ กันไป ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะดำเนินการศึกษาวิจัย ถึงพัฒนาการในด้านประวัติความเป็นมา การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ว่ามีพัฒนาการด้านประวัติความเป็นมาอย่างไร มีการบริหารและบทบาทอย่างไรต่อการพัฒนานักศึกษามุสลิม และอะไรเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้ชมรมมุสลิมสามารถรวมตัวและดำเนินการได้อย่างยาวนาน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนาชมรมต่างๆ ในมหาวิทยาลัยให้มีความเข้มแข็งและมีความต่อเนื่องในการดำเนินงานเพื่อพัฒนานักศึกษาให้มีความพร้อมสำหรับการก้าวออกไปสู่โลกภายนอกได้อย่างมั่นคงและดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1. พัฒนาการด้านประวัติความเป็นมา การบริหารและบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
2. ปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

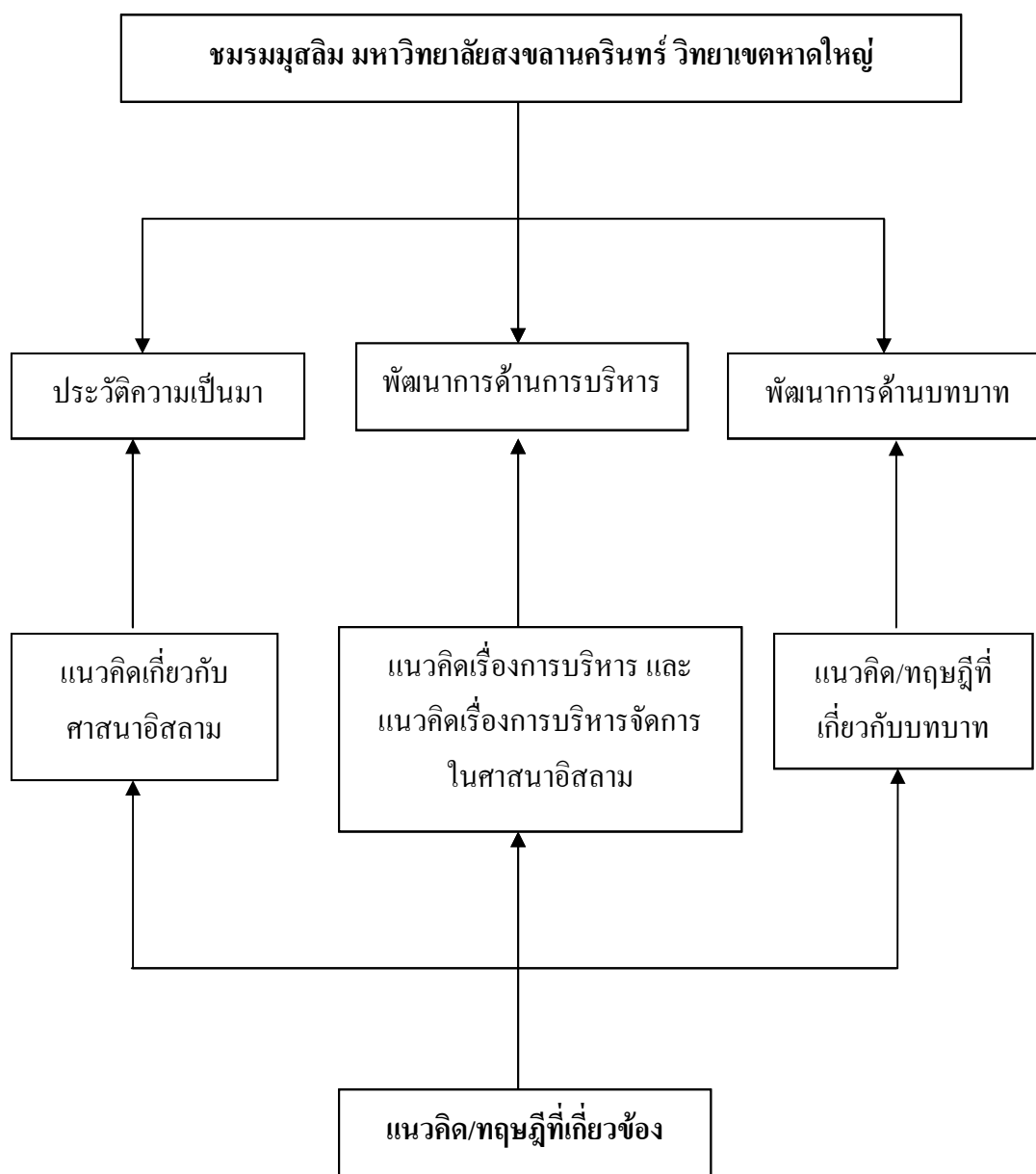
คำถามการวิจัย

1. ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ มีพัฒนาการด้านประวัติความเป็นมา การบริหารและบทบาทอย่างไร
2. ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ มีปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานในลักษณะไหน อย่างไร

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยของการศึกษาเรื่อง พัฒนาการ การบริหารและบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เริ่มจาก การรวมตัวเพื่อวัตถุประสงค์ร่วมกันทางศาสนาของนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จนสามารถก่อตั้งชมรมมุสลิมฯขึ้นอย่างเป็นทางการ ไปจนถึงบทบาทในการทำกิจกรรมต่างๆ จนกระทั่งกลายเป็นกลุ่มคนซึ่งมีบทบาทในมหาวิทยาลัยฯ

โดยกิจกรรมต่างๆ ที่ทางชมรมมุสลิมฯ จัดขึ้นนั้นมีบทบาทต่อนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัย รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชมรมมุสลิมฯ กับหน่วยงานทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะเป็นกับชมรมมุสลิม ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์อีก 4 วิทยาเขต หรือกับชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยอื่นๆ เป็นต้น โดยการบริหารงานภายในชมรมนั้น มีการบริหารจัดการ และมีปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานอย่างไร นับตั้งแต่มีการรวมตัวก่อตั้งขึ้นมา นอกจากนี้แล้ว ยังมีแนวคิด/ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมารองรับการศึกษาในด้านต่างๆ ของชมรมฯ อีกด้วย โดยสามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

พัฒนาการ หมายถึง ความเป็นมาแต่แรกเริ่มและการเปลี่ยนแปลงของ
ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การบริหาร หมายถึง ระบบการบริหารของชมรมมุสลิม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ซึ่งอาจมีการใช้การบริหารจัดการเชิงอิสลาม หรือ
อาจมีการบริหารจัดการแบบทั่วไปในปัจจุบันเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

บทบาท หมายถึง การแสดงออกหรือภาพที่ปรากฏของชมรมมุสลิม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ที่มีต่อสังคมทั้งภายนอกและภายใน
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ หมายถึง
การรวมตัวรูปแบบหนึ่งของนักศึกษามุสลิมที่ศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่ เพื่อเป็นศูนย์รวมนักศึกษามุสลิมในการประสานงาน ดำเนินกิจกรรมเพื่อ
ยกระดับคุณภาพนักศึกษามุสลิม เผยแพร่หรือสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาอิสลามและ
สร้างเจตนารมณ์ในการทำงานเพื่อศาสนาอิสลาม

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตของเนื้อหา

ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษา โดยเน้นไปที่พัฒนาการด้านประวัติความเป็นมา ด้านการ
บริหาร และด้านบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ โดย
ทำการศึกษาผ่านบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (อันได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ในอดีตและในปัจจุบัน) ซึ่งแบ่งออกเป็นแต่ละยุค
สมัย หรือช่วงเวลาตามประเด็นหรือเนื้อหาตั้งแต่อดีตแรกก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2521-2554)
และจากเอกสารรวมไปจนถึงสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง

ขอบเขตของผู้ให้ข้อมูล

ผู้ที่เกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ประกอบด้วย ประธานชมรมมุสลิมฯ คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ และอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ รวมไปถึงบุคลากรของหน่วยงานต่างๆ ที่ติดต่อเกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิมฯ ทั้งที่เป็นบุคลากรของหน่วยงานภายใน หรือหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ได้เรียนรู้ถึงจุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหาหรืออุปสรรค ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการพัฒนาชมรมฯ ให้มีความเข้มแข็งและมีความยั่งยืน
2. ชมรมต่างๆ ในมหาวิทยาลัย สามารถเรียนรู้และนำแนวทางการบริหารและการจัดกิจกรรมของชมรมมุสลิมฯ ไปพัฒนา ปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละชมรมฯ
3. หน่วยงานต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัย ที่ให้ความสำคัญกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม สามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาวิจัยนี้ไปปรับใช้ในการวางแผน วางนโยบายและทิศทางการพัฒนานักศึกษามุสลิมให้สอดคล้องกับบริบทของมหาวิทยาลัยฯ ดังกล่าว

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ชื่อภาษาอังกฤษของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ในปัจจุบันคือ **“The Muslim Student Society”** (หรือที่ปัจจุบันมีชื่อย่อว่า MSS PSU) โดยชื่อภาษาอังกฤษดังกล่าวนี้ ถูกเปลี่ยนจากชื่อ (ภาษาอังกฤษ) เดิม คือ **“Muslim Student Club of Prince of Songkla University, Hat Yai Campus”** ใน พ.ศ. 2539 (ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, ม.ป.ป.)
2. การอ้างอิงอายุตจากคัมภีร์อัลกุรอานนั้น ผู้วิจัยอ้างอิงจาก **“พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย”** ฉบับที่ได้รับการแปลโดย สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ

ประเทศไทย ของ ศูนย์กษัตริย์ ฟ้าฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน อัลมะดีนะฮ์ อัลมุเนาวาเราะห์⁵
ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย

3. การเขียนคำภาษาอาหรับเป็นภาษาไทยในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงจาก
“หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอาหรับ” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ยกเว้นการทับศัพท์ภาษา
อาหรับที่เป็นชื่อหนังสือ/เอกสาร และชื่อผู้แต่ง ที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงในงาน

⁵ อัลมะดีนะฮ์ อัลมุเนาวาเราะห์ เป็นชื่อเต็มของเมืองมะดีนะห์ ซึ่งอยู่ทางตะวันตกของประเทศ
ซาอุดีอาระเบีย (ปาปาไลค์ (papalike), 2551)

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พัฒนาการ การบริหาร และบทบาท ของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” นี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาในส่วนของงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องไว้ ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม
2. แนวคิดเรื่องการบริหาร
3. แนวคิดเรื่องการบริหารจัดการในศาสนาอิสลาม
4. แนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
5. เอกสาร/งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. ความเป็นมาของการตั้งชมรมในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

1. แนวคิดเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

สำหรับแนวคิดที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลามนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาในส่วนนี้ออกเป็น 6 ประเด็น ได้แก่

- 1) ประวัติความเป็นมาของศาสนาอิสลามอย่างย่อ
- 2) การเผยแผ่ศาสนาอิสลามเข้าสู่ประเทศไทยและภาคใต้ของประเทศไทย
- 3) ศาสนาอิสลามในการดำเนินชีวิตประจำวัน
- 4) ความเป็นพี่น้องในศาสนาอิสลาม
- 5) การทำงานเป็นกลุ่ม
- 6) ภาวะผู้นำในทัศนะอิสลาม

โดยทั้ง 6 ประเด็นนั้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

และด้วยความซื่อสัตย์ของท่าน จึงได้รับการขนานนามว่า “อัล อะมีน” หรือ ผู้ควรแก่การเชื่อถือไว้วางใจ นอกจากนี้แล้วท่านยังเป็นผู้ที่มีอิทธิพลไม่มีตรี สุภาพและเฉลียวฉลาดอีกด้วย แม้ว่าท่านเติบโตมาโดยไม่ได้รับการศึกษา นั่นคือไม่สามารถอ่านและเขียนหนังสือได้

เมื่อท่านอายุได้ 25 ปี ก็ได้แต่งงานกับนางเคาะดีญะฮ์ บินติคุวัยลิด ซึ่งเป็นหญิงหม้ายที่มีเกียรติและร่ำรวยมากในมักกะฮ์ และทั้งคู่ยังมีบุตรและธิดาด้วยกันอีกหลายคน เมื่อท่านอายุย่างเข้าปีที่ 40 ท่านมักใช้เวลาไปกับการใคร่ครวญถึงเหตุการณ์และปัญหาต่างๆ เพียงลำพัง ที่ยอดเขาอิรอฮ์ ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของมักกะฮ์ ท่านอยู่ที่นั่นตลอดเดือนเราะมะฎอน โดยมีคนรับใช้คอยส่งอาหารและเสปียงให้

ในวันหนึ่งมะลาอิกะฮ์ผู้มีนามว่า “ญิบรีล” ได้ปรากฏตัวขึ้น พร้อมกับอ่านซูเราะฮ์อัล อะลัก อายะฮ์ที่ 1-5 ซึ่งเป็นซูเราะฮ์แรกของคัมภีร์อัลกุรอานที่อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) ทรงประทานลงมา หลังจากนั้น ท่านได้รับวะฮีย์หรือได้รับการคล้อยใจจากอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) ผ่านทางญิบรีลเรื่อยๆ ท่านได้เริ่มเผยแผ่ศาสนาของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) โดยเริ่มจากบุคคลใกล้ชิด เช่น ภรรยาและคนในครอบครัวท่าน ภายหลังเริ่มขยายวงกว้างออกไปเรื่อยๆ ตลอดระยะเวลาการเผยแผ่ศาสนาอิสลามของท่านนั้นถูกต่อต้าน จองล้าง จองผลาญ และมุ่งร้ายมากมาย ทั้งต่อตัวท่านเองและต่อผู้รับนับถือศาสนาอิสลามในยุคนั้น จากผู้ไม่เห็นด้วยและผู้เสียผลประโยชน์ในนครมักกะฮ์ จึงต้องอพยพไปยังเมืองยัษริบ เพื่อความปลอดภัยของมวลหมู่มุสลิม ผู้ศรัทธาในศาสนาอิสลามซึ่งนับวันจะทวีจำนวนมากขึ้นเรื่อยๆ

การเพิ่มจำนวนของผู้นับถือศาสนาอิสลามนั้น เนื่องเพราะการมาถึงของศาสนาอิสลามได้ทำให้ความหลงงมงาย และความไม่เสมอภาคในยุคนั้นหมดไป อีกทั้งการวางตัวที่ดี ไม่มีจุดด่างพร้อย กิริยามารยาทอันสุภาพงดงาม และความเมตตากรุณาของท่านได้สร้างความประทับใจต่อผู้คนอยู่ ไม่น้อย และการอพยพของท่านศาสดาในครั้งนั้นถูกนับในภายหลัง ให้เป็นปีแรกของศักราชอิสลาม แม้ว่ามุสลิมจะอพยพไปพ้นจากมักกะฮ์แล้ว แต่ก็ยังถูกรังควาน ก่อสงครามจากฝ่ายตรงข้ามจากมักกะฮ์และคนศาสนาอื่นๆ โดยเฉพาะชาวยิวบางเผ่าอยู่เสมอ ทว่าภายหลังชัยชนะส่วนใหญ่ตกเป็นของฝ่ายมุสลิม ท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮูอะลัยฮิอะซัลลิม) ได้กลับไปยังนครมักกะฮ์ อีกครั้ง โดยได้ยึดวิหารอัลกะอ์บะฮ์กลับคืนมา ทำลายรูปปั้นต่างๆ มีผู้มาเข้ารับศาสนาอิสลามมากมาย อิสลามได้ถูกเผยแผ่ไปทั่วดินแดนอะราเบีย

หลังจากที่ศาสนาอิสลามได้ถูกประทอนลงมาตลอดช่วงเวลานับตั้งแต่ที่ท่านได้รับอายะฮ์แรก ณ ถ้ำที่ยอดเขาอิร็อฮ์ในครั้งนั้นแล้ว ในการทำฮัจญ์ครั้งล่าสุด¹ ในปีที่ 10 ของฮิจเราะฮ์ศักราช ท่านศาสดาได้ให้โอวาทแก่ผู้มาร่วมชุมนุมกันและได้อ่านส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 3 ของซูเราะฮ์ อัล มาอิดะฮ์ ความว่า “...วันนี้ข้าได้ให้สมบรูณ์แก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งศาสนาของพวกเจ้า และข้าได้ให้ครบถ้วนแก่พวกเจ้าแล้ว ซึ่งความกรุณาเมตตาของข้า และข้าได้เลือกอิสลามให้เป็นศาสนาแก่พวกเจ้าแล้ว...” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 5 อัล มาอิดะฮ์ : อายะฮ์ที่ 3) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 241)

และในปีที่ 11 ของฮิจเราะฮ์ศักราช นะบีมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) เริ่มล้มป่วยเป็นระยะๆ และในวันจันทร์ที่ 12 เดือนรอบิอุลเอาวัล ปีที่ 11 แห่งฮิจเราะฮ์ศักราช ซึ่งตรงกับวันที่ 8 มิถุนายน ค.ศ. 632 (หรือ พ.ศ. 1175) ท่านได้กลับสู่ความเมตตาของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) พระผู้อภิบาลของท่านและมวลมนุษยชาติ รวมอายุได้ 63 ปี

มิใช่เพียงคาบสมุทรอาหรับเท่านั้น ที่ได้รับแสงสว่างจากศาสนาอิสลาม ทว่าศาสนาอิสลามได้เผยแผ่ไปทั่วโลกภายหลังจากนั้น ดังปรากฏในรายงานที่เกี่ยวกับประชากรมุสลิมโลก ซึ่งระบุว่า มีประชากรมุสลิมในโลกถึง 1,530,901,805 คนโดยประมาณ จากจำนวนประชากรโลกทั้งหมด 6,840,877,106 คน (The Royal Islamic Strategic Studies Centre, 2010 : 205)

ศาสนาอิสลามเป็นศาสนา ที่นับถือพระเจ้าเพียงองค์เดียว โดยพระเจ้าในศาสนาอิสลามนั้น คือ อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) สำหรับศาสดาของศาสนาอิสลามนั้น มีนามว่ามุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ผู้เป็นดั่งแบบอย่างหรือแบบฉบับ ในการปฏิบัติตนของผู้นับถือศาสนาอิสลาม หรือ มุสลิม ซึ่งมีความหมายว่าเป็นผู้นอบน้อม ขอมตน ต่อพระประสงค์ของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) โดยมี อัลกุรอาน เป็นคัมภีร์ที่เปรียบเสมือนธรรมนูญสูงสุดของชีวิต ได้รับการแปลจากภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นภาษาต้นฉบับให้เป็นภาษาต่างๆ มากมาย อาทิ ภาษาอังกฤษ ภาษามลายู (ทั้งมลายูมาเลเซีย และมลายูอินโดนีเซีย) ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเยอรมัน ภาษาตุรกี ภาษาแอลแบเนีย ภาษาบอสเนีย ภาษาจีน ภาษาเกาหลี ภาษาญี่ปุ่น และภาษาไทย เป็นต้น (อาลัม อิบรอฮีม (Alam, Ibrahim H.K.), 2554)

¹ ตลอดชีวิตของนะบีมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ได้ทำฮัจญ์หลายครั้ง และการทำฮัจญ์ครั้งล่าสุดของท่าน ก่อนการเสียชีวิต ได้ถูกเรียกในภายหลังว่า “การทำฮัจญ์ออาลา” หรือ “การทำฮัจญ์ครั้งสุดท้าย” เพราะเป็นการทำฮัจญ์ที่ท่านศาสดาได้เห็นนครมักกะฮ์เป็นครั้งสุดท้ายนั่นเอง

โดยคัมภีร์อัลกุรอานนี้ ท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลัลลอลฮุอะลัยฮิวะซัลลิม) ได้รับการประทานจากอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) เป็นภาษาอาหรับ ผ่านทางมะลาอิกะฮ์ นามว่า “ญิบรีล” ซึ่งได้อ่านให้ท่านฟังทุกถ้อยคำ และให้มะนิมุฮัมมัด (คือลัลลอลฮุอะลัยฮิวะซัลลิม) อ่านตามจนขึ้นใจ รวมทั้งสิ้น 6,200 โองการ หรือ 114 บท หรือ 30 ภาค (มยุรา วงษ์สันต์ (อาอิชะฮฺ มุนิร), 2551 : 40) มุสลิมเชื่อว่า ถ้อยคำที่ปรากฏในอัล กุรอาน นั้น เป็น “กะลามุลลอฮ์” หรือถ้อยคำที่มาจากอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) มิใช่ถ้อยคำจากการเสกสรรค้บั้นแต่งโดยมนุษย์คนใด แม้แต่ตัวท่านนะบีเอง ซึ่งการไม่รู้หนังสือ หรือการไม่สามารถอ่านออก เขียนได้ของท่านนะบีมุฮัมมัด (คือลัลลอลฮุอะลัยฮิวะซัลลิม) เป็นเครื่องยืนยันถึงความจริงหรือความเชื่อในเรื่องดังกล่าว

2) การเผยแพร่ศาสนาอิสลามเข้าสู่ประเทศไทยและภาคใต้ของประเทศไทย

ครองชัย หัตถา (2541 : 54-57) ได้กล่าวถึงประเด็นนี้ไว้ว่า หลังจากที่ท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลัลลอลฮุอะลัยฮิวะซัลลิม) ได้เผยแพร่ศาสนาอิสลามแถบคาบสมุทรอาหรับใน ศาสนาอิสลามก็ได้รับการยอมรับและแพร่หลายออกไปอย่างรวดเร็ว เห็นได้จากการเข้ามาของศาสนาอิสลามในอินเดียเมื่อพุทธศตวรรษที่ 13 (หรือ พ.ศ. 1201-1300) ซึ่งอินเดียในขณะนั้นเป็นศูนย์กลางทางการค้าระหว่างเปอร์เซีย อาหรับ จีน และประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในขณะนั้น จากนั้นศาสนาอิสลามก็ได้แผ่ขยายเข้าสู่ประเทศจีน จามปา (เขมร) และอาณาจักรต่างๆ ที่ตั้งอยู่ทางตอนบนของประเทศไทยตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัย และในขณะเดียวกันได้เผยแพร่เข้าสู่หมู่เกาะต่างๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และคาบสมุทรมลายู

จากหนังสือภูมิประวัติศาสตร์คาบสมุทรมลายูชื่อ “Golden Khersonese” หรือ “คาบสมุทรทองคำ” ศาสตราจารย์พอล วิทลีย์ (Wheatley, 1961 อ้างถึงใน ครองชัย หัตถา, 2541 : 17) ระบุว่า มีรัฐ (State) เกิดขึ้นบนคาบสมุทรนี้หลายรัฐ และทางตอนใต้ของคาบสมุทรก็มีรัฐขนาดใหญ่ 2 แห่ง ซึ่ง 1 ใน 2 รัฐดังกล่าว คือ หลาง-ยา-ชิว หรือ ลังกาสูกะ² (Lang-ya-shiu) ซึ่งมีฐานะเป็นถึง “อาณาจักร” (Kingdom) มาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 (หรือ พ.ศ. 601-700) แล้ว และมีความเจริญรุ่งเรืองมาจนพุทธศตวรรษที่ 21 (หรือ พ.ศ. 2001-2100) โดยศาสตราจารย์พอล วิทลีย์ ระบุว่าศูนย์กลางของอาณาจักรลังกาสุกะ มีศูนย์กลางอยู่ที่แถบจังหวัดปัตตานีของประเทศไทย

² อาณาจักรดังกล่าว ถูกเรียกขานในหลายชื่อหรือหลายสำเนียงด้วยกัน เช่น หลัง-ยา-สู หรือ ลัง-ยา-ชู หรือ ลัง-ยะ-สิ่ว หรือ หลัง-ยะ-สิ่ว หรือ ลังกาสูกะ หรือ อิลังกาโสกา เป็นต้น แต่ในที่นี้ ผู้วิจัยขอเรียกว่า ลังกาสูกะ

ในปัจจุบัน ซึ่งอาณาจักรลังกาสุกะนั้น เป็น 1 ใน 4 อาณาจักรโบราณที่มีชื่อเสียงได้ อันได้แก่ อาณาจักรฟูนัน (Funan) อาณาจักรจามปา (Champa) อาณาจักรเจนละ (Chen-la) และอาณาจักรลังกาสุกะ ต่อมาพุทธศตวรรษที่ 11 (หรือ พ.ศ. 1001-1100) อาณาจักรฟูนันเสื่อมลง ทำให้อาณาจักรลังกาสุกะ เข้ามามีอำนาจแทนที่และยังขยายพื้นที่อาณาเขตออกไปครอบคลุม 2 ฝั่งของคาบสมุทรมลายู³ โดยเริ่มที่คาบสมุทรฝั่งตะวันตกที่เคดาห์ก่อน แล้วจึงเคลื่อนย้ายอาณาเขตมายังฝั่งตะวันออกที่ปาตานี⁴ (Chan Chirayu Rajani, 1987 : 93 อ้างถึงใน ครงชัย หัตถา, 2541 : 21) ต่อมาปาตานีกลายเป็นเมืองหลักและศูนย์กลางของอาณาจักรลังกาสุกะและพัฒนาการจนกลายเป็นอาณาจักรที่สำคัญอีกอาณาจักรหนึ่งไปในที่สุดหลังจากการเสื่อมสลายของอาณาจักรลังกาสุกะ

สำหรับการเข้ามาของศาสนาอิสลามในปาตานีนั้น ครงชัย หัตถา (2541 : 57-58) อ้างถึง หนังสือตาริก ปาตานี (Tarikh Patani) ที่ระบุว่าพ่อค้าชาวอาหรับได้เข้ามาทำมาค้าขายตั้งแต่ครั้งยังมีได้เป็นมุสลิมหรือนับถือศาสนาอิสลาม ต่อมาพวกที่เข้ามาภายหลังนับถือศาสนาอิสลามได้เผยแผ่ศาสนาอิสลามแก่ชาวมลายูปาตานี ดังนั้นปาตานีในสมัยนั้นจึงมีทั้งมลายูมุสลิมและมลายูพุทธ เพราะแต่เดิมนั้นชาวมลายูในสมัยอาณาจักรลังกาสุกะ นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู หลังจากนั้น ได้หันมานับถือศาสนาพุทธเมื่อคราวที่ศาสนาพุทธซึ่งมาจากอินเดียได้แผ่เข้ามายังอาณาจักรราวต้นพุทธศตวรรษที่ 10 (หรือราว พ.ศ. 901-1000) โดยศาสนาอิสลามนั้นแพร่หลายในหมู่พ่อค้าประชาชนก่อนแล้วจึงแพร่หลายเข้าสู่ชนชั้นระดับผู้ปกครอง ซึ่งในปลายพุทธศตวรรษที่ 20 (คือ พ.ศ. 2000) กษัตริย์แห่งอาณาจักรปาตานีเข้ารับศาสนาอิสลาม โดยหนังสือ **“ปาตานี... ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู”** (อารีฟิน บินจิ, อับดุลเลาะห์ ลออแมน และซุฮัยมีย์ อิสมาแอล, 2552) ระบุว่า พญาตุนกปา อินทรา มหาวังสาปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์ศรีมหาวังสา⁵

³ ปรากฏในรายงานการศึกษาภูมิรัฐศาสตร์อินโดจีน ช่วงสมัย พ.ศ. 1503 ของ จี. มาสเปโร (G. Maspero) ในเอกสารเรื่อง **“La geographie politique de Indochine aux environs de 960 A.D.”** (Wyatt, 1984 อ้างถึงใน ครงชัย หัตถา, 2541 : 20-21)

⁴ ปัตตานี ในปัจจุบันเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย ตั้งอยู่ใกล้เขตแดนประเทศมาเลเซีย บนฝั่งทะเลด้านตะวันออกของคาบสมุทรมลายูบริเวณละติจูด 6-7 องศาเหนือ โดยปัตตานีในอดีตนั้นมีชื่อปรากฏในเอกสารต่างประเทศมากมาย เช่น Patani, Pattani, Petani, Patane, Fatani, Fuodani และ Tani เป็นต้น (ครงชัย หัตถา, 2541 : คำนวหน้า 4) ทว่าในที่นี้ผู้วิจัยใช้คำว่า **“ปาตานี”** เพื่อสื่อถึงเมืองปัตตานีในสมัยโบราณซึ่งมิได้เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย และใช้คำว่า **“ปัตตานี”** เมื่อกล่าวถึงจังหวัดปัตตานีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยในปัจจุบัน

⁵ หนังสือบางเล่มเรียกชื่อของราชวงศ์ดังกล่าวว่า **“ศรีวังสา”**

คือกษัตริย์พระองค์แรกที่ทรงเข้ารับนับถือศาสนาอิสลาม และเปลี่ยนการเรียกพระยศและพระนาม เป็น “สุลต่านอิสมาอีล ซาห์ ซิลตุลลอฮ์ ฟิลาอัลม” (อารีฟิน บินจิ, อับดุลเกาะห์ ลออแมน และ ชูฮัยมีฮ์ อิสมาแอล, 2552 : 63) บรรดาเชื้อพระวงศ์ทั้งหลายและเหล่าข้าราชการบริพารรวมไปจนถึง ประชาชนชาวเมืองจึงพากันเข้ารับนับถือศาสนาอิสลามตามอย่างกษัตริย์ของพวกเขาไปจนถึง ในเวลาต่อมาอาณาจักรปัตตานีถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (ศรีศักร วัลลิโภดม, จำรูญ เคนอุดม, อับดุลเกาะห์ ลออแมน, อุดม ปัตนวงศ์ และคณะ, 2550 : 26) ดังนั้นศาสนาอิสลามจึงเข้ามาทางตอนใต้ของไทย พร้อมๆ กับการผนวกดินแดนนั่นเอง

3) ศาสนาอิสลามในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ศาสนาอิสลามนั้น นอกจากจะมีคัมภีร์ อัล กุรอาน เป็นทางนำของชีวิตให้แก่มุสลิม แล้ว ยังมีโครงสร้างสำคัญของศาสนาอิสลาม 2 ประการ คือ หลักศรัทธา 6 ประการ และหลักปฏิบัติ 5 ประการ สำหรับรายละเอียดของหลักศรัทธา 6 ประการ และหลักปฏิบัติ 5 ประการนั้น ฮัมมุดะฮ์ อับดุลอาญีฮ์ (2542 : 19-23) และคีลีนิ กุสสลานุกาฟ (2542 : 44-50) ได้กล่าวถึงรายละเอียด ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

โดยหลักศรัทธา 6 ประการ(ฮัมมุดะฮ์ อับดุลอาญีฮ์, 2542 : 19-23)ประกอบไปด้วย

(1) ศรัทธาในพระเจ้าเพียงองค์เดียว นั่นคือ อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮ์ วะตะอาลา) ผู้ทรงเอกะ ผู้ทรงยิ่งใหญ่และอมตะ ผู้ทรงไม่มีที่สิ้นสุดและผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงกรุณา และผู้ทรงเมตตาเสมอ ผู้ทรงสร้างและผู้ทรงประทานเครื่องยังชีพ หากจะให้ความศรัทธานี้เกิด ประสิทธิภาพ มุสลิมต้องมอบความไว้วางใจและความหวังอย่างสมบูรณ์ในพระองค์ด้วยการนบ นอบต่อพระประสงค์และไว้วางใจในความช่วยเหลือของพระองค์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยรักษา เกียรติยศของมนุษย์และปกป้องพวกเขาจากความหวาดกลัวและความสิ้นหวัง จากความผิดและความสับสน

(2) ศรัทธาต่อบรรดาศาสนทูต โดยปราศจากการแบ่งแยกกัน บรรดาศาสนาทูตเหล่านี้เป็นครูที่ยิ่งใหญ่ เพราะสั่งสอนในเรื่องที่ดีงามและต่อสู้เพื่อความถูกต้องจริงแท้ ซึ่งพระเจ้าได้เลือกเฟ้นท่านเหล่านั้นเพื่อสั่งสอนมนุษย์และเผยแผ่ศาสนของพระองค์ โดยบรรดาศาสนาทูตนั้นจะถูกส่งมาในช่วงเวลาของประวัติศาสตร์ที่ต่างกัน นะบีมุฮัมมัด (คือลัลลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) เป็นศาสนาทูตท่านสุดท้ายของศาสนาอิสลาม มุสลิมต้องศรัทธาต่อบรรดาศาสนาทูตเหล่านั้นและยอมรับว่าทั้งหมดต่างก็เป็นศาสนาทูตของพระเจ้าอย่างถูกต้อง

(3) ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ทั้งหลายของพระองค์ โดยคัมภีร์เหล่านั้น บรรดาศาสนทูตทั้งหลายได้รับจากพระเจ้าเพื่อชี้ทางสว่างแก่ประชาชาติของพวกเขาสู่วิถีทาง อันเที่ยงตรง โดยคัมภีร์อัลกุรอานได้กล่าวถึงคัมภีร์ของอับราฮัม หรืออะบีอิบรอฮีม (อะลัยฮิสสลาม) โมเชส หรืออะบีมูซา (อะลัยฮิสสลาม) เดวิด หรืออะบีดาวิด (อะลัยฮิสสลาม) และจีซัส หรืออะบีอีซา (อะลัยฮิสสลาม) โดยคัมภีร์อัลกุรอานถูกประทานลงมาแก่มุสลิมเพื่อเป็นมาตรฐาน หรือเป็นหลักในการชี้ขาดตัดสินคัมภีร์อื่นๆ ทั้งหมด อะไรก็ตามที่สอดคล้องกับอัลกุรอานจะเป็นที่ยอมรับว่าเป็นความถูกต้องจากพระเจ้าและเป็นเจ้าและอะไรที่แตกต่างไปจากอัลกุรอานจะถูกปฏิเสธและงดใช้

(4) ศรัทธาในบรรดามะลาอิกะฮ์ของพระเจ้า โดยมะลาอิกะฮ์นั้นเป็น วิญญาณบริสุทธิ์ เป็นชีวิตที่วิเศษ ธรรมชาติของมะลาอิกะฮ์นั้นไม่จำเป็นต้องอาศัยอาหาร น้ำ หรือ การนอนหลับ ไม่มีความต้องการทางกายภาพหรือความจำเป็นทางวัตถุ บรรดามะลาอิกะฮ์นั้นใช้เวลาทั้งกลางวันและกลางคืนแสดงความภักดีต่อพระเจ้า นอกจากนี้แล้วยังมีจำนวนมากและต่างก็มีหน้าที่การงานเฉพาะตน มนุษย์ไม่สามารถมองเห็นมะลาอิกะฮ์ได้ด้วยตา

(5) ศรัทธาในวันสุดท้ายแห่งการตัดสิน นั่นคือโลกนี้จะมาถึงจุดแห่ง อวสาน ณ วันใดวันหนึ่ง และผู้ที่เสียชีวิตไปแล้วจะฟื้นขึ้นมาเพื่อรับการพิจารณาคดีเป็นครั้งสุดท้าย อย่างยุติธรรม โดยทุกสิ่งที่มีมนุษย์ได้ปฏิบัติในโลกนี้หรือทุกๆ การเคลื่อนไหวของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกรู้สึกนึกคิด คำพูด หรือการกระทำนั้นจะถูกบันทึกไว้อย่างละเอียดและจะถูกนำมาตีแผ่ในวันแห่งการตัดสินนี้ ซึ่งหากผู้ใดได้รับการบันทึกในสิ่งที่ดีงาม ก็จะได้รับผลตอบแทนอย่าง กว้างขวางและได้รับการเชิดเชิญเข้าสู่สวรรค์อย่างอบอุ่น ในขณะที่บรรดาผู้ที่ได้รับการบันทึกในสิ่งที่ เลวร้ายก็จะถูกกลงโทษและโยนลงนไฟนรก

(6) ศรัทธาในกฎสภาพการณ์ของพระเจ้า ศรัทธาในอำนาจที่ทรง วางแผนและบริหารไปตามแผนการของพระองค์ มุสลิมต้องยอมรับการปฏิบัติทั้งหมดของพระเจ้า เป็นเจ้าด้วยความศรัทธา เนื่องจากความรู้ทุกอย่างของมนุษย์นั้นมีขอบเขตจำกัดในขณะที่ความรอบ รู้ของพระเจ้านั้นไร้ขอบเขตที่จำกัด ดังนั้นมุสลิมจึงไม่ควรกังวล จ้านน หรือปล่อยตนให้จมอยู่กับ ความสิ้นหวังเมื่อได้พยายามแล้วอย่างที่สุดหรือผลที่ได้รับนั้นไม่เป็นที่น่าพอใจเพราะสิ่งที่อยู่เหนือ ความคาดหมายของมนุษย์นั้นจะเป็นเรื่องของพระเจ้าเท่านั้น

ส่วนหลักปฏิบัติ 5 ประการนั้น (ลิลีน กุสสถานูภาพ, 2542 : 44-50) ได้แก่

(1) การกล่าวคำปฏิญาณตนว่า “ลา อิลาฮะ อิลลัลลอฮ์ มุฮัมมัด รเราะซูลุลลอฮ์” หรือ “ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และมุฮัมมัด เป็นเราะซูลของพระองค์” อนึ่งการกล่าว “ลา อิลาฮะ อิลลัลลอฮ์” นั้น แสดงถึงความเชื่อมั่นในความเป็นเอกะของพระเจ้า

นั่นคือ อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) ว่าทรงเป็นพระเจ้าที่เที่ยงแท้เพียงหนึ่งเดียว ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากพระองค์ และนอกจากนี้แล้วมุสลิมยังต้องยอมรับด้วยว่า มุฮัมมัด (คือลลิลลอฮูอะลัยฮิวะซัลลิม) เป็นเราะซูลหรือผู้นำศาสน์ของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) นั่นคือ อัลกุรอาน มาประกาศยังมนุษยชาติและต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนของท่านศาสนทูตด้วย

(2) การละหมาด คือการแสดงความเคารพสักการะและแสดงความขอบคุณต่ออัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) ซึ่งจะกระทำวันละ 5 เวลาต่อวัน นั่นคือ ละหมาดศุบห์, ละหมาดซุฮร์, ละหมาดอัศร์, ละหมาดมัฆริบ และ ละหมาดอิชาฮ์ ในการละหมาดทุกครั้งมุสลิมทุกคนจะหันหน้าไปยังทิศที่อัลกะอ์บะฮ์ตั้งอยู่ ยิ่งไปกว่านั้นการละหมาดเป็นสิ่งยืนยันความศรัทธาที่ปรากฏให้เห็นภายนอกได้อย่างชัดเจนที่สุด

(3) การถือศีลอด เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความยึดมั่นศรัทธาต่ออัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) อย่างแท้จริง เพราะในการถือศีลอดนั้นมุสลิมต้องงดการดื่มและรับประทานตั้งแต่รุ่งอรุณจนกระทั่งดวงอาทิตย์ตกดิน ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องใช้ความอดทนอย่างมาก โดยเฉพาะการถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน โดยมุสลิมจะงดการรับประทานอาหารและการดื่มน้ำตั้งแต่พระอาทิตย์ขึ้น จนกระทั่งพระอาทิตย์ตกดิน และสามารถรับประทานอาหารได้ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น และหลังพระอาทิตย์ตกดินในเดือนที่ 9 หรือเดือนเราะมะฎอน ตามปฏิทินอิสลามตลอดทั้งเดือน ทั้งนี้นอกจากงดการบริโภคอาหารและเครื่องดื่มแล้ว ผู้ศรัทธาสมควรที่จะงดการกระทำที่จะทำให้การถือศีลอดเป็นโมฆะอีกด้วย

(4) การจ่ายซะกาต คือการจ่ายทรัพย์สินในอัตราที่ท่านศาสนทูตได้กำหนดไว้จำนวนหนึ่งจากทรัพย์สินที่สะสมไว้เมื่อครบรอบปี ซึ่งซะกาตเป็นทานบังคับที่มุสลิมผู้มีความสามารถและมีอาชีพทุกคนต้องจ่าย ซะกาตมี 2 ประเภท ได้แก่ 1) ซะกาตฟิฏเราะฮ์ และ 2) ซะกาตมาล

(5) การประกอบศาสนกิจฮัจญ์ คือการเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่นครมักกะฮ์ ในเดือนซุลฮิจญะฮ์ ซึ่งเป็นเดือนที่ 12 ตามปฏิทินอิสลาม ตามวัน เวลา และสถานที่ที่ถูกกำหนดไว้ โดยเป็นการประกอบศาสนกิจสำหรับมุสลิมผู้มีความสามารถทางด้านสุขภาพร่างกายและทรัพย์สินเงินทอง มีความพร้อมและไม่สร้างความลำบากแก่ครอบครัว

จากแนวคิดเรื่องศาสนาอิสลาม ทำให้ทราบถึงความเป็นมาของศาสนาอิสลาม การเข้ามาของศาสนาอิสลามในประเทศไทยและในภาคใต้ รวมไปถึงจนถึงลักษณะพิเศษของศาสนาอิสลามที่ไร้การแบ่งแยกด้วยคำว่า ทางโลกและทางธรรม เพราะศาสนาได้ถูกผนวกเข้ากับชีวิตทุกอย่างก้าวของการดำรงอยู่สำหรับมุสลิมจนไม่อาจแยกออกจากกันได้เลย

4) ความเป็นพี่น้องในศาสนาอิสลาม

อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 49 อัลหุญร็อต อายะฮ์ที่ 10 ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธา นั้น เป็นพี่น้องกัน ดังนั้นพวกเจ้าจงไกลเกลียดประนีประนอมกันระหว่างพี่น้องทั้งสองฝ่ายของพวก เจ้า และจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความสะดวก” (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย, 2543 : 1350) ได้บ่งชี้ให้มุสลิมตระหนักถึงความสำคัญของภราดรภาพ หรือความเป็น พี่น้องกันในศาสนาอิสลาม โดย อับดุลลอฮฺ นาซิหฺ อุลวาน (2553 : 7-11) ได้ให้ความหมายของ ความเป็นพี่น้องในศาสนาอิสลาม หรือ “อุคูวะฮ์ อิสลามียะฮ์” ไว้ดังนี้คือ

(1) ความโปรดปราน แสงสว่างที่อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ทรงหลังรินสู่หัวใจปวงบ่าวผู้มีความบริสุทธิ์ใจ

(2) พลังของอิหม่านหรือความศรัทธาและพลังของจิตวิญญาณ ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกซึ่งในความรักและความห่วงใย ความมีเกียรติและความไว้นือเชื่อใจต่อกัน ในบรรดาผู้ที่ผูกพันกันด้วยสายใยแห่งอะกีดะฮ์อิสลาม อีมาน และตัควา (ความยำเกรง)

(3) นอกจากนี้แล้ว อุคูวะฮ์ อิสลามียะฮ์ถือเป็นคุณลักษณะที่รวมอยู่ใน อีมานและตัควา เพราะถ้าความเป็นพี่น้องๆ ไม่มีอีมานแล้ว สิ่งที่จะผูกมัดคนเข้าด้วยกันก็คือ ความเห็นแก่ได้และผลประโยชน์ส่วนตัว ตระกูลหรือพวกพ้อง ในขณะที่ถ้าความเป็นพี่น้องๆ ไม่มี ตัควา จะนำไปสู่ความเป็นศัตรูและความเกลียดชังต่อกัน ดังที่อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ทรงดำรัสว่า “ในวันนั้นบรรดามิตรสหายจะเป็นศัตรูต่อกัน นอกจากบรรดาผู้ยำเกรง (อัลลอฮ์)” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 43 อัซซุครุฟ : อายะฮ์ที่ 67) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 1273)

อัมมุดะฮฺ อับดุลอาฏีย์ (2542 : 51) กล่าวเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า คุณค่าเกี่ยวกับ ความเป็นพี่น้องกันของมนุษย์ คือ องค์ประกอบพื้นฐานอีกประการหนึ่งในระบบที่ทรงคุณค่า แห่งอิสลามโดยความเป็นพี่น้องกันของมนุษย์จะวางอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาในเอกภาพและ ความเป็นสากลของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของที่ได้รับการภักดี เพราะสำหรับมุสลิมแล้ว พระเจ้ามีเพียงพระองค์ เดียว สำหรับพระองค์แล้ว ฐานะทางด้านสังคม ชาติที่เหนือกว่า หรือต้นกำเนิดแห่งวงศ์วานล้วน แล้วแต่ไร้ความสำคัญ ดังนั้นต่อหน้าพระองค์นั้นมนุษย์จะมีความเท่าเทียมกัน เป็นพี่น้องกัน

โดยอุคูวะฮ์ อิสลามียะฮ์หรือความเป็นพี่น้องกันในอิสลามจะโน้มนำมูอ์มินสู่ การประกอบความดีงามต่างๆ เช่น ความรัก การให้เกียรติยกย่อง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน และความรับผิดชอบต่อกัน ทั้งนี้ อุคูวะฮ์ อิสลามียะฮ์จะนำไปสู่ความดีงามอันเอนก

อนันต์ เช่น (1) ใบหน้ามีริ้วรอย (2) บาปของพวกเขาได้รับการอภัย (3) ได้อยู่ภายใต้ร่มเงาแห่งความรักของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) (4) ได้ลิ้มรสความหวานน้ําของอิมาน เป็นต้น (อับดุลลอฮ์ นาคิหฺ อุลวาน, 2553 : 12-16)

นอกจากนี้แล้ว อับดุลลอฮ์ นาคิหฺ อุลวาน (2553 : 27) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบสำคัญของการสร้างความเป็นพี่น้องในอิสลามไว้ทั้งหมด 5 ประการ ได้แก่ (1) อิกลาศหรือมีความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) (2) ต้องเพียบพร้อมด้วยอิมานและศักวา หรือวางอยู่บนพื้นฐานของอิมานและศักวา (3) ต้องยึดมั่นในครรลองอิสลาม (4) ยึดมั่นต่อการตักเตือนซึ่งกันและกันเพื่ออัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) และ (5) จริงใจทั้งในยามสุขสบายและทุกข์โศก

เพื่อให้วิญญูณแห่งการเป็นพี่น้องกันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้นจะต้องปฏิบัติในสิทธิต่างๆ ที่พึงมีต่อพี่น้องซึ่ง อับดุลลอฮ์ นาคิหฺ อุลวาน (2553 : 34-43) ได้กล่าวถึงในเรื่องดังกล่าวโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

(1) สิทธิโดยทั่วไป ได้แก่

- (1.1) การให้สลาม
- (1.2) การตอบรับสลาม
- (1.3) เยี่ยมเยียนผู้ป่วย
- (1.4) เยี่ยมศพ
- (1.5) รักษาสัญญา
- (1.6) คูอาฮ์หรือขอพรให้แก่ผู้จาม
- (1.7) สัตย์จริงในคำสาบาน
- (1.8) ช่วยเหลือผู้ที่ถูกอธรรม
- (1.9) เอาใจใส่ในคำตักเตือน
- (1.10) ปลดปล่อยความคับแค้นและความทุกข์ยาก
- (1.11) ช่วยเหลือผู้ที่ประสบกับความยุ่งยาก
- (1.12) เก็บรักษาความลับของพี่น้อง
- (1.13) ห่างไกลจากคุณลักษณะที่สร้างความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น
เช่น อิจฉาริษา เกลียดชัง ข่มเหงรังแก และหยิ่งยะโส
 เป็นต้น

(2) สิทธิของมุสลิมต่อพี่น้องมุสลิม ได้แก่

- (2.1) เมื่อพบกันต้องให้สลาม
- (2.2) เมื่อมีการเรียกร้อง ท่านจงปฏิบัติตามคำเรียกร้องของเขา

- (2.3) เมื่อพี่น้องขอคำตักเตือน จงตักเตือนเขา
- (2.4) เมื่อพี่น้องจามและกล่าวว่า “อัลฮัมดุลิลลาฮ์” หรือ บรรดาการสรรเสริญเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) จงให้คูอาฮ์แก่เขาว่า “ยัร ะหะมุกัลลอฮ์” หรือขออัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) ทรงเมตตาท่าน
- (2.5) เมื่อพี่น้องป่วย จงไปเยี่ยมเขา
- (2.6) เมื่อพี่น้องเสียชีวิต จงไปส่งมัยิต (ศพ) ที่หลุมฝังศพ
- (3) สิทธิหน้าที่เฉพาะ (ต่อบุคคลที่ใกล้ชิดและเพื่อนร่วมอุดมการณ์) ได้แก่
 - (3.1) สิทธิหน้าที่โดยทั่วไป ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อข้างต้น
 - (3.2) สามารถรับประทานอาหารที่บ้านของมิตรสนิทได้ โดยไม่ต้องขออนุญาต
 - (3.3) ห้ามจึงโกรธ ไม่พูดจាកัน ด้วยเรื่องส่วนตัวเกิน 3 วัน
 - (3.4) มีปฏิริยาสนองตอบร่วมกันในทุกๆ สถานการณ์
 - (3.5) รักษาความลับให้แก่กัน หลีกห่างจากการติฉินนินทา

หากอุฎวะฮ์ อิสลามียะฮ์ ถูกนำมาปฏิบัติกันอย่างจริงจังและจริงจังในท่ามกลางสังคมมุสลิมแล้ว แน่แน่นอนว่ามันจะมีอิทธิพลในการสร้างสรรค์ พี่นฟูอารยธรรมและฟื้นฟูเอกภาพของประชาชาติมุสลิม ซึ่งผลจากการมีอุฎวะฮ์ อิสลามียะฮ์ ได้แก่ (1) สังคมมุสลิมจะเป็นสังคมที่เข้มแข็ง มั่นคง (2) ประชาชาติอิสลามมีเอกภาพ และ (3) ศาสนาอิสลามจะขจรขยายสู่ทุกภูมิภาคของโลก (อับดุลลอฮ์ นาซิหฺ อุลวาน, 2553 : 49, 64-68)

5) การทำงานเป็นกลุ่ม

ศาสนาอิสลามมิใช่เป็นเพียงคำสอนที่เป็นทฤษฎีให้มุสลิมเชื่อมั่นศรัทธาแล้ว เรื่องการบริหารจัดการทางสังคมก็ปล่อยให้ เป็นของแนวทางอื่น ธรรมชาติของศาสนาอิสลาม คือการสร้างสังคมอิสลามอันประกอบไปด้วยมวลสมาชิกของสังคมที่ศรัทธามั่นในหลักการของอิสลาม นำเอาหลักการอิสลามทุกด้านมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และจะต้องจัดตั้งกลุ่มหนึ่งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลการใช้หลักการของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) เพื่อดำรงอิสลามไว้ ดังนั้นการมี “ญะมาอะฮ์” (กลุ่ม หรือองค์กร หรือประชาคม) จึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยญะมาอะฮ์นั้น

ต้องสามารถชี้หน้ทางไปสู่อิสลามที่ถูกต้องได้ เป็นญะมาอะฮ์ที่จ้านนต่อคำรัสของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ทั้งยังทำหน้าทีสำคัญคือ สนับสนุนให้ทำสิ่งทีชอบด้วยอิสลามและป้องปรามสิ่งทีมิชอบด้วยหลักการอิสลาม นอกจากนี้แล้วยังต้องมีเป้าหมายและกฎระเบียบทีชัดเจนแน่นอนอีกด้วย (มุสฏอฟา มุฮัมมัด อัญญาฮาน, 2547 : 52-53) ดังทีอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ทรงตรัสว่า “และจงให้มีจ้ินจากพวกเจ้า ซึ่งคณะหนึ่งทีจะเชิญชวนไปสู่อุ้ความดี และใช้ให้กระทำสิ่งทีชอบ และชนเหล่านั้นแหละ พวกเขาคือผู้ได้รับความสำเร็จ” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที 3 อาละอิมรอน : อายะฮ์ที 104) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 133) และอายะฮ์ทีว่า “และพวกเจ้าจงยึดสายเชือกของอัลลอฮ์ โดยพร้อมกันทั้งหมด และจงอย่าแตกแยกกัน และจงรำลึกถึงความเมตตาของอัลลอฮ์ทีมีแก่พวกเจ้า ขณะที่พวกเจ้าเป็นศัตรูกันแล้วพระองค์ได้ทรงให้สนิทสนมกันระหว่างหัวใจของพวกเจ้า แล้วพวกเจ้าก็กลายเป็นพี่น้องกันด้วยความเมตตาของพระองค์ และพวกเจ้าเคยปรากฏอยู่บนปากหลุมแห่งไฟนรก แล้วพระองค์ก็ทรงช่วยพวกเจ้าให้พ้นจากปากหลุมแห่งนรกนั้น ในทำนองนั้นแหละ อัลลอฮ์จะทรงแจกแจงแก่พวกเจ้าซึ่งบรรดาโองการของพระองค์ เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับแนวทางอันถูกต้อง” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที 3 อาละอิมรอน : อายะฮ์ที 103) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 132)

6) ภาวะผู้นำในทัศนะอิสลาม

ภาวะผู้นำเป็นคุณสมบัติทางสังคมอันเป็นผลทีเกิดขึ้นจากความร่วมมือระหว่างปัจเจกบุคคลกับบุคคลอื่น ซึ่งเป็นสิ่งทีองค์การหนึ่งๆ ต้องการเป็นอย่างยิ่ง โดยทีผู้นำจะมีหน้าทีในการกำหนดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในองค์การ อนึ่งศาสนาอิสลามได้ส่งเสริมให้มนุษย์ดำรงชีวิตในสังคมอย่างเป็นระบบและยังส่งเสริมให้ประชาชาติทีนับถือศาสนาอิสลามได้กำหนดขอบเขตของความเป็นผู้นำอีกด้วย โดยขอบเขตของความเป็นผู้นำนั้นสามารถกำหนดขึ้นด้วยการตกลงกันในกลุ่มคนจำนวนมากเพื่อแต่งตั้งบุคคลให้เป็นผู้นำ สิทธิในการคัดเลือกผู้นำนั้นเป็นของญะมาอะฮ์ หรือประชาคม ด้วยเหตุนี้จึงไม่สมควรทีบุคคลคนหนึ่งจะขึ้นมาดำรงตำแหน่งผู้นำโดยปราศจากความเห็นชอบของคนส่วนรวม เพราะจะนำมาซึ่งการเป็นผู้นำในเชิงเผด็จการนั่นเอง (อะหมัด อิบรอฮีม อูซุฮิน, 2553 : 204-205)

การศึกษาและการสังเกตเกี่ยวกับการบริหารองค์การในทุกระดับชี้ชัดว่า การบริหารและผลทีเกิดจากการบริหารนั้นมีความแตกต่างกันระหว่างองค์การหนึ่งกับอีกองค์การหนึ่ง ปัจจัยอื่นๆ เช่นการมีกฎระเบียบทีเพียบพร้อม งบประมาณทีพอเพียง ไม่สามารถเป็น

หลักประกันว่าองค์กรนั้นๆ จะประสบความสำเร็จได้ ทว่าในทางตรงข้าม ความสำเร็จขององค์กรอาจขึ้นอยู่กับลักษณะการนำที่แสดงบทบาทโดยผู้นำในองค์กรนั้นๆ เป็นสำคัญ เนื่องจากมีองค์การจำนวนมากที่ประสบความสำเร็จล้มเหลวในการบริหาร แต่ก็สามารถที่จะกอบกู้ขึ้นมาได้หลังจากได้มีการแก้ไขระบบในการบริหาร และขณะเดียวกันหลายๆ องค์กรที่ประสบความสำเร็จ แต่ต้องประสบกับความล้มเหลว หลังจากผู้บริหารต้องออกจากตำแหน่งและได้ผู้บริหารที่ขาดคุณสมบัติเข้ามาบริหารงานแทน (อะหมัด อิบรอฮีม อนูชิน, 2553 : 214)

มีนักคิดและนักวิชาการด้านการบริหารสมัยใหม่ได้พยายามกำหนดขีดถึงศักยภาพของผู้นำซึ่งสามารถอธิบายได้ดังนี้ (อะหมัด อิบรอฮีม อนูชิน, 2553 : 215-245)

(1) ความสามารถทางการเมือง นั่นคือมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงสถานการณ์ที่ตนเองดำรงอยู่ และสามารถแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคได้ ไม่ว่าจะปัญหาความขัดแย้ง ความกดดันของสังคม เป็นต้น

(2) ความสามารถในการสร้างมนุษย์สัมพันธ์ ความสามารถในการเรื่องนี้ผู้นำจำเป็นต้องมีในทุกๆ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้คนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ผู้นำจะต้องมีความเข้าใจร่วมกันกับทีมบริหารเพื่อผลดีในการขับเคลื่อนกิจกรรมเพื่อผลประโยชน์ขององค์กร

(3) การเป็นแบบอย่างที่ดี นับเป็นหน้าที่อันสำคัญอย่างหนึ่งของผู้นำ เพราะก่อนที่จะไปตักเตือนหรือสั่งสอนคนอื่นๆ ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาได้นั้นผู้นำจำเป็นต้องทำในสิ่งนั้นๆ ให้ได้เสียก่อน ทั้งการเป็นแบบอย่างที่ดีนั้นจะช่วยสร้างความเคารพนับถือจากผู้ใต้บังคับบัญชาอันจะส่งผลดีต่อการทำงานอีกด้วย

(4) มีศิลปะในการบริหารจัดการ นั่นคือมีความสามารถในการบริหารจัดการ การวางแผน เป็นต้น ทั้งยังมีการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ให้เกียรติกับความคิดที่แตกต่างจากความคิดของตน และรู้จักขอคำปรึกษาด้วย เพราะทัศนคติและความคิดเห็นของคนหลายคนย่อมดีกว่าความคิดเห็นของคนเพียงคนเดียว ซึ่งมีขอบเขตความคิดที่จำกัด

ทั้งนี้ท่านเราะซูลุลลอฮ์ (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) เคาะลีฟะฮฺอูรเราะชีดีน และเศาะฮาบะฮ์ ล้วนเป็นแบบอย่างที่ดีและสำคัญยิ่งในการศึกษาถึงภาวะผู้นำในทัศนะอิสลาม

จากแนวคิดเรื่องความเป็นพี่น้องในศาสนาอิสลาม การทำงานเป็นกลุ่ม และภาวะผู้นำในทัศนะอิสลามข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของความสามัคคี รักใคร่กลมเกลียวช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของมุสลิม ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการ ในการรวมตัวกันของ นักศึกษามุสลิม ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่จนกลายมาเป็นชมรมมุสลิมฯ ได้เป็นอย่างดี

2. แนวคิดเรื่องการบริหาร

สำหรับแนวคิดเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาในส่วนนี้ออกเป็น 4 ประเด็น ดังต่อไปนี้

- 1) ความหมายของการบริหาร
- 2) พัฒนาการของการบริหาร
- 3) กระบวนการในการบริหาร

โดยทั้ง 3 ประเด็นข้างต้น มีรายละเอียดซึ่งจะกล่าวถึง ดังต่อไปนี้

1) ความหมายของการบริหาร

คำว่า “การบริหาร” นั้น ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ในหลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้

ดริคเกอร์, ปีเตอร์ เอฟ. (Drucker, Peter F., 1979 อ้างถึงใน ธงชัย สันติวงษ์, 2537 :

11) กล่าวว่า ...การบริหารคือ การทำให้งานต่างๆ ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำ...ซึ่งคล้ายกับที่ ธงชัย สันติวงษ์ (2540 : 1) กล่าวว่า นั่นคือ การบริหาร คือ งานของหัวหน้าหรือผู้นำที่จะต้องกระทำ เพื่อให้กลุ่มต่างๆ ที่มีคนหม่อมมากมาอยู่รวมกันและร่วมกันทำงานเพื่อวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้จนสำเร็จ ผล โดยได้ประสิทธิภาพ กล่าวอย่างง่ายๆ การบริหาร คือ การทำให้งานสำเร็จลงได้ โดยอาศัยคนอื่น เป็นผู้ทำให้เสร็จนั่นเอง

ส่วนในงานวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาล ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลกับคุณภาพชีวิตของชุมชน” ของ ฉัญญา ชูถึง (2550 : 6) นั้น การบริหาร คือ การดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ บุญทัน ดอกไธสง (2541 : 1) ที่ว่า การบริหาร คือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่หรือไม่มี ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อการตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์กร หรือประเทศ หรือการจัดการเพื่อ ผลกำไรของทุกคนในองค์กร

ในขณะที่ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ (2542 : 19) ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหารและการจัดการ ไปพร้อมๆกัน นั่นคือ ...การบริหารและการจัดการ หมายถึง กิจกรรมในการบริหารทรัพยากรและกิจการงานอื่นๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ซึ่งมีความแตกต่างกันคือ คำว่า “การบริหาร (Administration)” ใช้ในการบริหารระดับสูง หน้าที่หลัก คือ กำหนดนโยบายที่สำคัญและการกำหนดแผน เป็นคำที่นิยมใช้ในการบริหารรัฐกิจ (Public Administration)

ส่วน คำว่า “**การจัดการ (Management)**” เน้นการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบาย (แผนที่วางไว้) นิยมใช้กับการจัดการธุรกิจ (Business Management)

ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร์ (2549 : 214) ได้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของคำว่า การบริหารและการจัดการ ไว้ดังนี้ ในอดีต การบริหาร หรือ Administration หมายถึง การบริหารภาครัฐ หรือภาคสาธารณะเป็นการเฉพาะ ส่วนการบริหารในภาคเอกชน มักนิยมเรียกว่า การจัดการ (Management)

ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ (2542 : 2 อ้างถึงใน อิทธิกร เฟื่องรอด, ม.ป.ป.) กล่าวว่า คำว่า “**การบริหาร**” (Administration) ใช้ในความหมายกว้างๆ เช่น การบริหารราชการ อีกคำหนึ่งคือ “**การจัดการ**” (Management) ซึ่งสามารถใช้แทนกันได้กับคำว่า การบริหาร ส่วนมากหมายถึง การจัดการทางธุรกิจมากกว่าโดยมีนักวิชาการหลายท่านได้ระบุ ดังนี้

ดริคเกอร์, ปีเตอร์ เอฟ. (Drucker, Peter F.) กล่าวว่า การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น ในขณะที่ ไชมอน, เฮร์เบิร์ต เอ. (Simon, Herbert A.) กล่าวว่า การบริหาร คือ กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างร่วมกัน

นอกจากนี้แล้ว สมศักดิ์ คงเที่ยง (ม.ป.ป. : 1 อ้างถึงใน อิทธิกร เฟื่องรอด, ม.ป.ป.) ระบุว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายๆ อย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบ และใช้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสม

ปัจจัยสำคัญการบริหารที่สำคัญมี 4 อย่าง ที่เรียกว่า 4Ms ได้แก่ (1) คน (Man) (2) เงิน (Money) (3) วัสดุสิ่งของ (Materials) (4) การจัดการ (Management)

จากความหมายของคำว่า การบริหาร ที่มีผู้ให้ไว้หลากหลายข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง การเข้าไปควบคุมหรือจัดระเบียบบางสิ่งบางอย่าง เช่น ทรัพยากรหรือกิจการงานต่างๆ เพื่อให้สิ่งนั้นๆ สำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้คำว่า การบริหาร นั้น ก็อาจเป็นคำๆ เดียวกับคำว่า การจัดการ ซึ่งสามารถใช้แทนกันหรือใช้คู่กันได้ เพราะในอดีตนั้นทั้งคำว่า “**การบริหาร**” และคำว่า “**การจัดการ**” ต่างก็เป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน ทว่า “**การบริหาร**” จะใช้ในบริบทของภาครัฐหรือภาคสาธารณะ ในขณะที่ “**การจัดการ**” นั้น ใช้ในบริบทของภาคเอกชนหรือภาคธุรกิจเสียเป็นส่วนใหญ่

2) พัฒนาการของการบริหาร

ทฤษฎี หมายถึง แนวความคิดหรือความเชื่อที่เกิดขึ้นอย่างมีหลักเกณฑ์ มีการทดสอบและการสังเกตจนเป็นที่แน่ใจ ทฤษฎีเป็น เซต (Set) ของมโนทัศน์ที่เชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ทฤษฎีทางการบริหารมีวิวัฒนาการการบริหาร ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ระยะ ดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 ระหว่าง ค.ศ. 1887 – 1945 (หรือ พ.ศ. 2430-2488) ยุคนักทฤษฎีการบริหารสมัยดั้งเดิม (The Classical Organization Theory) แบ่งย่อยเป็น 3 กลุ่มดังนี้ (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, 2542 : 10 อ้างถึงใน อิทธิกร เฟ็งรอด, ม.ป.ป.)

(1) **กลุ่มการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ของ เทย์เลอร์, เฟรดเดอริก (Taylor, Frederick)** ความมุ่งหมายสูงสุดของแนวคิดเชิงวิทยาศาสตร์ คือ จัดการบริหารธุรกิจหรือโรงงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด เทย์เลอร์ (Taylor, Frederick) เจ้าของคำรับ **“The One Best Way”** มองคนงานแต่ละคนเปรียบว่าเสมือนเครื่องจักรที่สามารถปรับปรุงเพื่อเพิ่มผลผลิตขององค์กรได้ คือประสิทธิภาพของการทำงานสูงสุดจะเกิดขึ้นได้ ต้องขึ้นอยู่กับสิ่งสำคัญ 3 อย่างคือ (1.1) เลือกคนที่มีความสามารถสูงสุด (Selection) (1.2) ฝึกอบรมคนงานให้ถูกวิธี (Training) (1.3) หาสิ่งจูงใจให้เกิดกำลังใจในการทำงาน (Motivation)

ในงานวิจัยเรื่อง **“Time and Motion Studies”** หรือ **“การศึกษาเวลาและการเคลื่อนไหว”** เทย์เลอร์, เฟรดเดอริก (Taylor, Frederick) เชื่อว่ามีวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์เพียงวิธีเดียวที่ดีที่สุด เขาเชื่อในวิธีแบ่งงานกันทำ ผู้ปฏิบัติระดับล่างต้องรับผิดชอบต่อระดับบน เทย์เลอร์ (Taylor, Frederick) เสนอระบบการจ้างงาน (จ่ายเงิน) บนพื้นฐานการสร้างแรงจูงใจ สรุปหลักวิทยาศาสตร์ของเทย์เลอร์สรุปง่ายๆ ประกอบด้วย 3 หลักการดังนี้ (1.1) การแบ่งงาน (Division of Labors) (1.2) การควบคุมดูแลบังคับบัญชาตามสายงาน (Hierarchy) (1.3) การจ่ายค่าจ้างเพื่อสร้างแรงจูงใจ (Incentive Payment)

(2) **กลุ่มการบริหารจัดการ (Administration Management) หรือ ทฤษฎีบริหารองค์การอย่างเป็นทางการ (Formal Organization Theory) ของ ฟาโยล, อองรี (Fayol, Henri)** บิดาของทฤษฎีการปฏิบัติการและการจัดการตามหลักบริหาร ทั้ง ฟาโยล (Fayol, Henri) และ เทย์เลอร์ (Taylor, Frederick) จะเน้น **“ตัวบุคคลปฏิบัติงาน + วิธีการทำงาน ได้ประสิทธิภาพและประสิทธิผล แต่ไม่มองด้าน “จิตวิทยา”** (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, 2542 : 17 อ้างถึงใน อิทธิกร เฟ็งรอด, ม.ป.ป.) นอกจากนี้ฟาโยล (Fayol, Henri) ได้เสนอแนวคิดในเรื่องหลักเกี่ยวกับการบริหารทั่วไป 14 ประการ (สมยศ นาวิการ, 2544) ได้แก่

- (2.1) การแบ่งงานกันทำ
- (2.2) อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ
- (2.3) ความมีระเบียบวินัย
- (2.4) การมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว
- (2.5) การมีเป้าหมายเดียวกัน
- (2.6) ผลประโยชน์ของบุคคลควรจะเป็นรองจากผลประโยชน์ของส่วนรวม
- (2.7) การให้ผลตอบแทน
- (2.8) การรวมอำนาจ
- (2.9) สายการบังคับบัญชา
- (2.10) ความมีระเบียบ
- (2.11) ความเสมอภาค
- (2.12) ความมั่นคงของงาน
- (2.13) ความคิดริเริ่ม
- (2.14) ความสามัคคี

ทั้งนี้ หลักเกี่ยวกับการบริหารทั่วไป 14 ประการนั้น มีลักษณะที่สำคัญดังนี้

- (2.1) หลักการทำงานเฉพาะทาง (Specialization) คือ การแบ่งงานให้เกิดความชำนาญเฉพาะทาง
- (2.2) หลักสายบังคับบัญชา เริ่มจากบังคับบัญชาสูงสุดสู่ระดับต่ำสุด (2.3) หลักเอกภาพของการบังคับบัญชา (Unity of Command) (2.4) หลักขอบข่ายของการควบคุมดูแล (Span of Control) นั่นคือ ผู้ดูแล 1 คน ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา 6 คน จึงจะเหมาะสมและมีประสิทธิภาพที่สุด (2.5) การสื่อสารแนวตั้ง (Vertical Communication) การสื่อสารโดยตรงจากเบื้องบนสู่เบื้องล่าง
- (2.6) หลักการแบ่งระดับการบังคับบัญชาให้น้อยที่สุด คือ ไม่ควรมีสายบังคับบัญชายืดยาวหลายระดับมากเกินไป และ (2.7) หลักการแบ่งความรับผิดชอบระหว่างสายบังคับบัญชาและสายเสนาธิการ (Line and Staff Division)

(3) ทฤษฎีบริหารองค์การในระบบราชการ (Bureaucracy) มาจากแนวคิดของ แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) ที่กล่าวถึงหลักการบริหารราชการประกอบด้วย

- (3.1) หลักของฐานอำนาจจากกฎหมาย (3.2) การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบที่ต้องยึดระเบียบกฎเกณฑ์ (3.3) การแบ่งงานตามความชำนาญการเฉพาะทาง (3.4) การแบ่งงานไม่เกี่ยวกับผลประโยชน์ส่วนตัว (3.5) มีระบบความมั่นคงในอาชีพ อย่างไรก็ตามระบบราชการมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ซึ่งในด้านข้อเสีย คือ สายบังคับบัญชายืดยาว การทำงานต้องอ้างอิงกฎระเบียบ จึงชักช้าไม่

ทันการแก้ไขปัญหา หรือที่เรียกว่า ระบบ “Red Tape”⁶ ในด้านข้อดี คือ ยึดประโยชน์สาธารณะเป็นหลักการบังคับบัญชา การเลื่อนขั้นตำแหน่งที่มีระบบระเบียบ แต่ในปัจจุบันระบบราชการกำลังถูกแทรกแซงจากทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ทำให้เริ่มมีปัญหา

ระยะที่ 2 ระหว่าง ค.ศ. 1945 – 1958 (หรือ พ.ศ. 2488-2501) ยุคทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation)(ภาววิชา ธาราศรีสุทธี, 2542 : 10 อ้างถึงใน อิทธิกร เฟื่องรอด, ม.ป.ป.) ซึ่ง โฟลเล็ต, แมรี ปาร์คเกอร์ (Follette, Mary Parker) ได้นำเอาจิตวิทยามาใช้และได้เสนอการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง (Conflict) ไว้ 3 แนวทาง ดังนี้ (1) Domination คือ ใช้อำนาจขยบอีกฝ่ายลง คือให้อีกฝ่ายแพ้ให้ได้ ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ค่อยดีนัก (2) Compromise คือ การพบกันคนละครึ่งทาง เพื่อให้เหตุการณ์สงบโดยการประนีประนอม (3) Integration คือ การหาแนวทางที่ไม่มีใครเสียหาย ได้ประโยชน์ทั้ง 2 ทาง (win-win) นอกจากนี้ โฟลเล็ต (Follette, Mary Parker) ให้ทัศนะที่น่าฟังว่า “การเกิดความขัดแย้งในหน่วยงานเป็นความพกร่องของการบริหาร” (ภาววิชา ธาราศรีสุทธี, 2542 : 25 อ้างถึงใน อิทธิกร เฟื่องรอด, ม.ป.ป.)

การวิจัยหรือการทดลองฮอว์ธอร์น (Hawthorn Experiment) ที่ เมโย, เอลตัน (Mayo, Elton) กับคณะทำการวิจัยเริ่มที่ข้อสมมติฐานว่า สิ่งแวดล้อมมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานของคนงาน มีการค้นพบจากการทดลอง คือ มีการสร้างกลุ่มแบบไม่เป็นทางการในองค์การทำให้เกิดแนวความคิดใหม่ที่ว่า ความสัมพันธ์ของมนุษย์ มีความสำคัญมาก ซึ่งผลการศึกษาทดลองของเมโย (Mayo) และคณะ พอสรุปได้ดังนี้ 1) คนเป็นสิ่งมีชีวิต จิตใจ ซึ่ง ขวัญ กำลังใจและความพึงพอใจเป็นเรื่องสำคัญในการทำงาน 2) เงิน ไม่ใช่สิ่งล่อใจที่สำคัญแต่เพียงอย่างเดียว รางวัลทางจิตใจมีผลต่อการจูงใจในการทำงานไม่น้อยกว่าเงิน 3) การทำงานขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคมมากกว่าสภาพแวดล้อมทางกายภาพ หรือพูดง่าย ๆ คือ คับที่อยู่ได้ คับใจ อยู่ยาก จากแนวคิด “มนุษยสัมพันธ์” การตอบสนองคน ด้านความต้องการศักดิ์ศรี การยกย่อง จะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงาน

⁶ **Red Tape** แปลว่า “ความล่าช้าแบบราชการ” เนื่องจากในช่วง คริสต์ศตวรรษ ที่ 17 -18 (หรือ พุทธศตวรรษที่ 22-23) ช่วงนั้น หน่วยงานราชการต่างๆ ในประเทศอังกฤษนิยมใช้แถบรัดสีแดง ในการมัดรวมเอกสารต่างๆ ไว้ และระบบราชการในเวลานั้น ก็ค่อนข้างล่าช้า เต็มไปด้วยขั้นตอนต่างๆ มากมาย คนที่ไปติดต่อราชการในเวลานั้น อาจเกิดความเบื่อหน่าย จึงใช้คำว่า Red Tape เพื่อเปรียบเปรยกับความล่าช้านี้ อาจเป็นเพราะในยุคนั้น กองเอกสารในที่ราชการจะถูกมัดรวมกันโดยสายรัดสีแดง นอกจากใช้กับระบบราชการแล้ว ในระบบงานไม่ว่าจะของเอกชนหรือองค์กรอื่นๆ ถ้าเต็มไปด้วยขั้นตอนที่ล่าช้า ก็นิยมใช้คำว่า Red Tape เพื่อเรียกแทนความหมายของความอืดอาดอืดอาดเหล่านั้นด้วย (อ. บอม (นามปากกา), 2553)

ระยะที่ 3 ตั้งแต่ ค.ศ. 1958 – ปัจจุบัน (หรือ พ.ศ. 2501-ปัจจุบัน) (ภาวิศาราศาสตร์, 2542 : 11 อ้างถึงใน อิทธิกร เฟื่องรอด, ม.ป.ป.) ยุคการใช้ทฤษฎีการบริหาร (Administrative Theory) หรือการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science Approach) ยึดหลัก “ระบบงาน + ความสัมพันธ์ของคน + พฤติกรรมขององค์กร” ซึ่งมีแนวคิด หลักการ ทฤษฎีที่หลายๆ คนได้แสดงไว้ดังต่อไปนี้

เชสเตอร์ ไอ. บาร์นาร์ด (Chester I. Barnard) เขียนหนังสือชื่อ The Function of the Executive (หน้าที่ของผู้บริหาร) ที่กล่าวถึงงานในหน้าที่ของผู้บริหารโดยให้ความสำคัญต่อบุคคล ระบบของความร่วมมือองค์กร และเป้าหมายขององค์กรกับความต้องการของบุคคลในองค์กรต้องสอดคล้องกัน

ทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow) ว่าด้วยการจัดอันดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs) เป็นเรื่องแรงจูงใจ โดยแบ่งความต้องการของมนุษย์ตั้งแต่ความต้องการด้านกายภาพ ความต้องการด้านความปลอดภัย ความต้องการด้านสังคม ความต้องการด้านการเคารพนับถือ และประการสุดท้าย คือ การบรรลุศักยภาพของตนเอง (Self-actualization) คือมีโอกาสได้พัฒนาตนเองถึงขั้นสูงสุดจากการทำงานแต่ความต้องการเหล่านั้นต้องได้รับการสนองตอบตามลำดับขั้น

ทฤษฎี X ทฤษฎี Y (X Theory, Y Theory) ของแมคเกรเกอร์, ดักลาส (MC Gregor, Douglas) เขาได้เสนอแนวคิดการบริหารอยู่บนพื้นฐานของข้อสมมติฐานเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ต่างกัน ทฤษฎี X (The Traditional View of Direction and Control) ทฤษฎีนี้เกิดข้อสมมติฐานดังนี้ 1) คนไม่ชอบทำงานและหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ 2) คนไม่ทะเยอทะยาน และไม่คิดริเริ่ม ชอบให้มีการออกคำสั่ง 3) คนเห็นแก่ประโยชน์ของตนเอง มากกว่าประโยชน์ขององค์กร 4) คนมักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง 5) คนมักโง่และหลอกล่าง ผลการมองธรรมชาติของมนุษย์เช่นนี้ การบริหารจัดการจึงเน้นการใช้เงิน วัตถุ เป็นเครื่องล่อใจ เน้นการควบคุม การสั่งการ เป็นต้น

ทฤษฎี Y (The Integration of Individual and Organization Goal) ทฤษฎีข้อนี้เกิดจากข้อสมมติฐานดังนี้ 1) คนจะให้ความร่วมมือ สนับสนุน รับผิดชอบ ขยัน 2) คนไม่เกียจคร้าน และไว้วางใจได้ 3) คนมีความคิดริเริ่มทำงานถ้าได้รับการจูงใจอย่างถูกต้อง 4) คนมักจะพัฒนาวิธีการทำงาน และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ผู้บังคับบัญชาจะไม่ควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเข้มงวด แต่ควรส่งเสริมให้รู้จักควบคุมตนเองหรือกลุ่มมากขึ้น ต้องให้เกิดอิทธิพลซึ่งกันและกัน จากความเชื่อที่แตกต่างกันทำให้เกิดระบบการบริหารที่แตกต่างกันระหว่างระบบที่เน้นการควบคุมกับระบบที่ค่อนข้างให้อิสระภาพ

โออูจิ, วิลเลียมส์ จี. (Ouchi, William G.) ศาสตราจารย์ชาวญี่ปุ่น แห่งมหาวิทยาลัย แคลิฟอร์เนีย ที่ลอสแอนเจลิส (University of California at Los Angeles) หรือ (UCLA) (อิสรพงษ์ แสงตะวัน, 2552) ได้เสนอ ทฤษฎี Z (Z Theory) ซึ่งทฤษฎีนี้รวมเอาหลักการของทฤษฎี X , Y เข้าด้วยกัน แนวความคิดก็คือ องค์กรต้องมีหลักเกณฑ์ที่ควบคุมมนุษย์ แต่มนุษย์รักความเป็นอิสระ และมีความต้องการ หน้าที่ของผู้บริหารจึงต้องปรับเป้าหมายขององค์กรให้สอดคล้องกับเป้าหมายของบุคคลในองค์กร เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ทั้ง 2 ทฤษฎี มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการคือ 1) การทำให้ปรัชญาที่กำหนดไว้บรรลุผล 2) การพัฒนาผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ 3) การให้ความไว้วางใจแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา 4) การให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

จากพัฒนาการของการบริหารนั้นสามารถสรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารนั้น ถูกแบ่งออกเป็น 3 ยุคหรือ 3 ระยะ ได้แก่

ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2430-2488) เป็นยุคนักทฤษฎีการบริหารสมัยดั้งเดิม (The Classical Organization Theory) นักทฤษฎีที่สำคัญในยุคนี้ได้แก่ เพรเดอริค ดับเบิลยู เทย์เลอร์ และองรี ฟาโยล

ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2488-2501) ยุคทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation) ซึ่งมีการนำเอาจิตวิทยามาใช้และได้เสนอการแก้ปัญหาคความขัดแย้งอีกด้วย โดยนักทฤษฎีที่สำคัญในยุคนี้ได้แก่ แมรี พาร์คเกอร์ โพลเล็ทท์ และเอลตัน เมโย

ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2501-ปัจจุบัน) ยุคการใช้ทฤษฎีการบริหาร (Administrative Theory) หรือการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science Approach) ยึดหลัก “ระบบงาน + ความสัมพันธ์ของคน + พฤติกรรมขององค์กร” โดยมีนักทฤษฎีที่สำคัญในยุคนี้ได้แก่ เซสเตอร์ ไอ บาร์นาร์ด, อับบราฮัม มาสโลว์, ดักลาส แม็คเกรเกอร์ และวิลเลียม จี โออูจิ

3) กระบวนการในการบริหาร

จากหลักการบริหารทั่วไป 14 ข้อของฟาโยล (Fayol)⁷ ทำให้ต่อมา ลูเธอร์ กุลิก (Luther Gulick) ได้นำมาปรับต่อยอด จนเป็นที่รู้จักกันดีในตัวย่อที่ชื่อว่า “**POSDCoRB**” ซึ่งกลายเป็นคัมภีร์ของการจัดองค์การในต้นยุคของศาสตร์การบริหาร ซึ่งตัวย่อแต่ละตัวมีความหมายดังนี้ P – Planning หมายถึง การวางแผน, O – Organizing หมายถึง การจัดองค์การ, S – Staffing หมายถึง การจัดคนเข้าทำงาน, D – Directing หมายถึง การสั่งการ, Co – Coordinating หมายถึง ความร่วมมือ, R – Reporting หมายถึง การรายงาน และ B – Budgeting หมายถึง งบประมาณ

ดริคเกอร์, พี (Drucker, P., 1999 : 6-7 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2549 : 214) ประมาจารย์ด้านทฤษฎีองค์การและการจัดการสมัยใหม่ กล่าวว่า เฟร็ดเดอริก เทย์เลอร์ (Frederick W. Taylor, 1856-1915) ซึ่งเป็นบิดาของวิทยาศาสตร์การจัดการ (Scientific Management) ในปลายพุทธศตวรรษที่ 24 (หรือช่วงปลาย พ.ศ. 2301-2400) ต่อดันพุทธศตวรรษที่ 25 (หรือช่วงต้น พ.ศ. 2401-2500) นั้น เป็นผู้คิดคำศัพท์คำว่า “การจัดการ” ขึ้นมาใช้

นอกจากนี้แล้ว ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, (2549 : 217) ยังกล่าวอีกด้วยว่า การศึกษาการบริหารรัฐกิจในปัจจุบัน มองว่า การบริหาร และการจัดการ ต่างก็สื่อถึงถึง การควบคุม การเข้าไปจัดระเบียบเพื่อให้ได้สิ่งที่เราต้องการบริหารหรือจัดการ เป็นไปในทิศทางที่เราต้องการ เมื่อเป็นเช่นนี้ ทั้งคำว่าบริหารและการจัดการ จึงอัดแน่นไปด้วยระบบคุณค่า และวิถีคิดชุดหนึ่ง นั่นคือ การควบคุม (Control)

จากแนวคิดเรื่องการบริหารนั้น ทำให้ทราบถึงความหมาย ความเป็นมาและรูปแบบรวมไปจนถึงขั้นตอนของการบริหารแบบต่างๆไป ที่ถูกนำมาใช้ในยุคปัจจุบัน เพื่อที่จะได้เห็นถึงความแตกต่างเมื่อถูกนำไปเปรียบเทียบกับการบริหารจัดการในศาสนาอิสลาม ทั้งอาจนำไปเป็นหลักเพื่อเปรียบเทียบในการศึกษาการบริหารจัดการของชมรมมุสลิมฯ ได้ด้วยว่า มีการนำไปใช้หรือไม่ และเป็นไปในรูปแบบใด

⁷ Fayol, Henri เจ้าของ หลักการบริหาร 14 ข้อ ซึ่งมีดังต่อไปนี้ 1) การแบ่งงานกันทำ 2) อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ 3) ความมีระเบียบวินัย 4) การมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว 5) การมีเป้าหมายเดียวกัน 6) ผลประโยชน์ของบุคคลควรจะเป็นรองจากผลประโยชน์ของส่วนรวม 7) การให้ผลตอบแทน 8) การรวมอำนาจ 9) สายการบังคับบัญชา 10) ความมีระเบียบ 11) ความเสมอภาค 12) ความมั่นคงของงาน 13) ความคิดริเริ่ม 14) ความสามัคคี (สมยศ นาวิกาน, 2544)

แนวคิดทางการบริหารเชิงอิสลามกับแนวคิดทางการบริหารทั่วไป คือ การบริหารเชิงอิสลามได้ครอบคลุมมิติของความศรัทธาต่ออัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) และการศรัทธาต่อวันสิ้นโลก

2) ลักษณะของการบริหารในศาสนาอิสลาม

อัลวะหฺยูเป็นแหล่งที่มาหลักของความรู้ในอิสลาม คำสอนที่มีอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานและจากวจนะของศาสดามุฮัมมัด (คือลัทธิลอสุอะลัยฮิวะซัลลัม) และเศาะฮาบะฮ์ คือ ที่มาหลักของการบริหาร (ญับนูน, นาซิริ (Jabnoun, Naceur), 2548 : 2-3) ทั้งนี้ในการบริหารโดยทั่วไปประกอบไปด้วยกิจกรรมหลัก 4 อย่าง คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม ซึ่งในกิจกรรมเหล่านั้น โดยเฉพาะการวางแผน จำต้องมีกระบวนการตัดสินใจตั้งแต่แรกเริ่มเพื่อที่จะเลือกแผนที่ดีที่สุด หรือแนวทางที่ดีที่สุดสำหรับองค์การ และกระบวนการตัดสินใจจะให้ผลสูงสุด หากได้กระทำโดยผ่านกระบวนการปรึกษาหารือ หรือที่เรียกว่า “ซุรอ” (ญับนูน, นาซิริ (Jabnoun, Naceur), 2548 : 52) เพราะหลายความคิดจากคนหลายคน หรือจากผู้รู้ ย่อมดีกว่า และรอบคอบกว่าความคิดที่มาจากคนเพียงคนเดียว หรือจากผู้ที่ไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญแนวทางแห่งการปรึกษาหารือ นั้น เป็นแนวทางที่ยิ่งใหญ่และมีคุณค่าในการดำเนินชีวิตของบุคคลและสังคม (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 1,240) ทั้งยังเป็นสิ่งที่ถูกกล่าวถึงในคัมภีร์อัลกุรอานอีกด้วย

รากศัพท์คำว่า “ซุรอ” มีความหมายว่า ปรึกษาหารือ หรือ ให้คำแนะนำ ซึ่งถูกระบุในคัมภีร์อัลกุรอานอย่างชัดเจนว่าเป็นระบอบการปกครองของสังคมมุสลิม (ริฎอ อะหมัด สมะดี, 2548) ซึ่งสอดคล้องกับที่ अबดุลสุโก ดินอะ (2552) กล่าวในเรื่องนี้ว่า ซุรอ เป็นคำภาษาอาหรับ มาจากคำเต็มว่า “อัช-ซุรอ” แปลว่า การปรึกษาหารือ ดังที่ อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ได้ตรัสไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “...และกิจกรรมของพวกเขามีการปรึกษาหารือระหว่างพวกเขา...” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 42 อัซซุรอ : อายะฮ์ที่ 38) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 1,252)

สำหรับความหมายทางด้านศาสนบัญญัติ ซุรอ หมายถึง การประชุมหรือปรึกษาหารือตามรูปแบบอิสลามจนได้ข้อสรุปหรือมติ เพื่อนำไปปฏิบัติ คำว่า “ซุรอ” ไม่เพียงแต่มีขึ้นในสมัยท่านศาสดาท่านนั้น จากการศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านคัมภีร์อัลกุรอานพบว่า อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ได้ตรัสไว้ใน 2 แห่งด้วยกัน กล่าวคือ ในซูเราะฮ์ฎอฮา อายะฮ์ที่ 32 และในซูเราะฮ์อันนัมลฺ อายะฮ์ที่ 32

โดยซูเราะฮ์ฏอฮา อายะฮ์ที่ 32 นั้นอัลลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอะลา) ได้ตรัสไว้ว่า “และให้เขามีส่วนร่วมในกิจการของข้าพระองค์ด้วย” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 20 ฏอฮา : อายะฮ์ที่ 32) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 744) คำว่า “มีส่วนร่วม” ในที่นี้หมายถึงการปรึกษาหารือ ดังนั้นนักอรรถาธิบายอัลกุรอาน จึงกล่าวว่า โองการนี้ได้แสดงถึงความสำคัญของการปรึกษาหารือ อันเนื่องมาจาก นะบีมุซา (อะลัยฮิสสลาม) ได้ขอพรจากพระเจ้าให้ นะบีสารูน (อะลัยฮิสสลาม) ซึ่งเป็นพี่ชายชายของเขา ได้เป็นที่ปรึกษาในกิจการงานต่างๆ และในซูเราะฮ์อันนัมล์ อายะฮ์ที่ 32 ความว่า “พระนางทรงกล่าวว่า โอ้หุมูบริฟารทั้งหลายเอ๋ย จงให้ข้อชี้ขาดแก่ฉันในเรื่องของฉัน ฉันไม่อาจจะตัดสินใจในกิจการใด จนกว่าพวกท่านจะอยู่ร่วมด้วย” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 27 อันนัมล์ : อายะฮ์ที่ 32) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 928) นักอรรถาธิบายอัลกุรอาน ได้ให้ความหมายของคำว่า “ข้อชี้ขาด” ในที่นี้ หมายถึง การขอคำปรึกษาหารือซึ่งพระราชินีบิลกีส ผู้ปกครองเมืองสะบะได้ขอคำปรึกษาจากข้าราชบริพารของพระนางซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 313 คน ก่อนตัดสินใจพระทัย (อับดุลสุโก ดินอะ, 2552)

ระบบชুরอในอิสลามนั้น มิได้มีการวางระบบที่แน่นอนหรือตายตัว ทว่าได้วางหลักการกว้างๆ เกี่ยวกับระบบชুরอเพื่อให้สามารถปรับให้เข้ากันได้กับทุกเวลาและทุกสถานการณ์ในสมัยท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮูอะลัยฮิวะซัลลัม) นั้นชุมชนมุสลิมยังเป็นชุมชนเล็กๆ มีมัสยิดนะบะวีฮ์ ที่เมืองมะดีนะฮ์เป็นศูนย์บริหารกิจการอิสลาม ท่านใช้กระบวนการชুরอในเรื่องที่นอกเหนือไปจาก บทบัญญัติทางศาสนากับอัครสาวกของท่านเท่าที่จำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับที่ญับรูน, นาซีร (Jabnoun, Naceur, 2548 : 54) ได้ระบุไว้ว่า ชুরอเป็นวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่สมัยศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮูอะลัยฮิวะซัลลัม) และเสาฮาบะฮ์ของท่าน นั่นคือการทำงานทุกอย่างจะกระทำโดยวิธีการชুরอ

ส่วนใหญ่แล้ว เรื่องที่ท่านเราะซูล (ศ็อลลัลลอฮูอะลัยฮิวะซัลลัม) นำมาประชุมกับบรรดาเสาฮาบะฮ์ มักจะเป็นสิ่งที่ท่านไม่ได้รับการประทานจากวะหีย์ของอัลลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอะลา) (อะหฺมัด อิบรอฮีม อนุชิน, 2553 : 152)

นอกจากนี้แล้ว อะหฺมัด อิบรอฮีม อนุชิน (2553 : 152) ได้กล่าวไว้ใน “การบริหารจัดการในอิสลาม” ว่า ท่านอุมร์ (เราะฎีกุลลอฮูอันฮุ) จะไม่ตัดสินใจในเรื่องสำคัญใดๆ ทั้งสิ้น เว้นแต่จะต้องมีการประชุมหารือกันกับบรรดาเสาฮาบะฮ์ก่อนทุกครั้ง ท่านได้กล่าวไว้ว่า “ความคิดเห็นของคนเพียงคนเดียว เปรียบเสมือนเส้นด้ายเพียงเส้นเดียว ความคิดเห็นของคนสองคน เปรียบเสมือน เส้นด้ายสองเส้นมาพันกัน และความคิดเห็นของคนสามคน จะมีความมั่นคง และมีความผิดพลาดน้อยลง”

เดนิสัน (Denison, 1984 อ้างถึงใน ญับนูน, นาซีร์ (Jabnoun, Naceur), 2548 : 55) กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม ช่วยทำให้องค์การประสบความสำเร็จในระยะยาว สอดคล้องกับ สัชกิน (Sashkin, 1984 อ้างถึงใน ญับนูน, นาซีร์ (Jabnoun, Naceur), 2548 : 55) ที่กล่าวว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือ วิธีการบริหารที่มีประสิทธิภาพและมีความจำเป็นต่อองค์การในแง่จริยศาสตร์ ซึ่งความเห็นดังกล่าวนี้มีความสอดคล้องกับหลักการของศาสนาอิสลาม

อับดุลสุโก ดินอะ (2552) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการชुरอว่ามีดังต่อไปนี้

- (1) จะต้องดำเนินการชुरอด้วยความบริสุทธิ์ใจเป็นที่ตั้ง
- (2) สนองประโยชน์ส่วนรวม ปฏิเสธประโยชน์ส่วนตน กลุ่มของตนหรือเผ่าพันธุ์ของตน
- (3) ต้องปราศจากการพูดโกหก สับปรับ หลอกลวงและมีคุณธรรมสูงส่งในการดำเนินการชुरอ เพราะการดำเนินการชुरอเปรียบเสมือนอะมานะฮ์
- (4) ให้เกียรติผู้เข้าร่วมประชุมและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นถึงแม้จะไม่เป็นที่ชอบใจของตนเอง
- (5) ยอมรับมติที่ประชุมหรือเสียงข้างมากถึงแม้เราจะไม่เห็นด้วยแต่จะต้องไม่ค้านหลักการศาสนา (อิสลาม)

ส่วนคำว่า “สภาชुरอ” คือ กลุ่มบุคคลที่รวมตัวกันในการให้คำปรึกษาแนะนำในกิจการต่างๆ ของมุสลิม เพื่อหาแนวทางในการดำเนินการหรือทางเลือกสำหรับการดำเนินกิจการต่างๆ นอกจากนี้ยังถือเป็นสภาที่ทุกคนจะต้องมาร่วมกันคิดและแก้ปัญหาบนพื้นฐานของบทบัญญัติของทางศาสนาอิสลามเป็นสำคัญ สำหรับคำว่า “สภาชुरอ” นั้น บางชุมชนใช้คำว่า “มุชวาเราะฮ์” ซึ่งคำว่า “ชुरอ” กับคำว่า “มุชวาเราะฮ์” นั้นเป็นคำภาษาอาหรับที่มาจากรากศัพท์เดียวกัน แต่คำว่าชुरอ มีความเป็นทางการมากกว่า มุชวาเราะฮ์ (เจ๊ะเลาะ แยกพงษ์, สัมภาษณ์วันที่ 1 สิงหาคม 2549 อ้างถึงใน มุฮัมหมัดรอฟีอี มุซอ, 2549 : 69)

สำหรับคณะกรรมการชुरอพบว่า ผู้นำอิสลามไม่ว่าจะเป็น ท่านศาสดาและเสาะฮาบะฮ์ของท่านได้ใช้กระบวนการชुरอหลากหลายรูปแบบและผู้คนที่แตกต่างกันตามเหตุการณ์ บางครั้งปรึกษากับคนเพียงคนเดียว บางครั้ง 2 คน บางครั้งก็ปรึกษากับคณะกรรมการชุดหนึ่งที่มี 3 คนขึ้นไปและบางครั้งใช้คนทั้งหมด บางครั้งใช้กระบวนการชुरอกับสุภาพสตรีและบางครั้งใช้กับสุภาพบุรุษ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้นักปราชญ์อิสลามจึงได้แบ่งภาระงานที่ต้องใช้กระบวนการชुरอออกเป็น 2 ภาระงาน กล่าวคือ ภาระงานทั่วไปและภาระงานเฉพาะเจาะจงสำหรับภาระงานทั่วไปเกี่ยวกับกิจการในสังคมมุสลิมทุกคนมีสิทธิในกระบวนการชुरอ โดยมี

เงื่อนไขว่าบุคคลดังกล่าวจะต้องเป็นมุสลิม บรรลุศาสนภาวะและมีสติสัมปชัญญะ ในส่วนภาระงานเฉพาะเจาะจงนั้น คณะกรรมการดังกล่าวต้องมีคุณธรรมเป็นที่ประจักษ์ มีความรู้ ความสามารถ ความเฉลียวฉลาดและประสิทธิภาพตรงกับภาระงาน

ส่วนผู้นำสูงสุดของรัฐที่ปกครองด้วยระบบอิสลาม มีคณะกรรมการชुरออีกชุดหนึ่งตามหลักนิติศาสตร์อิสลาม ซึ่งจะรวบรวมผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆที่เหมาะสมตามสถานการณ์และยุคสมัยในการตัดสินใจปัญหาต่างๆในการบริหารประเทศ

ความแตกต่างของกระบวนการชुरอแบบอิสลาม กับการประชุมที่มีการปรึกษาหารือ กระบวนการประชาธิปไตยนั้น จากการศึกษาหลักการศาสนา พบว่า การประชุมที่มีการปรึกษาหารือตามกระบวนการประชาธิปไตย หากมองอย่างผิวเผินจะใช้กระบวนการเช่นเดียวกับตามกระบวนการทัศน์อิสลาม แต่ความจริงทั้งสองกระบวนการนี้มีความแตกต่างกันถึง 3 ประการด้วยกัน กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง กระบวนการชुरอ มีข้อแม้ที่สำคัญคือ ต้องเป็นเรื่องที่ไม่มีความขัดแย้งจากคัมภีร์อัลกุรอานและวจนศาสตร์ (อัซซุนนะฮ์) ตัดสินอย่างชัดเจน และมตินั้นต้องไม่ขัดแย้งกับอัลกุรอาน ซุนนะฮ์นะบี (วจนศาสตร์) มติปวงประชาญ์ และหลักการทั่วไปของอิสลาม สำหรับระบอบประชาธิปไตย จะเปิดกว้างในการประชุมที่มีการปรึกษาหารือทุกเรื่อง แม้จะล่วงละเมิดหลักการศาสนธรรมก็ตาม โดยจะถือเสียงข้างมากในที่ประชุมเป็นมติ บางที่เป็นมติให้กระทำสิ่งที่เป็นการห้ามของหลักศาสนธรรม เช่น มติให้มีการดื่มสุราและการล่วงประเวณีสำหรับผู้ที่มีอายุมากกว่า 20 ปี

ประการที่สอง คณะกรรมการชुरอ หรือผู้ร่วมกระบวนการชुरอ หรือสมาชิกสภาชुरอ จะต้องมีความยุติธรรม คุณธรรมและความรู้ที่เหมาะสมกับตำแหน่งหรือกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าว ส่วนสมาชิกสภาในระบอบประชาธิปไตยนั้น ได้มาจากการรวบรวมบุคคลที่ได้รับเลือกเข้ามาด้วยเสียงข้างมาก ไม่ว่าจะคนนั้นจะเป็นผู้รู้หรือไม่ เป็นคนดีหรือคนร้าย เมื่อประชุมในสภาไม่ว่าในเรื่องอะไรต้องใช้เสียงของบรรดาผู้คนเหล่านี้เป็นมติการประชุม ซึ่งพวกเขาอาจไม่สนใจว่าสิ่งที่ตนเองเสนอ หรือลงมติไปนั้นจะเป็นการขัดกับหลักศาสนธรรมหรือไม่

ประการที่สาม ข้อเท็จจริงและความถูกต้องในระบบชुरอ ไม่ได้เน้นที่เสียงข้างมากของที่ประชุมเสมอไป แต่ต้องพิจารณาที่หลักฐาน ซึ่งเป็นหลักการและพิจารณาว่าฐานแห่งศาสนธรรมว่าอย่างไร และที่สำคัญมตินั้นต้องเป็นไปเพื่อให้เกิดผลดีต่อประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลัก (อับดุลสุโก ดินอะ, 2552)

นอกจากนี้ มุฮัมมัด ฮาซิม อิดกุลลอฮฺ (ม.ป.พ. : 8-14 อ้างถึงใน มุฮัมหมัดรอฟีอ์ มูซอ, 2549 : 71-73) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของสภาชุรออที่มีต่อวิถีชุมชนมุสลิมไว้ด้วยกัน 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

(1) ด้านความศรัทธา ความศรัทธาของอิสลามมีหลายระดับ โดยศาสนทูตมุฮัมมัด (คือลลิลลอฮฺอะลัยฮิอะซัลลิม) กล่าวว่า “ลา อิลาฮะ อิลลัลลอฮ์” เป็นระดับที่สูงที่สุด ในขณะที่ การเอาสิ่งกีดขวางออกจากทางเดินเป็นระดับที่ต่ำที่สุด ดังนั้นทุกการทำงานของ ผู้ศรัทธา (มุสลิม) จึงผูกพันกับอิมาน (ความศรัทธา) ของเขา แนวทางเดียวที่เขาจะต้องเลือกคือ แนวทางที่มาจากอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) และศาสนทูต หรือแนวทางที่ไม่ขัดแย้งกับ แนวทางเหล่านั้น เพราะฉะนั้นการชุรออ จึงถือเป็นการศรัทธาต่อบัญญัติของพระผู้เป็นเจ้า ที่สะท้อน ออกมาให้เห็นในรูปแบบของการปฏิบัติตนเอง

(2) ด้านศักดิ์ศรี ผู้ศรัทธาทุกคนจำต้องภาคภูมิใจและขอบคุณใน พระเมตตาของพระผู้เป็นเจ้า ดังนั้นพวกเขาทั้งหลายจึงต้องเชื่อมั่นว่า การกลับสู่หลักการ อันสมบูรณ์ของอิสลามเท่านั้น ที่เป็นทางออกสำหรับทุกปัญหาของมนุษย์ เพราะฉะนั้น การนำ ระบบชุรออมาใช้ ถือเป็นการภูมิใจในศักดิ์ศรีหรือเกียรติที่พระผู้เป็นเจ้าทรงยกย่องไว้

(3) ด้านผลลัพธ์แห่งความเป็นจริงในปัจจุบัน เราได้ประจักษ์แล้ว จากการเลือกสรรผู้ที่จะทำหน้าที่ให้กับสังคมของเราในปัจจุบัน เช่น การคัดสรรตัวแทนของ ประชาชน 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ โดยฝ่ายนิติบัญญัติ หรือรัฐสภา มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ฝ่ายบริหารหรือรัฐมนตรี ก็มาจากการเลือกตั้งเช่นเดียวกัน ในขณะที่ ฝ่ายตุลาการนั้น มาจากการคัดเลือกตามขั้นตอนอย่างละเอียดครัดกุมที่สุด ดังนั้น จึงเป็นที่ยอมรับว่า ฝ่ายที่มีข้อครหา น้อยที่สุดหรือแทบจะไม่มีเลย คือ ฝ่ายตุลาการ ซึ่งสิ่งดังกล่าวชี้ให้เราเห็นว่าการเลือกสรรที่มีการปรึกษาหารือ มีวิธีการ ขั้นตอน และมีผู้ที่มีความเหมาะสม เป็นผู้สรรหา นั้น เกิดผลเช่นไร

(4) ด้านผลการตอบแทน เพราะเหตุว่า บรรดาผู้ศรัทธาทั้งหลาย ต่างมีความเชื่อมั่นว่า แนวทางแห่งศาสนานี้คือแนวทางที่สมบูรณ์ ดังนั้น พวกเขาจะต้องเข้ามามีส่วนใน การช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในการนำบทบัญญัติมาใช้ในสังคม ซึ่งการนำระบบชุรออมาใช้ ถือเป็นการรักษาหรือฟื้นฟูบทบัญญัติของพระผู้เป็นเจ้าด้วยเช่นเดียวกัน

จากแนวคิดเรื่องการบริหารจัดการในศาสนาอิสลาม ทำให้เราทราบว่า เป้าหมาย ของการบริหารจัดการ คือ สิ่งที่ทำให้การบริหารจัดการในศาสนาอิสลามมีความแตกต่างจากการ บริหารจัดการทั่วไป ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ยังคงยกย้า หรือทำให้ภาพของศาสนาอิสลามเด่นชัด

ยิ่งขึ้น ในประเด็นที่ว่า อิสลาม เป็นศาสนาที่ครอบคลุมในทุกย่างก้าวของชีวิตผู้ศรัทธา (มุสลิม) นั้นเอง

4. แนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

สำหรับแนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งเนื้อหาในส่วนนี้ออกเป็น 7 ประเด็น ดังนี้

- 1) ความหมายของคำว่า “บทบาท”
- 2) ทฤษฎีบทบาท
- 3) องค์ประกอบของบทบาท
- 4) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาท
- 5) ประเภทของบทบาท
- 6) บทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่
- 7) กระบวนการแสดงบทบาทของสมาชิกภายในองค์กร

1) ความหมายของคำว่า “บทบาท”

จากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ ซึ่งมีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้ความหมายของคำว่า บทบาท ในลักษณะใกล้เคียงกัน ดังนี้

โคเฮน (Cohen, 1979 : 35-36 อ้างถึงใน วัชร, 2554) ได้ให้ความหมายของคำว่า “บทบาท” ไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมที่ถูกลาดหวังโดยผู้อื่น สำหรับผู้ดำรงตำแหน่งนั้นจะต้องปฏิบัติ และยังให้คำอธิบายเรื่องความหมาย ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า เป็นบทบาทที่ถูกกำหนด (Prescribed Role) ถึงแม้ว่าบุคคลบางบุคคลไม่ได้ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทที่คาดหวังโดยผู้อื่น แต่ยังคงยอมรับว่าบุคคลจะต้องปฏิบัติไปตามบทบาทที่สังคมกำหนดให้ ส่วนบทบาทที่ปฏิบัติจริง (Enacted Role) เป็นวิธีการที่บุคคลได้แสดงหรือปฏิบัติออกมาจริงตามตำแหน่งของเขา ส่วนความไม่ต้องการของบทบาทที่ถูกกำหนดกับบทบาทที่ปฏิบัติจริงนั้น อาจมีสาเหตุมาจาก

- (1) บุคคลขาดความเข้าใจในส่วนร่วมของบทบาทที่ต้องการ
- (2) บุคคลไม่เห็นด้วย หรือไม่ลงรอยกับบทบาทที่ถูกกำหนด

(3) บุคคลไม่มีความสามารถที่จะแสดงบทบาทนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ลินตัน (Linton อ้างถึงใน สุภา สุกุลเงิน, 2545 : 10 อ้างถึงใน วัชร, 2554) เป็นนักมานุษยวิทยาคนแรกที่ทำให้แนวคิดในเรื่องฐานะตำแหน่ง (Status) และบทบาท (Role) ของฐานะตำแหน่งนั้น ลินตัน (Linton) กล่าวไว้ว่า สังคมตั้งอยู่บนรากฐานของการปฏิบัติตอบโต้ของคนในสังคมนั้น (Reciprocal Behavior) ถ้าหากคนไม่มีการกระทำตอบโต้ แนวคิดในเรื่องฐานะตำแหน่ง และบทบาทจะไม่เกิดขึ้น ลินตัน (Linton) เห็นว่าฐานะตำแหน่งเป็นนามธรรม หมายถึงตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในรูปแบบหนึ่ง (A Particular Pattern) ซึ่งเป็นเครื่องที่กำหนดบทบาทของตำแหน่งนั้นๆ ได้ว่าจะมีการกีดหน้าที่ยังไง เพราะฉะนั้น ตำแหน่งจึงเป็นสิ่งที่คู่กับบทบาท นอกจากนี้ลินตัน (Linton) ยังได้จำแนกชนิดของฐานะตำแหน่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่

- (1) ฐานะตำแหน่งที่ได้มาโดยกำเนิด (Ascribed Status)
- (2) ฐานะตำแหน่งที่ได้มาโดยการกระทำ (Achieved Status)

ชิตยา สุวรรณชฎ (2530 : 4 อ้างถึงใน วัชร, 2554) กล่าวว่า บทบาท หมายถึงลักษณะของพฤติกรรมที่ถูกกำหนดโดยฐานะตำแหน่งและเปรียบเทียบ “บทบาท” และ “ตำแหน่ง” เป็นเหมือนเหรียญ ซึ่งมี 2 ด้าน กล่าวคือ ด้านหนึ่งเป็น “ตำแหน่ง” คือ เป็นผลรวมของสิทธิหน้าที่ แต่อีกด้านหนึ่งเป็น “บทบาท” คือ เป็นการประพฤติตามสิทธิและหน้าที่นั้น นอกจากนี้ยังได้กล่าวสรุปฐานะตำแหน่งและบทบาททางสังคมไว้ ดังนี้

- (1) มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในสังคม และมีอยู่ก่อนที่ตัวคนจะเข้าไปแสดง หรือครองสถานภาพนั้น
- (2) มีบทบาทที่ควรเป็น (Ought-to-Role) ประจำตำแหน่ง
- (3) วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคมนั้นๆ เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการกำหนดฐานะตำแหน่ง และบทบาทที่ควรจะเป็น
- (4) การที่คนเราจะทราบถึงฐานะตำแหน่ง และบทบาทหน้าที่ที่ได้มาจากการปะทะสังสรรค์ทางสังคม (Socialization) ในสังคมนั้นๆ
- (5) บทบาทที่ควรจะเป็นนั้น จะไม่แน่นอนเสมอว่าจะเหมือนกับ

พฤติกรรมจริงของคนที่ครองฐานะตำแหน่งอื่นๆ เพราะพฤติกรรมจริงๆ นั้นเป็นผลของปฏิกริยาของคนที่ครองตำแหน่งที่มีต่อบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และบุคลิกภาพของผู้อื่นที่เข้าร่วมในพฤติกรรมและการกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลาและสถานที่ ที่เกิดการติดต่อทางสังคม

นอกจากนี้ สุพัตรา สุภาพ (2552 : 52, 58) ได้ให้ความหมายและกล่าวถึงว่า บทบาท คือ การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ (ตำแหน่ง) เช่น มีตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นพ่อ บทบาทก็คือ ต้องเลี้ยงลูก มีตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นครู บทบาทก็คือ สั่งสอนอบรมนักเรียนหรือลูกศิษย์ให้ได้ดี เป็นต้น

ชูกา จิตพิทักษ์ (2528 : 61) กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การที่บุคคลปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตนในสถานภาพที่ตนมีอยู่

และ รพีพรรณ สุวรรณัญ โขติ (2531 : 77) ได้กล่าวว่า บทบาทเป็นแบบแผนของความต้องการ เป้าหมาย ความเชื่อ ความรู้สึก ทศนคติ คุณค่าและการกระทำที่สมาชิกในสังคมคาดหวังคาดหวังว่าควรจะเป็น ไปตามลักษณะของชนิดตำแหน่งที่มีอยู่ หรืออาจกล่าวได้สั้นๆ ว่า บทบาทก็คือ พฤติกรรมที่คาดหวังว่าบุคคลที่อยู่ในสถานภาพนั้นควรจะประพฤติหรือปฏิบัติ

จากการให้ความหมายและคำอธิบายคำว่า บทบาท ข้างต้นนั้น สามารถสรุปได้ว่า บทบาท คือ แง่พฤติกรรมของสถานภาพหรือเป็นภาคการกระทำของคำว่าสถานภาพ เป็นสิ่งต่อเนื่องมาจากสถานภาพ โดยสังคมมักจะคาดหวังว่า บทบาทที่จะเกิดขึ้นนั้นต้องเป็นไปตามสถานภาพที่บุคคลนั้นๆ ดำรงอยู่ เช่น หากมีสถานภาพเป็นนักเรียน ก็จะต้องมีบทบาทที่เหมาะสมกับการเป็นนักเรียน นั่นคือ ขยันขันแข็ง ใฝ่ใจในการศึกษาหาความรู้ รักการอ่าน เป็นต้น ทว่า บทบาทที่เกิดขึ้นนั้น อาจจะตรงหรือไม่ตรงกับสถานภาพที่บุคคลนั้นๆ ดำรงอยู่ก็เป็นได้ ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากปัจจัยหรือตัวแปรต่างๆ ที่เข้ามาแทรกแซง และนอกจากนี้แล้วบุคคลแต่ละคนก็มักจะมีสถานภาพที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับสถานการณ์

ดังนั้น บทบาทที่จะตามมานั้น ก็มักจะมีหลากหลายด้วย อนึ่งนั้น สถานภาพก็อาจมีขึ้นโดยปราศจากบทบาทก็ได้ เช่น บุคคลที่มีสถานภาพเป็นลูก ก็อาจจะไม่ได้แสดงบทบาทหรือทำหน้าที่ที่ควรหรือถูกคาดหวังว่าคนเป็นลูกควรจะทำก็เป็นได้ เช่น ลูกบางคนอาจจะเกเร คือ รั้น ไม่เชื่อฟังบิดา มารดา ก็เป็นได้ และยิ่งไปกว่านั้นแล้ว บทบาทก็อาจมีขึ้นโดยปราศจากสถานภาพก็เป็นได้ เช่น ปราบกฏอยู่ทั่วไปว่าคนในครอบครัวที่ทำหน้าที่ดูแล พยาบาลผู้ป่วยที่อยู่ในบ้านนั้น มิได้มีสถานภาพเป็นแพทย์หรือพยาบาล เป็นต้น (สุพัตรา สุภาพ, 2522)

2) ทฤษฎีบทบาท

ประพันธ์ สุทธาวาส (2522, 117-118 อ้างถึงใน สดุดี กุลศิริวิชัย, 2549 : 15-16) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทซึ่งสามารถสรุปได้ว่า คนแต่ละคนในสังคมล้วนมีตำแหน่งทางสังคมทั้งสิ้น เช่น พ่อแม่ คู่ครอง หัวหน้า ลูกน้อง เป็นต้น สังคมได้กำหนดบทบาท เพื่อที่ปัจเจกชนแต่ละ

คนจะได้ปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับโครงสร้างทางสังคมที่วางไว้ ยิ่งไปกว่านั้นบทบาทก็เป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้

ประพันธ์ สุทรวาส (2522, 117-118 อ้างถึงใน สดุดี กุลศิริวิชัย, 2549 : 15-16) ได้กล่าวถึงทฤษฎีบทบาทว่ามีลักษณะสำคัญ ได้แก่

(1) ทฤษฎีว่าด้วยบทบาทในการทำงาน (Functional Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งต่อบทบาทหรือพฤติกรรมอันเป็นลักษณะของบุคคลที่มีตำแหน่งทางสังคมภายในระบบสังคมที่มั่นคง

(2) ทฤษฎีบทบาทที่เป็นปฏิสัมพันธ์กับสัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งไปที่บทบาทของผู้กระทำแต่ละคน วิวัฒนาการของบทบาทต่างๆ โดยอาศัยปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวิธีการที่ผู้กระทำทางสังคมเข้าใจ โดยตีความหมายของพฤติกรรมเหล่านั้น

(3) ทฤษฎีบทบาทโครงสร้าง (Structural Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งต่อโครงสร้างทางสังคมหรือตำแหน่งโครงสร้างทางสังคมที่ได้แบ่งพฤติกรรมที่กำหนดไว้เป็นแบบเดียวกัน ซึ่งมุ่งต่อตำแหน่งทางสังคมอื่นๆ ในโครงสร้าง

(4) ทฤษฎีบทบาทขององค์กร (Organization Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งต่อบทบาทต่างๆ ที่มาด้วยกันกับตำแหน่งหน้าที่ทางสังคมที่ยึดถือเป็นอันเดียวในระบบสังคมที่วางไว้ก่อน เป็นระบบที่มุ่งงานและมีการจัดลำดับชั้นไว้เป็นอย่างดี

(5) ทฤษฎีว่าด้วยบทบาทของความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Role Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งถึงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทที่คาดหวังกับพฤติกรรม

3) องค์ประกอบของบทบาท

ลินตัน (Linton อ้างถึงใน สุภา สกุลเงิน, 2545 : 14-15 อ้างถึงใน วัชระ, 2554) ได้ให้แนวคิดทฤษฎีบทบาทไว้ว่า การที่บุคคลจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทที่ถูกกำหนดไว้ได้ดีหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบดังต่อไปนี้ คือ

- (1) ลักษณะเฉพาะของสังคมหรือชุมชน
- (2) วัฒนธรรม ประเพณีและความปรารถนาของสังคมที่เกี่ยวข้อง
- (3) บุคลิกภาพและความจำเป็นของบทบาท
- (4) องค์ประกอบที่กล่าวมานี้จะทำให้บุคคลแสดงถึงบทบาทตามนิสัยหรือนิสัยหน้าที่และตามสถานภาพของตน

4) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการแสดงบทบาท

ออลพอร์ต (Allport, 1973 : 181-184 อ้างถึงใน วัชร, 2554) ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

(1) บทบาทที่สังคมคาดหวัง (Role Expectation) คือ บทบาทที่สังคมคาดหวังให้บุคคลปฏิบัติตามความคาดหวังที่กำหนดโดยกลุ่มสังคมและโดยสถานภาพที่บุคคลนั้นๆ ครอบงำ

(2) การรับรู้บทบาท (Role Conception) คือ การที่บุคคลรับรู้ในบทบาทของตนเองว่า ควรจะมีบทบาทอย่างไร และสามารถมองเห็นบทบาทของตนเองได้ ตามการรับรู้ นั้น ซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความต้องการของบุคคลนั่นเอง โดยการรับรู้ในบทบาทและความต้องการของบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล ตลอดจนเป้าหมายในชีวิตและค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น

(3) การยอมรับบทบาทของบุคคล (Role Acceptation) จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อมีความสอดคล้องของบทบาทตามความคาดหวังของสังคม และบทบาทที่ตนรับอยู่ การยอมรับบทบาทเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเข้าใจในบทบาท และการสื่อสารระหว่างสังคมและบุคคลนั้น ทั้งนี้ก็เพราะว่าบุคคลอาจไม่ได้ยินดียอมรับบทบาทเสมอไป แม้ว่าจะได้รับการคัดเลือกจากสังคมให้รับตำแหน่ง และมีบทบาทหน้าที่ปฏิบัติก็ตาม เพราะถ้าหากบทบาทที่ได้รับนั้นทำให้ได้รับผลเสียหายหรือเสียประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้งกับความต้องการ (Role Conflict) หรือค่านิยมที่บุคคลผู้นั้น ผู้ครองตำแหน่งอยู่ก็พยายามหลีกเลี่ยงบทบาทนั้น ไม่ยอมรับบทบาทนั้นๆ

(4) การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (Role Performance) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพแสดงจริง (Actual Role) ซึ่งอาจจะเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคมคาดหวัง หรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้ และตามความคาดหวังของตนเอง การที่บุคคลใดจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับระดับการยอมรับบทบาทนั้นๆ ของบุคคลที่ครองตำแหน่งนั้นอยู่ เนื่องจากความสอดคล้องกับบทบาท ตามความคาดหวังของสังคม และการรับรู้บทบาทของตนเอง

5) ประเภทของบทบาท

ทิตยา สุวรรณะชญ (2530 : 4 อ้างถึงใน วัชร, 2554) ได้แบ่งบทบาท ออกเป็น

(1) บทบาทตามอุดมคติ (Ideal Role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมควรกระทำ

(2) บทบาทที่ปฏิบัติจริง (Actual Role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางสังคมจะต้องปฏิบัติจริง และยังสามารถกล่าวไว้ว่า “**บทบาทที่ปฏิบัติจริง**” นี้เป็นผลรวมของ บทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่ง อารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ และปฏิกิริยาของผู้ที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ บรูม และเซลนิก (Broom and Selnick, 1977 : 34-35 อ้างถึงใน วัชร, 2554) ได้อธิบายถึงคำว่า “**บทบาท**” ไว้ดังนี้

(1) บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทในอุดมคติ (Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิและหน้าที่ของตำแหน่ง

(2) บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่า ควรจะกระทำตามหน้าที่ของตำแหน่ง โดยอาจจะไม่ตรงกับบทบาทในอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล

(3) บทบาทที่กระทำจริง (Performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำไปจริง ตามความเชื่อความคาดหวัง ตลอดจนความกดดัน และโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

6) บทบาทของบุคคลตามตำแหน่งหน้าที่

สุรพล พุฒคำ (2522 : 19 อ้างถึงใน วัชร, 2554) กล่าวว่า บทบาทและหน้าที่เป็นของคู่กัน ซึ่งกำหนดควบคู่กับตำแหน่งที่บุคคลนั้นๆ ได้รับ บทบาทเป็นเงื่อนไขที่บุคคลดำรงตำแหน่งนั้น จะต้องทำรวมทั้งสิทธิต่างๆ ที่จะได้รับมาพร้อมกับตำแหน่ง ซึ่งเป็นสิทธิและหน้าที่ที่จะต้องไปเกี่ยวข้องกับผู้อื่น

จันทน์ อดิวัฒน์สิทธิ์ (2532 : 45 อ้างถึงใน วัชร, 2554) กล่าวว่า บทบาท เป็นสิ่งที่คู่กับสถานภาพ สถานภาพเป็นโครงสร้างของสังคมเป็นนามธรรมที่อยู่ในความคิดความเข้าใจร่วมกันของสังคม ส่วนบทบาทเป็นพฤติกรรมที่เห็นได้ เป็นการกระทำของบุคคลตามสถานภาพที่ตนดำรงอยู่

โสภา ชูพิกุลชัย (2522 : 45 อ้างถึงใน วัชร, 2554) ได้ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง การแสดงออกหรือการทำหน้าที่ของบุคคล ซึ่งสมาชิกคนอื่นของสังคมมุ่งหวังให้เขากระทำภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง โดยถือเอาฐานะและหน้าที่ทางสังคม

ของบุคคลนั้นเป็นมูลฐาน เป็นต้นว่า บทบาทของพ่อแม่ ของลูก สามี หรือภรรยา บทบาททำให้คนในสังคมสามารถที่จะคาดคะเนพฤติกรรมของบุคคลอื่น รู้ว่าบุคคลอื่นต้องการอะไรจากตน ซึ่งทำให้เกิดประโยชน์ในการที่จะทำงานร่วมกันเป็นทีม บุคคลที่ละเมิดบทบาทของตนในสังคม ถือเป็น การละเมิดกฎของสังคม ผลคือก่อให้เกิดปัญหาสังคมหรือบุคคลนั้น ไม่อาจอยู่ในสังคมนั้นๆ ได้

จากความหมายและแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า บทบาทที่กำหนดไว้เป็นบทบาทที่วางไว้อย่างชัดเจนว่า บุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นๆ มีสิทธิและหน้าที่ทำอะไรบ้าง ในองค์กรต่างๆ หรือหน่วยงานต่างๆ มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ที่จะต้องทำอะไรบ้าง และได้วางระเบียบไว้อย่างชัดเจนว่า บุคคลที่ปฏิบัติงานในองค์กรนั้น จำเป็นต้องเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทที่กำหนดไว้ขององค์กรนั้นๆ ทั้งนี้เพื่อให้มีมาตรฐานในการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง และเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ปฏิบัติงานจะต้องทราบถึงบทบาทของตนเองว่ามีขอบเขตการปฏิบัติงานมากน้อยเพียงไร เพื่อที่จะได้แสดงบทบาทตามมาตรฐานการปฏิบัติที่ดีเป็นไปด้วยความถูกต้องและให้มีประสิทธิภาพ

ฉะนั้นการที่บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งต่างๆ ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของตนในฐานะที่อยู่ในตำแหน่งนั้นๆ ย่อมจะเป็นผลที่ดีอย่างยิ่ง เพราะการที่มีความรู้ความเข้าใจในบทบาทของตนเองนั้น เป็นทางช่วยให้บุคคลนั้นปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมตามที่ตนเองและผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานนั้นคาดหวังไว้ ซึ่งจะเป็นผลให้เกิดความเจริญก้าวหน้าแก่งานในหน้าที่ของตนและสังคมต่อไปอีกด้วย

7) กระบวนการการแสดงบทบาทของบรรดาสมาชิกภายในองค์กร

ชงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์ (2542 : 92-93 อ้างถึงใน วัชร, 2554) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับ กระบวนการการแสดงบทบาทของบรรดาสมาชิกภายในองค์กร สามารถกำหนดได้ 4 ระยะ

ระยะที่ 1 เป็นระยะของการคาดหมายในบทบาท เมื่อคนเราเริ่มเข้ามาในองค์กร จะได้ข้อมูลและข่าวสารจากองค์กร อาจ โดยการปฐมนิเทศ การอบรม เพื่อให้คนๆ นั้นสามารถคาดหมายถึงบทบาทที่เขาต้องแสดงออกในองค์กร

ระยะที่ 2 เป็นระยะที่เป็นทางการ คนที่เข้ามาถูกกำหนดบทบาทที่จะต้องแสดง โดยอาจกำหนดออกมาเป็นวัตถุประสงค์ ระเบียบวิธีปฏิบัติงาน กฎ ข้อบังคับ และเขาจะต้องแสดงบทบาทไปตามที่กำหนดเพื่อแลกกับผลตอบแทนซึ่งอาจจะเป็นผลตอบแทนทางด้านตัวเงิน หรือ ทางด้านการได้รับการส่งเสริม เลื่อนตำแหน่งหรือผลตอบแทนอื่นๆ

ระยะที่ 3 เป็นระยะของการเรียนรู้ในบทบาท เมื่อคนที่เข้ามาเริ่มปฏิบัติงาน เขาจะเริ่มเรียนรู้ในบทบาทที่เขาได้แสดงออกอย่างเป็นทางการ ในขณะที่เดียวกันเนื่องจากการทำงานต้องมีความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงาน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ ความคาดหวังของผู้ร่วมงานที่ไม่เป็นทางการที่มีต่อบทบาทของเขาก็มีส่วนสำคัญ เขาต้องพยายามที่จะปรับบทบาทของเขาให้สอดคล้องกับความคาดหวังที่เป็นทางการจากองค์กรและความคาดหวังที่ไม่เป็นทางการจากผู้ร่วมงาน

ระยะที่ 4 ระยะของการคงอยู่หรือออกไปจากองค์กร เมื่อคนเข้าในองค์กรได้ปฏิบัติงานมาจนถึงระยะนี้ เขาทราบว่าควรจะอยู่ หรือลาออกไปจากองค์กร โดยอาศัยการเรียนรู้จากบทบาทที่ผ่านมา ในระยะที่ 3 เขาจะคงอยู่ ก็ต่อเมื่อบทบาทที่เขาแสดงอยู่สอดคล้อง หรือเป็นไปตามความคาดหวังขององค์กร และตามความคาดหวังที่ไม่เป็นทางการของผู้ร่วมงาน ถ้าหากบทบาทที่เขาแสดงอยู่ไม่สอดคล้อง หรือไม่เป็นไปตามความคาดหวังขององค์กร หรือตามความคาดหวังที่ไม่เป็นทางการของผู้ร่วมงานอันใดอันหนึ่งแล้ว จะเกิดความขัดแย้งในบทบาทหรือเกิดความไม่ชัดเจนในบทบาทขึ้น หากไม่สามารถแก้ไขก็จะเกิดความเบื่อหน่าย มีความไม่พึงพอใจ และลาออกไปในที่สุด จะเห็นได้ว่าเรื่องราวของบทบาทมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของคนในองค์กร คนในองค์กรจะแสดงพฤติกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ในบทบาทที่เป็นที่คาดหวังจากผู้อื่นและองค์กร

จากแนวคิด/ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทนั้น นอกจากจะทำให้ทราบถึงความหมายองค์ประกอบ ปัจจัย ประเภท กระบวนการแสดงบทบาทแล้ว ยังสามารถนำมาใช้วิเคราะห์ถึงบทบาทของสมาชิก คณะกรรมการ และชมรมมุสลิมฯ ได้อีกด้วยว่ามีบทบาทอย่างไร

5. เอกสาร/งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีด้วยกันทั้งหมด 4 เรื่อง เรียงลำดับตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละด้าน คือ พัฒนาการด้านประวัติความเป็นมา, พัฒนาการด้านการบริหาร, พัฒนาการด้านบทบาท และปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการทำงาน ดังต่อไปนี้

- 1) การก่อเกิดและการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ตำบลนาสวน อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา
- 2) โครงสร้างทางการบริหารองค์กรศาสนาหลักในประเทศไทย กรณีศึกษาศาสนาพุทธ อิสลาม และคริสต์

3) บทบาทจริงของผู้นำศาสนาอิสลามต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมประชาธิปไตย : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดนครราชสีมา

4) ศึกษาบทบาทและปัญหาการจัดการกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชมรมนักศึกษาองค์การบริหารองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

1) การก่อเกิดและการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ตำบลนาสวน อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา

การก่อเกิดและการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ตำบลนาสวน อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ของ คณิศร ชูมณีโชติ ภาคนิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (พัฒนาสังคม) สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์ พ.ศ. 2542 งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาใน 3 ประเด็น คือ เพื่อศึกษาการก่อเกิดและการดำรงอยู่ กระบวนการจัดการ และปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลนาสวน โดยขอบเขตการศึกษานั้น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์ตำบลนาสวน อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา อันเป็นเขตพื้นที่ให้บริการของกลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วยหมู่บ้านจำนวน 10 หมู่บ้าน

ผลจากการศึกษาพบว่า กลุ่มออมทรัพย์ตำบลนาสวน เกิดจากแนวคิดของคณะกรรมการสภาตำบลที่ต้องการเงินทุนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ก่อตั้งเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2523 มีสมาชิกแรกเริ่ม 51 คน ผู้นำชุมชน (คณะกรรมการสภาตำบล) มีบทบาทในการบริหารงานในระยะแรกๆ

การที่กลุ่มออมทรัพย์ตำบลนาสวนสามารถดำรงอยู่ได้จนประสบความสำเร็จเป็นเพราะสมาชิกและคณะกรรมการยึดหลักคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความมีวินัย ความไว้วางใจ และความเสียสละ ในการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ผลงานที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิกก็มีความชัดเจนและมีการดำเนินงานที่โปร่งใส ยึดหยุ่น

สำหรับกระบวนการจัดการของกลุ่มออมทรัพย์ตำบลนาสวนนั้น ใช้กระบวนการจัดการที่ประกอบไปด้วย การวางแผน การตรวจสอบ การจัดองค์กรที่เน้นการกระจายอำนาจ การแต่งตั้งคณะกรรมการโดยใช้กระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งมีสมาชิกคอยควบคุมการทำงานของคณะกรรมการ โดยยึดถือประเพณี และวัฒนธรรมของสังคมและชุมชน ส่วนปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาด้านการเงินที่มีไม่พอให้สมาชิกกู้ยืม ปัญหาผู้ตรวจสอบบัญชีไม่มีเวลาว่างพอที่จะออกตรวจสอบบัญชีการเงินของหมู่บ้าน และปัญหาที่เกี่ยวกับคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่ไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้กับหน่วยงานอื่นๆ

2) โครงสร้างทางการบริหารองค์กรศาสนาหลักในประเทศไทย กรณีศึกษา ศาสนาพุทธ อิสลาม และคริสต์

โครงสร้างทางการบริหารองค์กรศาสนาหลักในประเทศไทย กรณีศึกษา ศาสนาพุทธ อิสลาม และคริสต์ ของ นพดล ปัญญา วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัทยังใหม่ พ.ศ. 2545 ได้ศึกษาโครงสร้างทางการบริหารองค์กรศาสนาหลักของประเทศไทย อันได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์โครงสร้างการบริหารงานองค์กร ศึกษาบทบาทของกรมศาสนา และศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารงาน โดยวิธีที่ใช้ในการศึกษา คือ การศึกษาจากเอกสารและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการหรือแบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) แล้วอธิบายเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งผลจากการศึกษานั้น มีดังต่อไปนี้

ศาสนาพุทธมี “องค์กรสงฆ์” เป็นผู้บริหารจัดการกิจการทางศาสนาต่างๆ โดยองค์กรสงฆ์นั้น มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่ง “คณะสงฆ์” มีสมเด็จพระสังฆราชเป็นประมุขสูงสุด บริหารงานภายใต้การกำกับดูแลของ “มหาเถรสมาคม” ซึ่งมีจำนวน 21 รูป

สำหรับศาสนาอิสลามมี “สำนักจุฬาราชมนตรี” เป็นองค์กรทางศาสนาที่ทางราชการให้การรับรอง แบ่งการบริหารเป็น กรรมการกลางอิสลามประจำประเทศไทย กรรมการอิสลามประจำจังหวัด และกรรมการอิสลามประจำมัสญิด (สุเหร่า) โดยการบริหารงานของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยนั้น มี 14 ฝ่าย เช่น ฝ่ายเลขานุการ ฝ่ายกิจการฮาลาล ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายสังคมสงเคราะห์ ฝ่ายประสานงาน ฝ่ายกิจการฮัจญ์ เป็นต้น ที่น่าสนใจคือฝ่ายประสานงาน ที่มีหน้าที่รับผิดชอบประสานส่วนราชการ ประสานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ประสานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และประสานองค์กรภาคเอกชน มูลนิธิ สมาคม โรงเรียน และกลุ่มชมรมต่างๆ

ส่วนศาสนาคริสต์นั้น ในประเทศไทย มีด้วยกัน 2 นิกาย ได้แก่

(1) นิกายโรมันคาทอลิกในประเทศไทยนั้น มีฐานะเป็น “องค์กรทางศาสนา” ที่ทางการรับรอง ชื่อว่า “สภาประมุขแห่งบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย” การบริหารงานของศาสนาคริสต์ นิกายโรมันคาทอลิก ประกอบไปด้วย องค์พระสันตปาปาและการบริหาร, สภาสากล และการบริหารศาสนจักร ในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ หนึ่ง การบริหารส่วนกลาง สอง ระดับเขตมิชชัน (หรือสังฆมณฑล) และสาม ระดับโบสถ์

(2) นิกายโปรเตสแตนต์ มีองค์กรทางศาสนาที่ทางการรับรอง ดังนี้
สภาคริสตจักรในประเทศไทย, สหกิจคริสเตียนแห่งประเทศไทย, มุลนิธิคริสตจักรแบ็บติสต์ และ
มุลนิธิคริสตจักรวันเสาร์แห่งประเทศไทย ทั้งนี้ หน่วยงานของรัฐที่ทำหน้าที่ทางด้านศาสนา คือ
กรมศาสนา (หรือ กรมธรรมการเดิม) สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการบริหารองค์กรของทั้ง 3 ศาสนา มีดังต่อไปนี้

ศาสนาพุทธ เช่น การมีพระราชบัญญัติที่ไม่เอื้อต่อการประพฤติปฏิบัติ
พระธรรมวินัย ผู้บริหารองค์กรมีตำแหน่งซ้ำซ้อนกันหลายตำแหน่งทำให้การบริหารงานล่าช้า
ไม่ทั่วถึง ไม่มีการกระจายอำนาจ เป็นต้น ส่วนข้อเสนอแนะที่ได้รับ มีด้วยกันหลายข้อ เช่น
การบริหารงานทุกระดับควรอยู่ในรูปของคณะกรรมการของตัวแทนสงฆ์แต่ละระดับ การกระจาย
อำนาจควรเป็นอิสระจากรัฐ แยกตำแหน่งการบริหารออกจากสมณศักดิ์ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้
ตามหลักพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง เป็นต้น

ศาสนาอิสลาม เช่น งบประมาณที่ได้รับจากรัฐมีน้อยไม่สอดคล้องกับปริมาณงานที่
มีมากส่งผลให้การทำงานไม่ก้าวหน้า ขาดแคลนบุคลากรในส่วนของการศึกษา กิจกรรมบางอย่างที่
ทางราชการจัดขึ้นนั้นหากขัดต่อบทบัญญัติทางศาสนา มุสลิมก็ไม่สามารถเข้าร่วมได้ ขาดความ
เข้าใจอันดีระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและชุมชนมุสลิม เป็นต้น ส่วนข้อเสนอแนะ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของรัฐ
ควรศึกษาหลักการการปฏิบัติงานในพื้นที่ ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่เกี่ยวกับ
(ความไม่เข้าใจใน) วัฒนธรรมทั้งสิ้น เป็นต้น

ศาสนาคริสต์ ทั้งนิกายโรมันคาทอลิกและนิกายโปรเตสแตนต์ พบปัญหาและ
อุปสรรค รวมไปถึงข้อเสนอแนะ ที่คล้ายๆกัน เช่น งบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานนั้น
ต้องพึ่งพาจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ทำให้การดำเนินงานไม่มีความคล่องตัว ต้องรอ
การตัดสินใจจากส่วนกลางหรือเจ้าของแหล่งเงินทุน ตำแหน่งงานที่ซ้ำซ้อน การควบคุมดูแลที่
ไม่ทั่วถึง บุคลากรไม่เพียงพอกับภาระหน้าที่หรือปริมาณงาน การดำเนินพันธกิจของคริสตจักร
แต่ละแห่งไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เป็นต้น สำหรับข้อเสนอแนะ เช่น ลดความซ้ำซ้อนของ
ตำแหน่งงาน ส่งเสริมให้เยาวชนเห็นความสำคัญในเรื่องของศาสนา มอบอำนาจการตัดสินใจให้
ระดับปฏิบัติการเพื่อความคล่องตัวมากยิ่งขึ้น มีการประเมินผลงานเป็นระยะๆ สำหรับการ
ดำเนินงานในองค์กร มีการกำหนดเป้าหมายและพันธกิจให้ชัดเจนและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน
เป็นต้น

บทบาทจริงในการส่งเสริมประชาธิปไตยที่สำคัญ ได้แก่ 1) ให้คำแนะนำในการเลือกตั้งแก่ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ให้ไปเลือกตั้ง 2) รณรงค์หาเสียงให้เลือกคนดี มีศีลธรรม มีความสามารถเป็นตัวแทนของประชาชน และ 3) พัฒนาคนโดย อบรม แนะนำ ให้มีคุณธรรม ศีลธรรม ปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัด

4) ศึกษาบทบาทและปัญหาการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชมรมนักศึกษา องค์การบริหารองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ศึกษาบทบาทและปัญหาการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชมรมนักศึกษา องค์การบริหารองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ของ สดุติ กุลศิริวิชัย วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ พ.ศ. 2549 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทและปัญหาการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชมรมนักศึกษา องค์การบริหารองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ในประเด็นต่อไปนี้ 1) บทบาทการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม 2) ปัญหาการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรม

ผลจากการศึกษา พบว่าบทบาทการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของแต่ละชมรม มีดังนี้

(1) ด้านวัตถุประสงค์ นักศึกษาในแต่ละชมรมได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมตรงตามวัตถุประสงค์ของชมรม อันก่อให้เกิดความรู้แก่สมาชิกชมรมและนักศึกษาทั่วไป ทั้งยังเป็นการส่งเสริมและพัฒนาให้สมาชิกชมรมมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเองอีกด้วย

(2) ด้านนโยบาย/กลยุทธ์การสนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรม นักศึกษาผู้จัดกิจกรรม มีความสนใจและเห็นความสำคัญต่อกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายและกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยที่ส่งเสริมให้นักศึกษามีความซาบซึ้งในศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี นอกจากนี้แล้วการจัดกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมยังส่งผลให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาตนเองในด้านความเป็นผู้นำและส่งเสริมให้นักศึกษามีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น

(3) การกำกับดูแลและให้การปรึกษาการจัดกิจกรรมนักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษานั้นเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญต่อการทำกิจกรรมของนักศึกษา ยิ่งไปกว่านั้น อาจารย์ที่แต่ละชมรมเชิญมานั้นก็เป็นที่ยอมรับของนักศึกษา ทั้งยังเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและมีความสนใจในการทำกิจกรรมของนักศึกษาด้วย ถึงแม้ว่าจะมีภาระด้านการเรียนการสอน แต่ก็สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับผลการศึกษาในด้านปัญหาการจัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชมรม นักศึกษาองค์การบริหารองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ นั้น สามารถแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

(1) ด้านบุคลากร กิจกรรมที่จัดขึ้นนั้น ได้รับความสนใจจากนักศึกษาทั่วไปรวมไปจนถึงอาจารย์และบุคลากรทั่วไปน้อย

(2) ด้านงบประมาณ งบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากมหาวิทยาลัย ไม่ค่อยเพียงพอและค่อนข้างน้อย ทำให้ค่อนข้างยากต่อการจัดกิจกรรมให้มีคุณภาพ ดังนั้นกิจกรรมที่เกิดขึ้นมักจะเป็นกิจกรรมที่มีเพื่อให้ผ่านเท่านั้น นอกจากนี้แล้ว นักศึกษาผู้จัดกิจกรรมก็ยังมี ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบการเบิกจ่ายงบประมาณค่อนข้างน้อย อีกทั้งระเบียบการเบิกจ่าย ต้องใช้เวลาค่อนข้างยาวนาน จึงควรมีระบบการจัดการที่ทันสมัย

(3) ด้านอาคารสถานที่และอุปกรณ์ สถานที่ในการจัดกิจกรรมยังมีน้อยมาก ทำให้เกิดการซ้ำซ้อนในการขอจัดงาน ทั้งยังเป็นอุปสรรคต่อการประสานงานที่ต้องมีการสับเปลี่ยนสถานที่หรือวันเวลา นอกจากนี้สถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมทางศาสนายังมีไม่เพียงพอ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำกิจกรรมนั้นไม่ได้มาตรฐานและมีน้อย ส่งผลให้ต้องเสียบงบประมาณในการเช่าจากภายนอกมหาวิทยาลัย ยิ่งไปกว่านั้นในเรื่องของยานพาหนะ รถยนต์ของมหาวิทยาลัยมักจะติดราชการและมีไม่เพียงพอต่อการจัดกิจกรรม ทำให้ต้องลดจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมลง เมื่อพบว่ามีผู้เข้าร่วมมากในบางกิจกรรมที่จัดขึ้น เพราะประสบปัญหาในการเดินทาง

(4) ด้านการจัดการ การประชาสัมพันธ์ให้นักศึกษาทั่วไปทราบถึงกิจกรรมที่ถูกจัดขึ้นนั้น ยังไม่แพร่หลาย ส่งผลให้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมน้อย

จากเอกสารหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องข้างต้นนั้น ทำให้ทราบว่าม้งงานวิจัยมากมายที่มุ่งเน้นศึกษาศาสนาอิสลาม และมุสลิม ในประเด็นหรือวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันและนอกจากนี้แล้วก็ยังมีงานวิจัยที่มีการศึกษาถึงพัฒนาการ การบริหาร และบทบาทขององค์กร ทั้งที่เป็นองค์กรของศาสนาอิสลามและไม่ใช้องค์กรของศาสนาอิสลามอีกด้วย

6. ความเป็นมาของการตั้งชมรมกิจกรรมนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ความเป็นมาของการตั้งชมรมกิจกรรมนักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ นั้น ประกอบไปด้วยเนื้อหา 2 ส่วน ได้แก่

- 1) ประวัติมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- 2) การพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

1) ประวัติมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

จากประวัติมหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, ม.ป.ป.) ใน พ.ศ. 2505 กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ได้รับมอบหมายจากรัฐบาล โดยคณะกรรมการพัฒนาภาคใต้ ให้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำโครงการที่จะจัดให้มีมหาวิทยาลัยในภาคใต้ขึ้นตามแผนพัฒนาภาคใต้

คณะกรรมการฯ เริ่มดำเนินการให้มีการก่อสร้างมหาวิทยาลัยที่ตำบลลูกระเบิด อำเภอมือ จังหวัดปัตตานีใน พ.ศ. 2509 โดยมุ่งที่จะใช้เป็นอาคารของคณะวิศวกรรมศาสตร์ก่อน ในขณะที่ดำเนินการก่อสร้างที่จังหวัดปัตตานี มหาวิทยาลัยยังไม่มีชื่อเป็นทางการจึงใช้ชื่อว่า “มหาวิทยาลัยภาคใต้” และมีสำนักงานชั่วคราวของมหาวิทยาลัยอยู่ที่อาคารคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ (ปัจจุบันคือ อาคารคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล) ต่อมาคณะกรรมการฯ ได้นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อขอพระราชทานชื่อให้แก่มหาวิทยาลัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อ เมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2510 ว่า “มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์” ตามพระนามฐานันดรศักดิ์ของสมเด็จพระบรมราชชนก กรมหลวงสงขลานครินทร์ และใน พ.ศ. 2510 มหาวิทยาลัยได้เปิดรับนักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ เป็นนักศึกษารุ่นแรกของมหาวิทยาลัย

ในระหว่างการดำเนินการก่อสร้างมหาวิทยาลัยที่ปัตตานี ซึ่งดำเนินการแล้วเสร็จเป็นบางส่วนแล้วพบว่าบริเวณพื้นที่ดังกล่าวไม่เหมาะสมที่จะสร้างเป็นอาคารของคณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะสำรวจเห็นว่าปัตตานีเหมาะที่จะใช้เป็นอาคารคณะศึกษาศาสตร์ และคณะวิชาทางศิลปศาสตร์มากกว่า ส่วนอาคารของคณะวิศวกรรมศาสตร์นั้นคณะสำรวจได้พิจารณาหาสถานที่ใหม่ที่มีความเหมาะสม โดยเห็นว่าบริเวณที่ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลามีความเหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัย คณะสำรวจจึงได้ติดต่อกับคุณหญิงหลง อรรถกระวีสุนทร ซึ่งคุณหญิงหลง อรรถกระวีสุนทร ได้บริจาคที่ดินแปลงดังกล่าวเป็นจำนวน 690 ไร่ เพื่อให้จัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยต่อไป

เมื่อการก่อสร้างที่ศูนย์ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาบางส่วนแล้วเสร็จ มหาวิทยาลัยจึงย้ายที่ทำการมาอยู่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลาอย่างถาวรภายใน พ.ศ. 2514

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์จึงเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของภาคใต้ก่อตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาสู่ภาคใต้ ยกกระดับมาตรฐานการศึกษาของท้องถิ่นและสนับสนุนการพัฒนาภูมิภาค ทั้งยังมีเจตนาแต่แรกเริ่มก่อตั้งที่จะให้เป็นมหาวิทยาลัยที่มีหลายวิทยาเขต ดังนั้นมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จึงมีวิทยาเขตการศึกษาทั้งหมด 4 วิทยาเขต และ 1 เขตการศึกษา โดยมีวิทยาเขตขนาดใหญ่เป็นที่ทำการมหาวิทยาลัย (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, ม.ป.ป. : วิทยาเขตหาดใหญ่)

2) การพัฒนานักศึกษาของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

แม้ว่ามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีความมุ่งมั่นที่จะให้สามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางวิชาการระดับสูง แต่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ก็มิได้ละเลยในเรื่องของการ “พัฒนานักศึกษา” แต่อย่างใด โดยสำหรับการนี้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์มี “กองกิจการนักศึกษา” เป็นส่วนราชการหนึ่งในสำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2522¹³ ตามประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่อง การแบ่งส่วนราชการในสำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ลงวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2522 ในราชกิจจานุเบกษา ลงวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 ประกอบด้วยงานต่าง ๆ ตามหนังสือทบวงมหาวิทยาลัย ที่ ทม 0202/7959 ลงวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ. 2542 จำนวน 3 งาน 1 หน่วย คือ งานแนะแนวและจัดหางาน งานบริการและสวัสดิการนักศึกษา งานกิจกรรมนักศึกษา และหน่วยธุรการ

ต่อมาได้ปรับปรุงงานใหม่ตามหนังสือทบวงมหาวิทยาลัย ที่ ทม 0202/24594 ลงวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2531 จำนวน 4 งาน คือ งานแนะแนวและจัดหางาน งานบริการและสวัสดิการนักศึกษา “งานกิจกรรมนักศึกษา” และงานธุรการ

และเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2547 ได้เพิ่มหน่วยงานใหม่อีกจำนวน 2 หน่วยงาน คือ หน่วยสารสนเทศ และหน่วยกิจกรรมนานาชาติ ทั้งนี้กองกิจการนักศึกษามี วิสัยทัศน์ คือ “กองกิจการนักศึกษาเป็นหน่วยงานที่ร่วมสร้างบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัย โดยมุ่งเน้นการดำเนินงานที่ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนานักศึกษา” และพันธกิจ ที่ว่า “สนับสนุนและจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษา พร้อมจัดบริการและสวัสดิการที่หลากหลายด้วยระบบสารสนเทศ เพื่อให้ให้นักศึกษา

¹³ ก่อน พ.ศ. 2522 กองกิจการนักศึกษามีฐานะเป็นเพียงแผนกหนึ่งเท่านั้น (อมรา ศรีสังข์, สัมภาษณ์วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2555)

มีการแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต มีคุณธรรม มีทักษะชีวิต มีสำนึกสาธารณะ และมีสมรรถนะสากลบนพื้นฐานความเป็นไทย” (กองกิจการนักศึกษา, ม.ป.ป. : 1)

สำหรับเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์ของกองกิจการนักศึกษา มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์ของกองกิจการนักศึกษา

เป้าประสงค์	วัตถุประสงค์
1. บัณฑิตเป็นผู้มีการแสวงหาความรู้ตลอดชีวิต มีคุณธรรม มีทักษะชีวิต มีสำนึกสาธารณะและมีสมรรถนะสากลบนพื้นฐานความเป็นไทย	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อสร้างบัณฑิตให้เป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม จริยธรรม ถือประโยชน์ของเพื่อนมนุษย์เป็นกิจที่หนึ่งตามพระราชปณิธานของสมเด็จพระบรมราชชนก 2. เพื่อสร้างบัณฑิตให้เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต มีวิจรรณญาณ และมีความคิดเชิงนวัตกรรม 3. เพื่อสร้างบัณฑิตให้มีทักษะชีวิต ความสามารถในการวิชาชีพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและการพัฒนาประเทศ 4. เพื่อสร้างบัณฑิตให้มีสมรรถนะสากลบนพื้นฐานความเป็นไทย 5. เพื่อสร้างบัณฑิตที่มีภาวะผู้นำ 6. เพื่อสนับสนุนและจัดกิจกรรมพัฒนานักศึกษาให้มีประสิทธิภาพและต่อเนื่อง
2. นักศึกษามีความพร้อมในการศึกษาเพื่อการพัฒนาวิชาการ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อจัดบริการและสวัสดิการที่หลากหลายตรงตามความต้องการของนักศึกษา
3. เป็นกองฯที่มีการบริหารจัดการด้วยระบบสารสนเทศ มีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อจัดทำสารสนเทศในการให้บริการและพัฒนางานกิจการนักศึกษา 2. เพื่อจัดทำรายงานการปฏิบัติงานกิจการนักศึกษาให้มีประสิทธิภาพ
4. บุคลากรมีจิตสำนึกแห่งการเรียนรู้และแสวงหาปัญญา	<ol style="list-style-type: none"> 1. เพื่อพัฒนาบุคลากรให้สอดคล้องตามศักยภาพภาระงาน เช่น งานวิจัย/โครงการพัฒนางาน 2. เพื่อสร้างขวัญ กำลังใจ ความร่วมมือของบุคลากรกองฯ

ที่มา : กองกิจการนักศึกษา, ม.ป.ป. : 2

สำหรับโครงสร้างและการบริหารงานของกองกิจการนักเรียนนั้น “หัวหน้างานกิจกรรมนักศึกษา” และ “ผู้อำนวยการกองกิจการนักศึกษา” ขึ้นตรงกับ “ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาและกีฬา” ซึ่งผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาและกีฬา ขึ้นตรงกับ “รองอธิการบดีฝ่ายพัฒนานักศึกษา กีฬาและวัฒนธรรม” และรองอธิการบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาและกีฬา ขึ้นตรงกับ “อธิการบดี” (กองกิจการนักศึกษา, ม.ป.ป. : 3) (โปรดดูภาพที่ 2) ซึ่งจากโครงสร้างดังกล่าวทำให้ทราบว่าส่วนราชการดังกล่าวนี้มีลำดับชั้นอยู่ในส่วนใดของการบริหารงานในมหาวิทยาลัย ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับหน่วยงานหรือองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการพัฒนานักศึกษาได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้แล้ว กองกิจการนักศึกษา (ม.ป.ป. : 4) ในส่วนของ “โครงสร้างการแบ่งงาน กองกิจการนักศึกษา” งานกิจกรรมนักศึกษาประกอบไปด้วย 7 หน่วย คือ

- (1) หน่วยกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์
- (2) หน่วยกิจกรรมศิลปวัฒนธรรม
- (3) หน่วยกิจกรรมวิชาการ
- (4) หน่วยกิจกรรมกีฬา
- (5) หน่วยกิจกรรมพิเศษ
- (6) หน่วยกีฬาและฟุตซอล
- (7) หน่วยวิชาทหาร

ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีนโยบายสนับสนุนให้นักศึกษาทุกคน ได้เข้าร่วมกิจกรรมนอกหลักสูตร หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร ตามความถนัดและความสนใจของตนเอง เพื่อฝึกฝนให้เป็นผู้ที่เพียบพร้อมไปด้วย ความรู้ ความสามารถ บุคลิกภาพที่ดี มีวิจรรย์ญาณ เสียสละต่อส่วนรวม มีจิตสำนึกสาธารณะ มีคุณธรรมและจริยธรรม มีสุขภาพที่แข็งแรง เป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพและคุณธรรม จึงมีองค์กรกิจกรรมที่นักศึกษาสามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมได้ ซึ่งมีดังต่อไปนี้ (ทีมงานองค์การบริหารองค์การนักศึกษาและกิจการนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีการศึกษา 2550, 2550 : 38)

(1) กิจกรรมส่วนกลาง ได้แก่ องค์การบริหารองค์การนักศึกษา สถานักศึกษา คณะกรรมการนักศึกษาประจำหอพัก และชมรมในสังกัดองค์การบริหารองค์การนักศึกษา โดย กิจกรรมนักศึกษา สามารถแบ่งได้เป็น 4 ฝ่าย

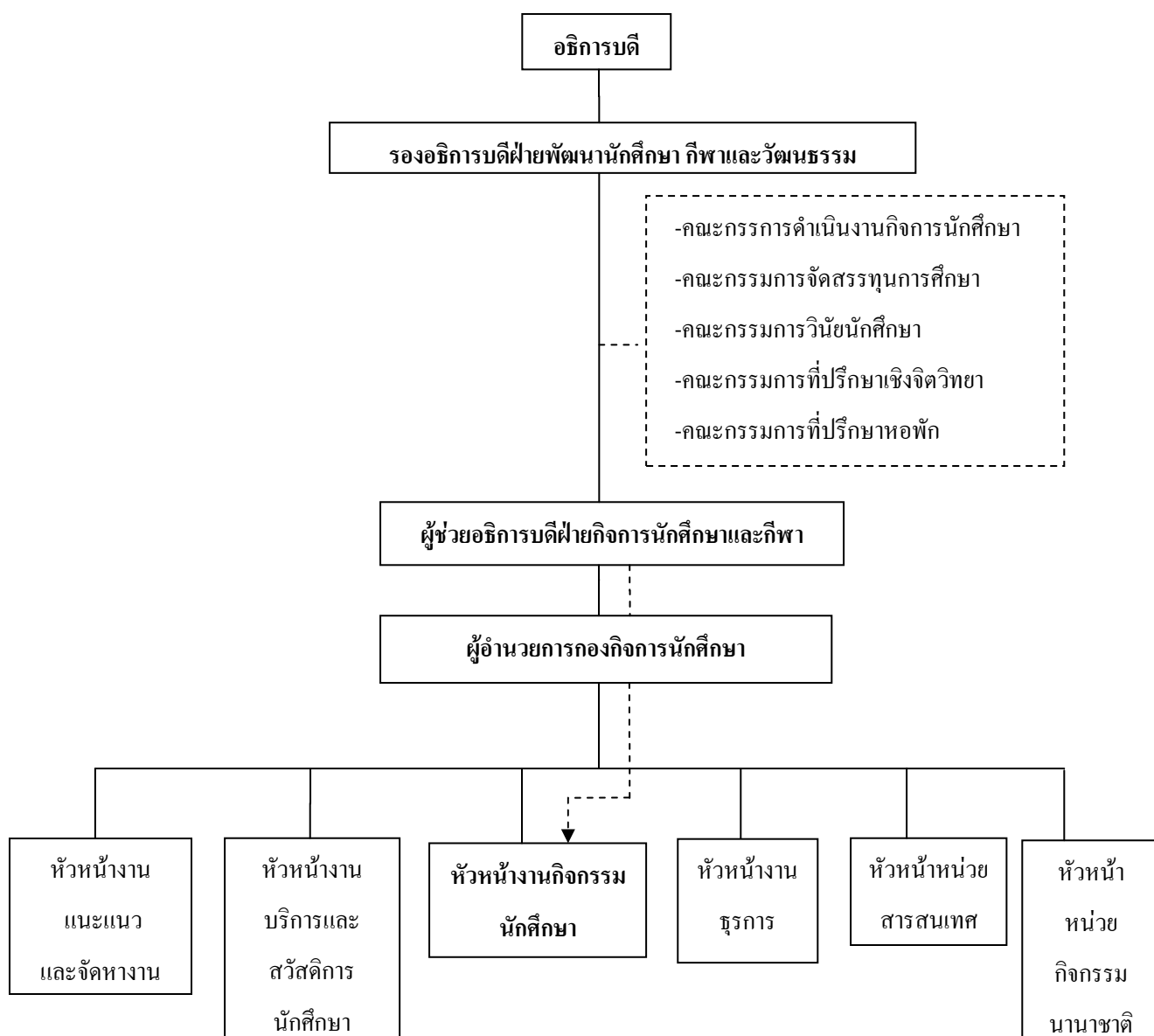
- (1.1) ชมรมด้านบำเพ็ญสาธารณะประโยชน์
- (1.2) ชมรมด้านศิลปวัฒนธรรม

(1.3) ชมรมด้านกีฬา

(1.4) ชมรมด้านวิชาการ

(2) กิจกรรมส่วนคณะ ได้แก่ กิจกรรมสโมสรนักศึกษาและชุมนุมในสังกัดสโมสรต่างๆ

จากเนื้อหาทั้ง 2 ประเด็นข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาอันยาวนานของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ รวมไปถึงการพัฒนาให้นักศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัยอีกด้วย

ภาพที่ 2 โครงสร้างและการบริหารงาน กองกิจการนักศึกษา

ที่มา : กองกิจการนักศึกษา, ม.ป.ป. : 3

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “พัฒนาการ การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษาชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ใน 4 ประเด็นหลักๆ คือ เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ 2) พัฒนาการด้านการบริหารจัดการของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ 3) พัฒนาการด้านบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ และ 4) ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการดำเนินงานของชมรมมุสลิมฯ ที่มีต่อมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับดังต่อไปนี้

1. วิธีการศึกษา
2. ผู้ให้ข้อมูล
3. เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล
4. การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล
5. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
7. การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิธีการศึกษา

วิธีการศึกษาของงานวิจัยเรื่อง “พัฒนาการ การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” นั้นมีทั้งหมด 4 ขั้นตอนหลักๆ ซึ่งผู้วิจัยได้ยึดตาม วิธีดำเนินการวิจัย ของ Stake (1995 quoted in Creswell, 1998 อ้างถึงใน ชาย โพธิสิตา, 2552 : 168-169) โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. เลือกกรณีสำหรับศึกษา โดยใช้วิธีเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) คือ ผู้ให้ข้อมูลมีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และนอกจากนี้ยังใช้วิธีการอ้างอิงแบบปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้อย่างรอบด้าน
2. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกรณีศึกษา ทั้งข้อมูลที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง หรือจากการวิจัยเอกสาร (Document Research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ร่วมกับการศึกษาประวัติศาสตร์ (จากการ) บอกเล่า (Oral History) และการอ้างอิงแบบปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) เพื่อให้เข้าถึงข้อมูลและทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับชมรมมุสลิมฯ และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยทั้ง 3 อย่างนี้มีส่วนในการเติมเต็มและตรวจสอบซึ่งกันและกัน อันจะส่งผลให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น
3. พรรณารายละเอียดของกรณีศึกษา เพื่อให้เห็นภาพอย่างชัดเจน
4. วิเคราะห์และตีความข้อมูล ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ตลอดจนบริบทของกรณีศึกษาด้วยเสมอ

2. ผู้ให้ข้อมูล

เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ผู้วิจัยจึงคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักและกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรอง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ประกอบไปด้วยบุคคลต่างๆ ดังนี้

- 1) กลุ่มนักศึกษาที่ดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ใน พ.ศ. 2553-2554 จำนวน 9 คน ประกอบด้วย ผู้ดำรงตำแหน่งประธาน รองประธานฝ่ายมุสลิมะฮ์ เลขานุการ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาบุคลากร หัวหน้าฝ่ายกิจกรรม หัวหน้าฝ่ายวารสาร และหัวหน้าฝ่ายวิชาการ
- 2) กลุ่มบุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งในคณะกรรมการชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ และบุคคลที่เคยช่วยงานหรือเกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิมฯ ในอดีต¹ จำนวน 17 คน
- 3) อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ในระหว่าง พ.ศ. 2553-2554 จำนวน 2 คน

¹ ในอดีต สำหรับบริบทนี้ คือ ก่อนหน้า พ.ศ. 2553 ขึ้นไป

4) อาจารย์ที่เคยเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาให้กับชมรมมุสลิมฯ ก่อน พ.ศ. 2553
จำนวน 3 คน

5) อดีตสมาชิกหรือคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ที่มีบทบาทในสังคมปัจจุบัน²
จำนวน 6 คน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบ
เฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ทำการศึกษา

กลุ่มที่ 2 ผู้ให้ข้อมูลรอง ประกอบด้วยบุคคลต่างๆ ดังนี้

1) นักศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ที่เคยช่วยงานหรือ
ร่วมกิจกรรมในชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จำนวน 2 คน

2) บุคลากรของหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยฯ ที่เกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เช่น กองกิจการนักศึกษา เป็นต้น จำนวน 4 คน

3) บุคลากรของหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกมหาวิทยาลัยฯ ที่เกี่ยวข้องกับชมรม
มุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เช่น มูลนิธิเพื่อการส่งเสริมและพัฒนา
สังคม และสมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย (ยมท.) เป็นต้น จำนวน 2 คน

2. เกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลในงานศึกษานี้ อ้างอิงจาก
ชาย โพธิ์ธิดา (2552 : 277-278) ซึ่งมีทั้งหมด 4 ประการ ทว่าผู้วิจัยนำมาประยุกต์ใช้เท่าที่เกี่ยวกับ
หรือจำเป็นกับงานวิจัยนี้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1) ผู้ให้ข้อมูล เป็นคนที่มีความรู้ในประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการศึกษา กล่าวคือ
ทำงานเกี่ยวข้องกับ คลุกคลีหรืออยู่ในแวดวงนักศึกษามุสลิม จนสามารถรู้เรื่องราวที่ลึกพอ หรือมี
ความรู้ในเรื่องนั้นๆ ดี

² ทั้งผู้ให้ข้อมูลหลักประเภทที่ 2 และประเภทที่ 5 นั้น มีส่วนที่เหมือนกันคือ
เป็นอดีตคณะกรรมการชมรมฯ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิมฯ แต่ผู้ให้ข้อมูลหลักประเภทที่ 2 นั้น
เป็นอดีตคณะกรรมการชมรมฯ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิมฯ ซึ่งยังเป็นนักศึกษาอยู่ จึงยังไม่มีบทบาทใน
สังคมมากนัก ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลประเภทที่ 5 นั้น เป็นอดีตคณะกรรมการชมรมฯ ที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วและ
ประกอบอาชีพหรือมีหน้าที่ในสายงานต่างๆ ที่มีบทบาทต่อสังคม เช่น แพทย์ นักการเมือง นักธุรกิจ นักวิชาการ
อาจารย์ และที่ปรึกษาหรือเลขานุการขององค์กรต่างๆ เป็นต้น

- 2) ผู้ให้ข้อมูล เป็นคนที่ยังคงใช้ชีวิตข้องเกี่ยว มีปฏิสัมพันธ์กับชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เพราะจะทำให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลที่ทันสมัยในเรื่องนั้นๆ ด้วย
- 3) ผู้ให้ข้อมูล เป็นคนที่สามารถให้เวลาสำหรับการสัมภาษณ์อย่างเพียงพอ ทั้งนี้เพราะการสัมภาษณ์เชิงคุณภาพนั้นมักต้องใช้เวลาและจำเป็นที่จะต้องทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลคนเดียวกันมากกว่า 1 ครั้ง

3. การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูล

เนื่องจากการศึกษาเรื่อง “พัฒนาการ การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” มีการสัมภาษณ์ในประเด็นที่อาจจะส่งผลกระทบต่อความรู้สึกและความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยจึงต้องคำนึงถึงมารยาทและจรรยาบรรณของนักวิจัยอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะในขั้นตอนของการเก็บข้อมูล ซึ่งจะทำให้การพิทักษ์สิทธิผู้ให้ข้อมูลดังนี้

- 1) ผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิมฯ โดยเน้นไปที่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิมฯ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน แล้วเริ่มต้นด้วยการสอบถามหรือขอคำแนะนำจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิมฯ
- 2) ทำการติดต่อไปยังบุคคลที่ผู้วิจัยต้องการขอข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ด้วยช่องทางการติดต่อสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม โอกาส หรือความสะดวกของผู้ถูกสัมภาษณ์ ได้แก่ หมายเลขโทรศัพท์มือถือ หมายเลขโทรศัพท์ที่ทำงาน อีเมลล์ แอดเดรส (E-mail Address) หรือโปรแกรมสนทนา MSN Messenger หรือ eBuddy Web Messenger หรือ Facebook เป็นต้น ทั้งนี้วิธีการหรือช่องทางที่ใช้ในการติดต่อดังกล่าวนั้นเป็นเพียงขั้นตอนที่จะนำไปสู่การสัมภาษณ์โดยตรงเท่านั้น
- 3) ผู้วิจัยแนะนำตัวเอง อธิบายวัตถุประสงค์ในการศึกษาและสอบถามความสมัครใจในการให้ข้อมูล จากผู้ให้ข้อมูล พร้อมอธิบายให้ทราบว่า ขณะสัมภาษณ์จะขอบันทึกเสียงเพื่อความครบถ้วนและถูกต้องของข้อมูล ซึ่งบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ดังกล่าวจะถูกเก็บไว้เป็นความลับ อนึ่งข้อมูลที่ได้นั้นจะถูกนำเสนอโดยไม่ระบุชื่อ-สกุลจริง ซึ่งจะไม่ก่อให้เกิดความเสียหายใดๆ ต่อผู้ให้ข้อมูล ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ให้ข้อมูลด้วยว่ายินดีหรือประสงค์จะเปิดเผยนามจริงหรือไม่ หากจำเป็นต้องมีการอ้างอิงข้อมูลในส่วนของเนื้อหา

4) หากผู้ให้ข้อมูลสมัครใจหรือยินดีที่จะให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะส่งประเด็นคำถามไปให้ผู้ให้ข้อมูลทาง อีเมลล์ ข้อความทางโทรศัพท์มือถือ หรือแจ้งทาง โทรศัพท์มือถือโดยตรง พร้อมทั้งนัดหมายวัน เวลาและสถานที่ ที่จะทำการสัมภาษณ์ต่อไป โดยผู้วิจัยจะแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบถึงระยะเวลาที่จะใช้ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งด้วย ทั้งนี้อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงได้ โดยขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ให้ข้อมูลเป็นสำคัญ

5) ผู้วิจัยแจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบว่า ผู้ให้ข้อมูลสามารถที่จะไม่ตอบคำถาม หากคำถามนั้นมีลักษณะที่ก่อให้เกิดความอึดอัด ไม่สะดวกใจ ไม่สบายใจหรือไม่สามารถที่จะให้คำตอบได้ และสามารถยุติการบันทึกเสียง ในประเด็นที่เสี่ยงต่อการเกิดผลกระทบในทางลบ

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการศึกษาเรื่องนี้ จะใช้การศึกษาโดยเน้นที่การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) การศึกษาประวัติศาสตร์(จากการ)บอกเล่า (Oral History) การอ้างอิงแบบปากต่อปาก (Snowball Sampling Technique) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ควบคู่กันไป

โดยการสัมภาษณ์นั้น เป็นการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งมีวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นกรอบที่ใช้กำหนดประเด็นที่จะสัมภาษณ์ และใช้การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) เข้าร่วมด้วย

ทั้งนี้ รูปแบบของการสัมภาษณ์นั้น อาจมีได้หลายรูปแบบ ซึ่งโดยปกติแล้วในการขอสัมภาษณ์แต่ละครั้ง ผู้วิจัยจะขออนุญาตจดบันทึกและบันทึกเสียงด้วยเครื่องบันทึกเสียง (MP3) ยกเว้นในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูล (หรือผู้ให้สัมภาษณ์) ไม่สะดวกในการให้สัมภาษณ์ในรูปแบบดังกล่าว ซึ่งอาจเป็นเพราะต้องการความเป็นส่วนตัว ไม่สะดวกที่จะเปิดเผยตัวตน หรือไม่สะดวกด้วยประการทั้งปวง ฯลฯ ก็จะมีการตกลงหรือหารือกันเพื่อหาทางหรือวิธีการสัมภาษณ์ที่ทั้งผู้วิจัยและผู้ให้ข้อมูลสามารถยอมรับได้

เนื่องจากการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จึงมีความสำคัญและจำเป็นต้องมีวิธีการที่รอบคอบรัดกุมซึ่ง บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ (2549 : 43-45) ได้กล่าวเกี่ยวกับประเด็นนี้โดยมีขั้นตอนที่สามารถนำมาใช้กับงานวิจัยเรื่องนี้ ได้แก่

1) กำหนดจุดมุ่งหมายและขั้นตอนให้ชัดเจน โดยมีการกำหนดสิ่งที่ต้องการศึกษาและข้อมูลที่ต้องการได้รับ รวมไปถึงจนถึงการเริ่มและการปิดการสัมภาษณ์

2) สำหรับผู้สัมภาษณ์นั้นต้องเตรียมตัวและวัสดุอุปกรณ์ไปให้พร้อม ผู้สัมภาษณ์ต้องเตรียมตัวเองให้พร้อมด้วยการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการสัมภาษณ์ให้กว้างขวางอย่างเพียงพอ รวมทั้งศึกษาประวัติหรือข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ด้วย ส่วนวัสดุอุปกรณ์ เช่น เครื่องบันทึกเสียง แบบสัมภาษณ์ ก็ต้องจัดเตรียม ไปให้พร้อมและมีการตรวจสอบก่อนด้วยว่าสามารถใช้งานได้เพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น

3) เตรียมผู้ให้สัมภาษณ์ โดยการคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ข้างต้นสำหรับการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล

4) ให้ความเป็นกันเองกับผู้ให้สัมภาษณ์ เพื่อสร้างความคุ้นเคยและความร่วมมือในการตอบคำถาม โดยมีการพูดคุยสร้างบรรยากาศเพื่อกระตุ้นการพูดคุยและการตอบคำถามของผู้ให้สัมภาษณ์ร่วมด้วย

5) คำถามที่ใช้สัมภาษณ์ต้องมีการจัดลำดับเรียงเรียงไว้ตามลำดับก่อนหลัง เพื่อป้องกันการหลงลืมประเด็นต่างๆ และเป็นการลำดับความสัมพันธ์ก่อนหลัง ทั้งนี้คำถามที่ใช้ไม่ควรมีการบังคับ นั่นคือถ้าผู้ให้สัมภาษณ์ไม่สะดวกใจที่จะตอบก็ไม่ควรที่ผู้สัมภาษณ์จะไปบังคับกะเกณฑ์

6) ภาษาที่ใช้สัมภาษณ์มีความเหมาะสมกับวัย สถานะและฐานะของผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์

7) การจดบันทึก ต้องพยายามจดอย่างระมัดระวัง แต่ก็ไม่ควรตั้งหน้าตั้งตาจดแต่เพียงอย่างเดียวจนลืมให้ความสำคัญกับผู้ให้สัมภาษณ์ไป

8) บรรยากาศในการสัมภาษณ์ ควรที่จะปราศจากสิ่งรบกวนไม่ว่าจะเป็นเสียงหรือผู้คน เพื่อความสะดวกและสมาธิในการพูดคุยและบันทึกข้อมูล

5. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เพื่อให้งานวิจัยมีคุณภาพ มีความน่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับ นอกจากจะมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ดีแล้ว ยังต้องมีการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลอีกด้วย ซึ่งสำหรับประเด็นนี้ บุญธรรม กิจปริดาภิสุทธิ (2549 : 11-12) กล่าวว่า เครื่องมือรวบรวมข้อมูลหรือแบบวัดที่ดีต้องมี “ความตรง” (Validity) นั่นคือวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้วัด ทั้งยังวัดสามารถได้ครอบคลุม ครอบคลุมตามเนื้อหาที่ต้องการให้วัด และวัดได้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

โดยในงานวิจัยนี้มีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ คือ แบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยสร้างเครื่องมือจากแนวคิดและวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการศึกษา แล้วนำเครื่องมือที่ได้ไปตรวจสอบเพื่อขอคำปรึกษาและข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ทั้งขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความตรงของเนื้อหาให้มีความถูกต้อง สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และแนวคิดที่นำมาใช้ รวมไปถึงการใช้ภาษาให้สื่อความหมายได้ชัดเจน เข้าใจง่าย ใช้ได้จริง แล้วนำไปแก้ไขปรับปรุงตามคำแนะนำ จากนั้นจึงนำไปใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความคล้อยคลึงหรือมีความใกล้เคียงกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจริง นั่นคือ ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยทักษิณ วิทยาเขตสงขลา และชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี แล้วจึงนำไปปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ไม่ว่าจะเป็นเชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณก็ตามมีองค์ประกอบหลักอยู่ 3 ประการ (Miles and Huberman, 1994 อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สิตา, 2552 : 361) ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้เพื่อให้สอดคล้องกับงานวิจัยนี้ได้แก่

- 1) การจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) เป็นกระบวนการจัดการข้อมูลต่างๆ เพื่อให้เป็นระเบียบ พร้อมทั้งจะนำเสนออย่างเป็นระบบได้
- 2) การแสดงข้อมูล (Data Display) เป็นกระบวนการนำเสนอข้อมูล ส่วนใหญ่อยู่ในรูปของการพรรณนา อันเป็นผลมาจากการเชื่อมโยงข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วเข้ากับวัตถุประสงค์เพื่อบอกเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษา
- 3) การหาข้อสรุป การตีความและการตรวจสอบความถูกต้องตรงประเด็นของผลการวิจัย (Conclusion, Interpretation and Verification) เป็นกระบวนการหาข้อสรุปและการตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบที่ได้จากการแสดงข้อมูล รวมไปถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุปหรือข้อค้นพบที่ได้นั้นมีความถูกต้อง ตรงประเด็นหรือตรงตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา และมีความน่าเชื่อถือเพียงใด

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลที่ได้จากการศึกษา สามารถแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1. ประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
2. พัฒนาการด้านการบริหารของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
3. พัฒนาการด้านบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
4. ปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการดำเนินงานของชมรมมุสลิมฯ ที่มีต่อ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ซึ่งเนื้อหาทั้ง 4 ส่วนดังกล่าว มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ช่วงยุค โดยยึดตามบริบทหรือความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นในชมรมมุสลิมฯ เป็นเกณฑ์ในการแบ่ง ซึ่งสามารถแบ่งได้ตามลำดับดังต่อไปนี้

1) ยุคที่หนึ่ง ยุคแห่งการเริ่มต้น (พ.ศ. 2521-2526)

ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เป็นชมรมหนึ่งที่ก่อตั้งมายาวนาน เนื่องด้วยความจำเป็นจากหลักการของศาสนาที่กำหนด เช่น เรื่องการรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลาม หรือเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน ก่อนที่จะก่อตั้งชมรมมุสลิมฯ อย่างเป็นทางการนั้น มีการรวมกลุ่มกันมาก่อน มีลักษณะเป็นการรวมกลุ่มเล็กๆ

ต่อมามีการยื่นคำร้องขอจัดตั้งชมรมมุสลิมอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรก โดยใช้ชื่อ “ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” (Muslim Student Club of Prince of Songkla University, Hat Yai Campus)¹ และใช้ “อัล กะอ์บะฮ์” เป็นตราสัญลักษณ์ของชมรม (ภาพที่ 3) ทั้งนี้ เพื่อแสดงถึงจุดยืนในฐานะมุสลิม การรวมตัวกัน และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของอิสลาม ประชาชนชมรมคนแรก คือ นาย อลี มะหะมัดยังกี นักศึกษาคณะแพทยศาสตร์ โดยมี อาจารย์อภิชาติ ธรรมรักษ์ อาจารย์ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาของชมรมฯ ใน พ.ศ. 2521 ขึ้น จำนวนสมาชิกในยุคนี้นี้มีไม่มากนัก เพราะนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยมีจำนวนน้อย ห้องชมรมมุสลิมฯ ตั้งอยู่ที่ชั้น 2 ของโรงอาหารในสมัยนั้น ที่เรียกว่า “คาเฟ่ตฯ”² (ประชาชนชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555)

ภาพที่ 3 ตราสัญลักษณ์ของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
ที่มา : ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, ม.ป.ป.

สำหรับกิจกรรมที่ชมรมมุสลิมฯ ได้ปฏิบัติเป็นประจำ คือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนบัญญัติ ได้แก่ การรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักการของศาสนาอิสลาม นับตั้งแต่การประกอบอาหารและการรับประทานอาหารร่วมกัน ส่วนการละหมาดร่วมกันนั้น ในยุคนี้สถานที่

¹ ชื่อภาษาอังกฤษของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ในปัจจุบันคือ “The Muslim Student Society” (หรือที่ปัจจุบันมีชื่อย่อว่า MSS PSU) โดยชื่อภาษาอังกฤษดังกล่าว นั้น ถูกเปลี่ยนจากชื่อ (ภาษาอังกฤษ) เดิม คือ “Muslim Student Club of Prince of Songkla University, Hat Yai Campus” ใน พ.ศ. 2539 (ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, ม.ป.ป.)

² มาจากคำภาษาอังกฤษที่อ่านว่า คาเฟ่ตเอเรีย (cafeteria) ที่แปลว่าร้านอาหารบริการตนเอง

ที่ถูกใช้เป็นสถานที่ละหมาดญะมาอะฮ์ (ละหมาดรวม) หลักๆ คือสถานที่คาเฟ่ฯ หรือบางคน ละหมาดที่หอพัก ละหมาดที่ห้องพักของแต่ละคน แล้วแต่ความสะดวก แต่ถ้าเป็นละหมาดวันศุกร์ มักจะไปละหมาดกันที่มัสญิดนอกมหาวิทยาลัย คือ “มัสญิดหมัดยาเมาะ” ซึ่งตั้งอยู่บริเวณวงเวียน น้ำพุ (อิบรอเฮ็ง เจอะอาลี, สัมภาษณ์วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2555; ประธานชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์ วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555) แต่ถ้าเป็นการละศีลอดในเดือนเราะมะฎอนซึ่งเป็นช่วงค่ำ มักจะละศีลอด และละหมาดที่ลานหน้าอาคารสำนักงานอธิการบดี หรือสถานที่อื่นๆ ในมหาวิทยาลัย ขึ้นอยู่กับความสะดวก

นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมที่ช่วยเหลือหรือทำเพื่อสังคม เช่น การออกค่ายอาสา ทว่า ในปีแรกที่ก่อตั้งเป็นชมรมขึ้นมานั้นความพร้อมยังมีไม่มากนัก จึงเป็นไปในรูปแบบของการเข้าร่วม กิจกรรมออกค่ายกับชมรมอื่น คือ ออกค่ายอาสาพร้อมกับชมรมอาสาพัฒนา (ประธานชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555; นรินทร์ สุมาลี, สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555)

ประมาณ พ.ศ. 2523 ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ และชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมออกค่าย พัฒนาชุมชน ที่บ้านบุกิต อำเภอร่องแงะ (ปัจจุบันคือ อำเภोजะเอย์) จังหวัดนราธิวาส โดยมี นักศึกษามุสลิมหรือชมรมมุสลิม จากสถาบันการศึกษาอื่นๆ เข้าร่วมด้วยมากมาย ได้แก่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตสงขลา (ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยทักษิณ), วิทยาลัยครู สงขลา (วค. หรือมหาวิทยาลัยราชภัฏ สงขลา ในปัจจุบัน), วิทยาลัยเทคนิค ภาคใต้ (หรือสถาบัน เทคโนโลยีราชชมงคลศรีวิชัย ในปัจจุบัน), วิทยาลัยเทคนิคยะลา, วิทยาลัยพานิชยการ สงขลา, วิทยาลัยเกษตรกรรม สงขลา (วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี สงขลา ในปัจจุบัน), วิทยาลัยเกษตร และเทคโนโลยีสตูล จังหวัดสตูล, วิทยาลัยพยาบาลสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นต้น (ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, ม.ป.ป.)

การที่ค่ายพัฒนาชุมชนดังกล่าว มีนักศึกษามุสลิมเข้าร่วมด้วยหลายสถาบัน ส่วนหนึ่งเพราะความเป็นเพื่อนนักศึกษามุสลิมด้วยกัน หรือเป็นเพื่อนร่วมโรงเรียนเดียวกันสมัยเป็น นักเรียน และยังไปกว่านั้น จากการรวมตัวกันทำกิจกรรมดังกล่าวทำให้เกิดเป็น “ชมรมมุสลิม 10 สถาบัน” ซึ่งก่อตั้งใน พ.ศ. 2524 และกลายเป็น “สหพันธ์องค์กรนิสิตนักศึกษามุสลิมแห่งประเทศไทย” มีชื่อย่อว่า สอ. มท. และยังคงมีอยู่จนถึงปัจจุบัน (อิบรอเฮ็ง เจอะอาลี, สัมภาษณ์วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2555; ประธานชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555)

ส่วนกิจกรรมที่มีความโดดเด่นมากกิจกรรมหนึ่งที่สืบทอดมานั้น ในปัจจุบันอย่าง การบรรยายธรรมนั้น ในยุคนี้ก็มีเช่นกัน โดยจับกลุ่มกันแล้วไปฟังบรรยายศาสนธรรมจากผู้มี ความรู้เรื่องศาสนา ซึ่งผู้รู้ที่ได้รับการกล่าวถึงบ่อยในยุคนั้น คือ คุณอาซิส พิทักษ์คุมพล

(จุฬาราชมนตรีท่านปัจจุบัน) (อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555; ประธานชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555)

โดยเหตุที่ในยุคนี้สมาชิกหรือนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยมีจำนวนน้อย ทำให้ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชมรมมุสลิมฯ รักใคร่กลมเกลียวกันประดุจพี่น้อง บรรยากาศในช่วงเวลานั้นเต็มไปด้วยความอบอุ่น มิตรภาพ ใครมีปัญหาอะไรก็ช่วยเหลือกัน ไม่ทอดทิ้งกัน จุดเด่นที่น่าสนใจอย่างหนึ่งของชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้ คือ ความใกล้ชิดสนิทสนมกันระหว่างนักศึกษามุสลิม³ กับอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ นอกเหนือไปจากความสนิทสนมกลมเกลียวระหว่างรุ่นพี่และรุ่นน้องในชมรมฯ โดย บ่อยครั้งที่อาจารย์ที่ปรึกษาจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรมมุสลิมฯ (นิรันดร์ สุมาลี, สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555) จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจเลย ว่าเพราะเหตุใดทุกคนในชมรมมุสลิมฯ รวมทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมฯ เป็นต้นมาจึงมีความรักใคร่สนิทสนม กลมเกลียวกันภายในชมรมเป็นอันมาก

นอกจากนี้แล้ว สภาพความเป็นอยู่ที่ไม่มีใครจะสะดวกสบายของนักศึกษาในสมัยนั้น โดยเฉพาะนักศึกษามุสลิมที่มีมักจะพบกับอุปสรรคในเรื่องอาหารการกิน หลายคนเล่าว่าช่วงนั้นมีร้านอาหารฮาลาลในมหาวิทยาลัยเพียงไม่กี่ร้าน โดยเฉพาะช่วง พ.ศ. 2521-2523 นั้นมีเพียงร้านเดียว นอกจากนั้นเวลาเย็นประมาณ 16.00 น. เป็นต้นไป ร้านอาหารดังกล่าวก็จะปิด จึงส่งผลให้นักศึกษามุสลิมต้องหาทางออกสำหรับปัญหาดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาใหญ่หรือเป็นปัญหาหลักๆ ในยุคนั้น โดยแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการกักตุนอาหาร ทำอาหารรับประทานกันเอง หรือถ้าต้องการเปลี่ยนเมนูและบรรยากาศก็จะรวมกลุ่มนั่งรถตุ๊กๆ ไปซื้อหาอาหารรับประทานข้างนอกมหาวิทยาลัย (นิรันดร์ สุมาลี, สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555; อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555; อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2555)

แม้ว่าจะมีอุปสรรคในเรื่องอาหารการกิน หรือเรื่องจำนวนสมาชิกที่มีไม่ค่อยมากมากนัก ทว่าสิ่งนี้เองที่เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้นักศึกษามุสลิมในยุคนี้เกือบทุกคนดูแลกันและกันอย่างทั่วถึงประดุจสมาชิกในครอบครัว เนื่องจากนักศึกษามุสลิมในยุคนี้ทุกคนหรือเกือบทุกคนล้วนแต่อาศัยอยู่ในหอพักภายในมหาวิทยาลัย มุสลิมินจะอยู่หอพักอาคาร 1-2 (หรือเรียกกันว่า หอหนึ่ง

³ ในบริบทของงานวิจัยนี้ นักศึกษามุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ทั้งหมดทุกคนก็คือ สมาชิกของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เพราะก่อนหน้าการก่อตั้งชมรม STP สันติศึกษาและชมรมภาษามลายู (ชมรม STP สันติศึกษา ก่อตั้งใน พ.ศ. 2551 และ ชมรมภาษามลายูก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2552) (โปรดดูภาคผนวก ข) ซึ่งมีนักศึกษามุสลิมเป็นผู้ดำเนินการนั้น มีชมรมมุสลิมฯ เพียงชมรมเดียวที่เป็นชมรมเฉพาะสำหรับนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัย

หอสอง) ส่วนมุสลิมะฮ์จะอยู่หอพักอาคาร 3-4 (หรือเรียกกันว่าหอสามสี่) และแม้ว่าจะมีสมาชิกจำนวนน้อย แต่ก็มาจากหลายภาคส่วนของประเทศไทย เช่น เชียงราย สุราษฎร์ ตรีัง สตูล กรุงเทพ ปัตตานี นครศรีธรรมราช ยะลา เป็นต้น ดังนั้นจึงง่ายต่อการดูแลช่วยเหลือกัน (ภูมิชาติ ยามิรุเต็ง; สมชาย กุลศิริรัตน, สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2555; คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายวิชาการ, สัมภาษณ์วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2555)

สำหรับการระบอบบทบาทหน้าที่ในชมรมฯ นั้น อาจจะไม่ชัดเจนหรือตายตัวสำหรับแต่ละตำแหน่ง อีกทั้งตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ มีการปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมของแต่ละปีหรือแต่ละสมัย นอกจากนี้ยังไม่มีการวางขอบเขตเรื่องเพศภายในชมรม ส่วนการคัดเลือกประธานชมรมนั้นใช้วิธีการโหวตหรือลงคะแนนเสียงเลือกกัน (อิบรอเฮ็ง เจอะอาลี, สัมภาษณ์วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2555; ประธานชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555)

การจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ของชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้มีลักษณะเป็นจุดสาร⁴ มีชื่อว่า “อันนूर” เริ่มเมื่อประมาณ พ.ศ. 2522 (อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 4 มีนาคม 2555) โดยมีวัตถุประสงค์ส่วนหนึ่งคือ เพื่อเป็นสื่อในการบอกข่าวคราวหรือแจ้งข่าวการจัดกิจกรรมของชมรมมุสลิมฯ แก่สมาชิก (คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายวิชาการ, สัมภาษณ์วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2555) และทั้งนี้จุดสารอันนूरเป็นสื่อสิ่งพิมพ์ที่เป็นของชมรมมุสลิมฯ และอยู่คู่กับชมรมมุสลิมฯ มาจนถึงยุคปัจจุบัน

2) ยุคที่สอง ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง (1) : การเปลี่ยนแปลงเครื่องแบบของนักศึกษามุสลิมะฮ์ในมหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2527-2531)

ในยุคนี้หลายสิ่งหลายอย่างเริ่มที่จะสะดวกสบายขึ้นมากกว่าเดิม แม้ว่าจะมีอาจเทียบได้กับปัจจุบันและจำนวนนักศึกษามุสลิม มิได้มีจำนวนมากอย่างเช่นยุคปัจจุบันก็ตาม แต่มีความสะดวกสบายกว่ายุคที่หนึ่ง เช่น เรื่องสถานที่ที่ใช้ประกอบศาสนกิจ โดยเฉพาะการละหมาดแล้ว นอกเหนือไปจากลานที่คาเฟ่ฯ นักศึกษามุสลิมจะมีห้องเฉพาะเพื่อการนี้ในหอพัก

นอกจากนี้แล้วห้องละหมาดรวมดังกล่าวในหอพัก ยังใช้เป็นสถานที่ในการละหมาดตระอเวียะห์ในเดือนเราะมะฎอนของทุกปีอีกด้วย แต่จะเป็นในรูปแบบของ มุสลิมินจะละหมาดตระอเวียะห์ที่ห้องละหมาดหอชาย (หอพักอาคาร 1-2) ส่วนมุสลิมะฮ์จะละหมาดตระอเวียะห์ที่ห้องละหมาดหอหญิง (หอพักอาคาร 3-4) (อิบรอเฮ็ง เจอะอาลี, สัมภาษณ์วันที่ 26

⁴ การจะ เรียกว่าวารสารหรือจุดสารนั้น ขึ้นอยู่กับกำหนดการออกเป็นหลัก คือ ถ้าออกรายเดือนมักเรียกว่า “จุดสาร” แต่ถ้าออกรายปีเรียกว่า “วารสาร”

กุมภาพันธ์ 2555) ซึ่งต่างกับในยุคปัจจุบันที่ทั้งมุสลิมินและมุสลิมะฮ์ต่างก็ละหมาดระอเวียะห์ในสถานที่เดียวกัน (แม้ว่าจะแยกฝั่งหรือแยกส่วนก็ตาม ว่าฝั่ง/ส่วนไหนเป็นของมุสลิมินและมุสลิมะฮ์)

ในยุคนี้ โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2531 ร้านอาหารฮาลาลในมหาวิทยาลัยมีเพิ่มขึ้น และบางร้านดำเนินกิจการเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน อยู่คู่กับปากท้องของอาจารย์ บุคลากร และนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะร้านที่เปิดกิจการบริเวณหลังอาคารฟิสิกส์ คณะวิทยาศาสตร์ (อิบรอเฮ็ง เจอะอาลี, สัมภาษณ์วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2555; อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555) แต่ร้านดังกล่าวไม่มีให้เห็นอีกแล้วในยุคปัจจุบัน นับตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา

ใน พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา การทำกิจกรรมของชมรมมุสลิมฯ ได้ขยายขอบเขตจากการที่จำกัดอยู่เพียงเฉพาะนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยและต่างมหาวิทยาลัยมาสู่การช่วยเหลือพี่น้องมุสลิมที่มาโรงพยาบาลสงขลานครินทร์ ซึ่งประสบปัญหาในด้านการสื่อสารรวมทั้งการช่วยเหลือประสานงานในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลในด้านต่างๆ อันเป็นการช่วยเหลืออำนวยความสะดวกแก่พวกเขา กิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นกิจกรรมเชิงอาสาที่เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลสงขลานครินทร์จะขอความช่วยเหลือจากชมรมมุสลิมฯ มาโดยตลอดจนกระทั่งปัจจุบันนี้

สืบเนื่องจากการรวมตัวกันของ “ชมรมมุสลิม 10 สถาบัน” เมื่อ พ.ศ. 2524 ปัจจุบันคือ “สหพันธ์องค์กรนิสิตนักศึกษามุสลิมแห่งประเทศไทย” ซึ่งเป็นศูนย์รวมของชมรมมุสลิมฯ จากทุกสถาบันการศึกษานั้น ส่งผลให้นักศึกษามุสลิมจากหลากหลายสถาบันในประเทศไทยได้มีโอกาสพบปะ ทำความรู้จักและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ยิ่งไปกว่านั้นนักศึกษามุสลิมจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ บางคน เช่น คุณอิบรอเฮ็ง เจอะอาลี ได้รับคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งประธานของสหพันธ์องค์กรดังกล่าวในยุคนี้อีกด้วย (อิบรอเฮ็ง เจอะอาลี, 26 กุมภาพันธ์ 2555)

สำหรับการแต่งกายของนักศึกษามุสลิมในยุคนี้ ไม่แตกต่างไปจากยุคแรกๆ นั่นคือ แต่งกายอย่างนักศึกษาหรือบุคคลทั่วไปในสังคม ไม่มีข้อแยกแยะระหว่างนักศึกษามุสลิมกับนักศึกษาที่มีไม่มุสลิม ต่อมาระหว่าง พ.ศ. 2526-2527 นักศึกษามุสลิมะฮ์บางคนหรือบางกลุ่ม ได้ปรับเปลี่ยนเครื่องแบบนักศึกษาให้เข้ากับหลักการของศาสนาอิสลาม กล่าวคือ สวมใส่เสื้อแขนยาว นุ่งกระโปรงยาว และคลุมฮิญาบ โดยฮิญาบสำหรับเครื่องแบบนักศึกษาของมุสลิมะฮ์ในเวลานั้นเป็นสีดำ นับเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งแรกที่เห็นได้อย่างเด่นชัด สำหรับนักศึกษามุสลิม โดยเฉพาะมุสลิมะฮ์ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

อนึ่งประมาณ พ.ศ. 2525 นักศึกษามุสลิมะฮ์ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี มีการปรับเปลี่ยนการแต่งกายให้เป็นที่ไปตามหลักศาสนาอิสลามแล้ว และการกระทำดังกล่าวได้ขยายมายังวิทยาเขตหาดใหญ่ (คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายวิชาการ, สัมภาษณ์วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2555) เหตุผลส่วนหนึ่งคือ นักศึกษามุสลิมของทั้ง 2 วิทยาเขตนี้ค่อนข้างมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันกว่าวิทยาเขตอื่น สำหรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นั้น มีอาเจที่จะชี้เฉพาะเจาะจงลงไปได้อย่างเด็ดขาดว่าอะไรคือสิ่งที่นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เพราะปัจจัยที่มาประกอบเป็นเหตุในแต่ละสถานการณ์นั้นย่อมส่งผลต่างกัน ในบริบทที่ต่างกัน ทว่าได้มีการกล่าวถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอยู่บ้าง จากหลายกระแส นั้นคือ 1) การปฏิวัติศาสนาอิสลามในประเทศอิหร่านโดยอิมามโคมัยนี เมื่อ พ.ศ. 2522 (นิรันดร์ สุมาลี, สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555; อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555) ซึ่งก่อให้เกิดกระแสความเคลื่อนไหวการปฏิวัติศาสนาอิสลามไปทั่วโลก ที่ให้ความสำคัญกับการปฏิบัติศาสนกิจในชีวิตประจำวันตามศาสนบัญญัติที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะในเรื่องการแต่งกายและการรับประทานอาหาร กระแสการปฏิวัติอิสลามดังกล่าวได้แพร่สู่ประเทศไทย อันนำมาสู่ความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการแต่งกายของนักศึกษา 2) การเข้ามาของกลุ่มคณะอะฮ์ลุดดีนในประเทศไทย (อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555) ซึ่งมาให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนาอิสลามจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวขึ้น เกี่ยวกับความเคลื่อนไหวเรื่องการแต่งกายของนักศึกษามุสลิมะฮ์ บุคลากรในมหาวิทยาลัยหลายระดับ มีความเห็นทั้งที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ซึ่งทางชมรมมุสลิมฯ ได้ชี้แจงถึงเหตุผลและข้อเท็จจริงต่างๆ

ในที่สุดอธิการบดีในขณะนั้น คือ ผศ. ดร. ผาสุก กุลละวณิชย์ (ดำรงตำแหน่ง กรกฎาคม พ.ศ. 2518 - กรกฎาคม พ.ศ. 2522 และ กรกฎาคม พ.ศ. 2528 - กรกฎาคม พ.ศ. 2534) (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ม.ป.ป.) และคณบดีทุกคณะในมหาวิทยาลัยได้ให้การยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงเครื่องแบบนักศึกษาของนักศึกษามุสลิมะฮ์ (นิรันดร์ สุมาลี, สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555) ยกเว้นคณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ โดยให้เหตุผลว่าการแต่งกายดังกล่าวไม่เหมาะสมแก่วิชาชีพพยาบาล อาจจะทำให้ติดเชื้อโรคได้ง่าย ฯลฯ ส่งผลให้ทางชมรมมุสลิมฯ ต้องพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อช่วยเหลือนักศึกษามุสลิมะฮ์ (สมชาย กุลศิริรัตน, สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2555; อิบรอฮีม เจอะอาลี, สัมภาษณ์วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2555) และในที่สุดความพยายามของนักศึกษามุสลิมในยุคนี้ไม่สูญเปล่า นักศึกษามุสลิมะฮ์ทุกคณะรวมถึงคณะพยาบาลศาสตร์ในยุคนี้อาจได้รับสิทธิแต่งกายในเครื่องแบบนักศึกษามุสลิมะฮ์ที่ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลามมาจนทุกวันนี้

อนึ่ง ในช่วงเวลาของยุคนี้ มิใช่จะมีแต่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เท่านั้นที่มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องดังกล่าว ทว่ายังมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นที่สถาบันอื่นๆ ในภูมิภาคอีกด้วย โดยเฉพาะที่วิทยาลัยครูยะลา (ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ณ สถาบันดังกล่าวในห้วง พ.ศ. 2530 –2533 นำมาซึ่งความขัดแย้งบานปลาย จนเกิดการชุมนุมประท้วง มีการเผชิญหน้ากันระหว่างฝ่ายที่เห็นด้วยกับฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย จนได้รับความสนใจจากสื่อต่างๆ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ในสมัยนั้น

3) ยุคที่สาม ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง (2) : ความคิดเห็นที่แตกต่าง (พ.ศ. 2532-2551)

ตั้งแต่ยุคแรกเริ่มนั้น ชมรมมุสลิมฯ มีสถานที่ทำการอยู่ที่ชั้น 2 ของอาคารเฟตฯ หรือโรงอาหารมหาวิทยาลัยในตอนนั้น (ประมาณ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา สถานที่ดังกล่าวไม่ใช่โรงอาหารมหาวิทยาลัยอีกต่อไป) ต่อมาใน พ.ศ. 2537 ประวัติชมรมมุสลิมฯ ระบุว่าอาคารกิจกรรมนักศึกษาสร้างแล้วเสร็จ (ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, ม.ป.ป.) ทำให้ชมรมมุสลิมฯ และชมรมอื่นๆ ย้ายที่ทำการไปยังชั้น 2 และชั้น 3 ของอาคารดังกล่าว โดยชมรมมุสลิมฯ อยู่ที่ชั้น 2 ของอาคาร ซึ่งลานกว้างบริเวณหน้าห้องชมรมมุสลิมฯ และชมรมอื่นๆ นั้นนอกจากจะใช้เป็นพื้นที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ ของทุกชมรมผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปแล้ว ยังเป็นถูกใช้เป็นที่ในการละหมาดอีกด้วย

นอกจากลานดังกล่าวแล้ว ที่ชั้น 2 ของอาคารยังมีพื้นที่ว่างอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นพื้นที่เปิดโล่ง มีระเบียงและไม่มีหลังคา (แต่ภายหลัง ประมาณ พ.ศ. 2551 จึงมีหลังคา) โดยลานนี้ถูกเรียกว่า “ลานนอกเอียง” ถูกใช้เป็นที่จัดกิจกรรมหรือทำกิจกรรมต่างๆ ของทุกๆ ชมรมผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันไป และเป็นอีกหนึ่งสถานที่ในการละหมาดของชมรมมุสลิมฯ

ภาพที่ 4 อาคารกิจกรรมนักศึกษา
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย 3 เมษายน 2555

ภาพที่ 5 ห้องชมรมมุสลิมฯ
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย 3 เมษายน 2555

ภาพที่ 6 ภายในห้องชมรมมุสลิมฯ
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย 3 เมษายน 2555

ภาพที่ 7 โล่เกียรติยศและเกียรติบัตรมากมายที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมของ
ชมรมมุสลิมฯ
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย 3 เมษายน 2555

ในยุคนี้ นักศึกษามุสลิมมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และเป็นนักศึกษามุสลิมที่มาจากหลายจังหวัดหรือจากหลายภูมิภาคของประเทศไทย จนกระทั่ง พ.ศ. 2547 เป็นต้นมาจำนวนนักศึกษามุสลิมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นั้นส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาที่มาจากจังหวัดทางภาคใต้ โดยเฉพาะจากจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งอาจารย์ที่ปรึกษาของชมรมมุสลิมฯ ท่านหนึ่ง (สัมภาษณ์วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2555) ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ ว่าอาจเป็นเพราะช่วง พ.ศ. 2547 เป็นช่วงที่เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบ จึงส่งผลให้นักศึกษาจากภูมิภาคอื่น ไม่กล้าที่จะมาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยทางภาคใต้

จากการที่นักศึกษามุสลิมมีจำนวนเพิ่มขึ้น ทำให้การระดมทุนจำเป็นต้องใช้พื้นที่ที่กว้างกว่าเดิม โดยเฉพาะการระดมทุนวันศุกร์นั้น ในยุคก่อนๆ มักจะไประดมทุนที่มัสยิดนอคมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะมัสยิดหมัดยาเมาะดิงที่ได้กล่าวถึงไปแล้วในยุคที่หนึ่ง ทว่าการออกไประดมทุนนอคมหาวิทยาลัยนี้มีอุปสรรคหลายอย่าง เช่น อุบัติเหตุที่อาจเกิดขึ้นได้ เนื่องจากการที่นักศึกษาที่ไประดมทุนนอคมหาวิทยาลัยรีบจับ/ขีวดยานพาหนะเพื่อกลับมาให้ทันชั่วโมงเรียน หรือสถานที่ระดมทุนวันศุกร์ที่ไม่มีความแน่นอน หรือความแออัดคับแคบของสถานที่ที่ใช้ระดมทุน เป็นต้น ซึ่งรายละเอียดในส่วนนี้จะขอกล่าวถึงในหัวข้อ **“พัฒนาการด้านบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่”** ต่อไป

จากที่ได้กล่าวไปในยุคที่แล้วว่า หนึ่งในหลายๆ ปัจจัยที่นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกายหรือเครื่องแบบนักศึกษาของมุสลิมะฮ์ในมหาวิทยาลัยนั้นคือการได้รับอิทธิพลจากกระแสการปฏิวัติอิสลามของประเทศอิหร่านและการเข้ามาของกลุ่มคนที่ถูกขนานนามว่า **“พวกใหม่”**⁵ ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มอะฮ์วะฮ์ดัลอิสลาม หรืออุซตาซที่ได้รับการศึกษาหรือความรู้ด้านศาสนาอิสลามจากต่างประเทศ เช่น อินเดีย อียิปต์ เป็นต้น ซึ่งแนวคิดของพวกเขาได้รับการตอบรับจากมุสลิมหนุ่มสาว หรือคนรุ่นใหม่อย่างกว้างขวางด้วยความกระตือรือร้น

นับตั้งแต่บัดนั้นจนถึงบัดนี้ แนวคิดแบบผู้ที่ถูกเรียกว่าพวกใหม่ได้ถูกส่งผ่านจากหนุ่มสาวมุสลิมในยุคหนึ่งที่กลายมาเป็นคุณครู อาจารย์ โตะะครู ฯลฯ มาถึงลูกศิษย์รุ่นต่อๆ มา และกระจายไปในวงกว้างจนเข้ามาถึงรั้วมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ การเข้ามาของ

⁵ ต่อเนื่องจากประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิมฯ ช่วงยุคที่ 3 ในประเด็นที่เกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงนั้น สำหรับยุคนี้ มีคำศัพท์ 2 คำ ที่น่าสนใจเกิดขึ้น นั่นคือ **“พวกเก่า”** และ **“พวกใหม่”** ทั้งนี้ได้มีการให้คำอธิบายหรือกล่าวถึงคำทั้ง 2 คำข้างต้น โดยผู้รู้หลายคนด้วยกัน นั่นคือ อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555; โชคชัย วงษ์ธานี, สัมภาษณ์วันที่ 8 มีนาคม 2555; รอมฎอน ปันจอร์, 2554 : 25 (โปรดดูคำอธิบายที่อภิธานศัพท์ในภาคผนวก)

แนวคิดอย่างพวกใหม่หรือการมีอยู่ของแนวคิดอย่าง “พวกเก่า” นั้นนำมาซึ่งความคิดเห็นที่แตกต่าง กันของแต่ละฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความคิดเห็นที่ค่อนข้างแตกต่างกันในเรื่องของหลัก ปฏิบัติทางศาสนาในประเด็นปลีกย่อย หรือการจัดกิจกรรมทางศาสนา (อาจารย์ที่ปรึกษาชมรม มุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2555; คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายประชาสัมพันธ์, สัมภาษณ์วันที่ 6 มกราคม 2554; คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หัวหน้าฝ่ายวัสดุและสถานที่, สัมภาษณ์วันที่ 11 มกราคม 2554) ซึ่งทั้งนี้แต่ละฝ่ายต่างก็มีเจตนาดี อยากที่จะทำในสิ่งที่คิดว่า ถูกต้องสมควร เพียงแต่ความคิดเห็นนี้อาจจะแตกต่างกันออกไปเท่านั้น

สำหรับการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษามุสลิม มีข้อดีมากมาย เช่น ทำให้กลุ่มมี ขนาดใหญ่ขึ้น ทั้งยังเป็นการเพิ่มความเข้มแข็ง เป็นต้น ทว่าก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าข้อควรระวังก็มีตามมา ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้ เล็งเห็นว่าควรที่จะป้องกันปัญหาอันเกิดจากการ ปะปนกันระหว่างชายและหญิง ดังปรากฏว่ามีการรณรงค์ในเรื่องดังกล่าวพอสมควร ทั้ง คณะกรรมการชมรมหลายรุ่นในยุคนี้ได้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างเพื่อสนับสนุนในเรื่องดังกล่าวอีกด้วย อันที่จริงแล้วมีข้อมูลเพิ่มเติมว่าชมรมมุสลิมฯ เริ่มมาจริงจังในเรื่องการแยกฝ่ายชาย-หญิงกันตั้งแต่ ช่วงประมาณ พ.ศ. 2529-2530 (หรือยุคที่ 2) แล้ว ทว่าก็จะเห็นภาพดังกล่าวได้อย่างชัดเจนก็ในยุคนี้

แต่ก็ใช่ว่าในยุคนี้จะมีความตึงเครียดระหว่างพวกเก่ากับพวกใหม่หรือเคร่งครัด (ในเรื่องการวางกรอบระหว่างเพศ) ไปเสียทุกรุ่นของคณะกรรมการชมรมฯ เพราะมีบางรุ่นหรือบาง ปีที่คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ะฮ์บางคนไม่คลุมอียาบ (คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่าย ประชาสัมพันธ์, สัมภาษณ์วันที่ 6 มกราคม 2554) หรือมีบางปีที่ไม่ได้จริงจังมากนักกับการวาง กรอบเรื่องแยกชายหญิงภายในชมรมมุสลิมฯ นั่นคือมีความยืดหยุ่นพอสมควรในการบริหารงาน แต่มิได้ปล่อยปละละเลยจนหย่อนยาน แม้ว่าบรรยากาศในยุคนี้ส่วนใหญ่จะหนักไปในทางตึงเครียด แต่ไม่ใช่ทุกปีเพราะบางปีมีบรรยากาศที่สบายๆ (ประธานชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 4 เมษายน 2554) ซึ่งตรงนี้คนที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นประธานชมรมมุสลิมฯ ในแต่ละปีนั้นมีบทบาทในการสร้าง บรรยากาศหรือกำหนดทิศทางของชมรมด้วยอยู่ไม่น้อย

ตอนปลายของยุคนี้มีตำแหน่งอะมีเราะฮ์และสภาที่ปรึกษาหรือที่เรียกว่า “สภา ชูรอ” อย่างเป็นทางการ อนึ่งสภาชูรอหรือสภาที่ปรึกษานั้น เป็นสภาที่อยู่มาคู่กับชมรมมุสลิมฯ อยู่ แล้ว แต่ที่ผ่านมามีได้มีอย่างเป็นทางการจนกระทั่งประมาณระหว่าง พ.ศ. 2539 ถึง พ.ศ. 2541 สภา ชูรอจึงมีขึ้นอย่างเป็นทางการ นอกจากสภาชูรอยังเข้ามามีบทบาทในการคัดเลือกผู้เหมาะสมมา ดำรงตำแหน่งประธานชมรมมุสลิมฯ อีกด้วย โดยก่อนหน้านี การคัดเลือกประธานชมรมมุสลิมฯ จะใช้การโหวต (vote) หรือการเสนอชื่อแล้วลงคะแนนเลือกกัน จนกระทั่ง พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา การคัดเลือกประธานชมรมจะใช้การชูรอ (อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555) โดย

ขั้นตอนหรือรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกประธานชมรมมุสลิมฯ ด้วยการชูรอนั้นจะกล่าวอย่างละเอียดในหัวข้อ “พัฒนาการด้านการบริหารของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” ต่อไป

4) ยุคปัจจุบัน ยุคแห่งความพยายาม (พ.ศ. 2552-2554)

นักศึกษามุสลิม โดยเฉพาะคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้มีความพยายามในหลายๆ เรื่อง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ การสานต่อหรือดำรงความต่อเนื่องในการทำกิจกรรม นั่นคือกิจกรรมใดที่รุ่นก่อนๆ เคยทำกันมารุ่นปัจจุบันจะรับช่วงมาทำต่อ ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมค่ายพัฒนาชุมชน กิจกรรมบรรยายธรรม การจัดทำวารสาร/จุลสารอันนุร เป็นต้น พยายามที่จะไม่ให้ขาดตอน ยกเว้นในบางปี หรือบางยุค ที่จะไม่จัดบางกิจกรรม เช่น พ.ศ. 2525 ไม่มีการจัดค่ายพัฒนาชุมชน ด้วยเหตุผลบางประการของผู้นำชมรมมุสลิมฯ ณ ช่วงเวลานั้น เป็นต้น (อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 4 มีนาคม 2555)

แม้ว่าจะจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เคยทำกันมาอย่างต่อเนื่องในทุกๆ ปีแล้ว ชมรมมุสลิมฯ ยังมีกิจกรรมใหม่ๆ เกิดขึ้นตลอด ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนมากในยุคนี้

เมื่อรวมกิจกรรมใหม่ๆ กับกิจกรรมที่เคยทำกันมาในรุ่นก่อนๆ แล้ว และรวมเข้ากับกิจกรรมที่ทางมหาวิทยาลัยให้จัดหรือขอให้ช่วยจัดอีก นับว่ามากมายในระดับหนึ่งทีเดียว สำหรับกิจกรรมที่จะต้องจัดขึ้นในปีหนึ่งๆ สำหรับกิจกรรมที่ชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้ทำหรือจัดขึ้นจะถูกกล่าวถึงอย่างละเอียดในหัวข้อ “พัฒนาการด้านบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” ต่อไป

นอกจากความพยายามที่จะสานต่อและคิดค้น/ริเริ่มกิจกรรมดีๆ ต่างๆ เพื่อพี่น้องนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยแล้ว ชมรมมุสลิมฯ ยังพยายามเรียกร้องเรื่องความจำเป็นในการมีสถานที่ละหมาดถาวรอีกด้วย โดยมีการยื่นหนังสือแสดงความจำนงและติดตามความคืบหน้ามาโดยตลอด เพื่อขอพื้นที่หรือที่ดินบางส่วนของมหาวิทยาลัยในการก่อสร้างอาคารหรือมัสญิดเพื่อใช้ในการละหมาด ทั้งนี้เรื่องงบประมาณสำหรับการก่อสร้างมัสญิดหรืออาคารสำหรับละหมาดนั้นไม่เป็นปัญหาแต่อย่างใด ต้องการเพียงแต่พื้นที่หรือที่ดินเท่านั้น (คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หัวหน้าฝ่ายพัฒนานุเคราะห์, สัมภาษณ์วันที่ 29 ธันวาคม 2553; ประธาน/รองประธานชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายมุสลิมะฮ์, สัมภาษณ์วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2555)

นอกจากนี้ยังมีความพยายามที่จะเรียกร้องวันหยุดการเรียนการสอนเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาอิสลาม เช่น วันรายอ โดยเฉพาะวันรายอปอซอ หรืออีดิ้ลฟิตรี ซึ่งเป็นวันที่มุสลิม

จะเฉลิมฉลองกันภายหลังจากการถือศีลอดมาตลอดเดือนเราะมะฎอน สำหรับนักศึกษามุสลิมหลายคนแล้ว วันอีดิลฟิตรีนั้น ถือว่าเป็นวันที่ทุกคนในครอบครัวจะได้มาพบปะพร้อมหน้าพร้อมตากัน นับเป็นวันที่มีความสำคัญต่อมุสลิมเป็นอย่างยิ่ง (ประธานชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2555)

สำหรับกรณีนี้ทางมหาวิทยาลัยอนุญาตให้นักศึกษามุสลิมที่ต้องการหยุดเรียนสามารถหยุดได้ โดยไม่ถือว่าเป็นการขาดเรียนในวิชาเรียนต่างๆ อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านทาง “ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง การเรียนการสอนและการสอบของนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม” (โปรดดูภาคผนวก)

แม้ว่าในรุ่นก่อนๆ หรือยุคก่อนๆ มีความเปลี่ยนแปลงหรือความคิดเห็นที่แตกต่างในชมรมมุสลิมฯ จนนำไปสู่การถกเถียงกันขึ้น ชมรมมุสลิมฯ และสังคมนักศึกษามุสลิมในยุคนี้พยายามที่จะมองข้ามการมีความคิดเห็นที่แตกต่างหรือการถกเถียงในเรื่องประเด็นปลีกย่อยต่างๆ ที่ไม่สำคัญไป โดยยุคนี้มีวลีคูนหฺูที่ได้อธิบายคือ “แตกต่าง แต่ไม่แตกแยก” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะสมานฉันท์กันให้มากที่สุด มองข้ามเรื่องแนวคิดที่แตกต่าง สิ่งใดที่พอจะอนุโลมได้ก็ปล่อยไป

นอกจากความพยายามที่จะเป็นมิตรกับกลุ่มที่มีแนวคิดแตกต่างกันทางศาสนาแล้ว ยังมีความพยายามที่จะเป็นมิตรกับเพื่อนนักศึกษาร่วมมหาวิทยาลัยที่เป็นผู้นับถือศาสนาอื่นๆ ด้วย โดยเห็นได้จากกิจกรรมต่างๆ ที่พยายามจะนำเสนอความรู้หรือข้อมูลเกี่ยวกับศาสนาอิสลามให้แก่นักศึกษาและบุคคลทั่วไปทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างความรู้อันจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับมุสลิมและศาสนาอิสลามนั่นเอง

ยุคนี้เป็นยุคที่ความทันสมัยทางเทคโนโลยีไหลบ่าเข้ามาสู่ผู้คนในสังคมอย่างท่วมท้น โดยไม่จำกัดเพศและแทบจะไม่จำกัดวัย ตั้งแต่โทรศัพท์มือถือเรื่อยไปจนถึงโลกของอินเทอร์เน็ต โดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตนั้นค่อนข้างมีอิทธิพลต่อสังคมในปัจจุบันนี้อย่างเห็นได้ชัด ซึ่งจะได้เห็นได้จากเครือข่ายสังคมใน โลกอินเทอร์เน็ตอันเป็นที่รู้จักและมีผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกจำนวนมากจากทั่วโลก เช่น เฟสบุ๊ก (Facebook) ที่ครั้งหนึ่งเคยถูกใช้ป็นเครื่องมือต่อสู้ของประชาชนในการระดมมวลชนเพื่อต่อต้านอำนาจรัฐของประเทศหนึ่งในภูมิภาคตะวันออกกลางมาแล้ว

ชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้ก็มีปรับตัว โดยการนำเอาความทันสมัยทางเทคโนโลยีนั้นมาปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมมุสลิมในมหาวิทยาลัย นั่นคือ การมีสื่อในรูปแบบต่างๆ เช่น เว็บไซต์ชมรมมุสลิมฯ เว็บไซต์ชมรมมุสลิมฯ และเฟสบุคชมรมมุสลิมฯ ฯลฯ

นอกจากนี้แล้วสิ่งพิมพ์ของชมรมมุสลิมฯ หรือสิ่งพิมพ์ที่นักศึกษามุสลิมฯ เป็นผู้จัดทำก็ได้มีเพียงแต่วารสาร/จุลสารอันนุรเสมอไป หากแต่มีสิ่งพิมพ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นมากมาย

ในยุคนี้ เช่น แผ่นพับความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม จุลสารคิดในใจ และวารสารสมิอุนา วะอะฎออุนา (คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ, สัมภาษณ์วันที่ 12 เมษายน 2555; ประธาน/ รองประธานชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายมุสลิมะฮ์, สัมภาษณ์วันที่ 11 มกราคม 2554) เป็นต้น โดยเฉพาะ “วารสารสมิอุนา วะอะฎออุนา” ที่ได้รับความนิยมและถูกพูดถึงอย่างกว้างขวางในสังคม นักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัย

2. พัฒนาการด้านการบริหารของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

เนื้อหาในส่วนนี้ แบ่งได้เป็น 4 ประเด็น คือ 1) โครงสร้างของชมรมมุสลิมฯ 2) การกำหนดขอบเขตเรื่องเพศ 3) การคัดเลือกประธานชมรมมุสลิมฯ และ 4) ตำแหน่งอะมีเราะฮ์ ซึ่งทั้ง 4 ประเด็นข้างต้น มีพัฒนาการในแต่ละช่วงยุคดังนี้

1) โครงสร้างของชมรมมุสลิมฯ

(1) ยุคที่หนึ่ง (พ.ศ. 2521-2526)

ด้วยความที่นักศึกษามุสลิมมีจำนวนน้อย ส่งผลให้โครงสร้างการทำงานหรือการระบอบบทบาทหน้าที่ในชมรมฯ นั้น ไม่ชัดเจนหรือตายตัวสำหรับแต่ละตำแหน่ง เช่น บางตำแหน่งอาจจะทำหลายหน้าที่ หรืออาจจะทำหน้าที่โดยไม่มีตำแหน่งอะไรเลยก็มี หรือมีบางหน้าที่ที่มีได้เป็นตำแหน่งอย่างเป็นทางการแต่ก็จำเป็นต้องมีในยุคนี้ เช่น ฝ่ายจัดซื้อ ซึ่งหน้าที่ของฝ่ายนี้คือขับรถจักรยานยนต์ไปจ่ายตลาดนอกมหาวิทยาลัย เป็นต้น อีกทั้งตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ มีการปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมของแต่ละปีหรือแต่ละสมัย เช่น ในยุค 2-3 ปีแรกเริ่มของการก่อตั้ง ฝ่ายวิชาการทำหน้าที่เกี่ยวกับวารสารชมรมฯ ด้วย (คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายวิชาการ, สัมภาษณ์วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2555; สมชาย กุลศิริรัตน, สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2555)

โดยส่วนใหญ่แล้วนอกจากมีตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับชมรมอย่างทั่วๆ ไป เช่น ประธาน เหน้ญญิก เลขานุการ แล้ว ยังมีตำแหน่งที่ค่อนข้างไปในทางการดำรงชีพเสียมากกว่า เช่น บางคนอยู่ตำแหน่งฝ่ายจัดซื้อ ก็มีหน้าที่ไปจ่ายตลาด บางคนทำอาหารเป็น ก็รับหน้าที่ทำอาหาร หรือบางคนทำอาหารไม่เป็น ก็รับหน้าที่ล้างจาน ซึ่งขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน ไป

(2) ยุคที่สอง (พ.ศ. 2527-2531)

ด้วยจำนวนนักศึกษามุสลิมที่เพิ่มมากขึ้นในมหาวิทยาลัย ชมรมมุสลิมฯ จึงเริ่มมีตำแหน่งประธานหรือรองประธานชมรมฝ่ายมุสลิมะฮ์ ที่เรียกว่าตำแหน่งอะมีเราะฮ์ เพื่อคอยดูแล

ช่วยเหลือเพื่อนพี่น้องนักศึกษามุสลิมะฮ์ในชมรม แต่ตำแหน่งดังกล่าวยังมีใช้ตำแหน่งที่เป็นทางการ (กุ่มัจดี ยามิรุเต็ง; สมชาย กุลคีรีรัตน, สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2555; อิบรอเฮ็ง เจอะอาลี, สัมภาษณ์วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2555)

ส่วนโครงสร้างชมรมยังไม่มีแตกต่างจากยุคที่หนึ่งมากสักเท่าไร

(3) ยุคที่สาม (พ.ศ. 2532-2551)

ใน “ระเบียบการชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ว่าด้วยการบริหารงานของคณะกรรมการชมรม” (ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 2551) (โปรดดูภาคผนวก) นั้นคณะกรรมการมี 3 ประเภท ดังนี้

- 1) คณะกรรมการที่ปรึกษา
- 2) คณะกรรมการบริหาร
- 3) (คณะ) กรรมการทั่วไป

ซึ่งคณะกรรมการแต่ละประเภท ประกอบด้วยตำแหน่งต่างๆ หรือประเภทย่อยๆ ดังต่อไปนี้

- 1) คณะกรรมการที่ปรึกษา
 - 1.1) ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์
 - 1.2) ที่ปรึกษาทั่วไป
 - 1.3) ที่ปรึกษามุสลิมะฮ์
- 2) คณะกรรมการบริหาร
 - 2.1) ประธานชมรม
 - 2.2) รองประธานฝ่ายบริหาร
 - 2.3) รองประธานฝ่ายมุสลิมะฮ์
 - 2.4) หัวหน้าฝ่าย โดยมีฝ่ายต่างๆ ได้แก่
 - 2.4.1) ฝ่ายวิชาการ
 - 2.4.2) ฝ่ายทะเบียนและประเมินผล
 - 2.4.3) เลขานุการชมรม
 - 2.4.4) ฝ่ายการเงิน (เหรียญก)
 - 2.4.5) ฝ่ายกิจการพิเศษ
 - 2.4.6) ฝ่ายพัฒนาบุคลากร
 - 2.4.7) ฝ่ายจัดหาทุน
 - 2.4.8) ฝ่ายสมาชิกสัมพันธ์
 - 2.4.9) ฝ่ายวารสาร

2.4.10) ฝ่ายสวัสดิการ

2.4.11) ฝ่ายพัสดุและสถานที่

2.4.12) ฝ่ายแนะแนว

2.4.13) ฝ่ายสารสนเทศ

3) (คณะ) กรรมการทั่วไป

3.1) (คณะ) กรรมการทั่วไปฝ่ายมุสลิมิน

3.2) (คณะ) กรรมการทั่วไปฝ่ายมุสลิมะฮ์

คณะกรรมการที่ปรึกษาดังกล่าวเรียกว่า “สภาชุรอ” โดย ผศ. ดร. อาแว มะแส (สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555) ได้ให้คำอธิบายดังนี้

“...เป็นสภาของผู้ใหญ่ที่มีความรอบรู้และสามารถตัดสินใจปัญหาที่ต้องใช้ความรอบคอบได้/ ตัดสินปัญหาอย่างรอบคอบได้ ซึ่งสภาชุรอจะเข้ามามีบทบาทหรือมีส่วนก็ต่อเมื่อคณะกรรมการชมรมฯ เรียกร้องหรือมีปัญหาที่ยากแก่การตัดสินใจเพียงลำพัง เพราะสภาชุรอจะไม่เน้นการแทรกแซงการทำงานของคณะกรรมการชมรมฯ...”

แต่เป็นที่รู้กันว่าส่วนใหญ่แล้วสมาชิกของสภาชุรอมักจะเป็นบรรดาผู้หลักผู้ใหญ่ที่ทำงานในมหาวิทยาลัย เช่น อาจารย์ หรือบุคลากรต่างๆ นั่นเอง อนึ่งสภาชุรอหรือสภาที่ปรึกษานั้นเป็นสภาที่อยู่มาคู่กับชมรมมุสลิมฯ อยู่แล้ว แต่ที่ผ่านมามีได้มีอย่างเป็นทางการจนกระทั่งประมาณระหว่าง พ.ศ. 2539 ถึง พ.ศ. 2541 สภาชุรอจึงมีขึ้นอย่างเป็นทางการ (อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2555)

นอกจากนี้แล้ว จาก “ระเบียบการชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ว่าด้วยการบริหารงานของคณะกรรมการชมรม” (ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 2551) ทำให้ทราบว่างานที่เกี่ยวข้องกับวารสาร/ จุลสารอันนุรของชมรมนั้น เป็นหน้าที่โดยตรงของฝ่ายวารสาร มิใช่ฝ่ายวิชาการอย่างในอดีตอีกต่อไป

(4) ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2552-2554)

ระบบการทำงานของชมรมมุสลิมฯ ในยุคปัจจุบันมีการกำหนดให้นักศึกษามุสลิมแต่ละชั้นปี มีหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมของชมรมที่ต่างกันออกไป นั่นคือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางชมรมมุสลิมฯ เป็นผู้จัด นักศึกษาชั้นปีที่ 2 เป็นผู้ดำเนินงานหรือเป็น

อนุกรรมการชมรม นักศึกษาชั้นปีที่ 3 เป็นผู้ดูแล/รับผิดชอบโครงการหรือเป็นคณะกรรมการชมรม และนักศึกษาชั้นปีที่ 4 เป็นผู้คอยให้คำปรึกษา (เพราะผ่านงานหรือมีประสบการณ์มาแล้ว) นั่นเอง (นิฮารุน ระเด่นอาหมัด, สัมภาษณ์วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2555; ประธาน/รองประธานชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายมุสลิมะฮ์, สัมภาษณ์วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2555)

อนึ่งการกำหนดดังกล่าว มิใช่การบังคับแต่อย่างใด ชมรมมุสลิมฯ เพียงแต่วางระบบไว้เพื่อให้การทำงานหรือทำกิจกรรมของชมรมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และเพื่อความมั่นใจว่าจะมีผู้มารับช่วงต่อเท่านั้น

ข้อนำสังเกตอีกอย่างหนึ่งจากผู้ปกครองหอพักอาคาร 1 คือ การที่นักศึกษามุสลิมหรือนักศึกษาชมรมมุสลิมฯ โดยเฉพาะนักศึกษามุสลิมที่เคยเป็นคณะกรรมการนักศึกษาประจำหอพัก (หรือ กรรมการหอพัก) ในปีก่อน มักจะเข้ามาเป็นคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ในปีถัดมา (โดยเฉพาะหอพักที่มีนักศึกษามุสลิมอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ อย่างเช่น หอพักอาคาร 1 เป็นต้น) และคณะกรรมการหอพักของปีปัจจุบันมักจะพักห้องเดียวกับคณะกรรมการหอพักปีก่อน (หรือคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ รุ่นปัจจุบัน) ส่งผลให้การทำงานที่เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกให้แก่พี่น้องนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยเป็นไปอย่างเต็มที่ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ใช้อำนวยกัน ไม่ว่าจะในด้านหอพักหรือกิจกรรม ฯลฯ (พรศุสดี หล่อตระกูล, สัมภาษณ์วันที่ 8 มีนาคม 2555)

2) การกำหนดขอบเขตเรื่องเพศ

(1) ยุคที่หนึ่ง (พ.ศ. 2521-2526)

สำหรับการกำหนดขอบเขตเรื่องเพศภายในชมรมนั้น ยังไม่มีอย่างเด่นชัดในยุคนี้ ดังนั้นสมาชิกในชมรมทั้งนักศึกษามุสลิมินและนักศึกษามุสลิมะฮ์ก็จะทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ประชุมร่วมกัน ไปออกค่ายร่วมกัน เป็นต้น แต่แม้ว่าจะทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เช่น นั่งประชุมร่วมกัน โดยไม่ได้มีการกางม่านกั้นระหว่างชาย-หญิง ก็ตาม ทว่าชาย-หญิงก็ไม่นั่งชิดติดๆ กัน หรือบางครั้งก็นั่งกันคนละมุม ถ้าเป็นการประชุมที่ต้องนั่งกับพื้น ผู้ชายนั่งมุมหนึ่ง ผู้หญิงก็นั่งอีกมุมหนึ่ง เป็นต้น ส่วนการไปออกค่ายร่วมกันนั้น แม้ว่าจะไม่ได้แยกว่าเพศไหนทำหน้าที่อะไรอย่างชัดเจนอย่างไรในปัจจุบันที่ผู้หญิงรับหน้าที่ทำกับข้าว ทำครัว ผู้ชายรับหน้าที่ก่อสร้าง แบกหาม ฯลฯ เช่น ผู้หญิงอาจจะไปช่วยงานก่อสร้าง แบกหาม หรือผู้ชายอาจจะมาช่วยทำกับข้าวด้วยก็ได้ ทว่ามิได้ใกล้ชิดกันจนเกินงาม (คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายวิชาการ, สัมภาษณ์วันที่ 19 กุมภาพันธ์

2555; ประธานชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555; อิบรอฮีม เจอะอาลี, สัมภาษณ์วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2555)

(2) ยุคที่สอง (พ.ศ. 2527-2531)

ด้วยจำนวนนักศึกษามุสลิมที่เพิ่มมากขึ้นในมหาวิทยาลัย ชมรมมุสลิมฯ จึงเริ่มมีตำแหน่งประธานหรือรองประธานชมรมฝ่ายมุสลิมะฮ์ หรือตำแหน่งอะมีเราะฮ์ เพื่อคอยดูแลช่วยเหลือเพื่อนพี่น้องนักศึกษามุสลิมะฮ์ในชมรม แม้ว่าตำแหน่งดังกล่าวยังมีใช้ตำแหน่งที่เป็นทางการ แต่ก็นับได้ว่าการวางขอบเขตเรื่องเพศได้เริ่มมีขึ้นในยุคนี้ (สมชาย กุลกีรีรัตนา; กุมัจจิต ยามิรูเต็ง, สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2555)

(3) ยุคที่สาม (พ.ศ. 2532-2551)

การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษามุสลิม (โปรตุเกสภาคผนวก ค) เกือบทุกๆ ปีนั้น มีข้อดีมากมาย เช่น ทำให้กลุ่มมีขนาดใหญ่ขึ้น ทั้งยังเป็นการเพิ่มความเข้มแข็ง เป็นต้น ทว่าก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าข้อควรระวังก็มีตามมาด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้ เล็งเห็นว่าควรที่จะป้องกันปัญหาอันเกิดจากการปะปนกันระหว่างชายและหญิง ดังปรากฏว่ามีการรณรงค์ในเรื่องดังกล่าวพอสมควร ทั้งคณะกรรมการชมรมหลายรุ่นในยุคนี้ได้ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างเพื่อสนับสนุนในเรื่องดังกล่าวอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการกั้นม่านแยกฝั่งมุสลิมินกับมุสลิมะฮ์ระหว่างการประชุม การดำเนินกิจกรรมโดยวางขอบเขตเรื่องเพศไว้อย่างเด่นชัด เป็นต้น

อนึ่งการทำงานของชมรมมุสลิมฯ ที่มีการวางกรอบเรื่องเพศอย่างชัดเจนนั้น ไม่ใช่สิ่งที่เสียหาย แต่เป็นเรื่องที่น่าสนใจและควรนำมาพิจารณาเพื่อปรับประยุกต์ใช้ในการทำกิจกรรมของชมรมอื่นๆ ทว่าการดำเนินตามกรอบที่วางไว้โดยไม่ยอมผ่อนปรนหรือไม่มีความยืดหยุ่นในบางเรื่องหรือบางประเด็นนั้น อาจนำมาซึ่งความวุ่นวายก็เป็นได้ ซึ่งปรากฏว่ามีคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ อยู่รุ่นหนึ่งที่ประสบปัญหาในเรื่องการเดินทางไปทำกิจกรรมนอกมหาวิทยาลัย อันเนื่องมาจากพวกเขาต้องการที่จะแยกรถนั่ง โดยกำหนดให้มุสลิมินนั่งรถบัสคันหนึ่งและมุสลิมะฮ์นั่งรถบัสอีกคันหนึ่ง ซึ่งค่อนข้างที่จะวุ่นวายและนำมาซึ่งความหนักใจให้แก่อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมฯ ของรุ่นนั้นพอสมควร กลายเป็นว่าเคร่งครัดกันจนเคร่งเครียดไป (อาจารย์ที่ปรึกษามุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 4 มีนาคม 2555)

แต่ใช่ว่าในยุคนี้จะเคร่งครัดหรือเอาจริงเอาจังอย่างมากกับเรื่องการวางขอบเขตเรื่องเพศไปเสียทุกรุ่นของคณะกรรมการชมรมฯ นั่นคือมีความยืดหยุ่นพอสมควรในการบริหารงาน แต่มิได้ปล่อยปละละเลยจนหย่อนยาน ซึ่งตรงนี้คนที่เข้ามาทำหน้าที่เป็นประธานชมรมมุสลิมฯ ในแต่ละปีนั้นมีบทบาทในการสร้างบรรยากาศหรือกำหนดทิศทางของชมรมด้วยอยู่ไม่น้อย

(4) ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2552-2554)

สำหรับยุคนี้ การวางขอบเขตระหว่างชาย-หญิง ยังคงมีอยู่ แต่ก็เป็นที่ไปตามความเหมาะสม ไม่มากหรือน้อยจนเกินไป

3) การคัดเลือกประธานชมรมมุสลิมฯ(1) ยุคที่หนึ่ง (พ.ศ. 2521-2526)

สำหรับการเลือกประธานชมรมยุคนี้เป็นไปอย่างเรียบง่าย ไม่มีขั้นตอนมากมาย โดยเลือกประธานชมรมจากการออกเสียง/ลงมติของสมาชิกภายในชมรมหรือที่เรียกกันว่า “การโหวต” นั่นเอง (ประธานชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555)

(2) ยุคที่สอง (พ.ศ. 2527-2531)

วิธีการคัดเลือกประธานชมรมยังไม่มีแตกต่างจากยุคที่หนึ่งมากสักเท่าไร

(3) ยุคที่สาม (พ.ศ. 2532-2551)

นอกจากสภาชुरอจะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาแล้ว ก็ยังเข้ามามีบทบาทในการคัดเลือกตำแหน่งประธานชมรมมุสลิมฯ อีกด้วย โดยก่อนหน้านี้นี้ การคัดเลือกประธานชมรมมุสลิมฯ จะใช้การโหวต (vote) หรือการเสนอชื่อแล้วลงคะแนนเลือกกัน จนกระทั่ง พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา การคัดเลือกประธานชมรมจะใช้การชुरอ (อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555) โดยคณะกรรมการของสภาชुरอประกอบไปด้วยบุคคลประเภทต่างๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิมฯ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น บุคคลที่ดำรงตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายบางฝ่าย บุคคลผู้ดำรงตำแหน่งอะมีร์และอะมีเราะฮ์ บุคคลที่เคยดำรงตำแหน่งอะมีร์และอะมีเราะฮ์ อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ อาจารย์มุสลิมในมหาวิทยาลัย บุคคล/บุคลากรจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกมหาวิทยาลัยที่มีความรู้เกี่ยวกับการชुरอ หรือมีความเกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิมฯ เป็นต้น

การคัดเลือกประธานชมรมมุสลิมฯ ที่ใช้การชुरอนั้น มีขั้นตอนหลักๆ คือ

- 1) สมาชิกเสนอชื่อผู้ที่คิดว่าเหมาะสมกับตำแหน่งประธานชมรมมุสลิมฯ
- 2) สมาชิกลงคะแนนเลือกผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อสูงสุด
- 3) ผู้ที่ได้รับคะแนนสูงสุดเข้าสู่การคัดเลือกของสภาชुरอต้น
- 4) ผู้ที่ผ่านการคัดเลือกจากสภาชुरอต้น เข้าสู่การคัดเลือกของสภาชुरอปลาย

บทบาทของสภาชुरอในการคัดเลือกประธานชมรมมุสลิมฯ นั้นเปรียบเสมือนกับเป็นระบบกลั่นกรองและเป็นเหมือนสนามทดสอบของผู้ที่ถูกเลือกมาโดยสมาชิกในชมรมฯ ถึงสองชั้น วิธีการคัดเลือกของสภาชुरอมีหลากหลาย เช่น สัมภาษณ์หรือตั้งคำถามหรือยกเหตุการณ์สมมติ

เพื่อที่จะดูแลแนวคิด ทักษะของผู้ที่ถูกเลือก นอกจากนี้ก็ถามความพร้อม ความสมัครใจ เป็นต้น (โชคชัย วงษ์ธานี, สัมภาษณ์วันที่ 8 มีนาคม 2555)

ทั้งนี้ผู้ที่มารับหน้าที่เป็นประธานชมรมมุสลิมฯ ได้นั้น อาจมิได้มีบุคลิก หรือ ทักษะหรือคุณสมบัติที่เหมือนๆ กันทุกปี เนื่องจากสภาพหรือพยายามที่จะคัดเลือกคนที่จะมาเป็นผู้ทำให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม ณ ช่วงเวลานั้นๆ เช่น ถ้าสถานการณ์ในช่วงเวลานั้นมีการแบ่งฝ่ายสูง ก็จะเลือกคนที่สามารถเข้ากันได้กับทุกฝ่ายมาเป็นประธานชมรมฯ เพื่อลดความขัดแย้ง เป็นต้น

(4) ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2552-2554)

สำหรับการเลือกผู้นำของชมรมมุสลิมฯ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทอย่างสำคัญต่อชมรมมุสลิมฯ ได้นำหลักศาสนาอิสลามมาใช้ โดยตำแหน่งผู้นำหรือตำแหน่งประธานชมรมมุสลิมฯ เรียกว่า “อะมีร” เป็นคำที่มาจากภาษาอาหรับ ส่วนคำว่า “อะมีเราะฮ์” มาจากภาษาอาหรับ เช่นเดียวกัน แต่ใช้เรียกตำแหน่งประธานหรือรองประธานชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายผู้หญิง

อนึ่งประธานและคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ มีวาระ ในการดำรงตำแหน่งเป็นเวลา 1 ปี โดยจะมีการเสนอชื่อและคัดเลือกประธานชมรมมุสลิมฯ ในช่วงปลายปีของทุกๆ ปี ซึ่งตรงกับภาคเรียนที่ 2 โดยในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมาจะทำการเสนอชื่อและคัดเลือกประธานชมรมมุสลิมฯ ประมาณเดือนพฤศจิกายน นอกจากนี้แล้วทางชมรมมุสลิมฯ ยังได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับการเสนอชื่อเป็นประธานชมรมมุสลิมฯ ดังนี้

- 1) เป็นนักศึกษามุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ชั้นปีที่ 2 ที่กำลังจะขึ้นชั้นปีที่ 3 ในปีการศึกษาถัดไปเท่านั้น
- 2) เป็นผู้ที่มีผลการเรียนอยู่ในระดับ Pass
- 3) มีความเป็นผู้นำและมีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายจากสภาชุรอ
- 4) สุขภาพร่างกายแข็งแรงและไม่มีโรคประจำตัวร้ายแรงอันเป็นอุปสรรคต่อการทำงานของชมรม

ทำงานของชมรม

อนึ่ง การเลือกผู้นำหรือประธานชมรมของชมรมมุสลิมฯ กระทำโดยนำหลักศาสนาอิสลามมาใช้ กล่าวคือ การชุรอหรือการปรึกษาหารือ ควบคู่ไปกับกระบวนการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตย โดยมีขั้นตอนการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งประธานชมรมมุสลิมฯ ในปัจจุบัน ดังต่อไปนี้

1) การหยั่งเสียงครั้งที่ 1

ในขั้นตอนนี้เป็นการเปิดให้นักศึกษามุสลิม เสนอชื่อผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งประธานชมรมมุสลิมฯ โดยผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อสูงสุด 16 คน (ชายและหญิงอย่างละ 8

คน) จะได้รับการคัดเลือกให้เป็น “ผู้ผ่านการคัดเลือก”⁶ (candidate) รอบ 8 คนสุดท้าย ในขณะที่เดียวกันคณะกรรมการและอนุกรรมการชมรมมุสลิมฯ จะทำหน้าที่คัดเลือกผู้ที่เหมาะสมมาดำรงตำแหน่งสภาชุรอตัน 7 คน จากการประชุมวิสามัญ โดยมติของที่ประชุมถือเป็นที่สุด

ทั้งนี้คณะกรรมการของสภาชุรอตัน มีทั้งหมด 15 คน โดย 7 คน มาจากการคัดเลือกของคณะกรรมการและอนุกรรมการชมรมมุสลิมฯ และอีก 8 คน มาจากการหยั่งเสียงจากนักศึกษามุสลิมทั้ง 4 ช่วงชั้นปี (คือช่วงชั้นปีที่ 1-4 ของระดับปริญญาตรี โดยชั้นปีที่ 4 นี้หมายรวมถึงนักศึกษามุสลิมระดับปริญญาโทและปริญญาเอกด้วย) ชั้นปีละ 2 คน ซึ่งคณะกรรมการของสภาชุรอตันทั้ง 15 คน มีหน้าที่คัดเลือกผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งสภาชุรอตปลาย 15 คน จากการประชุมวิสามัญ และคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งประธานชมรมมุสลิมฯ จากการหยั่งเสียงรอบที่ 2 เพื่อเข้าสู่สภาชุรอตต่อไป

2) การหยั่งเสียงครั้งที่ 2

การหยั่งเสียงรอบที่ 2 เป็นการเปิดให้นักศึกษามุสลิมเลือกผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งประธานชมรมมุสลิมฯ โดยเลือกจากผู้ผ่านการเสนอชื่อ 16 คน จากขั้นตอนแรก และผู้ที่ได้รับคะแนนสูงสุด 10 คน (ชายและหญิงอย่างละ 5 คน) จะผ่านเข้าสู่สภาชุรอตัน

ในขั้นตอนการหยั่งเสียงที่ 2 ครั้ง ทางชมรมมุสลิมฯ จะกำหนดสถานที่ใด สถานที่หนึ่งในมหาวิทยาลัยฯ เพื่อเป็นหน่วยเลือกตั้ง เช่น ลานหน้าห้องชมรมมุสลิมฯ หรือลานนกเอี้ยง ซึ่งอยู่ที่ชั้น 2 ของอาคารกิจกรรมนักศึกษา เป็นต้น (สำหรับใน พ.ศ. 2554 คือ ชั้น 1 อาคารกิจกรรมนักศึกษา) เมื่อกำหนดสถานที่แล้ว จะกำหนดวันและเวลา แล้วประกาศให้นักศึกษามุสลิมทุกคนรับทราบเพื่อให้เสนอชื่อผู้ที่ตนเห็นเหมาะสมในการหยั่งเสียงครั้งที่ 1 และลงคะแนนเสียงเลือกผู้ที่ตนเห็นเหมาะสมในการหยั่งเสียงครั้งที่ 2

ทั้งนี้นักศึกษามุสลิมิน (มุสลิมชาย) จะเสนอชื่อและลงคะแนนเสียงเลือกผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งอะมีร์ได้เท่านั้น ในขณะที่นักศึกษามุสลิมะฮ์ (มุสลิมหญิง) สามารถเสนอชื่อและลงคะแนนเสียงเลือกผู้ที่เหมาะสมได้ทั้งตำแหน่งอะมีร์และตำแหน่งอะมีเราะฮ์ ที่เป็นเช่นนี้เพราะนักศึกษามุสลิมะฮ์จะได้รับการดูแลและควบคุมจากทั้งอะมีร์และอะมีเราะฮ์ ดังนั้นนักศึกษามุสลิมะฮ์จึงมีสิทธิ์ทำเครื่องหมายกากบาทลงในบัตร 2 ใบ (ใบหนึ่งเลือกอะมีร์และอีกใบเลือกอะมีเราะฮ์) สำหรับการหยั่งเสียงรอบที่ 2 (คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาบุคลากร, สัมภาษณ์วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555; นิฮารุน ระเด่นอาหมัด, สัมภาษณ์วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2555; อีฟฟาน ยะฟา, สัมภาษณ์วันที่ 3 มีนาคม 2555)

⁶ คำว่า candidate ในภาษาอังกฤษหมายถึง ผู้ได้รับการเลือกให้เข้าแข่งขัน ทว่าในบริบทของชมรมมุสลิมฯ คือ “ผู้ผ่านการคัดเลือก” แต่มักจะถูกเรียกทับศัพท์ว่า “แคนดิเดต” มากกว่า

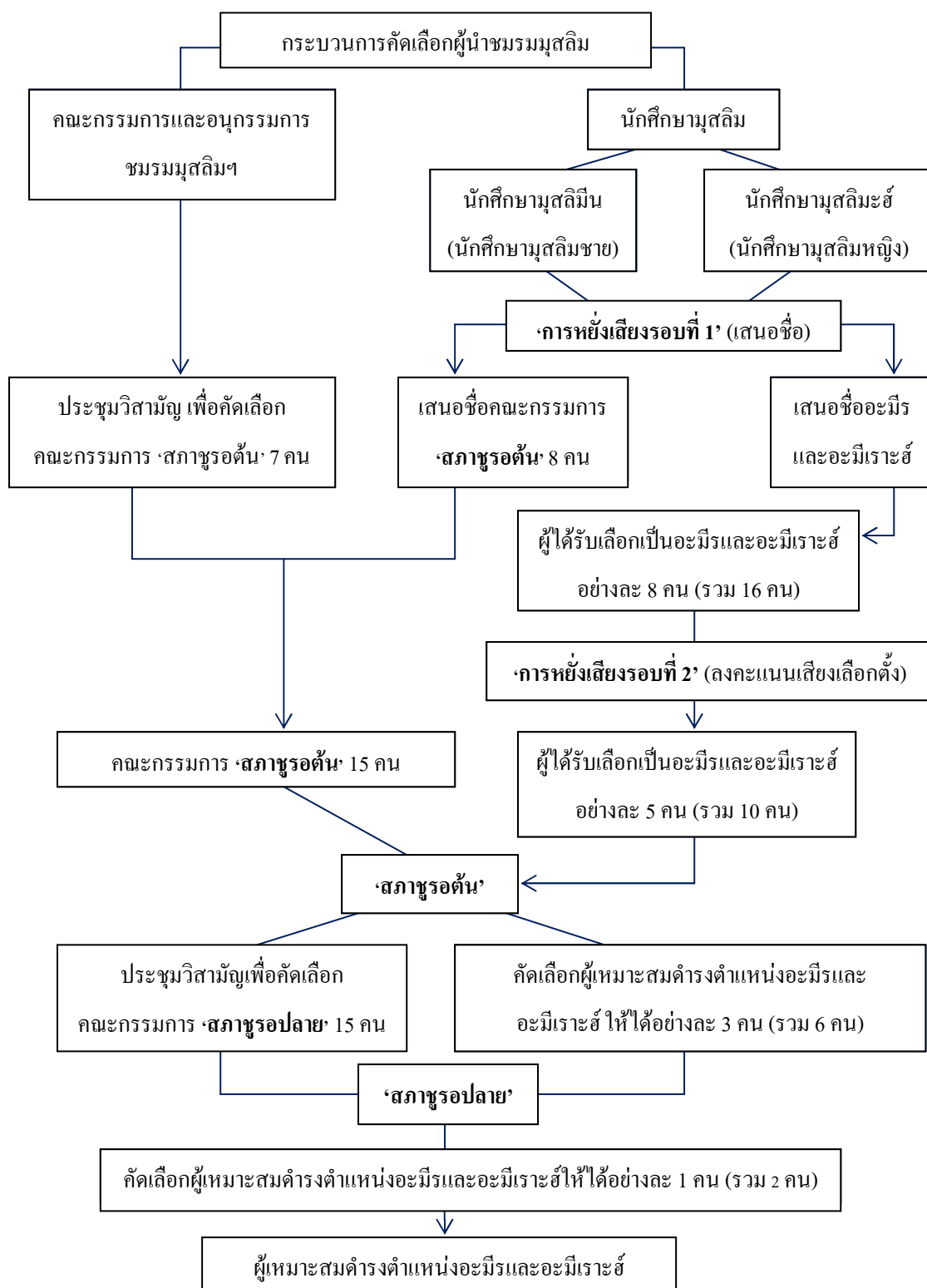
3) เข้าสู่สภาชุรุดัน

จากขั้นตอนที่ 2 ผู้ที่เข้าสู่สภาชุรุดันทั้ง 10 คน จะถูกคัดเลือกจากคณะกรรมการของสภาชุรุดันด้วยการสัมภาษณ์ จนกระทั่งคัดเลือกได้ผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งประธานชมรมมุสลิมฯ 6 คน (ชายและหญิงอย่างละ 3 คน) เพื่อผ่านเข้าสู่สภาชุรุดาต่อไป

4) เข้าสู่สภาชุรุดา

ผู้ได้รับการเสนอชื่อ 6 คนสุดท้ายจากขั้นตอนที่ 3 จะถูกคัดเลือกจากคณะกรรมการของสภาชุรุดาด้วยการสัมภาษณ์ จนกระทั่งได้ผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งประธานชมรมมุสลิมฯ 2 คน (ชายและหญิงอย่างละ 1 คน) เพื่อทำหน้าที่ผู้นำในการบริหารงานชมรมมุสลิมฯ ในภาคการศึกษาถัดไป

จากขั้นตอนคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งประธานชมรมมุสลิมฯ ดังกล่าวข้างต้น สามารถอธิบายด้วย ภาพที่ 8 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 8 แผนภาพแสดงขั้นตอนการคัดเลือกประธานชมรมมุสลิมฯ

ภาพที่ 9 ป้ายประชาสัมพันธ์ให้นักศึกษามุสลิมเข้าร่วมโหวตแคนดิเดต
(การหยั่งเสียงรอบที่ 1)

ที่มา : ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, 2553

ภาพที่ 10 หน่วยเลือกตั้ง การหยั่งเสียงรอบที่ 2
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 9 ธันวาคม 2554

ภาพที่ 11 จุดนับคะแนนฝั่งมุสลิมะฮ์
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 9 ธันวาคม 2554

ภาพที่ 12 หีบรับบัตรเลือกตั้งผู้ผ่านการคัดเลือกฝ่ายมุสลิมิน
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 9 ธันวาคม 2554

ภาพที่ 13 หีบรียบัตรเลือกตั้งผู้ผ่านการคัดเลือกฝ่ายมุสลิมะฮ์
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 9 ธันวาคม 2554

ใบบันทึกการนับคะแนนรองประธาน	
เบอร์	ช่องบันทึกคะแนน
1	
2	
3	

ภาพที่ 14 ใบบันทึกการนับคะแนนรองประธานฝ่ายมุสลิมะฮ์ (อะมีเราะฮ์)
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 9 ธันวาคม 2554

อนึ่ง รายละเอียดของขั้นตอนการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งผู้นำชมรมมุสลิมฯ ในแต่ละครั้ง มักมีการเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมหรือแก้ไข ปรับปรุงทุกๆ ปี เพื่อความเหมาะสมกับสถานการณ์ในช่วงเวลานั้นๆ ทั้งยังเป็นการแก้ไขหรือป้องกันปัญหาที่พบในการคัดเลือกผู้นำชมรมฯ ปีก่อนหน้าอีกด้วย ดังเช่นก่อน พ.ศ. 2551 ชมรมมุสลิมฯ ใช้วิธีการประชุมกันในแต่ละชั้นปีเพื่อเลือกตัวแทนที่มีความเหมาะสมนั้น ได้พบปัญหาสองประการคือ หนึ่ง “ผู้ผ่านการคัดเลือก” (candidate) มีจำนวนมากเกินไปทำให้ยุ่งยากในการคัดเลือกของสภาชุรอตัน และสอง ผู้เข้าร่วมการประชุมดังกล่าวมีจำนวนน้อย จึงอาจไม่ครอบคลุมความต้องการของคนส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงเพิ่มการหยั่งเสียงเข้าไปเป็นขั้นตอนต้นๆ ของการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมจะดำรงตำแหน่งดังกล่าว

4) ตำแหน่งอะมีเราะฮ์และ (คณะ) กรรมการชมรมฝ่ายมุสลิมะฮ์

(1) ยุคที่หนึ่ง (พ.ศ. 2521-2526)

คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้มิได้มีการแบ่งเป็น(คณะ)กรรมการฝ่ายมุสลิมินกับ (คณะ)กรรมการฝ่ายมุสลิมะฮ์ หากแต่เป็นไปในลักษณะที่ว่าตำแหน่งหนึ่งอาจจะเป็นมุสลิมินมารับหน้าที่ไป และอีกตำแหน่งหนึ่งอาจจะเป็นมุสลิมะฮ์มารับหน้าที่ดังกล่าวไป

นอกจากนี้แล้ว การนำภาษาอาหรับมาใช้เรียกตำแหน่งประธานชมรมมุสลิมฯ ว่า “อะมีร” ก็ยังไม่มี ส่วนตำแหน่งประธานหรือรองประธานฝ่ายมุสลิมะฮ์ หรือที่เรียกกันว่า “อะมีเราะฮ์” ก็ยังไม่ปรากฏในยุคนี้อีกด้วย

(2) ยุคที่สอง (พ.ศ. 2527-2531)

มีตำแหน่งอะมีเราะฮ์ แต่ไม่ใช่ตำแหน่งที่เป็นทางการ

(3) ยุคที่สาม (พ.ศ. 2532-2551)

ตำแหน่งอะมีเราะฮ์โดยเฉพาะช่วงท้ายของยุคนี้ที่เป็นตำแหน่งเป็นทางการ ซึ่งในทางนิตินัยแล้วตำแหน่งอะมีเราะฮ์ในบริบทของชมรมมุสลิมฯ นั้นอาจจะแปลว่า “ประธานชมรมฝ่ายมุสลิมะฮ์” หรือ “รองประธานชมรมฝ่ายมุสลิมะฮ์” ก็ได้ คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ แต่ละรุ่นจะเรียกตำแหน่งดังกล่าวไม่เหมือนกัน บางรุ่นอาจจะเรียกว่า “ประธานชมรมฝ่ายหญิง/ประธานชมรมฝ่ายมุสลิมะฮ์” หรือบางรุ่นอาจเรียกว่า “รองประธานชมรมฝ่ายหญิง/รองประธานชมรมฝ่ายมุสลิมะฮ์” ทว่าในทางพฤตินัยหรือในทางปฏิบัติแล้ว ตำแหน่งอะมีเราะฮ์นั้นเป็นตำแหน่งที่มีขึ้นเพื่อเป็นหัวหน้าหรือผู้ดูแลฝ่ายของผู้หญิงหรือมุสลิมะฮ์ในชมรมมุสลิมฯ อันเนื่องมาจากข้อห้ามเรื่อง

การปะปนระหว่างชาย-หญิง หรือการดูแลข้ามเพศ เป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมหรือไม่ควรกระทำและนำมาซึ่งฟิตนะห์ (ความวุ่นวาย) อันจะนำไปสู่การชินา (การผิดประเวณี) ได้

(4) ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2552-2554)

เมื่อเข้าสู่ยุคที่สี่หรือยุคปัจจุบัน ตำแหน่งต่างๆ ในชมรมมุสลิมฯ ในแต่ละฝ่ายจะมีหัวหน้าฝ่ายที่เป็นทั้งมุสลิมินและมุสลิมะฮ์ ยกเว้นแต่เพียงบางตำแหน่งเท่านั้นที่จะมีเพียงมุสลิมินหรือมุสลิมะฮ์เป็นหัวหน้าฝ่ายหรือเป็นผู้รับหน้าที่ดังกล่าวเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น ตำแหน่งเลขานุการชมรม มุสลิมินเป็นผู้รับผิดชอบ ตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายสวัสดิการชมรม มุสลิมะฮ์เป็นผู้รับผิดชอบ หรือตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายพัสดุและสถานที่ มุสลิมินเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นต้น

3. พัฒนาการด้านบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ในหัวข้อนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเด็นด้วยกัน คือ 1) บทบาทของชมรมมุสลิมฯ ที่มีภายในมหาวิทยาลัย และ 2) บทบาทของชมรมมุสลิมฯ ต่อภายนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งมีพัฒนาการในแต่ละช่วงยุคดังต่อไปนี้

1) บทบาทของชมรมมุสลิมฯ ที่มีภายในมหาวิทยาลัย

(1) ยุคที่หนึ่ง (พ.ศ. 2521-2526)

ชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้มีบรรยากาศเหมือน “ครอบครัวใหญ่” ครอบครัวหนึ่ง แม้ว่านักศึกษามุสลิมมีจำนวนไม่มากนัก แต่พวกเขาเหล่านั้นล้วนแล้วแต่อาศัยในหอพักมหาวิทยาลัยแทบทั้งสิ้น และก็มีโซ่อาศัยในหอพักแบบต่างคนต่างอยู่ หากแต่พวกเขาดูแลกันและกันประหนึ่งสมาชิกในครอบครัวดูแลกันเลยทีเดียว ดังนั้นกิจกรรมหลักๆ ของยุคนี้จะเน้นไปที่การทำกิจกรรมภายในชมรมมากกว่า เช่น กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา ได้แก่ การละหมาด การนะสีฮัต เป็นต้น และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในหอพัก ได้แก่ การทำอาหาร การปลูกให้ดินมาละหมาด ตอนย่ำรุ่ง จ่ายตลาด รับฝากชื่อของ เป็นต้น

ความที่มีกันน้อยก็เป็นข้อดี เช่น รุ่นพี่ๆ ในหอพักดูแลรุ่นน้องที่เข้ามาได้อย่างทั่วถึง ทั้งยังได้เจอกันในเวลาละหมาดอยู่แล้ว และรุ่นน้องจะให้ความเคารพ เกรงใจรุ่นพี่มาก “ใครไม่ตื่นนี้ เราถ้าเป็นรุ่นพี่เนี่ย ไปขู่ได้เลย ว่าเดี๋ยวเอาน้ำมาสาदनนะ! เด็กๆ รุ่นน้องๆ เขาก็จะเกรงรุ่นพี่ๆ” (สมชาย กุลคีรีรัตน, สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2555) นอกจากนี้มีการแบ่งเวรกันทำหน้าที่ต่างๆ เช่น ปลูกเพื่อนๆ น้องๆ ในหอพักให้ลุกขึ้นมาละหมาดศุบห์ในช่วงย่ำรุ่ง พอช่วงเย็น

ช่วงค่ำ หลังเลิกเรียน จะมีการแบ่งเวรกันนะซี๊ด หรือกล่าวตักเตือนกันหลังจากละหมาดมัฆริบ หรือหลังจากละหมาดอิซาอ์ร่วมกันแล้ว

นอกจากนี้การแบ่งเวรกันทำอาหารซึ่งบ่อยครั้งที่อาจจะเกิดเหตุการณ์ทำไปบ่นไป หรือทำไปทะเลาะกันไป อย่างเช่น “ค่าน้ำพริกกันไป ก็เถียงกันไป...สูตรเชียงใหม่กะสูตรปัตตานี ค่าน้ำพริกไม่เหมือนกัน เพราะพ่อครัวมีสองคน” (อ้างแล้ว) ซึ่งมีได้เป็นปัญหามาหลายครั้งใหญ่โตแต่อย่างใด นอกจากนี้แล้ว “คนที่ทำกับข้าวไม่เป็น ก็ล้างจาน” (อ้างแล้ว)

หากว่านักศึกษามุสลิมคนไหนที่มีปัญหาเรื่องการเรียน เรียนอ่อน ผลการเรียนไม่ดี ท้อแท้ เหนื่อยล้างจนหมดความคิดที่จะเรียนต่อไปและกลับไปอยู่บ้านแล้ว จะมีรุ่นพี่ในชมรมฯ ตามไปหาถึงที่บ้าน ไปพูดไปเจรจาเพื่อให้กลับมาเรียนหนังสือต่อจนได้ แม้ว่าหลายครั้งอาจจะไม่ประสบความสำเร็จอย่างที่ตั้งใจไว้ก็ตาม แต่แสดงให้เห็นถึงความเอาใจใส่ เป็นห่วงเป็นใยกันระหว่างรุ่นพี่และรุ่นน้องเป็นอย่างดี (คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายวิชาการ, สัมภาษณ์วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2555)

จุดเด่นที่น่าสนใจอย่างหนึ่งของชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้ คือ ความใกล้ชิดสนิทสนมกันระหว่างนักศึกษามุสลิม กับอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ นอกเหนือไปจากความสนิทสนมกลมเกลียวระหว่างรุ่นพี่และรุ่นน้องในชมรมฯ โดย บ่อยครั้งที่อาจารย์ที่ปรึกษาจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรมมุสลิมฯ เช่น ช่วยกันเขียนเล่มวารสาร/จุลสารอันนूर ช่วยกันทำกับข้าวรับประทานด้วยกันกับนักศึกษา นอนหอพักนักศึกษา (ก็มี—ในกรณีของอาจารย์ที่ปรึกษาและนักศึกษาเป็นมุสลิมชายหรือมุสลิมิน) หรือให้ยืมเงินเมื่อไม่พอใช้ แม้กระทั่งเป็นคนขับรถให้ในการไปออกค่ายหรือทำกิจกรรมนอกมหาวิทยาลัย เป็นต้น (นิรันดร์ สุมาลี, สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555; อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 4 มีนาคม 2555)

ความสนิทสนมดังกล่าว มาจากเหตุปัจจัยหลายประการ อาทิ 1) จำนวนมุสลิมที่มีค่อนข้างน้อยถึงน้อยมากในมหาวิทยาลัย 2) ความสัมพันธ์/ความผูกพันกับชมรมมุสลิมฯ หรือความเป็นมาก่อนหน้าที่จะรับหน้าที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมฯ ซึ่งในประการหลังนั้น พบว่าผู้มารับหน้าที่/ตำแหน่งอาจารย์ที่ปรึกษาให้กับชมรมมุสลิมฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2521-2548 เช่น คุณอิสมาเอระนี, ผศ.ดร. อาแว มะแส, ผศ.ดร. ชัยรัตน์ ศิริพัชระ และ ผศ.ดร. นิชาอุค๊ะห์ ระเด่นอาหมัด ล้วนเคยเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ มาก่อน (นิรันดร์ สุมาลี, สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555; คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายวิชาการ, สัมภาษณ์วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2555)

นอกจากนี้แล้วยังมีหลายคนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมกับชมรมมุสลิมฯ สมัยเป็นนักศึกษา เช่น ออกค่ายอาสาด้วยกัน เป็นต้น อย่างคุณนิรันดร์ สุมาลี ที่แม้ว่าในตอนนั้นจะเป็น

นักศึกษามุสลิมจากต่างมหาวิทยาลัยก็ตาม จนทำให้เกิดความรู้จัก คู่กันเคยกันกับนักศึกษามุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ทั้งถูกชักชวนให้มาทำงานที่นี่หลังจากสำเร็จการศึกษา จนกระทั่งกลายมาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ ไปในที่สุด (นิรันดร์ สุมาลี, สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555)

ยิ่งไปกว่านั้นอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ หลายท่าน เช่น คุณอิสมาแอ ระณี, ผศ.ดร. อาแว มะแส และ ผศ.ดร. ชัยรัตน์ ศิริพัชนะ ล้วนแต่เคยเป็นคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หรือเคยเป็นประธานชมรมมุสลิมฯ หรือเคยเป็นมาก่อนทั้งสองอย่าง (อาแว มะแส, สัมภาษณ์วันที่ 4 มีนาคม 2555; นิรันดร์ สุมาลี, สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555) จึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจเลย ว่าเพราะเหตุใดทุกคนในชมรมมุสลิมฯ รวมทั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมฯ เป็นต้นมาจึงมีความรักใคร่สนิทสนมกลมเกลียวกันภายในชมรมเป็นอันมาก

ประมาณ พ.ศ. 2522 วารสาร/จุลสารประจำชมรมมุสลิมฯ เกิดขึ้นภายใต้ชื่อว่า “อันนूर” เหตุผลประการหนึ่งของการมีขึ้น คือ เพื่อเป็นสื่อในการบอกข่าวคราวหรือแจ้งข่าวการจัดกิจกรรมของชมรมมุสลิมฯ แก่สมาชิกซึ่งก็คือนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัย (คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายวิชาการ, สัมภาษณ์วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2555) และอันนूरก็ยังเป็นสื่อ/สิ่งพิมพ์ที่เป็นของชมรมมุสลิมฯ และอยู่คู่กับชมรมมุสลิมฯ มาจนถึงยุคปัจจุบัน

โดยในเนื้อหาของอันนूरยุคนี้ อาจจะไม่มีการกำหนดแนวหรือหัวข้อหลักในการเขียนบทความที่ชัดเจนนัก นั่นคือ ใครใคร่เขียนอะไรก็เขียนมาลงเอาวารสารนี้ แต่หลักๆ แล้วก็จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเรื่องศาสนา (อิสลาม) และสังคมในเวลานั้น (อ้างแล้ว)

การผลิตออกแจกจ่ายนั้น ทำโดยวิธีการพิมพ์เนื้อหาลงบนกระดาษไขแล้วเอาไปเข้าเครื่องโรเนียวที่ห้ององค์การบริหารองค์การนักศึกษา ซึ่งอยู่ชั้น 1 ของคาเฟ่ฯ แล้วเย็บเล่มแจกจ่ายแก่สมาชิกในชมรมมุสลิมฯ และชมรมอื่นๆ รอบข้าง (นิรันดร์ สุมาลี, สัมภาษณ์วันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2555; อิบรอเฮ็ง เจอะอาลี, สัมภาษณ์วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2555; คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายวิชาการ, สัมภาษณ์วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2555)

(2) ยุคที่สอง (พ.ศ. 2527-2531)

นอกจากชมรมมุสลิมฯ จะมีบทบาทในการดูแลนักศึกษามุสลิมภายในมหาวิทยาลัยประดุจเป็น “บ้านหลังที่สอง” แล้ว ก็ยังทำหน้าที่เป็นตัวแทนในการเรียกร้องในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะเรื่อง สถานที่สำหรับละหมาดภายในมหาวิทยาลัย เกี่ยวกับประเด็นนี้ คุณสมชาย กุลศิริรัตน (สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2555) เล่าว่า

“ตอนนั้นเราก็เรียกร้อง ซึ่งก็ยังไม่รู้ว่าสำเร็จหรือไม่สำเร็จ เราเรียกร้องให้มีห้องละหมาด สถานที่นั้นนะ เป็นอาคารละหมาด ที่ มอ. นี้ไม่ได้ ที่สงขลาคณะ เมื่อก่อนเขาเรียกว่า มศว. นะ จะมีอาคารเลย เรายังไปช่วยก่อสร้างอาคาร ยังจำได้อยู่ สมัยก่อนเขาเรียกว่า สิบสถาบัน”

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชมรมมุสลิมฯ มีการเรียกร้องเรื่องสถานที่ละหมาดตั้งแต่นั้นมาแล้ว แต่เดิมนั้นสถานที่ที่ใช้ประกอบศาสนกิจ โดยเฉพาะการละหมาดแล้ว นอกเหนือไปจากลานที่คาเฟ่ฯ นักศึกษามุสลิมจะมีห้องเฉพาะเพื่อการนี้ในหอพักอยู่แล้ว เช่น ถ้าเป็นหอชาย คือหอพักอาคาร 1-2 จะมีห้องละหมาดประจำหอ เป็นห้องที่กว้างขนาดห้องพักปกติ 2 ห้องรวมกัน (อิบรอฮีม เจอะอาลี, สัมภาษณ์วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2555) และห้องดังกล่าวนี้ยังถูกใช้เป็นห้องละหมาดถาวรอีกด้วย นั่นคือไม่เปิดให้นักศึกษาเช่าเลยจนทุกวันนี้

ในยุคนี้นี้ โดยเฉพาะในช่วง พ.ศ. 2531 ร้านอาหารฮาลาลในมหาวิทยาลัยมีเพิ่มขึ้น ทั้งนี้สำหรับนักศึกษามุสลิมในช่วงเวลานั้น (พ.ศ. 2531) มีการจัดเวรกันเพื่อขับรถจักรยานยนต์ไปรับอาหารที่ร้านดังกล่าวในช่วงเย็น หลังเลิกเรียน เพื่อนำมาส่งหรือแจกจ่ายให้กับเพื่อนๆ พี่น้องคนอื่นๆ ในหอพักมหาวิทยาลัยได้รับประทานกันช่วงหลังละหมาดมัฆริบ (อ้างแล้ว) ที่เป็นเช่นนั้น เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับเพื่อนพี่น้องนักศึกษามุสลิมคนอื่นๆ ที่หลายคนติดชั่วโมงแสบๆ ที่ต้องตรงเวลา ทำให้มีเวลาพักผ่อนอาหารน้อย หรือคนที่มิชัวโมงเรียนติดๆ กัน หรือบางคนไม่สะดวกด้วยประการต่างๆ นั่นเอง แต่ถึงแม้กระนั้นชมรมมุสลิมฯ ยังมีกิจกรรมช่วยเหลือนักศึกษามุสลิมที่มีผลการเรียนอ่อนด้วย โดยรุ่นพี่ที่มีผลการเรียนดีจะมาช่วยติวให้แก่รุ่นน้องในชมรมสำหรับวิชาที่รุ่นน้องเรียนอ่อนกัน (ประธานชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555)

(3) ยุคที่สาม (พ.ศ. 2532-2551)

บทบาทของชมรมมุสลิมฯ โดยเฉพาะคณะกรรมการชมรมในยุคนี้นี้ค่อนข้างชัดเจนในเรื่องของการเป็นตัวอย่างให้แก่นักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัย ในเรื่องของการกำหนดขอบเขตระหว่างเพศชายและเพศหญิง เช่น การทำกิจกรรมที่แยกกันระหว่างฝ่ายมุสลิมินและฝ่ายมุสลิมะฮ์

นอกจากนี้ก็เป็นบทบาทในเรื่องของการอำนวยความสะดวกให้แก่พี่น้องนักศึกษามุสลิมภายในมหาวิทยาลัยเรื่องการจัดหาสถานที่ละหมาด โดยเฉพาะในการละหมาดวันศุกร์ซึ่งเป็นวาญิบหรือข้อบังคับทางศาสนาที่มุสลิมินทุกคนต้องละหมาดร่วมกัน

โดยทั่วไปแล้วการละหมาดวันศุกร์นั้นจะเริ่มตั้งแต่เวลาประมาณ 12.30 น. ถึงประมาณ 13.30 น. รวมๆ แล้วก็ใช้เวลาประมาณ 40 นาที – 1 ชั่วโมง ซึ่งอาจจะมากหรือน้อยกว่านี้ก็ได้ ขึ้นอยู่กับหลายๆ ปัจจัย ทว่าช่วงเวลาเที่ยงของนักศึกษาหลายคน มักจะเป็นเวลาพักกลางวันหรือ

พักทานข้าว ซึ่งมีเวลาพักตั้งแต่เที่ยงจนถึงบ่ายโมงเท่านั้น จากนั้นต้องเข้าชั้นเรียนหรือเข้าห้องแล็บฯ ต่อทันที ดังนั้นนักศึกษามุสลิมจำเป็นต้องเข้าชั้นเรียนสายกว่าเพื่อน เพราะเวลาพักกลางวันของพวกเขาจะต้องรับประทานอาหารกลางวัน (หลายคนก็รับประทานกันหลังกลับจากละหมาดแล้ว) เตรียมตัวไปละหมาด (เช่น อาบน้ำละหมาด เปลี่ยนชุด เตรียมพรหมละหมาด ฯลฯ) เดินทางไปละหมาดที่มัสญิดที่อยู่นอกมหาวิทยาลัย และเดินทางกลับมาเข้าชั้นเรียนต่อ

ลองคำนวณเวลาดูคร่าวๆ แล้วหากว่ามุสลิมใช้เวลาปฏิบัติศาสนกิจที่มีสติข้านอกนั้นตั้งแต่ 12.30 – 13.10 น. อย่างเร็วที่สุด อยากรู้ก็กลับมาที่มหาวิทยาลัยสายอยู่ดี แม้ว่าจะไม่ได้สายมากนักก็ตาม ผลที่ตามมาจากการเข้าชั้นเรียนหรือเข้าห้องแล็บฯ สายทุกวันศุกร์ของนักศึกษามุสลิม คือ ความตึงเครียดระหว่างนักศึกษาและอาจารย์ผู้สอนในช่วงโมงนั้นๆ (แต่สำหรับประเด็นนี้ภายหลังก็เป็นที่เข้าใจกันและมีการอนุโลมให้แล้ว)

นอกจากนี้แล้วอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ ท่านเดิมยังแสดงความเป็นห่วงในเรื่องของความปลอดภัยของนักศึกษา ที่จะต้องรีบขับ/ขี่จักรยานพาหนะอย่างเร่งรีบเพื่อให้ทันเข้าชั้นเรียนหรือเข้าห้องแล็บฯ ซึ่งอาจจะทำให้เกิดอุบัติเหตุหรืออันตรายต่างๆ ตามมาได้ (อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2555) และจากทั้งหมดที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ทำให้มีการจัดสถานที่ละหมาดวันศุกร์ขึ้นภายในมหาวิทยาลัย

หนึ่งสถานที่ในการจัดละหมาดวันศุกร์นั้นไม่แน่นอน มีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ แม้ว่าจะไม่ได้ถึงนักก็ตาม ซึ่งอาคารกิจกรรมนักศึกษาชั้น 2 และโรงยิมหรือศูนย์กีฬามหาวิทยาลัย มักจะถูกใช้เป็นสถานที่ละหมาดวันศุกร์บ่อยมาก เปลี่ยนสลับไปมาในบางครั้ง โดยขึ้นอยู่กับการจองหรือการขออนุญาตใช้พื้นที่นั้นๆ ของทางชมรมมุสลิมฯ ว่าจองหรือขอทันหรือไม่ เพราะสถานที่ทั้งสองที่กล่าวไปนั้น เป็นพื้นที่ของส่วนรวม นั่นคือชมรมใดอาจจะมาขอใช้สถานที่ดังกล่าวในการทำกิจกรรมก็ได้ ขึ้นอยู่กับโอกาสหรือความซ้ำเร็ว ใครจองก่อนขออนุญาตก่อนได้ก่อน เพราะเหตุนี้จึงทำให้ชมรมมุสลิมฯ ต้องมีการเปลี่ยนแปลงสถานที่ละหมาดบ้างสลับกันไปนั่นเอง

กระนั้นชมรมมุสลิมฯ มักจะใช้พื้นที่ของโรงยิมฯ ในการละหมาดวันศุกร์เสียมากกว่าที่จะเป็นชั้น 2 ของอาคารกิจกรรมนักศึกษา แม้ว่าจะต้องลำบากในการขนย้ายเสื่อที่ใช้ปูพื้นที่ให้คนเวลามาละหมาด หรือข้าวของอื่นๆ ที่จำเป็นบ้างก็ตาม เนื่องจากโรงยิมฯ มีพื้นที่มากกว่าอากาศถ่ายเทดีกว่า ฯลฯ บริเวณชั้น 2 ของอาคารกิจกรรมนักศึกษานั้นเอง นอกจากนี้แล้วโรงยิมฯ และสนามบาสเก็ตบอลที่อยู่ใกล้เคียงกัน มักจะถูกใช้เป็นสถานที่ในการละหมาดตะรอเวียะห์ช่วงเดือนเราะมะฎอนในทุกๆ ปีอีกด้วย

เวลาล่วงมาถึงประมาณ พ.ศ. 2552 ที่โรงยิมฯ ถูกปิดเพื่อทำการปรับปรุงใหม่ ส่งผลให้สถานที่ที่ใช้ในการละหมาดวันศุกร์และการละหมาดตะรอเวียะห์ต้องเปลี่ยนมาเป็นอาคาร

กิจกรรมนักศึกษาชั้น 2 บริเวณลานหน้าห้องชมรมมุสลิมฯ หรือลานละหมาดแทน โดยเฉพาะในการละหมาดวันศุกร์นั้น ถ้าเป็นช่วงเปิดภาคเรียนปกติจะมีมุสลิมมาละหมาดร่วมกันอย่างคับคั่ง เพราะไม่ได้มีแต่นักศึกษา แต่จะรวมถึงบุคคลหลากหลายอาชีพในมหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ บุคลากรของหน่วยงานต่างๆ พ่อค้า เรื่อยไปจนถึงผู้ทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยในมหาวิทยาลัย

ในวันที่มีคนมาจำนวนมาก (ซึ่งเกือบทุกสัปดาห์) ชั้น 2 ของอาคารกิจกรรมนักศึกษาหรือบริเวณลานหน้าห้องชมรมมุสลิมฯ ไม่อาจที่จะรองรับจำนวนคนได้เพียงพอ ทำให้ต้องขยายพื้นที่ไปถึงลานนอกเอียง และถ้าพื้นที่ยังไม่เพียงพออีก ต้องขยายไปถึงระเบียงชั้น 3 หรือทางเดินชั้น 3 ของอาคารเดียวกัน ทำให้มีสภาพแออัดยัดเยียด (คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หัวหน้าฝ่ายวัสดุและสถานที่, สัมภาษณ์วันที่ 11 มกราคม 2554)

เนื่องจากอาคารกิจกรรมนักศึกษาเป็นอาคารที่เป็นที่ทำการของชมรมเกือบทุกชมรมของมหาวิทยาลัย ไม่ใช่ของชมรมใดชมรมหนึ่ง ดังนั้นจึงไม่อาจหลีกเลี่ยงจากเสียงอึกทึกครึกโครมหรือเสียงดนตรีต่างๆ ได้เลย โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ต้องละหมาดนั้น หลายครั้งปรากฏว่าตรงกับช่วงที่ชมรมบางชมรมจัดงานเลี้ยงพบปะสังสรรค์หรือซ้อมดนตรี ซึ่งเสียงจากกิจกรรมดังกล่าวรบกวนการตั้งสมาธิในการละหมาด ทางชมรมมุสลิมฯ จะขอร้องหรือจะห้ามอะไรก็ทำไม่ได้เต็มที่นัก เพราะพื้นที่ของอาคารนี้เป็นพื้นที่ของส่วนรวมนั่นเอง บางครั้งขอร้องแล้วแต่อีกฝ่ายมีความจำเป็นเหมือนกัน ต่างฝ่ายต่างมีความจำเป็น จึงเป็นที่มาของความต้องการที่จะมีสถานที่สำหรับละหมาดอย่างถาวรและเป็นเอกภาพของชมรมมุสลิมฯ แต่สิ่งทีชมรมมุสลิมฯ ทำได้ในตอนนี้ มีเพียงต้องอดทนกันไป (อ้างแล้ว)

(4) ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2552-2554)

หนึ่งในหลายๆ บทบาทของชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้ คือการเป็นนักจัดกิจกรรมด้วยนั่นเอง นักศึกษามุสลิม โดยเฉพาะคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้มีความพยายามในหลายๆ เรื่อง ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ การสานต่อหรือดำรงความต่อเนื่องในการทำกิจกรรม นั่นคือกิจกรรมใดที่รุ่นก่อนๆ เคยทำกันมารุ่นปัจจุบันจะรับช่วงมาทำต่อ ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมค่ายพัฒนาชุมชน กิจกรรมบรรยายธรรม การจัดทำวารสาร/จุลสารอันนุร เป็นต้น พยายามที่จะไม่ให้ขาดตอน

แม้ว่าจะจัดกิจกรรมต่างๆ ที่เคยทำกันมาอย่างต่อเนื่องในทุกๆ ปีแล้ว ชมรมมุสลิมฯ ยังมีกิจกรรมใหม่ๆ เกิดขึ้นตลอด ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนมากในยุคนี้ เช่น อิกเราะะ เคย์ (Iqra Day) หรือวันแห่งการอ่าน, ค่ายเด็ก, งานออกรอสามัคคี, งานกุรบานสัมพันธ์ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้งเก่าและใหม่เหล่านี้ จะมีการเปลี่ยนชื่อบ้าง แต่เนื้อหาหรือรายละเอียดก็ไม่ต่างจากเดิมมากนัก

เมื่อรวมกิจกรรมใหม่ๆ กับกิจกรรมที่เคยทำกันมาในรุ่นก่อนๆ แล้ว และรวมเข้ากับกิจกรรมที่ทางมหาวิทยาลัยให้จัดหรือขอให้ช่วยจัดอีก นับว่ามากมายในระดับหนึ่งทีเดียว

สำหรับกิจกรรมที่จะต้องจัดขึ้นในปีหนึ่งๆ ประธาน/รองประธานชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายมุสลิมะฮ์ หรืออะมีเราะฮ์ชมรมมุสลิมคนหนึ่ง (สัมภาษณ์วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2555) บอกว่า “ชมรมมุสลิมฯ ขึ้นกองกิจฯ ป่อยสุดแล้ว” หรือแม่แต่อาจารย์ที่ปรึกษาท่านหนึ่งของชมรมมุสลิมฯ (สัมภาษณ์วันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2555) ยุคก่อนหน้าเคยเอ่ยปากขอให้ทางคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ในรุ่นนั้น “ลดจำนวนกิจกรรมลงบ้าง” ก็มีมาแล้ว

อนึ่งขอยกตัวอย่างกิจกรรมที่จัดและเข้าร่วมใน พ.ศ. 2553 ของชมรมมุสลิมฯ ทั้งปีการศึกษา 2553 (ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – มีนาคม) ที่มีในตารางกิจกรรมปีการศึกษา 2553 (ชมรมมุสลิมฯ, 2553) ให้ได้รับทราบกันดังต่อไปนี้

- 1) สัมนาชมรม
- 2) ปฐมนิเทศน์น้องใหม่
- 3) ขายของน้องใหม่
- 4) สานใจชมรม
- 5) กิจกรรมทดแทนวันไหว้ครู
- 6) เปิดโลกกิจกรรม
- 7) มุสลิม เฟิร์ส สเต็ป (Muslim First Step)
- 8) ค่ายผู้นำ (รุ่นหลังๆ ใช้ชื่อว่า ค่ายเพราะรัก หรือ ค่ายเพราะรัก)
- 9) บรรยายธรรม (ปีการศึกษาละ 4 ครั้ง)
- 10) ละหมาดตระอเวียะห์ (ทั้งเดือนเราะมะฎอน ประมาณ 29-30 วัน)
- 11) ละศีลพร้อมกัน
- 12) สัปดาห์ศาสนา
- 13) ละหมาดวันรายอ/วันอีด (อีดีลฟิตรี)
- 14) ค่ายเด็ก (มักจะใช้ชื่อว่า ค่ายเหยี่ยวหลังแลหาดใหญ่)
- 15) ค่ายงูมือน้องสู่วิทยาลัย
- 16) ค่ายหนูรักโลก
- 17) ละหมาดวันรายอ/วันอีด (อีดีลอัฎฮา)
- 18) อิกเราะ เคย์ (Iqra Day) วันแห่งการอ่าน
- 19) อาซุรอสามัคคี
- 20) ปิดโลกกิจกรรม
- 21) ค่ายพัฒนาชุมชน
- 22) ละหมาดวันศุกร์ (จัดทุกวันศุกร์)

ภาพที่ 15 ภาพประชาสัมพันธ์ค่ายผู้นำ (ที่มีชื่อว่าค่าย เพ(ร)าธรรค์)
ที่มา : ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, ม.ป.ป.

ในบรรดากิจกรรมดังกล่าวข้างต้น จะขอกล่าวถึงกิจกรรมที่น่าสนใจบางกิจกรรมดังต่อไปนี้

1) บรรยายธรรม

กิจกรรมขึ้นหน้าขึ้นตาของชมรมมุสลิมฯ นั้น คือ ค่ายพัฒนาชุมชน แต่นั่นก็อาจจะ เป็นมุมมองของสังคมภายนอกมหาวิทยาลัยหรือของคนในชมรมมุสลิมฯ เท่านั้น ทว่าสำหรับ มุมมองของเพื่อนต่างศาสนาร่วมมหาวิทยาลัยแล้ว กิจกรรมที่เป็นที่รู้จัก คือกิจกรรมบรรยายธรรม (เชษฐพงษ์ ชูประดิษฐ์, สัมภาษณ์วันที่ 19 มกราคม 2555)

ในยุคนี้กิจกรรมบรรยายธรรมมีพัฒนาการขึ้นจากยุคก่อนๆ กล่าวคือ มีการขอใช้ สถานที่ของมหาวิทยาลัย ซึ่งอาจจะเป็นห้องบรรยายหรือห้องเลกเชอร์ (lecture) ตามคณะต่างๆ เพื่อ ใช้เป็นสถานที่บรรยายและฟังบรรยายธรรม เช่น ห้องบรรยายของคณะวิทยาการจัดการ อาคาร กิจกรรมนักศึกษา ชั้น 1 ห้องหัวหูน คณะวิศวกรรมศาสตร์ เป็นต้น ในขณะที่สถานที่ที่ถูกขออนุญาตใช้เป็นสถานที่หลักๆ ในยุคก่อนๆ คือห้อง L1 อาคารประดิษฐ์ เขยจิตร หรือที่เรียกกันว่า “ตึกฟักทอง” นอกจากนี้ยังมีบริเวณชั้น 2 ของอาคารกิจกรรมนักศึกษาด้วย จนกระทั่ง พ.ศ. 2550

เป็นต้นมาทางคณะวิทยาศาสตร์ไม่อนุญาตให้ใช้ห้องอีก ไม่ว่าจะเป็นชมรมไหนก็ตาม ยกเว้นชมรมของคณะวิทยาศาสตร์เท่านั้น (คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายประชาสัมพันธ์, สัมภาษณ์วันที่ 6 มกราคม 2554)

ณ ช่วงเวลานั้นทีมงานที่รับผิดชอบด้านนี้ต้องหาผู้ที่จะมาบรรยายให้ได้ก่อน แล้วจึงค่อยมาคิดหาหัวข้อ ดังที่คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ (สัมภาษณ์วันที่ 6 มกราคม 2554) สรุปว่า “หาก่อน แล้วค่อยหาเรื่อง” ซึ่งต่างกับยุคปัจจุบัน ที่ชมรมฯ จะสามารถ “หาเรื่องก่อน แล้วค่อยหากัน” นั่นคือ ทีมงานที่รับผิดชอบกิจกรรมนี้ประชุมขบคิดหาหัวข้อที่สอดคล้องกับบริบทของสังคม ณ เวลานั้นๆ ก่อน แล้วจึงค่อยคิดหาผู้ที่เหมาะสมจะมารับหน้าที่บรรยายในหัวข้อดังกล่าวต่อไป ดังที่คณะกรรมการชมรมคนเดิมได้กล่าวไว้

ในยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2552-2554) กิจกรรมบรรยายธรรมถูกจัดขึ้นปีการศึกษาละ 4 ครั้ง หรือภาคเรียนละ 2 ครั้ง มีการเชิญผู้มาให้ความรู้หรือวิทยากรไม่ซ้ำกันในแต่ละครั้ง จากองค์กรหรือหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาภายนอกมหาวิทยาลัย หัวข้อของการบรรยายมีหลากหลายชื่อและหลากหลายประเด็น แต่ทั้งหมดล้วนแล้วแต่อยู่ในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามหรือมุสลิมในประเด็นต่างๆ ทั้งสิ้น โดยขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือบริบทต่างๆ ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยที่มีความโดดเด่นหรือได้รับความสนใจ ณ ช่วงเวลานั้นๆ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนี้มีจำนวนมากไม่ต่ำกว่าครั้งละ 50-100 คน โดยประมาณ

อนึ่งผู้หญิง/นักศึกษาหญิง/นักศึกษามุสลิมหญิงหรือนักศึกษามุสลิมะฮ์จะนั่งอยู่คนละฝั่งกับผู้ชาย/นักศึกษาชาย/นักศึกษามุสลิมชาย ซึ่งเป็นภาพหรือบรรยากาศอันเป็นปกติของทุกงานที่จัดขึ้นโดยชมรมมุสลิมฯ บางครั้งผู้หญิงจะมีที่นั่งบริเวณข้างหลัง ส่วนผู้ชายอยู่บริเวณข้างหน้า บางครั้งผู้หญิงมีที่นั่งบริเวณชั้นบน ในขณะที่ผู้ชายอยู่ชั้นล่าง และบางครั้งผู้หญิงมีที่นั่งบริเวณฝั่งซ้ายมือ ส่วนผู้ชายอยู่บริเวณฝั่งขวามือ ซึ่งเป็นการแยกหรือกำหนดขอบเขต พื้นที่ของเพศทั้งสอง (ชายและหญิง) อย่างชัดเจน ว่าเพศใดต้องอยู่บริเวณไหนหรือส่วนไหนในการเข้าร่วมหรือทำกิจกรรม

ภาพที่ 16 ป้ายประชาสัมพันธ์งานบรรยายธรรม หัวข้อ “เส้นทางเดียวกัน”
ที่มา : ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, 2555

ภาพที่ 17 การบรรยายธรรมที่จัด ณ ชั้น 1 อาคารกิจกรรมนักศึกษา บริเวณที่นั่ง
ส่วนหน้าเป็นบริเวณของผู้เข้าร่วมฟังบรรยายที่เป็นเพศชาย
ที่มา : ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, 2555

ภาพที่ 18 ผู้มาเข้าร่วมฟังการบรรยายธรรมหัวข้อ “Islam Way; Way to Islam”
ณ ลานบริเวณหน้าโรงอาหารมหาวิทยาลัย (โรงช้าง)
ที่มา : ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, ม.ป.ป.

2) กุรบานสัมพันธ

เป็นงานที่จัดช่วงหลังจากวันรายอฮาญี หรือ “อีดีลอัฎฮา” ในภาษาอาหรับ โดยกิจกรรมนี้จัดทั้งวัน เริ่มตั้งแต่ช่วงสายหรือช่วงบ่ายๆ ที่เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการประกอบอาหาร ตั้งแต่การแลเนื้อกุรบาน เรื่อยไปจนถึงต้มยำทำแกง เป็นต้น รายการอาหารมีหลากหลาย ซึ่งเหมือนหรือแตกต่างกันบ้างบางรายการจากปีก่อน เช่น แกง(มัสมั่น)เนื้อ, ยำ, ข้าวหมก (เนื้อ) อาหรับ, เนื้อทอด, ไข่เจียว, ผลไม้ เป็นต้น เมื่อถึงเวลาค่ำอาหารทุกอย่างพร้อม ผู้คนที่ทราบข่าวจากการประชาสัมพันธ์และบอกต่อกันก่อนหน้านี้ จะมารวมตัวกัน ณ สถานที่จัดงานเพื่อพบปะและรับประทานอาหารร่วมกัน

นอกจากนี้แล้วภายในงานยังมีกิจกรรมให้ร่วมสนุก หรือสร้างสีสันบนเวทีโดยพิธีกรของงานอีกด้วย เช่น การจับฉลากจากรายชื่อผู้ลงทะเบียนเข้าร่วมงานแล้วแจกรางวัลต่างๆ เช่น หนังสือ เสื้อยืดชมรม เป็นต้น ทั้งยังมีการขายของในงานด้วย เช่น หนังสือที่เกี่ยวข้องกับศาสนา อิสลาม สมุดเปล่าหรือโปสการ์ดรูปภาพสวยๆ พร้อมข้อความเตือนใจจากกลุ่มบุคคลหรือองค์กรภายนอกมหาวิทยาลัย

ภาพที่ 19 บรรยากาศภายในงานหมู่บ้านสัมพันธ์ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2554 ณ ชั้น 1 อาคารกิจกรรมนักศึกษา มีการแบ่งพื้นที่ระหว่างเพศหญิงและชายอย่างชัดเจน

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 10 พฤศจิกายน 2554

ภาพที่ 20 อุปกรณ์ประกอบอาหารภายในงานหมู่บ้านสัมพันธ์

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 10 พฤศจิกายน 2554

ภาพที่ 21 เจ้าหน้าที่ประจำโต๊ะขายหนังสือผังมุลิมะฮ์
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 10 พฤศจิกายน 2554

ภาพที่ 22 ผู้มาเข้าร่วมงานนี้สามารถนำอาหารไปฝากเพื่อนๆ
ที่ไม่ได้มาร่วมงานหรือเอาไปรับประทานต่อได้
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 10 พฤศจิกายน 2554

3) ค่ายงมือน้องผู้ร่วมมหาวิทยาลัย

เริ่มมีขึ้นประมาณ พ.ศ. 2548 เป็นค่ายที่จัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้กับนักเรียนจากโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาที่อยู่ห่างไกลหรืออยู่ต่างจังหวัด ได้มาตัวเพื่อเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัย โดยจัดปีละครั้ง ครั้งละ 4 วัน กิจกรรมหลักๆ คือ การทบทวนหรือสรุปบทเรียนของวิชาหลักๆ ที่ใช้ในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาสังคมศึกษา วิชาภาษาอังกฤษ เป็นต้น โดยพี่ๆ นักศึกษามุสลิมจากคณะต่างๆ ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาทำหน้าที่เป็นผู้ตัวให้

การจัดกิจกรรมดังกล่าวได้รับโล่เกียรติยศในฐานะที่เป็น “โครงการดีเด่นด้านวิชาการ ปีการศึกษา 2551” จากทางมหาวิทยาลัยด้วย

สถานที่จัดกิจกรรมในการจัดค่ายแต่ละครั้ง หลักๆ คือสถานที่ต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัย เช่น อาคารกิจกรรมนักศึกษา, ห้องบรรยาย อาคารเรียนรวม, หอพักนักศึกษาหญิง อาคาร 3-4 และหอพักนักศึกษาชาย อาคาร 1-2 เป็นต้น เนื่องจากกิจกรรมที่จัดมีหลากหลาย ไม่เฉพาะการติววิชาการเพียงอย่างเดียว

พี่เลี้ยงในค่ายจะคอยอยู่ดูแลและจัด/ร่วมทำกิจกรรมกับน้องๆ ที่มาเข้าร่วมค่ายนี้เกือบทั้งวัน เริ่มตั้งแต่ก่อนน้องๆ ตื่นนอน ไปจนถึงหลังน้องๆ เข้านอน กล่าวคือ ช่วงเช้าครูพี่ๆ ปลุกน้องค่ายให้ลุกขึ้นมาละหมาดศุบห์ร่วมกันในหอพัก, พาไปออกกำลังกายริมอ่างเก็บน้ำมหาวิทยาลัย (อ่างฯ ศรีตรัง),พาน้องกลับมาอาบน้ำที่หอพัก, รับประทานอาหารเช้าที่โรงซ้าง, เข้าแถวเดินไปติวที่อาคารเรียนรวม (ตึก REG), ช่วงเที่ยงละหมาดซุซร์ร่วมกัน, รับประทานอาหารเช้าร่วมกัน, ช่วงบ่าย ติววิชาต่อไป, รับประทานอาหารว่าง, ติววิชาต่อไป, ละหมาดอิซร์ร่วมกัน, พาน้องไปรับประทานอาหารเช้าที่โรงซ้าง, ละหมาดมัฆริบร่วมกันที่หอพัก, ละหมาดอิซฮ์ร่วมกัน, เล่นเกมกับน้องๆ และให้น้องๆ เตรียมตัวเข้านอน เป็นต้น

ในวันสุดท้ายของค่าย จะมีกิจกรรมเข้าฐานต่างๆ ที่พี่ๆ จัดขึ้น เพื่อให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าศึกษาต่อในคณะต่างๆ ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ โดยให้น้องแต่ละกลุ่มเวียนกันเข้ารับความรู้จากพี่ๆ ในฐานะของคณะต่างๆ ก่อนที่จะมีพิธีปิดอย่างเป็นทางการและแยกย้ายกันกลับบ้านไป

ภาพที่ 23 บรรยายการเปิดงานค่ายงมมือของสุรวิชัยมหาวิทยาลัย ครั้งที่ 7 ณ ชั้น 1
อาคารกิจกรรมนักศึกษา
ที่มา : ถ่ายภาพโดยสุรวิชัย วันที่ 19 ตุลาคม 2554

ภาพที่ 24 นักเรียนมุสลิมินถูกจัดให้นั่งบริเวณข้างหน้า ส่วนนักเรียนมุสลิมะฮ์ถูก
จัดให้นั่งบริเวณข้างหลัง
ที่มา : ถ่ายภาพโดยสุรวิชัย วันที่ 19 ตุลาคม 2554

ภาพที่ 25 การกล่าวเปิดงาน โดยประธานชมรมมุสลิมฯ
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 19 ตุลาคม 2554

ภาพที่ 26 ฝ่ายสวัสดิการค่ายฯ กำลังช่วยกันล้างแก้วน้ำ
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 22 ตุลาคม 2554

ภาพที่ 27 พี่ค่าย หรือ สตาฟฟ์ (staff) ค่ายบางส่วนของฝ่ายมุสลิมะฮ์
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 19 ตุลาคม 2554

ภาพที่ 28 พี่ค่ายมุสลิมะฮ์กำลังแบ่งน้องๆ เป็นกลุ่มตามการรับผิดชอบของตัวเอง
เพื่อเข้าพักในหอและเพื่อให้ง่ายต่อการดูแลตลอดระยะเวลาการทำ
กิจกรรม

ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย วันที่ 19 ตุลาคม 2554

ยิ่งไปกว่านั้นชมรมมุสลิมฯ ยังทำหน้าที่เป็นปากเป็นเสียงในการเรียกร้องสิทธิ บางอย่างหรือเรียกร้องความต้องการที่จำเป็นบางประการ แทนนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยอีกด้วย เช่น การขอให้ทางหอพักมีห้องเพื่อใช้ปฏิบัติศาสนกิจ โดยเฉพาะห้องละหมาด หรือการขอให้ นักศึกษามุสลิมสามารถหยุดเรียนได้ในวันรายอ

สำหรับกรณีนี้ทางมหาวิทยาลัยอนุญาตให้นักศึกษามุสลิมที่ต้องการหยุดเรียน สามารถหยุดได้ โดยไม่ถือว่าเป็นการขาดเรียนในวิชาเรียนต่างๆ อย่างเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านทาง “ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง การเรียนการสอนและการสอบของนักศึกษาที่นับถือ ศาสนาอิสลาม” (โปรดดูภาคผนวก) ซึ่งมีเนื้อหาให้นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาไม่นับเป็น การขาดเรียนและขอความร่วมมือจากอาจารย์ผู้สอนให้งดการสอบในวันดังกล่าว (ประกาศ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2553) นั่นคือ นักศึกษามุสลิมสามารถหยุดเรียนได้ในวันรายอ ดังกล่าว และไม่นับว่าการหยุดเรียนนั้นเป็นการขาดเรียน ทั้งยังไม่จัดดำเนินการสอบใดๆ อีกด้วย

2) บทบาทของชมรมมุสลิมฯ ที่มีต่อภายนอกมหาวิทยาลัย

(1) ยุคที่หนึ่ง (พ.ศ. 2521-2526)

บทบาทที่มีต่อภายนอกของชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้เป็นไปในรูปแบบของกิจกรรม เช่น การรวมกลุ่มกัน ไปฟังบรรยายที่บ้านหัวเขา ซึ่งเป็นบ้านของจุฬาราชมนตรีคนปัจจุบัน (ประธานชมรมมุสลิมฯ คนหนึ่ง, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555) หรือไม่ก็เป็นการทำกิจกรรม ออกค่ายอาสา ที่ไปสร้างโรงเรียน สร้างอาคารให้กับชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ห่างไกล ซึ่งก็ไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องงบประมาณสักเท่าไร เพราะชาวบ้านจะคอยช่วยเหลือหลายๆ เรื่อง โดยเฉพาะเรื่อง อาหารการกินและที่พักอาศัยอยู่แล้ว (กุมจดี ยามิรุเต็ง, สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2555; ประธานชมรมมุสลิมฯ, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555)

(2) ยุคที่สอง (พ.ศ. 2527-2531)

นอกจากกิจกรรมที่ช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกกันและกันภายในชมรมแล้ว ในยุคนี้ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือพี่น้องมุสลิมที่มาใช้บริการที่โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ด้วย โดยเป็นไปในรูปแบบของการบริจาคเลือดของตัวเอง หรือการแจ้ง/ประกาศข่าว/ประสานงาน หากมีเลือดที่ตรงกันแก่นักศึกษามุสลิมหรือนักศึกษาทั่วไปเพื่อช่วยผู้ป่วยมุสลิมที่ต้องการเลือดหรือขาดเลือด หรือช่วยประกาศติดต่อขอความช่วยเหลือจากบุคคลต่างๆ เพื่อรับศพ กลับ ในกรณีที่มีมุสลิมเสียชีวิตและญาติฯ ไม่สามารถหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายได้ นอกจากนี้ยังทำ

หน้าที่เป็นล่ามในการพูดคุยเจรจาระหว่างทางโรงพยาบาลฯ กับผู้ป่วยและญาติฯ ที่เป็นมุสลิมไปพร้อมๆ กัน

ยิ่งไปกว่านั้น ชมรมมุสลิมฯ มักจะไปจัดกิจกรรมหรือออกค่ายนอกมหาวิทยาลัยในพื้นที่ที่ยังลำบากอยู่ จากการบอกเล่าหรือการแจ้งของนักศึกษาในชมรมมุสลิมฯ คือใครที่ทราบที่บ้านเกิดของตัวเองพื้นที่ไหนยังต้องการความช่วยเหลือ ก็จะบอกกับทางชมรมฯ เพื่อจะได้ไปจัดกิจกรรมช่วยเหลือที่พื้นที่นั้นๆ (กุ่มจัดดี ยามิรุเต็ง, สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2555)

สำหรับวารสารอันนัวร์ในยุคนี้ เริ่มมีความหลากหลายมากขึ้นเป็นลำดับ เช่น มีบทความซุบซิบ และการ์ตูนล้อเลียนสังคม ทั้งยังขยายวงในการแจกจ่ายไปถึงชมรมมุสลิมต่างวิทยาเขตและต่างสถาบันอีกด้วย อนึ่งอันนัวร์ในยุคนี้ค่อนข้างจะเป็นที่รู้จักหรือถูกกล่าวถึงหรือถูกถามหา กันมากเนื่องเพราะความนิยมในคอลัมน์การ์ตูนล้อเลียนสังคมที่ถูกวาดโดยคุณอาแว มะแส (ปัจจุบันคือ ผศ.ดร. อาแว มะแส) ซึ่งมีผู้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “จำได้ว่าคนเขาติดใจการ์ตูนอาจารย์อาแว เขาก็จะมีการ์ตูนที่แซวสังคมมุสลิมนะ” (กุ่มจัดดี ยามิรุเต็ง, สัมภาษณ์วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2555)

(3) ยุคที่สาม (พ.ศ. 2532-2551)

สำหรับบทบาทภายนอกของชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้ไม่แตกต่างจากสองยุคก่อนหน้ามากนัก

(4) ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2552-2554)

นอกจากนี้ชมรมมุสลิมฯ มีความพยายามที่จะเป็นมิตรกับเพื่อนนักศึกษาร่วมมหาวิทยาลัยที่เป็นผู้นับถือศาสนาอื่นๆ ด้วย โดยเห็นได้จากกิจกรรมต่างๆ ที่พยายามจะนำเสนอความรู้หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามให้แก่นักศึกษาและบุคคลทั่วไปทั้งในและนอกมหาวิทยาลัย เพื่อสร้างความรู้อันจะนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับมุสลิมและศาสนาอิสลามนั่นเอง เช่น งานสัปดาห์ศาสนา และงานสัปดาห์อิสลาม เป็นต้น

โดยกิจกรรมสัปดาห์ศาสนานั้นเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับศาสนาต่างๆ โดยชมรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น ชมรมพุทธศาสน์ ชมรมคริสเตียน และชมรมมุสลิมฯ จัดเป็นนิทรรศการในมหาวิทยาลัย ส่วนงานสัปดาห์อิสลามนั้นเป็นงานที่นำเสนอความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม เป็นงานที่ค่อนข้างใหญ่และจัดทั้งวัน โดยกิจกรรมในงานจะประกอบไปด้วยการบรรยาย นิทรรศการ ทั้งยังมีหนังสือที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามสำหรับแจกและจำหน่ายให้แก่ผู้สนใจและผู้เข้าร่วมอีกด้วย แม้ว่าการจัดหรือเจ้าของงานและผู้สนับสนุนทางด้านงบประมาณจะเป็นองค์กรหรือหน่วยงานจากภายนอกมหาวิทยาลัย แต่ผู้ลงมือปฏิบัติงานส่วนใหญ่คือนักศึกษาชมรมมุสลิมฯ ซึ่งกิจกรรมนี้เป็นกิจกรรมที่น่าสนใจทั้งยังนับเป็นการเผยแพร่ศาสนาอิสลามในอีกทางหนึ่งด้วย

ส่วนกิจกรรมที่เกี่ยวกับจิตอาสา หรือบำเพ็ญประโยชน์ เช่น ค่ายพัฒนาชุมชน นั้น ก็ยังคงถูกจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องในทุกๆ ปี แต่เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าว เป็นกิจกรรมที่มีขนาดใหญ่ ใช้เวลาทำกิจกรรมหลายวัน (ประมาณ 2 สัปดาห์) ทั้งยังมีการก่อสร้างอาคารด้วย จึงใช้งบประมาณค่อนข้างสูง (ประมาณสองแสนบาท) ในการทำค่ายครั้งหนึ่งๆ เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องขอความสนับสนุนในด้านต่างๆ จากหลายๆ ทาง ไม่ว่าจะเป็นในด้านของงบประมาณ วัสดุสิ่งของหรือ วัตถุดิบในการประกอบอาหารต่างๆ ทั้งจากทางมหาวิทยาลัยและองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ทางชมรมมุสลิมฯ ยังมีการขอรับบริจาคเงินเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมดังกล่าวจากประชาชนทั่วไปตามสถานที่ต่างๆ ทั้งในและนอกมหาวิทยาลัยอีกด้วย

4. ปัญหาที่เผชิญและการรับมือกับปัญหาของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ปัญหาหรืออุปสรรคที่ชมรมมุสลิมฯ ได้ผ่านมานั้น มีรายละเอียดในแต่ละช่วงยุค ดังนี้

1) ยุคที่หนึ่ง (พ.ศ. 2521-2526)

ในยุคแรกเริ่มนั้น ชมรมมุสลิมฯ เผชิญกับปัญหาเรื่องอาหารการกิน นั่นคือ ความจำเป็นที่จะต้องรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลามหรืออาหารที่ศาสนานูมดี (ฮาลาล) เท่านั้น และร้านอาหารฮาลาลมีน้อยมาก ไม่เพียงพอต่อความต้องการ นักศึกษามุสลิมในสมัยนั้นแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการพึ่งพากันเอง โดยการทำอาหารร่วมรับประทานด้วยกันในหอพักหรือจัดเวรในแต่ละวันเพื่อขับรถจักรยานยนต์ออกไปซื้อกับข้าวมาให้พี่น้องมุสลิมในหอพักได้รับประทานกัน

นอกจากนี้มีการกักตุนอาหาร เช่น บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ไข่ไก่ ปลากระป๋อง เป็นต้น พร้อมทั้งจัดหา จัดเตรียมอุปกรณ์ในการทำครัวไว้ในหอพัก หรือในห้องพัก เช่น หม้อหุงข้าว ครก สากกระเบือ เป็นต้น เพื่อให้ประกอบอาหารรับประทานเองและรับประทานร่วมกัน โดยเฉพาะในเดือนเราะมะฎอนที่ต้องถือศีลอดและละศีลอด หรือถ้าต้องการเปลี่ยนเมนูและเปลี่ยนบรรยากาศ จะรวมกลุ่มกันนั่งรถตุ๊กๆ จากมหาวิทยาลัยเข้าไปหาอาหารรับประทานกันในตัวเมือง เป็นต้น

2) ยุคที่สอง (พ.ศ. 2527-2531)

ปัญหาเรื่องความเข้าใจในข้อกำหนดทางศาสนาอิสลามเรื่องการแต่งกายของนักศึกษามุสลิมะฮ์ หรือการคลุมฮิญาบนั้น ปรากฏในยุคที่สอง ผลจากปัญหาดังกล่าว คือ มีนักศึกษามุสลิมะฮ์หลายคนยอมถอดฮิญาบเพื่อให้ได้เรียนต่อไปอย่างไม่ถูกกดดัน หรือยอมลาออกเพื่อให้ได้คลุมฮิญาบต่อไป ทางชมรมมุสลิมฯ ณ ช่วงเวลานั้นได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยเหลือพี่น้องมุสลิมะฮ์ด้วยการเป็นตัวแทนเข้าชี้แจงกับทางมหาวิทยาลัยในสำหรับความจำเป็นในเรื่องดังกล่าว พร้อมทั้งพยายามหาข้อมูลที่สมเหตุสมผลมาประกอบคำชี้แจงอย่างเต็มความสามารถ ทั้งยังขอความช่วยเหลือจากองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัย ซึ่งในที่สุดความพยายามของนักศึกษามุสลิมในยุคนี้ไม่สูญเปล่า ส่งผลให้นักศึกษามุสลิมะฮ์ในยุคปัจจุบันได้รับสิทธิแต่งกายในเครื่องแบบนักศึกษาที่ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลามมาจนทุกวันนี้

3) ยุคที่สาม (พ.ศ. 2532-2551)

ปัญหาที่เห็นได้อย่างชัดเจนในยุคที่สามของชมรมมุสลิมฯ เกิดจากความคิดเห็นที่แตกต่างกันในหลายๆ เรื่อง โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับวัตรปฏิบัติทางศาสนา นำมาซึ่งความตึงเครียดระหว่างสมาชิกภายในชมรม หรือความเคร่งครัดที่ไม่มีความผ่อนปรน จนทำให้เกิดความเคร่งเครียดระหว่างนักศึกษามุสลิมที่เป็นคณะกรรมการชมรมกับอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ เป็นต้น แต่แม้กระนั้นก็มีใช้ว่าทุกรุ่นของคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หรือสัจคนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยในยุคนี้ประสบปัญหาอย่างนั้นเสียทั้งหมด ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับอะไรหลายๆ อย่าง ไม่ว่าจะเป็นบทบาทหรือความเข้มแข็งของผู้นำชมรมมุสลิมฯ หรือแม้แต่ในเรื่องของเวลา ที่เมื่อเวลาผ่านไป อะไรๆ ก็ค่อยๆ ดีขึ้นตามลำดับ

นอกจากนี้แต่ละฝ่าย แต่ละคน ต่างมีเจตนาที่ดี เพียงแต่ความคิดเห็นเท่านั้นที่ต่างกัน ท้ายที่สุดแล้ว หลังจากผ่านสถานการณ์ต่างๆ มามากมาย สมาชิกของชมรมเหล่านั้นสามารถอยู่ร่วมกันได้ด้วยดี

จนล่วงเข้าสู่ยุคปัจจุบันที่คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ และสัจคนักศึกษามุสลิมในยุคนี้พยายามมองข้ามเรื่องดังกล่าว ทั้งยังพยายามที่จะสมานฉันท์กันให้มากที่สุด มองข้ามเรื่องแนวคิดที่แตกต่าง อะไรที่พอจะอนุโลมได้ก็ปล่อยๆ ไป เช่น ถ้าใครหรือกลุ่มไหนอยากจะจัดกิจกรรมอะไร จะจัดอย่างไร ก็จัดกันไป ทำกันไป จะไม่มีการเผชิญหน้า ซึ่งถูกชี้ผิดกันอีกต่อไป แต่ฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยจะไม่เข้าไปมีส่วนร่วม แต่หากว่ากิจกรรมไหนที่สามารถจะร่วมมือกันหรือช่วยเหลือกันได้จะช่วยกันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมด้วย

4) ยุคปัจจุบัน (พ.ศ. 2552-2554)

ในยุคแรกๆ นั้น สถานที่ที่เหมาะสมไม่ใช่ปัญหาหรืออุปสรรค อันเนื่องมาจากหลายๆ เหตุผล เช่น นักศึกษามีจำนวนน้อย ทำให้ไม่มีความจำเป็นในการใช้สถานที่เพื่อทำกิจกรรมมากนัก เป็นต้น ทว่าในยุคต่อๆ มา มีความจำเป็นหลายอย่างที่เกิดขึ้นทำให้ความต้องการสถานที่ที่เหมาะสมเป็นการเฉพาะมีตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น เรื่องความปลอดภัยของนักศึกษามุสลิมินที่ต้องออกไปละหมาดวันศุกร์ ณ มัสยิดนอกมหาวิทยาลัยแล้วต้องรีบกลับมาให้ทันชั่วโมงเรียน หรือการที่สถานที่ที่เหมาะสมเดิมนั้นถูกปิดปรับปรุง หรือมีความคับแคบไป หรือเป็นพื้นที่ส่วนรวมทำให้หลีกเลี่ยงเสียงอึกทึกครึกโครมได้ยาก ทำให้ขาดสมาธิในการละหมาด ฯลฯ

ชมรมมุสลิมฯ ได้ขอพื้นที่สำหรับสร้างอาคารเพื่อการปฏิบัติศาสนกิจหรือสร้างมัสยิดกับทางมหาวิทยาลัย แต่ในระหว่างที่รอให้การขออนั้นเป็นผล หรือรอการตัดสินใจจากทางมหาวิทยาลัยนั้น ชมรมมุสลิมฯ มิได้นิ่งเฉย โดยได้แสวงหาอาคารหรือสถานที่ต่างๆ ภายในมหาวิทยาลัยเพื่อขอใช้เป็นสถานที่ในการละหมาดของพี่น้องมุสลิม นั่นคือ ในปัจจุบันจะมีห้องละหมาดในหลายๆ คณะหรือหลายๆ อาคารของมหาวิทยาลัย เช่น คณะศิลปศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ โรงพยาบาลสงขลานครินทร์ อาคารกิจกรรมนักศึกษา คณะวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

ส่วนสถานที่สำหรับละหมาดวันศุกร์และละหมาดตะรอเวียะห์หรือละหมาดญะมาอะฮ์ในช่วงต่างๆ ที่ต้องมีคนเข้าร่วมมากๆ แล้ว ชมรมมุสลิมฯ ในยุคปัจจุบันได้ขอใช้พื้นที่ชั้น 1 อาคารเรียนรวม (หรือที่เรียกกันว่า ดึก REG) เพื่อการปฏิบัติศาสนกิจดังกล่าวเป็นประจำ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

1. สรุปผลการวิจัย

1) ประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต หาดใหญ่

ผู้วิจัยได้แบ่งพัฒนาการด้านประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิมฯ ไว้ทั้งสิ้น 4 ยุคด้วยกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ยุคที่หนึ่ง ยุคแห่งการเริ่มต้น (พ.ศ. 2521-2526)

ในยุคนี้ เป็นช่วงเวลาของการนับหนึ่ง ไม่ได้เริ่มนับจากศูนย์ เพราะว่ามีนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยแม้ว่าจะมีน้อยมาก แต่มีการรวมตัวกันมาก่อนแล้วถึงจะเป็นกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการก็ตามที ต่อมาเพื่อความเป็นเอกภาพและหลายๆ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับข้อกำหนดทางศาสนาอิสลาม ไม่ว่าจะเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจที่ต้องกระทำร่วมกัน หรือเรื่องอาหารการกินที่ต้องรับประทานอาหารที่ถูกต้องตามหลักการ เป็นต้น ทำให้มีการยื่นคำร้องขอจดทะเบียนเป็นชมรมอย่างเป็นทางการ โดยใช้ชื่อว่า “ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” ดังนั้น ไม่ว่านักศึกษาคนใดในมหาวิทยาลัย ถ้าเป็นนักศึกษามุสลิมแล้ว ถือว่าเป็นสมาชิกของชมรมมุสลิมฯ โดยไม่ต้องเขียนในสมัครก่อนเข้าร่วมชมรม

นอกจากนี้ นักศึกษามุสลิมหรือสมาชิกชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้ต้องเผชิญหน้ากับความไม่สะดวกสบายในหลายๆ เรื่อง โดยเฉพาะเรื่องอาหารการกิน ซึ่งถือว่าเป็นปัญหาสำคัญสำหรับนักศึกษาในยุคนี้ โดยมุสลิมต้องรับประทานอาหารที่มีวัตถุดิบและวิธีการผลิตที่ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลาม ซึ่งในตอนนั้นร้านอาหารที่เปิดขายอาหารดังกล่าวในมหาวิทยาลัยมีจำนวน

น้อยมาก ส่งผลให้นักศึกษามุสลิมต้องพึ่งพาอาศัยกันเอง ไม่ว่าจะเป็นการกักตุนข้าวสารอาหารแห้ง หรือร่วมมือกันทำอาหารเพื่อรับประทานกันเอง เป็นต้น

ส่วนเรื่องสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจไม่เป็นอุปสรรค เนื่องจากนักศึกษามุสลิมที่มีจำนวนไม่มาก แต่ถ้าเป็นการละหมาดวันศุกร์ของนักศึกษามุสลิมในนั้นจะไปละหมาดที่มัสญิดข้างนอกมหาวิทยาลัย

กิจกรรมที่ทางชมรมมุสลิมฯ จัดนอกจากเกี่ยวข้องกับ การปฏิบัติศาสนกิจและเกี่ยวข้องกับการดำรงชีพ เช่น การช่วยกันทำอาหาร แล้วยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันอีกมาก ไม่ว่าจะเป็นการจัดตารางเวรเพื่อกล่าวนะซีอิ์ดหรือกล่าวตักเตือนกันหลังละหมาดในช่วงเย็น หรือการจัดคิวสำหรับนักศึกษามุสลิมที่มีผลการเรียนอ่อน โดยนักศึกษามุสลิมรุ่นพี่ จัดเวรซื้อข้าวหรือจ่ายตลาดจากข้างนอกมหาวิทยาลัยเพื่อมารับประทานกันในหอพัก เป็นต้น นอกเหนือจากกิจกรรมดังกล่าวแล้ว ยังมีกิจกรรมเชิงอาสา เช่น การออกค่ายอาสา ร่วมกับค่ายอาสาพัฒนาในการไปก่อสร้างโรงเรียน หรือช่วยเหลือชุมชน ถึงแม้ว่ายุคนี้ชมรมมุสลิมฯ จะต้องเผชิญกับความลำบากในเรื่องอาหารการกิน สมาชิกที่มีจำนวนไม่มาก ฯลฯ แต่สมาชิกทุกคนต่างดูแล เอาใจใส่ซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี

(2) ยุคที่สอง ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง (1) : การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของนักศึกษามุสลิมะฮ์ในมหาวิทยาลัย (พ.ศ. 2527-2531)

ความสะดวกสบายเริ่มมีขึ้นทีละน้อย เช่น เรื่องอาหารการกิน แม้จำนวนสมาชิกจะไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างมากมายก็ตาม กิจกรรมที่เคยทำกันมาในยุคก่อนหน้ายังคงทำอยู่ และยังคงขยายขอบเขตการทำกิจกรรมออกไปอีกด้วย เช่น ช่วยเหลือพี่น้องมุสลิมที่เข้ามาใช้บริการในโรงพยาบาลของมหาวิทยาลัย เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในยุคนี้ คือการปรับเปลี่ยนเครื่องแต่งกายของนักศึกษามุสลิมะฮ์ เพื่อให้ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลาม อันเนื่องมาจากปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งผลสะท้อนกลับจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีทั้งยอมรับและไม่ยอมรับ ส่งผลให้ชมรมมุสลิมฯ ต้องพยายามชี้แจงหรือให้เหตุผลในกรณีดังกล่าว และพยายามให้ความช่วยเหลือแก่นักศึกษามุสลิมะฮ์ในทุกวิถีทางอย่างสุดความสามารถ ซึ่งนักศึกษามุสลิมะฮ์ได้รับสิทธิในการแต่งกาย เครื่องแบบนักศึกษาที่ถูกต้องตามหลักการอิสลามในที่สุด

(3) ยุคที่สาม ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลง (2) : ความคิดเห็นที่แตกต่าง
(พ.ศ. 2532-2551)

นักศึกษามุสลิมในยุคนี้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และข้อจำกัดในเรื่องของเวลาส่งผลให้นักศึกษามุสลิมมีความจำเป็นต้องหาสถานที่ละหมาดวันศุกร์ในมหาวิทยาลัย ซึ่งสถานที่ที่ถูกขอใช้เพื่อละหมาดเป็นประจำนั้น ได้แก่ ศูนย์กีฬาวิทยาลัย หรือที่เรียกว่า โรงยิมฯ และชั้น 2 อาคารกิจกรรมนักศึกษา

ทว่าทั้งสองสถานที่ดังกล่าวเป็นสถานที่ส่วนรวม จึงหลีกเลี่ยงมิได้ที่จะมีเสียงเพลงหรือเสียงอื่นๆ ดังขึ้นในขณะที่มุสลิมละหมาดกัน หรืออุปสรรคอื่นๆ เช่น ความแออัดอันเนื่องมาจากมีจำนวนผู้มาละหมาดมากในแต่ละครั้ง หรือเรื่องการหาสถานที่อื่นๆ นอกจากนี้เป็นกรณีฉุกเฉิน เนื่องจากสถานที่ๆ เคยขอใช้ ถูกขอใช้ก่อนโดยชมรมอื่นๆ หรือด้วยเหตุผลประการต่างๆ

นอกจากนี้แล้วเนื่องจากจำนวนนักศึกษาที่เพิ่มขึ้น แต่ละคนมีที่มาและแนวคิดที่แตกต่างกันออกไป ทำให้มีการถกเถียงเพื่อสนับสนุนความคิดเห็นของฝ่ายตน อันนำไปสู่การแบ่งฝ่ายตามมา

ความเคร่งครัดในการวางกรอบระหว่างเพศชายและเพศหญิงปรากฏอย่างเด่นชัดในยุคนี้ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าสนใจ ทว่าหากไม่มีการผ่อนปรนหรือมีความยืดหยุ่นโดยคำนึงถึงความเหมาะสมแล้ว อาจนำมาซึ่งความเคร่งเครียดได้ แม้กระนั้น มิใช่ว่าจะมีความขัดแย้งหรือเคร่งครัดจนเกินไปในทุกส่วนของคณะกรรมการชมรมที่เข้ามาทำหน้าที่บริหารงานเสมอไป บางปีบางรุ่นก็ไม่ได้มีความเปลี่ยนแปลงหรือปัญหาอะไร บรรยากาศสบายๆ ซึ่งส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับประธานชมรมมุสลิมฯ ในรุ่นนั้นๆ ด้วย ว่ามีบทบาทในการนำหรือควบคุมชมรมฯ อย่างไร

(4) ยุคปัจจุบัน ยุคแห่งความพยายาม (พ.ศ. 2552-2554)

จำนวนนักศึกษามุสลิมในยุคนี้มีเพิ่มมากขึ้นกว่ายุคก่อนๆ มาก ความสะดวกสบายในเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะอาหารการกิน มีร้านเปิดขายหลายร้าน หรือเรื่องการทำจุลสารอันนุร ไม่ต้องใช้วิธีพิมพ์ดีดแล้วเอาไปเข้าเครื่องโรเนียวแบบยุคก่อนๆ (โดยเฉพาะในช่วง 2 ยุคแรก) หากแต่ใช้วิธีการถ่ายเอกสารแทน

แม้กระนั้นคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ และนักศึกษามุสลิมในยุคนี้ยังต้องพยายามกันต่อไปในเรื่องต่างๆ เช่น การสานต่อกิจกรรมที่ยุคก่อนๆ เคยทำกันมาเพื่อยังประโยชน์แก่พี่น้องนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยต่อไป นอกจากนี้แล้วชมรมมุสลิมฯ ยังเป็นที่พึ่งพิงและเป็นตัวแทนของนักศึกษามุสลิมในการช่วยเหลือหรือเสนอความต้องการของนักศึกษามุสลิมส่วนใหญ่ในเรื่องต่างๆ กับทางมหาวิทยาลัย

ส่วนความคิดเห็นที่แตกต่างและเรื่องความเคร่งครัดทางศาสนาที่มีมากขึ้นไปในยุคก่อนหน้า ชมรมมุสลิมฯ ในยุคนี้มีความพยายามที่จะสมานฉันท์ มีความประณีตประนอมและมีความพยายามที่จะเป็นมิตรกันมากขึ้น ไม่ว่าทั้งนักศึกษามุสลิมด้วยกัน ที่มีความคิดเห็นแตกต่างหรือกับนักศึกษาที่นับถือศาสนาอื่นๆ ในมหาวิทยาลัย

2) พัฒนาการด้านการบริหารของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

เนื้อหาส่วนนี้ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ส่วนด้วยกัน ได้แก่

(1) โครงสร้างชมรมมุสลิมฯ

ในยุคแรกๆ โครงสร้างชมรมมุสลิมฯ เป็นแบบง่ายๆ และตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ ภายในชมรมอาจจะเหมือนหรือแตกต่างจากปัจจุบันบ้างเพราะมีการปรับเปลี่ยนไปตามความเหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้นในยุคแรกๆ ของชมรมมุสลิมฯ ไม่มีตำแหน่งอะมีเราะฮ์ หรือแม้ว่าจะมีแล้วแต่ไม่ใช่ตำแหน่งที่เป็นทางการเหมือนอย่างในปัจจุบัน จนกระทั่งชมรมมุสลิมฯ อย่างเข้าสู่ตอนปลายของยุคที่สามจึงมีตำแหน่งดังกล่าวอย่างเป็นทางการ เนื่องจากจำนวนนักศึกษามุสลิมที่มีเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะนักศึกษามุสลิมะฮ์ ตำแหน่งอะมีเราะฮ์จึงมีขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ดูแลช่วยเหลือในส่วนนี้ และตำแหน่งดังกล่าวยังคงมีมาจนถึงทุกวันนี้

นอกจากนี้แล้วชมรมมุสลิมฯ ยังมีคณะกรรมการที่ปรึกษา หรือที่เรียกว่า “สภาชูรอ” อีกด้วย โดยสภาชูรอเป็นสภาที่อยู่คู่กับชมรมมุสลิมฯ อยู่แล้ว แต่ไม่เป็นทางการจนกระทั่งประมาณ พ.ศ. 2539-2541 จึงมีสภาชูรอขึ้นอย่างเป็นทางการ

(2) การกำหนดขอบเขตเรื่องเพศ ภายในชมรมมุสลิมฯ

ในช่วงต้นๆ ของการก่อตั้งชมรมมุสลิมฯ นั้น ยังไม่มีการกำหนดขอบเขตเรื่องเพศ เนื่องจากหลายๆ เหตุผล เช่น จำนวนนักศึกษามุสลิมที่มีน้อยมาก หรือความรู้ความเข้าใจเรื่องหลักการศาสนาที่ยังมีไม่มากนัก แต่ถึงกระนั้นระหว่างนักศึกษามุสลิมินและนักศึกษามุสลิมะฮ์มิได้คลุกคลีใกล้ชิดกันจนไม่เหมาะสม

จนกระทั่งชมรมมุสลิมฯ เข้าสู่ยุคที่สามที่การวางกรอบเรื่องเพศมีขึ้นอย่างชัดเจน โดยมุสลิมินจะดูแลและทำกิจกรรมร่วมกับมุสลิมิน และมุสลิมะฮ์จะดูแลและทำกิจกรรมร่วมกับนักศึกษามุสลิมะฮ์ สำหรับในยุคที่สี่หรือยุคปัจจุบันนี้ การวางขอบเขตเรื่องเพศยังคงมีอยู่ แต่เป็นไปอย่างเหมาะสม พอคิๆ มิได้เคร่งครัดจนเคร่งเครียดกันอย่างไรในอดีต

(3) การคัดเลือกประธานชมรมมุสลิมฯ

ชมรมมุสลิมฯ ยุคแรกจนถึงช่วงต้นของยุคที่สาม คัดเลือกประธานชมรมด้วยวิธีการโหวต (vote) หรือเสนอชื่อแล้วลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง จนกระทั่ง พ.ศ. 2535 ชมรมมุสลิมฯ จึงใช้การชुरอ โดยสภาชुरอจะเข้ามามีบทบาทในส่วนนี้ด้วย

(4) การวางระบบในการทำงาน

ระบบการทำกิจกรรมของชมรมมุสลิมฯ ในยุคปัจจุบันมีการกำหนดให้นักศึกษามุสลิมแต่ละชั้นปี มีหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมของชมรมที่ต่างกันออกไป นั่นคือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางชมรมมุสลิมฯ เป็นผู้จัด นักศึกษาชั้นปีที่ 2 เป็นผู้ดำเนินงานหรือเป็นอนุกรรมการชมรม นักศึกษาชั้นปีที่ 3 เป็นผู้ดูแล/รับผิดชอบโครงการหรือเป็นคณะกรรมการชมรม และนักศึกษาระดับปีที่ 4 เป็นผู้คอยให้คำปรึกษา (เพราะผ่านงานหรือมีประสบการณ์มาแล้ว)

อนึ่งการกำหนดดังกล่าว มิใช่การบังคับแต่อย่างใด ชมรมมุสลิมฯ เพียงแต่วางระบบไว้เพื่อให้การทำงานหรือทำกิจกรรมของชมรมเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และเพื่อความต่อเนื่องในการดำเนินงานของชมรม

ข้อนำสังเกตอีกอย่างหนึ่งจากผู้ปกครองหอพักอาคาร 1 คือ การที่นักศึกษามุสลิม หรือนักศึกษาชมรมมุสลิมฯ โดยเฉพาะนักศึกษามุสลิมที่เคยเป็นคณะกรรมการนักศึกษาประจำหอพัก (หรือ กรรมการหอพัก) ในปีก่อน มักจะมาทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ในปีถัดมา (โดยเฉพาะหอพักที่มีนักศึกษามุสลิมอาศัยอยู่เป็นส่วนใหญ่ อย่างเช่น หอพักอาคาร 1 เป็นต้น) และคณะกรรมการหอพักของปีปัจจุบันมักจะพักห้องเดียวกับคณะกรรมการหอพักปีก่อน (หรือคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ รุ่นปัจจุบันนั่นเอง) ส่งผลให้การทำงานที่เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือหรืออำนวยความสะดวกให้แก่พี่น้องนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยเป็นไปได้อย่างเต็มที่ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เอื้ออำนวยกัน ไม่ว่าจะเป็นในด้านหอพักหรือกิจกรรม ฯลฯ (พรศุสดี หล่อตระกูล, สัมภาษณ์วันที่ 8 มีนาคม 2555)

3) พัฒนาด้านบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

สามารถแบ่งเนื้อหาส่วนนี้ออกเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

(1) บทบาทของชมรมมุสลิมฯ ที่มีต่อสังคมภายในมหาวิทยาลัย

ชมรมมุสลิมฯ พยายามที่จะจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ให้นักศึกษามุสลิมได้มีโอกาสพบปะ พูดคุย ทำความรู้จักกัน อันจะนำมาซึ่งการมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ซึ่งการจัดกิจกรรมของชมรมมุสลิมฯ นั้นถือเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งเพื่อดึงนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยให้มารวมตัวกัน

กิจกรรมที่ทางชมรมมุสลิมฯ จัดขึ้นนั้น มิได้มีแต่กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือการปฏิบัติศาสนกิจเท่านั้น หากแต่ยังมีเนื้อหาครอบคลุมไปถึงการเสริมทักษะในด้านต่างๆ การให้ความรู้ การช่วยเหลือสังคม ฯลฯ (เกตุวดี สิทธิชัย, สัมภาษณ์วันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2555) ทั้งยังแฝงไปด้วยความสนุกสนานอีกด้วย

นอกจากนี้แล้วชมรมมุสลิมฯ ยังเป็นเสมือนบ้านหลังที่สองของนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัย ด้วยการให้การดูแลกันและกัน ให้ความช่วยเหลือ หรืออำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ และเป็นตัวแทนของนักศึกษามุสลิมในการเสนอความต้องการหรือความจำเป็นของนักศึกษามุสลิมแก่ทางมหาวิทยาลัย

ส่วนบทบาทของนักศึกษาชมรมมุสลิมฯ ที่มีต่อนักศึกษาอื่นๆ ที่มีใจมุสลิมนั้นในยุคแรกๆ จะเป็นไปได้ในรูปแบบของความช่วยเหลือระหว่างชมรมมุสลิมฯ กับชมรมอื่นๆ มากกว่า

เช่น ไปออกค่ายด้วยกัน หรือทำกิจกรรมร่วมกันในบางอย่าง หรือการที่ชมรมมุสลิมฯ เปิดโอกาสให้เพื่อนๆ ผู้นำถือศาสนาอื่นๆ ได้ส่งบทความหรือการ์ตูนมาให้ฝ่ายวารสารของชมรมมุสลิมฯ พิจารณาเพื่อลงตีพิมพ์ด้วย

ส่วนในยุคปัจจุบัน บทบาทของชมรมมุสลิมฯ กับเพื่อนๆ นักศึกษาที่มีไม่มุสลิมในมหาวิทยาลัยเป็นไปในรูปแบบของการจัดกิจกรรมให้ความรู้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีและถูกต้องเกี่ยวกับศาสนาอิสลามและมุสลิม เช่น กิจกรรมสัปดาห์ศาสนา และงานสัปดาห์อิสลาม ซึ่งใน พ.ศ. 2555 นี้ ถูกจัดขึ้นเป็นครั้งที่ 3 แล้ว

(2) บทบาทของชมรมมุสลิมฯ ที่มีต่อสังคมภายนอกมหาวิทยาลัย

สำหรับบทบาทของชมรมมุสลิมฯ ที่มีต่อสังคมภายนอกมหาวิทยาลัยนั้น มีทั้งบทบาทต่อบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัยทั้งที่เป็นมุสลิมและมีไม่มุสลิม และบทบาทต่อองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยทั้งที่เป็นองค์กร/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลามหรือองค์กร/หน่วยงานทั่วไป

โดยบทบาทของชมรมมุสลิมฯ ที่มีต่อบุคคลภายนอกมหาวิทยาลัยนั้นจะเป็นไปในรูปแบบของการทำกิจกรรมอาสา ช่วยเหลือสังคม หรือผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ ส่วนบทบาทของชมรมมุสลิมฯ ที่มีต่อองค์กร/หน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยนั้น ในยุคที่หนึ่งและยุคที่สองจะเป็นไปในรูปแบบของการที่นักศึกษาจากชมรมมุสลิมฯ เข้าไปมีส่วนร่วมหรือเป็นแกนหลักในการทำกิจกรรมต่างๆ ส่วนในยุคที่สี่หรือยุคปัจจุบันจะเป็นไปในรูปแบบของการที่นักศึกษาจากชมรมมุสลิมฯ เข้าร่วมกิจกรรมที่หน่วยงาน/องค์กรภายนอกจัดขึ้นเสียมากกว่า นอกจากนี้ก็จะเป็นการขอความช่วยเหลือหรือการสนับสนุนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านงบประมาณสำหรับการดำเนินกิจกรรมของชมรมมุสลิมฯ แต่ก็มีหลายครั้งที่นักศึกษาจากชมรมมุสลิมฯ เข้าไปช่วยงานที่องค์กร/หน่วยงานภายนอกจัดขึ้นเช่นกัน

2. อภิปรายผล

1) พัฒนาการด้านประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิม

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

การที่นักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยรวมตัวกันจนกลายเป็นชมรมมุสลิมฯ นั้น นอกจากเหตุผลส่วนหนึ่งจะมาจากการปฏิบัติศาสนกิจทางศาสนาอิสลามที่ต้องกระทำร่วมกันแล้ว อีกเหตุผลหนึ่งก็คือการที่นักศึกษามุสลิมเหล่านั้นตระหนักถึง “ความเป็นพี่น้อง” ร่วมศาสนา เดียวกันนั่นเอง และความตระหนักถึงความสำคัญนี้เอง ที่ทำให้พวกเขาเหล่านั้นมีใจซึ่งซมยินดี ในอันที่จะช่วยเหลือกัน ดูแลกัน ห้ามปรามกันในเรื่องความไม่ดี และตักเตือนและกันในความดี ให้พี่น้องได้อยู่ในศีลธรรม ในกรอบของศาสนา โดยไม่เห็นความแก่เหน็ดเหนื่อยและความยากลำบาก แม้ว่าบุคคลเหล่านั้นจะมีโชญาติหรือพี่น้องร่วมสายเลือดกันก็ตาม แต่หากขึ้นชื่อว่าเป็นมุสลิมแล้ว ทุกคนคือพี่น้องกัน ดังที่อัลลอฮ์ (ซุบฮานะสฺวะตะอะอาลา) ตรัสไว้ความว่า “ขอสาบานด้วยกาลเวลา แท้จริงมนุษย์นั้น อยู่ในการขาดทุน นอกจากบรรดาผู้ศรัทธาและกระทำความดีทั้งหลาย และตักเตือนกันและกันในเรื่องที่เป็นสัจธรรม และตักเตือนกันและกันให้มีความอดทน” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 103 อัลอัสร์ : อายะฮ์ที่ 1-3) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 1,749) และฮะดีษ “ท่านอนัสรายงานจากท่านนะบีมุฮัมมัด ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งกล่าวว่า ‘ไม่มีผู้ใดในพวกท่านศรัทธา จนกว่าเขารักที่จะให้ได้แก่พี่น้องของเขาสิ่งที่เขารักเพื่อตัวของเขาเอง’” (อัล-บุคอรี, 2520 : 38)

ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญแก่ความเป็นพี่น้องร่วมศาสนาเดียวกัน ซึ่งจะเห็นได้จากอัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 49 อัลหุญรู๊ด อายะฮ์ที่ 10 ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธานั้น เป็นพี่น้องกัน ดังนั้นพวกเจ้าจงไกลเกลียดประณีประนอมกันระหว่างพี่น้องทั้งสองฝ่ายของพวกเจ้า และจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิด เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความสะดวก” (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 1350) ซึ่งฮัมมุดะฮฺ อับดุลอาฏีญ์ (2542 : 51) กล่าวเกี่ยวกับประเด็นนี้ว่า คุณค่าเกี่ยวกับความเป็นพี่น้องกันของมนุษย์ คือ องค์ประกอบพื้นฐานอีกประการหนึ่งในระบบที่ทรงคุณค่าแห่งอิสลาม โดยความเป็นพี่น้องกันของมนุษย์จะวางอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาในเอกภาพและความเป็นสากลของพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของที่ได้รับการภักดี เพราะสำหรับมุสลิมแล้ว พระเจ้ามีเพียงพระองค์เดียวคือ ผู้ทรงประทานเครื่องยังชีพ ผู้ทรงพิพากษา และทรงเป็นผู้อภิบาลมนุษย์ทุกคน สำหรับพระองค์แล้ว ฐานะทางด้านสังคม ชาติที่เหนือกว่า หรือต้นกำเนิดแห่งวงศ์วานล้วนแล้วแต่ไร้ความสำคัญ ดังนั้นต่อหน้าพระองค์นั้นมนุษย์จะมีความเท่าเทียมกัน เป็นพี่น้องกัน

นอกจากนี้แล้ว อับดุลลอฮฺ นาซิหฺ อุลวาน (2553 : 27) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบสำคัญของการสร้างความเป็นพี่น้องในอิสลามไว้ทั้งหมด 5 ประการ ได้แก่ (1) อีคลาศหรือมีความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ (ซุบฮานะสฺวะตะอะอาลา) (2) ต้องเพียบพร้อมด้วยอีมานและศักวา หรือวางอยู่บนพื้นฐานของอีมานและศักวา (3) ต้องยึดมั่นในครรลองอิสลาม (4) ยึดมั่นต่อการตักเตือนซึ่งกันและกันเพื่ออัลลอฮ์ (ซุบฮานะสฺวะตะอะอาลา) และ (5) จริ่งใจทั้งในยามสุขสบายและทุกข์โศก

ซึ่งจากแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพี่น้องในศาสนาอิสลาม หรือ “อัลอูวะละตุลอิสลามียะฮ์” ที่ศาสนาอิสลามให้ความสำคัญนั้น ได้บ่งชี้ให้เห็นว่าอะไรคือเหตุผลของการรวมตัวกัน หรือการช่วยเหลือดูแล เอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ของ นักศึกษามุสลิม ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

นอกจากนี้แล้ว อัลลอฮ์ (ซุบฮานะสุวะตะอาลา) ทรงตรัสว่า “และจงให้มีขึ้นจากพวกเขา ซึ่งคณะหนึ่งที่จะเชิญชวนไปสู่ความดี และใช้ให้กระทำสิ่งที่ชอบ และชนเหล่านั้นแหละพวกเขาคือผู้ได้รับความสำเร็จ” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 3 อาละอิมรอน : อายะฮ์ที่ 104) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 133) จากอายะฮ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ศาสนาอิสลามมิได้เป็นแค่เพียงคำสอนหรือหลักการลอยๆ เพียงอย่างเดียว หากแต่ได้พยายามที่จะบูรณาการคำสอนของศาสนากับการดำเนินชีวิตในทุกๆ ด้านให้สามารถไปด้วยกันได้และเป็นไปในแนวทางเดียวกัน นั่นคือ แนวทางแห่งอิสลาม

ดังที่มุสฏอฟา มุฮัมมัด อัญญาฮาน (2547 : 52-53) ได้กล่าวไว้ว่า ศาสนาอิสลามมิใช่เป็นเพียงคำสอนที่เป็นทฤษฎีให้มุสลิมเชื่อมั่นศรัทธา แล้วเรื่องการบริหารจัดการทางสังคมก็ปล่อยให้เป็นอย่างอื่นของแนวทางอื่น ธรรมชาติของศาสนาอิสลาม คือ การสร้างสังคมอิสลามอันประกอบไปด้วยมวลสมาชิกของสังคมที่ศรัทธามั่นในหลักการของอิสลาม นำเอาหลักการอิสลามทุกด้านมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และจะต้องจัดตั้งกลุ่มหนึ่งขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลการใช้หลักการของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะสุวะตะอาลา) เพื่อดำรงอิสลามไว้ ดังนั้นการมี “ญะมาอะฮ์” (กลุ่ม หรือองค์กร หรือประชาคม) จึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยญะมาอะฮ์นั้นต้องสามารถชี้นำทางไปสู่อิสลามที่ถูกต้องได้ เป็นญะมาอะฮ์ที่จําแนกต่อคำรัสของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะสุวะตะอาลา) ทั้งยังทำหน้าที่สำคัญคือ สนับสนุนให้ทำสิ่งที่ชอบด้วยอิสลามและป้องปรามสิ่งที่มีชอบด้วยหลักการอิสลาม นอกจากนี้แล้วยังต้องมีเป้าหมายและกฎระเบียบที่ชัดเจนแน่นอนอีกด้วย

ดังนั้น เมื่อนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยตระหนักถึงความเป็นพี่น้องที่ต้องดูแลเอาใจใส่และคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันแล้ว การรวมกลุ่มกันของพวกเขาจนกลายเป็นชมรมมุสลิม ๆ นั้น ก็จะยิ่งส่งเสริมให้พวกเขามีพลังและความเข้มแข็งในการที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากยิ่งขึ้นอีกด้วย

2) พัฒนาการด้านการบริหารของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

เมื่อเปรียบเทียบการบริหารงานของชมรมมุสลิมฯ กับการบริหารงานหรือการทำงาน of ชมรมอื่นๆ ก็ไม่พบความแตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ การทำงานหรือการบริหารงานของชมรมมุสลิมฯ ก็เป็นการทำงานกันอย่างปกติมิได้แตกต่างหรือพิสดารแหวกแนวไปจากชมรมอื่นๆ ในมหาวิทยาลัยเลย ไม่ว่าจะเป็นการมีตำแหน่งต่างๆ ในชมรม การเสนอของงบประมาณกับทางมหาวิทยาลัย การทำกิจกรรม การออกค่าย ฯลฯ หรือถ้าจะเปรียบเทียบกับแนวคิด/ทฤษฎีเรื่องการบริหารแล้ว ยกตัวอย่างเช่น นำมาเปรียบเทียบกับแนวคิดขององรี ฟาโยล (สมยศ นาวิการ, 2544) เรื่องหลักเกี่ยวกับการบริหารทั่วๆ ไป 14 ประการ ชมรมมุสลิมฯ ก็จะมีคล้ายๆ เกือบจะทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็น

- (1) การแบ่งงานกันทำ
- (2) อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ
- (3) ความมีระเบียบวินัย
- (4) การมีผู้บังคับบัญชาเพียงคนเดียว
- (5) การมีเป้าหมายเดียวกัน
- (6) ผลประโยชน์ของบุคคลควรจะเป็นรองจากผลประโยชน์ของส่วนรวม
- (7) การให้ผลตอบแทน
- (8) การรวมอำนาจ
- (9) สายการบังคับบัญชา
- (10) ความมีระเบียบ
- (11) ความเสมอภาค
- (12) ความมั่นคงของงาน
- (13) ความคิดริเริ่ม
- (14) ความสามัคคี

หากแต่ความพิเศษของการบริหารของชมรมมุสลิมฯ ที่ไม่แตกต่างจากชมรมอื่นๆ คือ การที่ชมรมมุสลิมฯ “มีมากกว่า” ชมรมทั่วๆ ไป นั่นเอง นั่นคือ การที่ชมรมมุสลิมฯ

1) มีเป้าหมายเดียวกันมากกว่า โดยเป้าหมายของพวกเขาคือการดูแลซึ่งกันและกัน ในขอบเขตของศาสนาอิสลาม และทำทุกสิ่งโดยหวังเพียงความพอพระทัยจากอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) เท่านั้น ดังที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานความว่า “ผู้ใดปฏิบัติความดี ไม่ว่าจะเป็เพศชายหรือเพศหญิงก็ตามโดยที่เขาเป็นผู้ศรัทธา ดังนั้นเราจะให้เขาคำรางวัลชีวิตที่ดี และแน่นอนเราจะตอบแทนพวกเขาซึ่งรางวัลของพวกเขาที่ดียิ่งกว่าพวกเขาได้เคยกระทำไว้” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่

16 อันนะหัลล์ : อายะฮ์ที่ 97) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 651) และ “และบรรดาผู้ที่ศรัทธาและประกอบสิ่งดีงามทั้งหลายนั้น เราจะให้พวกเขาเข้าไปในบรรดาสวนสวรรค์ ซึ่งมีแม่น้ำหลายสายไหลอยู่ภายใต้สวนสวรรค์เหล่านั้น โดยที่พวกเขาจะอยู่ในนั้นตลอดกาล ซึ่งในนั้นพวกเขาจะได้รับคู่อรงที่บริสุทธิ์ และเราจะให้เขาเข้าไปอยู่ในเงาร่มอันร่มเย็น” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 4 อันนิซาอ์ : อายะฮ์ที่ 57) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 195)

2) มีการรวมอำนาจมากกว่า ซึ่งจะเห็นได้จาก “ระเบียบชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ว่าด้วยการบริหารงานของคณะกรรมการชมรม” (ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2551 : 3) หมวดที่ 5 ว่าด้วยอำนาจและขอบข่ายความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ข้อ 20.7 นั้น ระบุว่า ประธานชมรม “เป็นผู้มีสิทธิ์ตัดสินใจดำเนินการในกรณีฉุกเฉินและตัดสินใจชี้ขาดเมื่อมติที่ประชุมมีคะแนนเสียงเท่ากัน”

3) มีระบบระเบียบในการแบ่งงานกันทำมากกว่า ซึ่งจะเห็นได้จากระบบการทํากิจกรรมของชมรมมุสลิมฯ ในยุคปัจจุบันที่กำหนดให้นักศึกษามุสลิมแต่ละชั้นปี มีหน้าที่รับผิดชอบในกิจกรรมของชมรมที่ต่างกันออกไป นั่นคือ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทางชมรมมุสลิมฯ เป็นผู้จัด นักศึกษาชั้นปีที่ 2 เป็นผู้ดำเนินงานหรือเป็นอนุกรรมการชมรม นักศึกษาชั้นปีที่ 3 เป็นผู้ดูแล/รับผิดชอบโครงการ และนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 4 เป็นผู้คอยให้คำปรึกษานั้นเอง

นอกจากนี้แล้ว แม้ว่าชมรมมุสลิมฯ จะมีการทำงานที่ไม่ต่างจากชมรมอื่นๆ เพียงแต่มีบางอย่างมากกว่าแล้ว การบริหารงานของชมรมมุสลิมฯ ก็ยังบูรณาการกับศาสนาอีกด้วย กล่าวคือ ด้วยลักษณะพิเศษของศาสนาอิสลามที่ไร้การแบ่งแยกด้วยคำว่า ทางโลกและทางธรรม นั้นทำให้ศาสนาได้ถูกผนวกเข้ากับชีวิตทุกอย่างก้าวของการดำรงอยู่สำหรับมุสลิมจนไม่อาจแยกออกจากกันได้เลย ไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดก็ตาม ดังนั้นสำหรับการบริหารแล้ว ศาสนาอิสลามก็มีแนวทางที่ได้กล่าวถึงไว้อยู่ หรือที่รู้จักกันในนามของ “การบริหารเชิงอิสลาม” นั้นเอง

อันที่จริงแล้ว ระบบการบริหารจัดการของอิสลามนั้น คล้ายกับระบบการบริหารจัดการที่ใช้กันในยุคปัจจุบัน จะต่างเพียงชื่อเรียกและวิธีการและรายละเอียดเท่านั้น ซึ่งส่วนที่ต่างกันอย่างแท้จริงระหว่างระบบการบริหารจัดการแบบปัจจุบันกับของอิสลามนั้นอยู่ที่เป้าหมาย โดยการจัดการในระบบเซคคิวลาร์ นั้น มีเป้าหมายเฉพาะในโลกนี้ เพียงทางเดียวเท่านั้น แต่อิสลามมีเป้าหมายทั้งโลกนี้และโลกอาคิเราะฮ์ (อะหมัด อิบรอฮีม อูบูนิน, 2553 : 42-44)

การผนวกหลักศาสนาเข้ากับการบริหารงานของชมรมมุสลิมฯ นั้น สามารถเห็นได้จากหลายๆ อย่าง เช่น

1) การทำงานที่ไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ และจากใครๆ เว้นแต่เพื่อแสวงหาความพอพระทัยจากอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ดังสะดิษ “ท่านอนัสรายงานจากท่านนะบีมุฮัมมัด คือลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม ซึ่งท่านกล่าวว่า ‘มีอยู่ตามประการซึ่งเมื่อมีในผู้ใด ผู้คนได้รับความหวานง่าของความศรัทธา คือ ผู้ที่อัลลอฮ์และเราะซูลของพระองค์เป็นที่รักยิ่งแก่เขามากกว่าสิ่งใด ผู้ที่มีรักผู้ใด นอกจากรักผู้หนึ่งเพื่ออัลลอฮ์ และผู้ที่เกลียดจะกลับไปสู่การปฏิเสธหลักธรรมอย่างที่เขาเกลียดจะถูกโยนลงไนไฟ (นรก)’” (อัล-บุคอรี, 2520 : 44)

2) การให้ความสำคัญกับพี่น้องร่วมศาสนาและการทำงานเป็นกลุ่ม ไม่แยกเป็นปัจเจกบุคคล

3) การให้ความสำคัญกับผู้นำและการคัดเลือกผู้นำ

4) การทำงานที่มีการปรึกษาหารือ หรือที่เรียกว่า “การชูรอ”

5) การทำงานที่มีการกำหนดขอบเขตระหว่างเพศหญิงและเพศชายอย่างชัดเจน เพื่อป้องกันมิให้เกิดการปะปนจนนำไปสู่การผิดประเวณี (ซินา) เป็นอาทิ

อนึ่ง การวางกรอบระหว่างเพศชายและเพศหญิงนั้น คัมภีร์อัลกุรอานกล่าวเกี่ยวกับประเด็นนี้ ไว้หลายอายะฮ์ด้วยกัน ได้แก่

“และพวกเจ้าอย่าเข้าใกล้การผิดประเวณี แท้จริงมันเป็นการลามก และทางอันชั่วช้า” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 17 อัลอิสรอฮ์ : อายะฮ์ที่ 32) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 668)

“...และ (การมีชู้) เช่นนั้นเป็นที่ต้องห้ามแก่บรรดาผู้ศรัทธา” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 24 อันนูร : อายะฮ์ที่ 3) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 846)

“จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) แก่บรรดามุอ์มิน ให้พวกเขาลดสายตาต่ำ และให้พวกเขารักษาทวารของพวกเขา นั่นเป็นการบริสุทธิ์ยิ่งแก่พวกเขา แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรอบรู้สิ่งที่พวกเขากระทำ” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 24 อันนูร : อายะฮ์ที่ 30) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 854)

“และจงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) แก่บรรดามุอ์มินะฮ์ ให้พวกเขาลดสายตาของพวกเขาต่ำ และให้พวกเขา รักษาทวารของพวกเขา และอย่าเปิดเผยเครื่องประดับของพวกเขา เว้นแต่สิ่งที่พึงเปิดเผยได้ และให้เธอปิดด้วยผ้าคลุมศีรษะของเธอลงมาถึงหน้าอกของเธอ และอย่าให้เธอเปิดเผยเครื่องประดับของพวกเขา เว้นแต่แก่สามีของพวกเขา หรือบิดาของพวกเขา หรือบิดาของสามีของพวกเขา หรือลูกชายของพวกเขา หรือลูกชายของสามีของพวกเขา หรือพี่ชายน้องชายของพวกเขา หรือลูกชายของพี่ชายน้องชายของพวกเขา หรือลูกชายของพี่สาวน้องสาวของพวกเขา

หรือพวกผู้หญิงของพวกเธอ หรือที่มือขวาของพวกเธอครอบครอง (ทาสและทาสี) หรือคนใช้ผู้ชาย ที่ไม่มีความรู้สึกทางเพศ หรือเด็กที่ยังไม่รู้เรื่องเพศสงวนของผู้หญิง อย่าให้เธอกระต๊อบเท้าของพวกเธอ เพื่อให้ผู้อื่นรู้สิ่งที่พวกเธอควรปกปิดในเครื่องประดับของพวกเธอ และพวกเจ้าทั้งหลายจงขอดู แก์โทษต่ออัลลอฮ์เถิด โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับชัยชนะ” (อัลกุรอาน ซูเราะฮ์ที่ 24 อันนุร : อายะฮ์ที่ 31) (สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย, 2543 : 854-855)

เมื่ออิสลามห้ามสิ่งใดก็จะปิดหนทางทุกอย่างที่จะเข้าไปสู่สิ่งนั้นด้วย (ยูสุฟ ก็อรฎอวี, 2533 : 225) เพราะฉะนั้นทุกสิ่งที่จะนำไปสู่ความวุ่นวายและผลร้ายต่างๆ อันเกิดจากการไร้ขอบเขตระหว่างเพศทั้งสองจึงถูกชมรมมุสลิมๆ ป้องกันด้วยวิธีการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการณรงค์ด้วยแผ่นป้ายที่มีข้อความเตือนใจ เช่น “สุภาพบุรุษ ไม่ทำลายเกียรติสตรี” เป็นต้น หรือรณรงค์เรื่องการแต่งกายของมุสลิมะฮ์ที่ถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลาม หรือทำโครงการต่างๆ เช่น แต่งงานง่าย ชินายาก เป็นต้น

สุภาพบุรุษ ไม่ทำลายเกียรติสตรี

“และจงอย่าเข้าไปใกล้การกำชับนา(การผิดประเวณี)
แม้จริมันคือการลามกและหนทางที่ชั่วช้า”
อัลกุรอาน 17:32

ร่วมสร้างสรรค์สังคมโดย ชมรมมุสลิม

ภาพที่ 31 ป้ายรณรงค์ป้องกันการผิดประเวณี (1)

ที่มา : ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, ม.ป.ป.

ภาพที่ 32 ป้ายรณรงค์ป้องกันการผัดประเวณี (2)

ที่มา : ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่, ม.ป.ป.

ดังนั้นคงไม่อาจที่จะปฏิเสธได้เลยว่าสิ่งที่ทำให้ชมรมมุสลิมฯ มีความแตกต่างหรือความพิเศษนอกเหนือไปกว่าชมรมอื่นๆ นั้น คือ “ศาสนา” ที่หลักการของศาสนาได้ถูกบูรณาการเข้ากับการทำงานของพวกเขานั้นเอง

3) พัฒนาการด้านบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

เมื่อมองบทบาทของชมรมมุสลิมฯ จากทุกยุคทุกสมัยรวมกันแล้ว สามารถสรุปได้ว่า

ชมรมมุสลิมฯ เป็นเสมือนบ้านหลังที่สอง (หรือครอบครัวอีกครอบครัวหนึ่ง) ของ นักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัย มีการดูแลกัน ช่วยเหลือกัน

เป็นตัวแทนของนักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยในการชี้แจงเหตุผลหรือข้อกำหนด ทางศาสนาหรือข้อจำกัดทางศาสนาของนักศึกษามุสลิมแก่ทางมหาวิทยาลัย เพื่อความเข้าใจที่ ถูกต้องตรงกัน

เป็นปากเป็นเสียงให้แก่นักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัยในการเรียกร้องความ ต้องการที่จำเป็นบางประการแก่ทางมหาวิทยาลัย

เป็นตัวอย่างในการปฏิบัติและการวางตัวแก่นักศึกษามุสลิมในมหาวิทยาลัย

เป็นแหล่งบ่มเพาะ สร้างคน สร้างนักกิจกรรมออกมาสู่สังคมในสายงานต่างๆ ไม่ ว่าจะเป็นแพทย์ อาจารย์ นักการเมือง เป็นต้น (โชคชัย วงษ์ธานี, สัมภาษณ์วันที่ 8 มีนาคม 2555)

และเป็นเสมือนทูตผู้เผยแผ่ศาสนาแห่งอิสลาม ให้แก่เพื่อนนักศึกษาผู้นับถือศาสนา อื่นๆ ในมหาวิทยาลัยและบุคคลทั่วไปในสังคม

3. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “พัฒนาการ การบริหารและบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” มีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1) ข้อเสนอแนะในประเด็นที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

(1) ควรมีการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของคณะกรรมการชมรม มุสลิมฯ ในบางตำแหน่งของแต่ละรุ่นว่ามีภูมิหลังอย่างไร ทั้งครอบครัว ความเป็นอยู่ ระดับ การศึกษา โดยเฉพาะในด้านศาสนา รวมถึงทัศนคติที่เกี่ยวข้องกับการทำงานชมรม และสถานภาพที่ เป็นอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ทราบถึงแรงจูงใจหรือปัจจัยในการทำงานชมรมหรือการทำงานเพื่อ ส่วนรวม และชมรมมุสลิมมีส่วนในการช่วยเหลือหรือหล่อหลอม/บ่มเพาะพวกเขาเหล่านั้นอย่างไร

(2) ควรมีการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิม ของสถาบัน ต่างๆ ในภูมิภาคเดียวกัน หรือต่างภูมิภาค เพื่อที่จะสามารถเปรียบเทียบให้เห็นว่าชมรมมุสลิมของ แต่ละสถาบันมีความต่างและความเหมือน/คล้ายกันในด้านที่มาอย่างไร

(3) ควรมีการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของชมรมอื่นในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ที่มีอายุการก่อตั้งที่ยาวนานและมีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องเพื่อให้ทราบถึงที่มาของชมรมนั้นๆ ซึ่งอาจนำผลที่ได้รับจากการศึกษาในประเด็นนี้ไปใช้เปรียบเทียบกันระหว่างชมรมต่างๆ ได้ว่าที่มาของการก่อตั้ง/รวมตัวกันอย่างเป็นทางการนั้นต่างหรือคล้ายกันอย่างไร

2) ข้อเสนอแนะในประเด็นที่เกี่ยวกับด้านการบริหารของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

(1) ควรมีการศึกษากิจการดำเนินงานของชมรมมุสลิม ของสถาบันต่างๆ ในภูมิภาคเดียวกัน หรือต่างภูมิภาค เพื่อที่จะสามารถเปรียบเทียบให้เห็นว่าชมรมมุสลิมของแต่ละสถาบันมีความต่างและความเหมือน/คล้ายกันในด้านการบริหารอย่างไร

(2) ควรมีการศึกษากิจการดำเนินงานของชมรมอื่นในมหาวิทยาลัยที่มีอายุการก่อตั้งที่ยาวนานและมีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการดำเนินงานของชมรมนั้นๆ ซึ่งอาจนำผลที่ได้รับจากการศึกษาในประเด็นนี้ไปใช้เปรียบเทียบกันระหว่างชมรมต่างๆ ได้ว่ามีรูปแบบในการบริหารงานต่างหรือคล้ายกันอย่างไร

3) ข้อเสนอแนะในประเด็นที่เกี่ยวกับพัฒนาการด้านบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

(1) ควรมีการศึกษาถึงบทบาทของชมรมมุสลิม ของสถาบันต่างๆ ในภูมิภาคเดียวกัน หรือต่างภูมิภาค เพื่อที่จะสามารถเปรียบเทียบให้เห็นว่าชมรมมุสลิมของแต่ละสถาบันมีความต่างและความเหมือน/คล้ายกันในด้านบทบาทอย่างไร

(2) ควรมีการศึกษาถึงบทบาทของชมรมอื่นๆ ในมหาวิทยาลัยที่มีอายุการก่อตั้งที่ยาวนานและมีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการดำเนินงานของชมรมนั้นๆ ซึ่งอาจนำผลที่ได้รับจากการศึกษาในประเด็นนี้ไปใช้เปรียบเทียบกันระหว่างชมรมต่างๆ ได้ว่ามีบทบาทต่างหรือคล้ายกันอย่างไร

(3) ทางมหาวิทยาลัยควรมีการนำผลที่ได้จากงานวิจัยเรื่องนี้ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของชมรมมุสลิมฯ ที่มีต่อสังคมภายในมหาวิทยาลัย ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานส่วนหนึ่งของการศึกษาและการนำไปจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับกลุ่มชนต่าง

วัฒนธรรมและต่างศาสนา หรือต่างความเชื่อ เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องอันจะนำไปสู่การปฏิบัติต่อกันและอยู่ร่วมกันได้ด้วยดีในสังคมพหุวัฒนธรรม

4) ข้อเสนอแนะในประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการดำเนินงานของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

(1) ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบในประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการดำเนินงานตลอดจนถึงการแก้ไขของชมรมมุสลิม ของสถาบันต่างๆ ในภูมิภาคเดียวกัน หรือต่างภูมิภาค เพื่อที่จะสามารถเปรียบเทียบให้เห็นว่าชมรมมุสลิมของแต่ละสถาบันมีความต่างและความเหมือน/คล้ายกัน ในประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรค และมีการรับมือหรือแก้ไขปัญหาหรืออุปสรรคดังกล่าวอย่างไร

(2) ควรมีการศึกษาถึงประเด็นที่เกี่ยวกับปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการดำเนินงานตลอดจนถึงการแก้ไขของชมรมอื่นๆ ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ที่มีอายุการก่อตั้งที่ยาวนานและมีการดำเนินกิจกรรมต่อเนื่อง เพื่อให้ทราบถึงการรับมือกับปัญหาหรืออุปสรรคของชมรมนั้นๆ ซึ่งอาจนำผลที่ได้รับจากการศึกษาในประเด็นนี้ไปใช้เปรียบเทียบกันระหว่างชมรมต่างๆ ได้ว่าประสบกับปัญหาหรืออุปสรรคที่มีความแตกต่างหรือคล้ายคลึงกันอย่างไร

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือทั่วไป

- กองทะเบียนและประมวลผล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. ม.ป.ป. จำนวน
 นักศึกษามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2546 – 2553. ม.ป.ท.
 ครองชัย หัตถา. 2541. *ปัตตานี : การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต (Pattani : Trade and
 Politics in the Past)*. ม.ป.ท. : โครงการปัตตานีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- คีลิน กุสสถานภาพ. 2542. *อิสลามกับการบริหาร*. สงขลา : ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เจ๊ะเลาะ แยกพงษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, มุฮัมมัดรอฟีอี มูซอ เป็นผู้สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม
 พ.ศ. 2549. อ้างถึงใน. 2549. “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความ
 ขัดแย้งในชุมชนมุสลิม”. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงาน
 กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ชมรมมุสลิมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. 2545. *บทบาทนักศึกษามุสลิม กับ
 การฟื้นฟูโลกอิสลาม ครบรอบ 25 ปี ชมรมมุสลิมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
 หาดใหญ่*. พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ท.
- _____. 2551. *ระเบียบการชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
 ว่าด้วยการบริหารงานของคณะกรรมการชมรม*. ม.ป.ท.
- _____. 2553. *ตารางกิจกรรมปีการศึกษา 2553*. ม.ป.ท.
- ชาย โพธิ์สิตา. 2552. *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
 สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ซุดา จิตพิทักษ์. 2528. *สังคมวิทยาและวัฒนธรรมไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สงขลา : ภาควิชาสารัตถศึกษา
 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร. 2549. *รัฐ-ชาติกับ (ความไร้)ระเบียบโลกชุดใหม่ (Nation-state and the
 New World (Dis) order)*. กรุงเทพฯ : วิชาษา.

- ชูกรีย์นุร จงรักศักดิ์. 2554. *สันติสุขบนดินแดนตะวันออกกลาง ในสมัยเคาะลีฟะฮ์อุมัยยฺ บิน อัล-ค็อฏฏอบ*. กรุงเทพฯ : สภายามุสลิมโลก สำนักงานประเทศไทย.
- ญับนูน, นาซีร์ (Jabnoun, Naceur). 2548. *อิสลามและการจัดการ*. แปลจากเรื่อง Islam and Management. แปลและเรียบเรียงโดย นิเลาะ แวอุเซ็ง. ปัตตานี : ภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- ทีมงานองค์การบริหารองค์การนักศึกษาและกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปีการศึกษา 2550. 2550. *4th decade jacaranda Diary of PSU Freshy 2007*. ม.ป.ท.
- ธงชัย สันติวงษ์. 2540. *องค์การและการจัดการ ทันสมัยยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์.
- บรรจง บินกาซัน. 2542. *สารานุกรมอิสลาม ฉบับเยาวชนและผู้เริ่มสนใจ*. กรุงเทพฯ : อัล อะมีน.
- บุญทัน ดอกไธสง. 2541. *การจัดการองค์การ*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และ เทคโนโลยีชนบท.
- บุญธรรม กิจปริดาบริสุทธ์. 2549. *เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : จามจุรี.
- ประพันธ์ สุทราวาส. 2522. *จิตวิทยาสังคม*. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์กลางเมือง. อ้างถึงใน สดุดี กุลศิริวิชัย. 2549. *ศึกษาบทบาทและปัญหาการจัดการศึกษาด้านวัฒนธรรมของชมรม นักศึกษาองค์การบริหารองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต หาดใหญ่*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ประภาศรี สีอำไพ. 2550. *พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. 2546.*
- พจนานุกรมถิ่นปัตตานี-ไทย ไทย-มลายูถิ่นปัตตานี*. 2551. โครงการสถาบันจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี : ปัตตานี.
- พจนานุกรมไทย ฉบับทันสมัยและสมบูรณ์*. 2553. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น
- พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย*. 2541. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- พิรยศ ราฮิมมูลา. 2522. “ชาวมุสลิมในประเทศไทย”, *เก้าสน*. 1 (พฤศจิกายน 2522-กุมภาพันธ์ 2533), 44. อ้างถึงใน *ครองชัย หัตถา*. 2541. *ปัตตานี : การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต (Pattani : Trade and Politics in the Past)*. ม.ป.ท. : โครงการปัตตานีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

- แพรว ศิริศักดิ์คำเกิง. 2552. *ทักษะวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ภัทรพร สิริกาญจน, นัทรสุมาลย์ กบิลสิงห์, สัจวร พรหมแสน, จินดา จันทร์แก้ว, อุดมศักดิ์ จันทร์กัลด, วัชระ งามจิตรเจริญ, สุมาลี มหณรงค์ชัย, มนตรี สืบด้วง. 2546. *ความรู้พื้นฐานทางศาสนา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มยุรา วงษ์สันต์ (อาอิชะฮ์ มุเนียร์). 2551. *รู้จักอิสลาม. (To Know Islam)*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สภาขุวมุสลิมโลก สำนักงานประเทศไทย (WAMY).
- มุหัมมัด บิน อิบรอฮีม อัตตุวัยญีรีย. 2553. *การละหมาดวันศุกร์*. เสาะลาตุลดูมาอะฮ์. โดย คานียา เจะสนี. ม.ป.ท. : islamhouse.com
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2545. *แต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*. ที่ 1220/ 2545. วันที่ 10 กรกฎาคม 2545.
- _____. 2546. *คำสั่งแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมกิจกรรมนักศึกษาและสภานักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*. ที่ 1633/ 2546. วันที่ 20 สิงหาคม 2546.
- _____. 2547. *คำสั่งแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*. ที่ 1330/ 2547. วันที่ 30 มิถุนายน 2547.
- _____. 2548. *คำสั่งแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*. ที่ 1513/ 2548. วันที่ 29 กรกฎาคม 2548.
- _____. 2549. *คำสั่งแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาสภานักศึกษา องค์การนักศึกษา และชมรมกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*. ที่ 1468/ 2549. วันที่ 18 กรกฎาคม 2549.
- _____. 2550. *คำสั่งแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*. ที่ 1183/ 2550. วันที่ 29 มิถุนายน 2550.
- _____. 2551. *คำสั่งแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*. ที่ 1274/ 2551. วันที่ 7 กรกฎาคม 2551.
- _____. 2551. *คำสั่งแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมกิจกรรมนักศึกษา องค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ (เพิ่มเติม)*. ที่ 1779/ 2551. วันที่ 22 กันยายน 2551.
- _____. 2552. *คำสั่งแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*. ที่ 1267/ 2552. วันที่ 2 กรกฎาคม 2552.

- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2552. *หนังสือที่ระลึกรวมเรื่องราวและกิจกรรมการเฉลิมฉลองในวาระ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ครบรอบ 40 ปี แห่งการก่อตั้ง*. กรุงเทพฯ : โอเอส พรินต์ติ้ง เฮาส์.
- _____. 2553. *ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง การเรียนการสอนและการสอบของนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม*.
- _____. 2553. *คำสั่งแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*. ที่ 1128/ 2553. วันที่ 16 มิถุนายน 2553.
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2553. *ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่องการเรียนการสอนและการสอบในวันสำคัญของแต่ละศาสนาและประเพณีไทย*.
- _____. 2554. *คำสั่งแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*. ที่ 1123/ 2554. วันที่ 6 มิถุนายน 2554.
- มรัยัม ญะมีละฮ์. 2524. *ขบวนการฟื้นฟูอิสลาม*. แปลจากเรื่อง ISLAM : Theory and Practice. โดย บรรจง บินกาซัน. กรุงเทพฯ : ชมรมหนังสือทางนำ.
- มุสฏอฟา มุฮัมมัด อักญาอะฮาน. 2547. *อิสลามกับการทำงานเป็นทีม*. แปลและเรียบเรียงโดย ชะอูฎีบ สืบสุข. ม.ป.ท. : อัล-อิหฺซาน.
- มุฮัมมัด ฮาซิม อิตกุดลอฮ์. ม.ป.พ. *ทำไมต้องซุรอ?*. กรุงเทพฯ : ชมรมนักศึกษามุสลิม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ อ้างถึงใน มุฮัมหมัดรอฟีอี มุซอ. 2549. *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความขัดแย้งในชุมชนมุสลิม*. กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ยูสุฟ กือรอฎอวี. 2533. *หะลาลและหะรอมในอิสลาม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. แปลจากเรื่อง Al Halal wa al Haram fil Islam. โดย บรรจง บินกาซัน. กรุงเทพฯ : นารามีเดีย.
- รพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ. 2531. *สังคมวิทยาและวัฒนธรรมไทย*. ม.ป.ท. : คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- รอมฎอน ปันจอร์. 2554. *ประวัติดูอาที่ยะลา: ความทรงจำของการต่อรอง*. ใน งานสัมมนาวิชาการ ภาพหลอกหลอน ณ ชายแดนใต้ของไทย: การเขียนประวัติศาสตร์ปาตานีและโลกอิสลาม. ม.ป.ท. : โครงการภูมิภาคศึกษา สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตติยา สาและ. 2544. *การปฏิสัมพันธ์ระหว่างศาสนิกที่ปรากฏในจังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2554. *หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอาหรับ*. นนทบุรี

- วนิดา จำเริญ. 2543. *सानาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ : พรานนการพิมพ์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม, จำรูญ เต็นอุดม, อับดุลเลาะห์ ลออแมน, อุดม ปัตนวงษ์ และคณะ. 2550. *เล่าขานตำนานใต้*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. 2542. *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ : Diamond in the Business World เพชรจรัสแสงแห่งโลกธุรกิจ.
- สมชัย อนุมานราชชน. 2551. *อัล อิสลาม*. กรุงเทพฯ : กระทรวงยุติธรรม.
- สมยศ นาวิก. 2544. *การบริหาร (Management)*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : บรรณกิจ.
- สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับประเทศไทย. 2543. *พระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน พร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย*. อัลมะดีนะฮ์ อัลมุเนาวเราะห์ : ศูนย์กษัตริย์ ฟ้าฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน อัลมาดีนะฮ์ อัลมุเนาวเราะห์ ราชอาณาจักรซาอุดีอาระเบีย.
- สารานุกรมรอบรู้รอบโลก. 2542. อัลเลน, มาร์กาเร็ตและคณะ (Allen, Margaret et al.). แปลจากเรื่อง Illustrated Encyclopedia of Essential Knowledge. แปลและเรียบเรียงโดย ศาสตราจารย์ วิสุทษ์ บุญยกุล และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ริดเดอร์ส ไดเจสต์ (The Reader's Digest).
- สารานุกรมอิสลาม ฉบับเยาวชนและผู้เริ่มสนใจ. 2542. บรรจง บินกาซัน. กรุงเทพฯ : อัล อะมีน.
- สุพัตรา สุภาพ. 2552. *สังคมวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2524. *วัฒนธรรมอิสลาม*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุลินไทย.
- _____. 2531. *กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม*. กรุงเทพฯ : กองทุนสง่ารัฐจิระอัมพร. อ้างถึงใน *ครองชัย หัตถา*. 2541. *ปัตตานี : การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต (Pattani : Trade and Politics in the Past)*. ม.ป.ท. : โครงการปัตตานีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- _____. 2535. *วัฒนธรรมอิสลาม*. กรุงเทพฯ : ทางนำ.
- อะหมัด อิบรอฮีม อบูซัน. 2553. *การบริหารจัดการในอิสลาม*. แปลและเรียบเรียง โดย ฮาเร๊ะ เจ๊ะโค. สงขลา : ไอคิว มีเดีย.
- อับดุลลฮู นาสิหุ อุลวาน. 2553. *ความเป็นพี่น้องในอิสลาม*. พิมพ์ครั้งที่ 3. แปลจากเรื่อง อัล-อูคูวะตุล-อิสลามียะฮุ. โดย มั่นศูร อับดุลลฮู. สงขลา : มูลนิธิเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาสังคม. อัล-บุกอริ. 2520. *เศาะหึหฺ อัล-บุกอริ เล่ม 1*. แปลจากเรื่อง *เศาะหึหฺุลบุกอริ*. โดย ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์ (อิบรอฮีม กุเรชี). กรุงเทพฯ : สมาคมอุมมัยยะตุลอิสลาม.
- อารีฟิน บินจิ, อับดุลเลาะห์ ลออแมน และซุฮัยมีฮ์ อิสมาแอล. 2552. *ปัตตานี...ประวัติศาสตร์และการเมืองในโลกมลายู*. พิมพ์ครั้งที่ 2. สงขลา : มูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามภาคใต้.

- อิบราฮีม ณรงค์รักษาเขต. 2540. *ประวัติศาสตร์การศึกษาอิสลาม. (History of Islamic Education)*. ม.ป.ท.
: โครงการแปลและเรียบเรียงตำราอิสลาม สำนักงานบริการชุมชน วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อิมรอน มะลูลีม. 2551. *มุฮัมมัด ศาสดาแห่งอิสลาม*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : อิสลามิก อะคาเดมี
ฮัมมุดะฮ์ อับดุลอาฏีย์. 2542. *อิสลามและมุสลิม*. แปลจากเรื่อง Islam in Focus. โดย อับดุลเลาะ
อับร. ม.ป.ท. : โครงการแปลและเรียบเรียงตำราอิสลาม สำนักงานบริการชุมชน
วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

วิทยานิพนธ์

- คณิศร ชุมณีโชติ. 2542. การก่อเกิดและการจัดการกลุ่มออมทรัพย์ตำบลนาสวน อำเภอจะนะ
จังหวัดสงขลา. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคม
และสิ่งแวดล้อม, สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.
- นพดล ปัญญา. 2545. โครงสร้างทางการบริหารองค์กรศาสนาหลักในประเทศไทยกรณีศึกษา
ศาสนาพุทธ อิสลาม และคริสต์. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นัจมุดดีน อูมา. 2542. บทบาทจริงของผู้นำศาสนาอิสลามต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริม
ประชาธิปไตย : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดนราธิวาส. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาพัฒนาสังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม, สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์.
- สตุติ กุลสิริวิชัย. 2549. ศึกษาบทบาทและปัญหาการจัดการกิจกรรมด้านวัฒนธรรมของชมรมนักศึกษา
องค์การบริหารองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่.
วิทยานิพนธ์หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาไทยคดีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ณัฏฐิยา ชูถึง. 2550. การบริหารจัดการแบบธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลกับคุณภาพ
ชีวิตของชุมชน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาพัฒนามนุษย์และสังคม
คณะศิลปศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

กองกิจการนักศึกษา. ม.ป.ป. ข้อมูลเบื้องต้นของกองกิจการนักศึกษา. กองกิจการนักศึกษา.

<http://student.psu.ac.th/news/kongkit-50.pdf> (สืบค้นเมื่อ 17 พฤษภาคม 2554).

โคเฮน, บรูซ เจ (Cohen, Bruce J.). 1979. Introduction to sociology. New York : McGraw-Hill.

อ้างถึงใน วัชร. 2554. สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ.

<http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3765.0> (สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2554).

จ่านง อดิวัฒน์สิทธิ์. 2532. สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย. อ้างถึงใน วัชร. 2554. สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ.

<http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3765.0> (สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2554).

เจ้าชายแห่งโอมาน (นามแฝง). 2550. สถานที่สำคัญของเมืองมะดีนะฮ์ที่ควรไปเยี่ยมชม.

<http://www.oknation.net/blog/print.php?id=127159> (สืบค้นเมื่อ 23 พฤษภาคม 2554).

ชมรมมุสลิม มอ. หาดใหญ่. ม.ป.ป. ประวัติชมรมมุสลิม.

<http://www.muslimpsu.net/index.php/about-muslimpsu> (สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2554).

_____. 2553. เข้าชมรมกัน. <http://www.muslimpsu.net/index.php?start=26> (สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555).

_____. 2553. เข้าชมรมกัน. <http://www.muslimpsu.net/index.php?start=28> (สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555).

_____. ม.ป.ป. เข้าชมรมกัน. <http://www.muslimpsu.net/index.php?start=34> (สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555).

_____. ม.ป.ป. เข้าชมรมกัน. <http://www.muslimpsu.net/index.php?start=10> (สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555).

_____. ม.ป.ป. เว็บบอร์ดชมรม.

<http://www.muslimpsu.net/board/index.php?topic=479.15>

(สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555).

_____. 2555. เว็บบอร์ดชมรม.

<http://www.muslimpsu.net/board/index.php?topic=1038.0>

(สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2555).

ทิตยา สุวรรณะชญ. 2527. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช. อ้างถึงใน วัชร. 2554.
สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ.

<http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3765.0> (สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2554).

ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์. 2542. พฤติกรรมบุคคลในองค์กร. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช. อ้างถึงใน วัชร. 2554. สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ.

<http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3765.0> (สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2554).

บรูม, เลียนาร์ด และ เซลนิก, ฟิลลิป (Broom, Leonard, & Selnick, Philip). 1977. Sociology.

New York : Harper & Row. อ้างถึงใน วัชร. 2554. สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ.

<http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3765.0> (สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2554).

ปฐวี เนตรประโคน. ม.ป.ป. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ โรงเรียนประโคนชัยพิทยาคม
อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์.

http://www.pkc.ac.th/tueng/index.php?option=com_content&view=article&id=27:2009-10-22-05-59-46&catid=24:2009-10-22-03-56-33&Itemid=39

(สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2554).

ปาปาไลค์ (papalike). 2551. My First Hajj. <http://papalike.multiply.com/journal/item/11>

(สืบค้นเมื่อ 12 เมษายน 2554).

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ, และวิบูลย์ โตวณะบุตร. 2542. หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. อ้างถึงใน อธิกร เพ็ชรอด. ม.ป.ป. ชุมชนคน
ไฟเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย โรงเรียนมัธยมด่านสำโรง สำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1.

<http://www.kruitth.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=420816&Ntype=6>

(สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2554).

มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย. 2554. ศาสนาต่างๆ.

<http://www.regions.mbu.ac.th/html/part1/p14sm.htm> (สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2554).

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. ม.ป.ป. คณะ. <http://www.psu.ac.th/faculties>

(สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2554).

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่. ม.ป.ป. ประวัติมหาวิทยาลัย.

<http://www.psu.ac.th/psu-history> (สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม 2554).

_____. ม.ป.ป. วิทยาเขตหาดใหญ่. <http://www.psu.ac.th/hatyaicampus>

(สืบค้นเมื่อ 19 พฤษภาคม 2554).

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ม.ป.ป. ทำเนียบอธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

http://www.hatyai.psu.ac.th/index.php?option=com_content&task=view&id=34&Itemid=0 (สืบค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2555)

ริฎอ อะหมัด สมะดี. 2548. “การเลือกตั้งผู้นำมุสลิมตามระบอบอิสลาม”, วารสารร่วมเงาอิสลาม

(ช.ค.) <http://www.islaminthailand.org/dp6/?q=node/37> (สืบค้นเมื่อ 27 สิงหาคม 2553).

ลินตัน (Linton). อ้างถึงใน สุภา สกุลเงิน. 2545. ประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของกำนัน

ผู้ใหญ่บ้านหลังการจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล ในทัศนะของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน :

ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา

บัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. อ้างถึงใน วัชระ. 2554. สำนักบริการ

ข้อมูลและสารสนเทศ. <http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3765.0>

(สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2554).

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2553. เฟซบุ๊ก. <http://th.wikipedia.org/wiki/Facebook>

(สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2554).

_____. 2553. เอ็มเอสเอ็นเมสเซนเจอร์. http://th.wikipedia.org/wiki/MSN_Messenger

(สืบค้นเมื่อ 12 กันยายน 2554).

วิรัตน์ คำศรีจันทร์. 2554. สุขภาวะชุมชน : Methodology&Field Experiences.

<http://www.gotoknow.org/blog/healthycom/428764> (สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2554)

สมศักดิ์ คงเที่ยง. ม.ป.ป. หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ : มิตรภาพการพิมพ์และ

สดีวิดิโอ. อ้างถึงใน อิทธิกร เฟื่องรอด. ม.ป.ป. ชุมชนคนใฝ่เรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้

ภาษาไทย โรงเรียนมัธยมด่านสำโรง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1.

<http://www.kru-itth.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=420816&Ntype=6>

(สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2554).

สหพันธ์องค์กรนิสิตนักศึกษามุสลิมแห่งประเทศไทย. 2552. ประวัติย่อ.

<http://syahadatain.igetweb.com/index.php?mo=3&art=310002> (สืบค้นเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2555)

สุรพล พุฒคำ. 2522. บทบาทของสภาการศึกษาสมัคร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อ้างถึงใน วัชระ. 2554. สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ.

<http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3765.0> (สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2554).

- โตภา ชูพิกุลชัย. 2522. จิตวิทยาสังคมประยุกต์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช. อ้างถึงใน วัชรระ.
2554. สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ.
<http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3765.0> (สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2554).
- อ. บอม (นามปากกา). 2553. เรียนภาษาอังกฤษกับ อ. บอม.
<http://arjarnbomb.blogspot.com/2010/10/red-tape.html> (สืบค้นเมื่อ 26 มิถุนายน 2554).
- อลงกรณ์ ผดุงกุล. ม.ป.ป. นักศึกษา ม.อ. กับกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์.
<http://www.psu.ac.th/node/1604> (สืบค้นเมื่อ 26 พฤษภาคม 2554).
- ออลพอร์ต, กอร์ดอน (Allport, Gordon) . 1937. Personality: A psychological interpretation. New York : Holt. อ้างถึงใน วัชรระ. 2554. สำนักบริการข้อมูลและสารสนเทศ.
<http://www.idis.ru.ac.th/report/index.php?topic=3765.0> (สืบค้นเมื่อ 3 มิถุนายน 2554).
- อับดุลสุโก ดินอะ. 2552. กระบวนการชูรอตามทัศนะอิสลาม.
<http://www.oknation.net/blog/shukur/2009/03/09/entry-1> (สืบค้นเมื่อ 19 กันยายน 2553).
- อาลัม อิบรอฮีม (Alam, Ibrahim H.K.). 2554. ความหมายอัลกุรอานภาษาต่างๆ.
<http://gotoknow.org/blog/islam2/104411> (สืบค้นเมื่อ 15 พฤษภาคม 2554).
- อิสรพงษ์ แสงตะวัน. 2552. เจ้าของทฤษฎีที่น่าสนใจ.
http://eduleadership2009.blogspot.com/2009/01/blog-post_3559.html
(สืบค้นเมื่อ 26 มิถุนายน 2554).

ภาษาอังกฤษ

Books

- Chan Chirayu Rajani, Mom Chao. 1987. Towards a History of Laem Thong and Sri Vijaya. Bangkok : Institute of Asian Studies. อ้างถึงใน ครองชัย หัตถา. 2541. *ปัตตานี : การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต (Pattani : Trade and Politics in the Past)*. ม.ป.ท. : โครงการปัตตานีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- Creswell, J.W. 1988. Qualitative Inquiry and Research Design: Chosing among Five Traditions. Thousand Oaks, CA: Sage. อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สิตา. 2552. *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

- Miles, M. B. and Huberman, A. M. 1994. *Qualitative Data Analysis. An Expanded Sourcebook* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA : Sage. อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สีดา. 2552. *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Rubin, H. and Rubin, I. 1995. *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*. Thousand Oaks, CA : Sage อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สีดา. 2552. *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Stake. 1995. Case Studies. In N.K. Denzin and Y.S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research*. Second Edition (pp. 435-454). Thousand Oaks, CA : Sage quoted in Creswell, J.W. 1998. *Qualitative Inquiry and Research Design : Choosing Among Five Traditions*. Thousand Oaks, CA : Sage อ้างถึงใน ชาย โพธิ์สีดา. 2552. *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- Wheatley, Paul. 1961. *The Golden Khersonese*. Kuala Lumpur : University of Malaya Press. อ้างถึงใน ทรงชัย หัตถา. 2541. *ปัตตานี : การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต (Pattani : Trade and Politics in the Past)*. ม.ป.ท. : โครงการปัตตานีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- Wyatt, David K. 1984. *Thailand : a short history*. Bangkok : Thai Watana Panich. อ้างถึงใน ทรงชัย หัตถา. 2541. *ปัตตานี : การค้าและการเมืองการปกครองในอดีต (Pattani : Trade and Politics in the Past)*. ม.ป.ท. : โครงการปัตตานีศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- Denison, D.R. 1984. "Bringing Corporate Culture to the Bottom Line", *Organizational Dynamics*. (Autumm 1984) : 4-22 อ้างถึงใน ญับนูน, นาซีร์ (Jabnoun, Naceur). 2548. *อิสลามและการจัดการ*. แปลจากเรื่อง Islam and Management. แปลและเรียบเรียงโดย นิเลาะ แวอุเซ็ง. ปัตตานี : ภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- Drucker, Peter F. *Management : Tasks, Responsibility, Practices*. London : Pan Books Ltd., 1979. อ้างถึงใน ชงชัย สันติวงษ์. 2537. *องค์การและการบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์.

Drucker, P. 1999. *Management Challenges for the 21st Century*. New York : Harper Business.

อ้างอิงใน ไชยรัตน์ เจริญสิน โอปาร. 2549. *รัฐ-ชาติกับ(ความไร้)ระเบียบโลกชุดใหม่ (Nation-state and the New World (Dis) order)*. กรุงเทพฯ : วิชาษา.

Sashkin. 1984. "Participative Management is an Ethical Imperative", *Organizational Dynamics*.

12 (Spring 1984) : 5-22. อ้างอิงใน ฉับนูน, นาซีร์ (Jabnoun, Naceur). 2548. *อิสลามและการจัดการ*. แปลจากเรื่อง *Islam and Management*. แปลและเรียบเรียงโดย นิเลาะ แวอุเซ็ง. ปัตตานี : ภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

The Royal Islamic Strategic Studies Centre. 2010. *The 500 Most Influential Muslims 2010*. Third Edition. n.p.

Muhammad Taqi-ud-Din Al-Hillali and Muhammad Muhsin Khan. (1995). *Translation of the Meaning of the Noble Qur'an in the English Language*. Madinah, K.S.A. : King Fahd complex for the printing of the Holy Qur'an.

Website

Adherents.com. 2007. Major Religions of the World Ranked by Number of Adherents.

http://www.adherents.com/Religions_By_Adherents.html (accessed September 9, 2011).

Wikipedia, the free encyclopedia. 2011. eBuddy. <http://en.wikipedia.org/wiki/Ebuddy>

(accessed September 12, 2011).

Wikipedia, the free encyclopedia. 2011. Facebook. <http://en.wikipedia.org/wiki/Facebook>

(accessed September 12, 2011).

Wikipedia, the free encyclopedia. 2011. Muslim world.

http://en.wikipedia.org/wiki/Muslim_world (accessed July 18, 2011).

บุคลากรกรม

กุ่มจดี ยามิรุเต็ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 163/15 หมู่ที่ 1 ถนนเพชรเกษม ตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.

เกตุวดี สิทธิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ชั้น 2 กองกิจการนักศึกษา สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 29 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.

คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายวิชาการ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.

คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาบุคลากร (1) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ทาง email (hotmail.com) เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.

คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาบุคลากร (2) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ลานหน้าห้องชมรมมุสลิมฯ (ลานละหมาด) ชั้น 2 อาคารกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อ พ.ศ. 2555.

คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หัวหน้าฝ่ายวัสดุและสถานที่ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ชั้น 1 คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2554.

คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หัวหน้าฝ่ายวารสาร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ลานหน้าห้องชมรมมุสลิมฯ (ลานละหมาด) ชั้น 2 อาคารกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2553.

คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ (1) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ชั้น 1 หอประชุมทองจันทร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2554.

คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ หัวหน้าฝ่ายวิชาการ (2) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ชั้น 1 คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2554.

- คณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ลานหน้าห้องชมรมมุสลิมฯ (ลานละหมาด) ชั้น 2 อาคารกิจกรรม นักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2554.
- เชษฐพงศ์ ชูประดิษฐ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องโถง หอพัก นักศึกษา อาคาร 10-11 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2555.
- โชคชัย วงษ์ธานี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2555.
- ทวีศักดิ์ อุปมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 32 ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2555.
- นาฟิซ ดาแม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ทาง facebook.com เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ. 2554.
- นาอิม ดิเยาะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ทาง facebook.com เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2554.
- นิรันดร์ สุมาลี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ชั้น 11 สำนักวิจัยและพัฒนา อาคารศูนย์ทรัพยากรการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.
- นิฮารุน ระเด่นอาหมัด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ร้านอาหาร คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.
- บินดี อะฮฺหมัด (นามแฝง) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บริเวณทางเดินข้างโรงช่าง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.
- ประธาน/รองประธานชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายมุสลิมะฮ์ (1) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ common room ชั้น 1 หอพักนักศึกษา อาคาร 3-4 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2554.
- ประธาน/รองประธานชมรมมุสลิมฯ ฝ่ายมุสลิมะฮ์ (2) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ริมอ่างเก็บน้ำ (อ่างศรีตรัง) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.

- ประธาน/หัวหน้า/ผู้รับผิดชอบโครงการสวัสดิอิสลาม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ทางโทรศัพท์ เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน พ.ศ. 2554.
- ประธานชมรมมุสลิมฯ (1) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.
- ประธานชมรมมุสลิมฯ (2) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ชั้น 1 คณะสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ. 2553.
- ประธานชมรมมุสลิมฯ (3) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ลานหน้าห้องชมรมมุสลิมฯ (ลานละหมาด) ชั้น 2 อาคารกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2553 และวันที่ 4 เมษายน 2554.
- ประธานชมรมมุสลิมฯ (4) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอพักนักศึกษา อาคาร 3-4 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2553 และวันที่ 11 มกราคม พ.ศ. 2554.
- ประธานชมรมมุสลิมฯ (5) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.
- พรสุดี หล่อตระกูล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่หอพักนักศึกษา อาคาร 1 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2555.
- มุฮัมมัดฟาหีม ตาละ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ชั้น 1 อาคารบริหาร คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.
- รองประธานชมรมมุสลิมฯ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ชั้น 1 คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2554.
- เลขานุการชมรมมุสลิมฯ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ทางโทรศัพท์ เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.
- สปียะ มูซอ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ห้องพระ หอพักนักศึกษา อาคาร 3-4 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.

- สมชาย กุลศิริรัตนา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเลขที่ 163/15 หมู่ที่ 1 ถนนเพชรเกษม ตำบลท่าสาป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.
- อมรา ศรีสังข์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ชั้น 2 กองกิจการนักศึกษา สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.
- อับดุลมาลีก มูเก็ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่มูลนิธิเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาสังคม 27 หมู่ 1 ซอยควนสันติ 1 ตำบลควนลัง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2555.
- อर्फาน ยะฟา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ center หอพักนักศึกษา อาคาร 1 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2555.
- อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ (1) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.
- อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ (2) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.
- อาจารย์ที่ปรึกษาชมรมมุสลิมฯ (3) เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, เมื่อวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2555.
- อาแว มะแส เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ทางโทรศัพท์และที่ร้านกาแฟ ท่าอากาศยานหาดใหญ่ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ และ วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2555.
- อิบรอเฮ็ง เจอะอาลี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, เพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่สำนักงานโครงการ Pattani Place จังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

**แบบสัมภาษณ์เรื่อง พัฒนาการ การบริหาร และบทบาท
ของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่**

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง พัฒนาการ การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่

ชุดที่ 1 สำหรับอาจารย์ที่ปรึกษาของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ..... นามสกุล.....อายุ.....ปี
 2. เพศ ชาย หญิง
 3. ระดับการศึกษา
 - 3.1) สายสามัญ
 ปริญญาตรี (ชั้นปีที่.....) อื่นๆ (.....)
 - ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก
 - 3.2) สายศาสนา ระดับ.....
 4. อาชีพ
 รับราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน
 นักเรียน/นักศึกษา แม่บ้าน ประกอบอาชีพส่วนตัว
 อื่นๆ ระบุ..... ตำแหน่ง.....
 5. ที่อยู่ปัจจุบัน
 บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....
 ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 หมายเลขโทรศัพท์.....
 6. สถานที่สัมภาษณ์
 ที่บ้านของผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อื่น (.....)
 ที่ทำงาน/หน่วยงาน
 1. วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....
- หมายเหตุ : การให้คำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

- สะดวกต่อการให้อ้างอิง โดยใช้ชื่อและนามสกุลจริง
- ไม่สะดวกต่อการให้อ้างอิง โดยใช้ชื่อและนามสกุลจริง แต่ให้ใช้นามสมมติ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย

1. เพราะเหตุใดท่านจึงรับตำแหน่งอาจารย์ที่ปรึกษาให้กับชมรมมุสลิมฯ
2. ท่านดำรงตำแหน่งอาจารย์ที่ปรึกษาของชมรมมุสลิมฯ ในช่วงระหว่าง พ.ศ. ไດ และเป็นระยะเวลา นานเท่าไร
3. ตำแหน่งอาจารย์ที่ปรึกษาของชมรมมุสลิมฯ มีการกำหนดวาระหรือไม่ อย่างไร
4. บทบาท/หน้าที่/ขอบเขตของการทำงานสำหรับตำแหน่งอาจารย์ที่ปรึกษาของชมรมมุสลิมฯ เป็นอย่างไร
5. ขอให้ท่านช่วยเล่าถึงประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิมฯ
6. ชมรมมุสลิมฯ มีการบริหารงาน (การทำงาน: เหมือนหรือต่างกับชมรมอื่น) อย่างไร
7. ชมรมมุสลิมฯ ใช้วิธีใดในการคัดเลือก/สรรหาประธานชมรมฯ
8. ขอให้ท่านช่วยอธิบายถึงขั้นตอนการคัดเลือก/สรรหาประธานชมรมฯ ดังกล่าว
9. ท่านคิดว่าชมรมมุสลิมฯ มีบทบาทต่อสังคมภายในมหาวิทยาลัยฯ อย่างไร
10. ท่านคิดว่าชมรมมุสลิมฯ มีบทบาทต่อสังคมภายนอกมหาวิทยาลัยฯ อย่างไร
11. ชมรมมุสลิมฯ ในช่วงที่ท่านเป็นอาจารย์ที่ปรึกษานั้น เป็นอย่างไร ในมุมมองหรือความคิดเห็นของท่าน มีความแตกต่างหรือเหมือนกันกับช่วงก่อนหน้าที่ท่านเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาอย่างไร
12. ท่านคิดว่าอะไรคือจุดเด่นของชมรมมุสลิมฯ
13. ในทัศนะของท่าน ชมรมมุสลิมฯ จะเป็นอย่างไรในอนาคต
14. อุปสรรคหรือปัญหาที่พบสำหรับชมรมมุสลิมฯ ในมุมมองของท่าน

เรื่อง พัฒนาการ การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่

ชุดที่ 2 สำหรับคณะกรรมการชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ..... นามสกุล.....อายุ.....ปี
 2. เพศ ชาย หญิง
 3. ระดับการศึกษา
 - 3.1) สายสามัญ
 ปริญญาตรี (ชั้นปีที่.....) อื่นๆ (.....)
 - ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก
 - 3.2) สายศาสนา ระดับ.....
 4. อาชีพ

☐ รับราชการ	☐ รัฐวิสาหกิจ	☐ เอกชน
☐ นักเรียน/นักศึกษา	☐ แม่บ้าน	☐ ประกอบอาชีพส่วนตัว
☐ อื่นๆ ระบุ..... ตำแหน่ง.....		
 5. ที่อยู่ปัจจุบัน

บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

หมายเลขโทรศัพท์.....
 6. สถานที่สัมภาษณ์

☐ ที่บ้านของผู้ให้สัมภาษณ์	☐ ที่อื่น (.....)
---	--
 2. วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....
- หมายเหตุ : การให้คำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล
☐ สะดวกต่อการให้อ้างอิง โดยใช้ชื่อและนามสกุลจริง
☐ ไม่สะดวกต่อการให้อ้างอิง โดยใช้ชื่อและนามสกุลจริง แต่ให้ใช้นามสมมติ

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ท่านเป็นคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ¹ ในช่วงใด ระบุปี พ.ศ.
2. กรุณาระบุชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาและประธาน² ของชมรมมุสลิมฯ ในช่วงที่ท่านเป็นคณะกรรมการฯ
 อาจารย์ที่ปรึกษา ชื่อ
 อาจารย์ประจำคณะและภาควิชา
 ประธานชมรมมุสลิมฯ ชื่อ
 นักศึกษาคณะ ชั้นปีที่

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย

1. เพราะเหตุใดท่านจึง(ได้)เข้ามาทำงานในคณะกรรมการชมรมมุสลิมฯ
2. ตำแหน่งที่ท่านได้รับมอบหมายคือตำแหน่งใด
3. บทบาท/หน้าที่/ขอบเขตการทำงานสำหรับตำแหน่งของท่าน มีอะไรบ้าง
4. มีกิจกรรมใดบ้างที่ท่านดูแล/รับผิดชอบ หรือมีส่วนเกี่ยวข้อง
5. ขอให้ท่านช่วยอธิบายถึงลักษณะกิจกรรมที่ท่านดูแล/รับผิดชอบ
6. นอกจากการจัดกิจกรรมในมหาวิทยาลัยฯ แล้ว ชมรมมุสลิมฯ ยังมีการจัดกิจกรรมภายนอกมหาวิทยาลัยฯ หรือไม่ อย่างไร เพราะเหตุใด
7. การบริหารจัดการชมรมฯ (การทำงาน: เหมือนหรือต่างกับชมรมอื่น) ตอนที่ท่านเป็นคณะกรรมการฯ นั้นเป็นอย่างไร
8. กิจกรรมต่างๆ ที่ทางชมรมมุสลิมฯ จัดขึ้นนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร
9. ในการทำกิจกรรมต่างๆ นั้นทางชมรมมุสลิมฯ ได้รับงบประมาณจากที่ใด
10. หากว่างงบประมาณที่ได้รับในการทำกิจกรรมไม่เพียงพอ จะมีการแก้ไขหรือจัดการอย่างไร
11. สื่อ/สิ่งพิมพ์ของชมรมมุสลิมฯ มีอะไรบ้าง

¹ คณะกรรมการชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ในที่นี้ หมายถึงรวมถึงคณะกรรมการตั้งแต่แรกก่อตั้งชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จนถึงปัจจุบัน

² ประธานชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ในการศึกษาวิจัยนี้คือ ผู้ดำรงตำแหน่ง อะมีร และ ผู้ดำรงตำแหน่ง อะมีเราะฮ์

12. ในทัศนะของท่าน ชมรมมุสลิมฯ มีอุปสรรค/ปัญหา อะไร อย่างไรบ้าง และมีการแก้ไข/จัดการอย่างไร
13. นอกจากนี้แล้ว ท่านคิดว่าชมรมมุสลิมฯ ยังต้องการการสนับสนุนหรือการยอมรับในเรื่องใดจากมหาวิทยาลัยฯ อีกบ้าง
14. ท่านได้รับประสบการณ์อย่างไรจากการเข้าร่วมทำงานในชมรมมุสลิมฯ

เรื่อง พัฒนาการ การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่

ชุดที่ 3 สำหรับนักศึกษาที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ..... นามสกุล.....อายุ.....ปี
2. เพศ ชาย หญิง
3. นับถือศาสนา อิสลาม พุทธ คริสต์ อื่นๆ
4. ระดับการศึกษา
 - 4.1) สายสามัญ
 ปริญญาตรี (ชั้นปีที่.....) อื่นๆ (.....)
 - ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก
 - 4.2) สายศาสนา ระดับ.....
5. อาชีพ
 รับราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน
 นักเรียน/นักศึกษา แม่บ้าน ประกอบอาชีพส่วนตัว
 อื่นๆ ระบุ..... ตำแหน่ง.....
6. ที่อยู่ปัจจุบัน
 บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....
 ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 หมายเลขโทรศัพท์.....
7. สถานที่สัมภาษณ์
 ที่บ้านของผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อื่น (.....)
 ที่ทำงาน/หน่วยงาน
3. วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

หมายเหตุ : การให้คำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

- สะดวกต่อการให้อ้างอิง โดยใช้ชื่อและนามสกุลจริง
- ไม่สะดวกต่อการให้อ้างอิงโดยใช้ชื่อและนามสกุลจริง แต่ให้ใช้นามสมมติ

ตอนที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ท่านเป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ หรือเป็นนักศึกษาที่จบการศึกษาไปแล้ว
2. หากท่านเป็นนักศึกษาที่จบฯ ไปแล้ว ท่านจบฯ ไปแล้วกี่ปี ใครเป็นประธานชมรมฯ ขณะที่ท่านกำลังศึกษาอยู่
3. ท่านเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางชมรมมุสลิมฯ จัดขึ้นมากน้อยเพียงใด
 - 3.1) กิจกรรมจัดทุกสัปดาห์ เช่น ละหมาดวันศุกร์ เป็นต้น
 - 1 – 3 ครั้ง 3 – 5 ครั้ง 5 – 7 ครั้ง
 - 7 – 9 ครั้ง 10 ครั้งขึ้นไป
 - 3.2) กิจกรรมที่จัดทุกปี เช่น ละหมาดวันรายอ (วันอีดิ้ลฟิตรี และวันอีดิ้ลอัฎฮา)
 - ละศีลอดประจำปี ค่ายพัฒนาชุมชน เป็นต้น
 - 2 – 3 ครั้ง 4 – 5 ครั้ง 6 – 7 ครั้ง
 - 8 – 9 ครั้ง 10 ครั้งขึ้นไป

ตอนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย

1. กิจกรรมที่ท่านเข้าร่วมเป็นกิจกรรมในลักษณะไหน
2. จากการที่ท่านเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ท่านได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง
3. ชมรมมุสลิมฯ มีส่วนในการช่วยเหลือท่าน หรือ ในขณะที่ท่านศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยฯ นั้น ชมรมมุสลิมฯ มีกิจกรรมที่มีส่วนในการช่วยเหลือสมาชิกนอกจากการจัดกิจกรรม หรือไม่อย่างไร
4. ชมรมมุสลิมฯ มีการบริหารงาน (การทำงาน: เหมือนหรือต่างกับชมรมอื่น) อย่างไร

5. ในทัศนะของท่าน ชมรมมุสลิมๆ ที่ผ่านมาเป็นอย่างไร ท่านมีความคาดหวังต่อชมรมมุสลิมๆ ใดๆ อย่างไร ท่านมีความพอใจกับชมรมมุสลิมๆ หรือไม่ ถ้าคะแนนเต็ม 10 คะแนน ท่านจะให้ สักเท่าไร เพราะเหตุใด

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง พัฒนาการ การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่

ชุดที่ 4 สำหรับบุคลากรของหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ..... นามสกุล.....อายุ.....ปี
2. เพศ ชาย หญิง
3. นับถือศาสนา อิสลาม พุทธ คริสต์ อื่นๆ
4. ระดับการศึกษา
 - 4.1) สายสามัญ
 - ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก
 - อื่นๆ (.....)
 - 4.2) สายศาสนา (สำหรับผู้นับถือศาสนาอิสลาม) ระดับ.....
5. หน่วยงาน.....ตำแหน่ง.....
6. ที่อยู่ปัจจุบัน

บ้าน เลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

หมายเลขโทรศัพท์.....
7. สถานที่สัมภาษณ์
 - บ้านของผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อื่น (.....)
 - ที่ทำงาน/หน่วยงาน
8. วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

หมายเหตุ : การให้คำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

- สะดวกต่อการให้อ้างอิง โดยใช้ชื่อและนามสกุลจริง
- ไม่สะดวกต่อการให้อ้างอิงโดยใช้ชื่อและนามสกุลจริง แต่ให้ใช้นามสมมติ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย

1. หน่วยงานหรือตำแหน่งหน้าที่ของท่านมีความเกี่ยวข้องกับชมรมมุสลิมฯ อย่างไร
2. ท่านพอจะทราบถึงประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิมฯ หรือไม่ หากท่านทราบขอให้ท่านกรณณาเล่าให้ฟัง
3. ในมุมมองของท่าน ชมรมมุสลิมฯ มีความแตกต่างและเหมือน ระหว่างอดีตกับปัจจุบันหรือไม่อย่างไร
4. มหาวิทยาลัยฯ มีนโยบายในการสนับสนุน/ส่งเสริมการดำเนินงานรวมทั้งการจัดกิจกรรมของชมรมมุสลิมฯ อย่างไร
5. ท่านหรือหน่วยงานของท่านคาดหวังอย่างไรต่อการทำงานของชมรมมุสลิมฯ ในอนาคต

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง พัฒนาการ การบริหาร และบทบาทของชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่

ชุดที่ 5 สำหรับบุคลากรของหน่วยงานภายนอกมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ..... นามสกุล.....อายุ.....ปี
2. เพศ ชาย หญิง
3. นับถือศาสนา อิสลาม พุทธ คริสต์ อื่นๆ
4. ระดับการศึกษา
 - 4.1) สายสามัญ
 ปริญญาตรี (ชั้นปีที่.....) อื่นๆ (.....)
 - ปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก
 - 4.2) สายศาสนา (สำหรับผู้นับถือศาสนาอิสลาม) ระดับ.....
5. อาชีพ
 รับราชการ รัฐวิสาหกิจ เอกชน
 นักเรียน/นักศึกษา แม่บ้าน ประกอบอาชีพส่วนตัว
 อื่นๆ ระบุ..... ตำแหน่ง.....
6. ที่อยู่ปัจจุบัน
 บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... ถนน.....
 ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 หมายเลขโทรศัพท์.....
7. สถานที่สัมภาษณ์
 บ้านของผู้ให้สัมภาษณ์ ที่อื่น (.....)
 ที่ทำงาน/หน่วยงาน
8. วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์.....เวลา.....

หมายเหตุ : การให้คำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

- สะดวกต่อการให้อ้างอิง โดยใช้ชื่อและนามสกุลจริง
- ไม่สะดวกต่อการให้อ้างอิงโดยใช้ชื่อและนามสกุลจริง แต่ให้ใช้นามสมมติ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย

1. ท่านทำงานในหน่วยงานใด
2. หน่วยงานหรือตำแหน่งหน้าที่ของท่านมีความเกี่ยวข้องหรือมีบทบาทต่อชมรมมุสลิมฯ มากน้อยเพียงใด
3. ชมรมมุสลิมฯ มีบทบาทต่อหน่วยงานของท่านหรือไม่ ในด้านใด อย่างไร
4. นอกจากนี้แล้ว มีการติดต่อกับชมรมมุสลิมฯ ตั้งแต่เมื่อไหร่ และเป็นระยะเวลาานเพียงใด
5. หน่วยงานของท่านเคยให้การสนับสนุนการดำเนินงาน/การจัดกิจกรรมของชมรมมุสลิมฯ หรือไม่ อย่างไร
6. กิจกรรมที่หน่วยงานของท่านทำร่วมกับชมรมมุสลิมฯ เป็นไปในลักษณะไหน
7. ท่านพอจะทราบถึงประวัติความเป็นมาของชมรมมุสลิมฯ หรือไม่ หากท่านทราบขอให้ท่าน กรุณาเล่าให้ฟัง
8. ในทัศนะของท่าน ชมรมมุสลิมฯ เป็นอย่างไร
9. ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร เกี่ยวกับการดำเนินงานของชมรมมุสลิมฯ

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกษตรชัย และหิมา ชำนาญการสาขาพฤกษศาสตร์, การศึกษา และปัญหาสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
2. ดร. อับดุลรอหนิง สือแต ชำนาญการสาขาตะวันออกกลางศึกษา สาขารัฐศาสตร์ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี
3. อาจารย์โชคชัย วงษ์ตานี ชำนาญการสาขาอิสลามศึกษา, การจัดการความขัดแย้ง, พัฒนาชุมชน และมลาญศึกษา สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ภาคผนวก ค

จำนวนนักศึกษามุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
ตั้งแต่ พ.ศ. 2546-2553

ภาคผนวก ค

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
หาดใหญ่ ระหว่างปีการศึกษา 2546-2553³

ปีการศึกษา	จำนวนนักศึกษาทั้งหมด (คน)	จำนวนนักศึกษามุสลิม (คน)	จำนวนร้อยละของ นักศึกษามุสลิม
2546	4,769	376	7.88
2547	5,528	509	9.21
2548	6,495	864	13.30
2549	5,731	754	13.16
2550	5,983	670	11.20
2551	6,473	933	14.41
2552	6,401	873	13.64
2553	5,726	723	12.63

ที่มา : กองทะเบียนและประมวลผล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

³ ข้อมูลจากกองทะเบียนและประมวลผล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ อาจมีความคลาดเคลื่อนได้ เนื่องจากสถานะของนักศึกษาแต่ละคนอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงในภายหลัง เช่น ไม่มารายงานตัว ลาออก หรือถึงแก่กรรม ฯลฯ ซึ่งถือว่านักศึกษาที่มีสถานะเหล่านั้นพ้นสภาพนักศึกษาแล้ว

ภาคผนวก ง
ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่องการเรียนการสอนและการสอบ
ในวันสำคัญของแต่ละศาสนาและประเพณีไทย

ภาคผนวก ง
ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่องการเรียนการสอนและการสอบ

ในวันสำคัญของแต่ละศาสนาและประเพณีไทย

ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง การเรียนการสอนและการสอบในวันสำคัญของแต่ละศาสนาและประเพณีไทย

ตามที่ที่ประชุมคณะบดีในคราวประชุม ครั้งที่ 2/2552 เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2552 ได้กำหนดแนวทางการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพื่อสนับสนุนการเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญของแต่ละศาสนา นั้น

เพื่อให้เป็นไปตามแนวทางการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยจึงได้กำหนดแนวปฏิบัติ ดังนี้

1. วันฮัลลิก อีดูดา วันฮัลลิกพีลรี มหาวิทยาลัยจะมีประกาศ เรื่อง การจัดการเรียนการสอนและการสอบเป็นปีการศึกษา
2. วันคริสตมาส มหาวิทยาลัยจะไม่มีการจัดสอบ
3. กรณีที่นักศึกษาที่นับถือศาสนานั้น ๆ ไปเข้าร่วมประกอบพิธีทางศาสนา เช่น วันสารทไทย วันตรุษจีน เป็นต้น และไม่เข้าชั้นเรียนในถือเป็นการขาดเรียน หากมีการเรียนการสอนในรายวิชาปฏิบัติการ ขอให้อาจารย์ผู้สอนดำเนินการให้มีการสอนชดเชยให้กับนักศึกษากลุ่มนี้
4. ขอความร่วมมือให้อาจารย์ผู้สอนงดการสอนเสริมและการสอบย่อย ในวันหยุดทางศาสนาของแต่ละศาสนา
5. วันลอยกระทงของแต่ละปีการศึกษา หากตรงกับวันทำการ ให้งดการเรียนการสอนและการสอบ ตั้งแต่เวลา 13.00 น. เป็นต้นไป

ทั้งนี้ตั้งแต่ปีการศึกษา 2553 เป็นต้นไป

จึงประกาศมาให้ทราบโดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่ 2 ส.ย. 2553

(รองศาสตราจารย์ ดร. ปุณสมิ์ พิธีบำรุงสุข)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ภาคผนวก จ
ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่องการเรียนการสอนและการสอบ
ของนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม

ภาคผนวก จ
ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่องการเรียนการสอนและการสอบ

ของนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม

ประกาศมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

เรื่อง การเรียนการสอนและการสอบในวันอิดิลฟิตรีของนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลาม

ตามที่ที่ประชุมคณบดีในคราวประชุม ครั้งที่ 2/2552 เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2552 ได้กำหนดแนวทางการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เพื่อสนับสนุนการเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญของแต่ละศาสนา และมีมติเห็นชอบให้นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาไม่นับเป็นการขาดเรียน นั้น

เนื่องจากประมาณวันที่ 10 หรือ 11 กันยายน 2553 เป็นวันสำคัญทางศาสนาของศาสนาอิสลาม คือ วันอิดิลฟิตรีซึ่งนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามจะกลับไปประกอบพิธีทางศาสนาพร้อมกับครอบครัว จึงขอความร่วมมืออาจารย์ผู้สอนในการในทางงดสอบในวันดังกล่าว และนักศึกษาที่นับถือศาสนาอิสลามที่ไม่เข้าชั้นเรียนก่อนและหลังหนึ่งวันในวันอิดิลฟิตรี ไม่ถือเป็นการขาดเรียน ส่วนรายวิชาปฏิบัติการให้อาจารย์ผู้สอนดำเนินการให้มีการสอนชดเชยตามความเหมาะสม

จึงประกาศมาให้ทราบโดยทั่วกัน

ประกาศ ณ วันที่

6 ก.ย. 2553

(รองศาสตราจารย์ ดร.อริญญา เชาวถิต)

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการและการศึกษา ปฏิบัติราชการแทน
อธิการบดีมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ภาคผนวก ฉ

**ระเบียบการชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตหาดใหญ่ ว่าด้วยการบริหารงานของคณะกรรมการชมรม**

**ระเบียบการชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
ว่าด้วยการบริหารงานของคณะกรรมการชมรม**

เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมและการบริหารงานของชมรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ อาศัยอำนาจตามความในระเบียบและวิธีการทำงานชมรมมุสลิม ปี 2537 ข้อ 6.6 และมติคณะกรรมการชมรมมุสลิม ในคราวการประชุมครั้งที่ 1/2550 ในวันที่ 21 มกราคม 2550 คณะกรรมการชมรมจึงได้วางระเบียบการบริหารงานชมรม ดังนี้

หมวดที่ 1

บททั่วไป

- ข้อ 1. ธรรมนูญนี้เรียกว่า ธรรมนูญชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ว่าด้วยวิธีการบริหารงานชมรม ปีการศึกษา 2551
- ข้อ 2. ระเบียบนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันประกาศใช้ เป็นต้น
- ข้อ 3. ให้ยกเลิกระเบียบและวิธีการทำงานชมรมมุสลิมปีการศึกษา 2550
- ข้อ 4. ในระเบียบนี้
 - ชมรม หมายถึง ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
 - ประธานชมรม หมายถึง ประธานชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
 - คณะกรรมการ หมายถึง คณะกรรมการชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
 - สมาชิก หมายถึง สมาชิกชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
- ข้อ 5. ให้ประธานชมรมเป็นผู้รักษาการตามธรรมนูญนี้
- ข้อ 6. กรณีที่ไม่ได้กล่าวไว้ในธรรมนูญ ให้อยู่ในดุลยพินิจของประธานชมรมและคณะกรรมการชมรม

หมวดที่ 2

วัตถุประสงค์ชมรม

- ข้อ 7. เพื่อปลูกฝังคุณธรรมแก่นักศึกษา
- ข้อ 8. เพื่อส่งเสริมความสามัคคีในหมู่นักศึกษา

- ข้อ 9. เพื่อส่งเสริมกิจกรรมเสริมหลักสูตร ทั้งในด้านวิชาการ ประสบการณ์และวิชาชีพแก่นักศึกษา
- ข้อ 10. เพื่อให้นักศึกษาฝึกฝนการใช้สิทธิเสรีภาพ และการปกครองเพื่อตนเองในระบบอบประชาธิปไตย โดยฝึกและปลูกฝังนิสัยให้มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีความเคารพต่อสิทธิแลหน้าที่ของผู้อื่น
- ข้อ 11. เพื่อปลูกฝังและรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและเอกลักษณ์อันดีงามของชาติ
- ข้อ 12. เพื่อส่งเสริมพละนาามัยและพัฒนาบุคลิกภาพของนักศึกษา
- ข้อ 13. เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษำบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกัน
- ข้อ 14. เพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงและเกียรติคุณของมหาวิทยาลัย

หมวดที่ 3

ตราสัญลักษณ์ประจำชมรม

- ข้อ 15. เป็นรูปกะอับชะฮ์ แสดงถึงจุดยืนในฐานะมุสลิม การรวมตัวกันและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของอิสลาม
- ข้อ 16. ล้อมรอบด้วย MUSLIM STUDENT SOCIETY HATYAI. ชมรมมุสลิม ม.อ.หาดใหญ่
- ข้อ 17. มีอักษร MUSLIM STUDENT SOCIETY HATYAI. ชมรมมุสลิม ม.อ.หาดใหญ่

หมวดที่ 4

คณะกรรมการ

- ข้อ 18. คณะกรรมการประกอบด้วย
- 18.1 คณะกรรมการที่ปรึกษา ประกอบด้วย ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ ที่ปรึกษาทั่วไป และที่ปรึกษามุสลิมะฮ์
- 18.2 คณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย ประธานชมรม รองประธานฝ่ายเลขานุการและหัวหน้าฝ่าย
- 18.3 กรรมการทั่วไป ประกอบด้วย กรรมการทั่วไปฝ่ายมุสลิมิน และกรรมการทั่วไปฝ่ายมุสลิมะฮ์
- ข้อ 19. ที่มาของคณะกรรมการ

19.1 ประธานชมรมได้รับการเลือกตั้งจากคณะกรรมการชуро ซึ่งเป็นสมาชิกเป็นผู้พิจารณาเลือกตั้งจากผู้ที่มีความเหมาะสมจำนวนไม่น้อยกว่า 7 คน และไม่เกิน 11 คน โดยอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมจะเป็นประธานของคณะกรรมการชуроโดยตำแหน่ง คณะกรรมการชуроเป็นผู้พิจารณาคัดเลือก ผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อ จากสมาชิกเป็นประธานชมรม

19.2 คณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการการชуроเป็นกรรมการที่ปรึกษากิตติมศักดิ์โดยตำแหน่ง และประธานชมรมจะเป็นผู้พิจารณาแต่งตั้งกรรมการที่ปรึกษาตามจำนวนที่เหมาะสม

19.3 คณะกรรมการบริหาร ประธานชมรมจะเป็นผู้พิจารณาแต่งตั้งกรรมการบริหารทุกตำแหน่ง ยกเว้นรองประธานฝ่ายมุสลิมะฮ์ ซึ่งได้รับการเสนอชื่อโดยสมาชิกมุสลิมะฮ์และพิจารณาคัดเลือกโดยกรรมการชอรอมุสลิมะฮ์

19.4 ให้ประธานชมรมเป็นผู้ลงนามประกาศแต่งตั้งและถอดถอนคณะกรรมการทุกตำแหน่ง

หมวดที่ 5

อำนาจหน้าที่และขอบข่ายความรับผิดชอบของคณะกรรมการ

ข้อ 20. ขอบข่ายและหน้าที่ความรับผิดชอบของประธานชมรม

20.1 เป็นประธานคณะกรรมการบริหารชมรมและมีความรับผิดชอบต่อกิจกรรมทุกด้านของชมรม

20.2 เป็นประธานในที่ประชุมคณะกรรมการบริหารและการประชุมอื่นๆ ของชมรม

20.3 เป็นตัวแทนของชมรมในการประชุมกับองค์กรอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอก

20.4 เป็นผู้ลงนามในหนังสือออกทุกฉบับของชมรม

20.5 เป็นผู้อนุมัติการเบิกจ่ายเงินของชมรม โดยฝ่ายเหรัญญิกเป็นผู้เสนอ

20.6 เป็นผู้ลงนามในประกาศต่างๆ ของชมรมและเป็นตัวแทนของชมรมในการแถลงการณ์

20.7 เป็นผู้มีสิทธิ์ตัดสินใจดำเนินการในกรณีฉุกเฉิน และตัดสินใจชี้ขาดเมื่อมติที่ประชุมมีคะแนนเสียงเท่ากัน

20.8 เป็นผู้พิจารณาอนุมัติโครงการทุกโครงการหรือกิจกรรมทุกกิจกรรมที่ทำหรือเสนอทำในนามของชมรมหรือในลักษณะ โครงการหรือกิจกรรมร่วมกับองค์กรอื่นๆ

- 20.9 เป็นผู้พิจารณาแต่งตั้งและถอดถอนคณะกรรมการของชมรมทุกตำแหน่ง
- ข้อ 21. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของรองประธานฝ่ายบริหาร
- 21.1 เป็นผู้ช่วยประธานชมรมในการบริหารทุกด้าน
- 21.2 เป็นผู้รักษาการแทนประธานชมรม ในกรณีที่ประธานไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้
- 21.3 รับผิดชอบงานตามที่ได้รับมอบหมาย
- ข้อ 22. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของรองประธานฝ่ายมุสลิมะฮ์
- 22.1 เป็นผู้ช่วยประธานชมรมและรองประธานในกิจกรรมที่เกี่ยวกับมุสลิมะฮ์
- 22.2 เป็นผู้ช่วยประธานหรือรองประธานในการปฏิบัติหน้าที่
- 22.3 เป็นผู้เสนอชื่อคณะกรรมการในส่วนของมุสลิมะฮ์และคณะอนุกรรมการมุสลิมะฮ์โดยได้รับความเห็นชอบจากประธานชมรมและประธานชมรมเป็นผู้พิจารณาประกาศแต่งตั้ง
- ข้อ 23. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายวิชาการ
- 23.1 จัดให้มีการบริการทางวิชาการแก่สมาชิกชมรม ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป
- 23.2 รับผิดชอบโดยตรงต่อห้องละหมาด (มุศ็อลลา) พร้อมทั้งมีอำนาจจัดตั้งคณะกรรมการห้องละหมาด
- 23.3 จัดให้มีการเผยแพร่ศาสนาและวิชาการทั่วไปโดยจัดในรูปแบบใดก็ได้ที่ไม่ขัดกับหลักการอิสลาม
- 23.4 ส่งเสริมสมาชิกในชมรมในการยกระดับคุณภาพของวิชาการทั้งวิชาการในและนอกหลักสูตรและวิชาการที่จำเป็นต่อมุสลิม
- ข้อ 24. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายกิจกรรม
- 24.1 รับผิดชอบในการกำกับดูแลและสนับสนุนกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย
- 24.2 ทำหน้าที่ติดตามความคืบหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ
- 24.3 ประสานงานกับผู้รับผิดชอบโครงการหรือกิจกรรม และรายงานความคืบหน้าของการดำเนินงานให้ประธานชมรมทราบเป็นระยะๆ
- ข้อ 25. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายทะเบียนและประเมินผล
- 25.1 ติดตามผลการดำเนินงานของชมรมทุกๆ ด้านและรายงานให้ประธานทราบเป็นระยะๆ

- 25.2 ให้การสนับสนุนและเสนอแนะแนวทางการปฏิบัติงานแก่ผู้รับผิดชอบโครงการหรือผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย
- 25.3 จัดเก็บและรวบรวมข้อมูลทะเบียนของสมาชิก
- 25.4 รวบรวมและประมวลผลข้อมูลและสถิติต่างๆ ของชมรม
- ข้อ 26. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของเลขานุการชมรมฯ
- 26.1 เป็นผู้รับหน้าที่โดยตรงจากประธาน
- 26.2 เป็นผู้เตรียมวาระการประชุมและสิ่งจำเป็นทุกอย่างในที่ประชุม และบันทึกการประชุม พร้อมทั้งเสนอรายงานการประชุมต่อประธานชมรม
- 26.3 เป็นผู้รับผิดชอบหนังสือเข้าและหนังสือออกของชมรม
- 26.4 เป็นผู้รับผิดชอบเอกสารรายชื่อสมาชิกและเอกสารสำคัญทุกอย่างของชมรม
- 26.5 เป็นผู้รับผิดชอบในการเดินหนังสือขออนุมัติต่างๆ ของชมรม
- 26.6 เป็นผู้วางระเบียบและบริหารส่วนในที่ทำการชมรม
- ข้อ 27. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายการเงิน (เหรียญก)
- 27.1 เป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับการเงินของชมรม
- 27.2 รายงานรายรับ-รายจ่ายของชมรมเดือนละ 1 ครั้ง ต่อประธานชมรม
- 27.3 บันทึกรายรับ-รายจ่ายของชมรมพร้อมทั้งรายละเอียดการได้มาและสาเหตุที่ต้องจ่ายไป
- 27.4 เป็นผู้รักษาเงินชมรมและทรัพย์สินชมรมทุกชนิดที่ไม่ใช่พัสดุและเอกสาร
- 27.5 เบิกจ่ายเงินชมรมให้ฝ่ายที่ต้องการตามระเบียบข้อบังคับของชมรม
- ข้อ 28. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายประชาสัมพันธ์
- 28.1 ทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมต่างๆ ของชมรมให้แก่สมาชิกนักศึกษาและคนทั่วไป ทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย
- 28.2 ทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงของชมรมในการให้ความเข้าใจถึงนโยบายโครงสร้างลักษณะกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนสร้างภาพพจน์และชื่อเสียงที่ดีของชมรม
- ข้อ 29. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายกิจการพิเศษ
- 29.1 ติดต่อประสานงานกับชมรมมุสลิมต่างๆ ภายในประเทศหรือต่างประเทศ โดยผ่านการอนุมัติจากประธานชมรม

- 29.2 ทำหน้าที่ให้การต้อนรับ ในกรณีที่มีตัวแทนจากองค์กรต่างๆ มาเยี่ยมเยือน
ชมรม
- 29.3 สร้างความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย
- 29.4 ดำเนินกิจกรรมที่อยู่นอกแผนของชมรม
- ข้อ 30. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายพัฒนานุเคราะห์
- 30.1 ส่งเสริมสมาชิกให้มีการจัดกลุ่มศึกษาอิสลาม
- 30.2 สนับสนุนการดำเนินการของฝ่ายวิชาการในส่วนของ การตั้งบียะห์
- 30.3 ติดตามผลในส่วนของ การตั้งบียะห์สมาชิกและรายงานให้ประธานชมรม
เป็นระยะๆ
- 30.4 ให้มีการส่งเสริมและปลูกฝังให้สมาชิกตระหนักถึงความสำคัญของการ
ทำงานเพื่ออิสลามและสังคม
- ข้อ 31. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายจัดหาทุน
- 31.1 รับผิดชอบในการวางแผนการจัดหาทุนสนับสนุนโครงการชมรม
- 31.2 ร่วมกับฝ่ายการเงินในการวางแผนรายรับ-รายจ่ายประจำปีของชมรม
- ข้อ 32. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายสมาชิกสัมพันธ์
- 32.1 จัดกีฬาหรือกิจกรรมสันทนาการต่างๆ ที่ถูกต้องตามรูปแบบของศาสนา
อิสลามเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกได้มีโอกาสทำกิจกรรมร่วมกันและเป็นการสร้างความเป็น
พี่น้องในอิสลาม
- 32.2 จัดรูปแบบสันทนาการในกิจกรรมต่างๆ ตามความเหมาะสม
- ข้อ 33. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายวารสาร
- 33.1 รับผิดชอบงานวารสารของชมรม
- ข้อ 34. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายสวัสดิการ
- 34.1 ให้ความช่วยเหลือด้านสวัสดิการแก่สมาชิกในชมรมในกิจกรรมต่างๆ
และผู้สนใจทั่วไปด้วยวิธีที่ถูกต้องตามทัศนะอิสลาม
- 34.2 รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายจากประธานชมรม
- ข้อ 35. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายพัสดุและสถานที่
- 35.1 เก็บรักษาพัสดุของชมรมและจัดบริการพัสดุแก่ผู้ที่ต้องการใช้บริการ

- 35.2 ทำหน้าที่ติดต่อประสานขอสถานที่และยานพาหนะที่ใช้ในกิจกรรมของชมรม
- ข้อ 36. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายแนะแนว
- 36.1 ให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักเรียนระดับมัธยมในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่มหาวิทยาลัย
- ข้อ 37. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของฝ่ายสารสนเทศ
- 37.1 ดูแลอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ของชมรม
- 37.2 ดูแลระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของชมรม
- ข้อ 38. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการที่ปรึกษา
- 38.1 ให้การปรึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมของชมรมในทุกๆ ด้าน
- 38.2 ให้การสนับสนุนและช่วยเหลืองานของชมรม
- 38.3 ร่วมเป็นคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ
- ข้อ 39. ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการทั่วไป
- 39.1 ให้การสนับสนุนและช่วยเหลืองานของชมรมทุกๆ ด้าน
- 39.2 รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมายจากประธานชมรมหรือคณะกรรมการบริหาร
- 39.3 ร่วมเป็นคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ
- 39.4 ทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการบริหาร
- 39.5 2 ใน 3 ของกรรมการทั่วไปสามารถลงชื่อขอเปิดประชุมวิสามัญเพื่อขึ้นกระทุ้งถามหรือทักท้วงการดำเนินการของคณะกรรมการบริหารได้

หมวดที่ 6

การพ้นจากหน้าที่คณะกรรมการชมรม

- ข้อ 40. คณะกรรมการจะพ้นจากหน้าที่คณะกรรมการชมรมในกรณี
- 40.1 พ้นสภาพการเป็นนักศึกษา
- 40.2 ลาออกโดยได้รับการเห็นชอบจากประธานชมรม ยกเว้นตำแหน่งประธานชมรม ต้องได้รับความเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาชมรม
- 40.3 ประธานชมรมมีคำสั่งให้ถอดถอน

หมวดที่ 7

การประชุม

ข้อ 41. การประชุมแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้

41.1 ประชุมคณะกรรมการตามข้อ 7.2 ซึ่งเป็นการกำหนดนโยบายหลักของชมรม

41.2 ประชุมคณะกรรมการดำเนินงานอันประกอบไปด้วยผู้รับผิดชอบโครงการ คณะอนุกรรมการดำเนินโครงการ ซึ่งเป็นการประชุมเพื่อหาแนวทางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชมรม

ข้อ 42. การประชุมเฉพาะฝ่ายต่างๆ ซึ่งประธานฝ่ายเป็นประธานในที่ประชุมอันมีการประชุมเพื่อ

42.1 พิจารณาโครงการต่างๆ ที่มีอยู่ในฝ่ายรับผิดชอบของฝ่ายต่างๆ

42.2 จัดหารูปแบบในการจัดกิจกรรมในโครงการต่างๆ เพื่อเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินงาน

42.3 แบ่งหน้าที่การดำเนินงานที่ได้รับมอบหมายของแต่ละฝ่าย

42.4 ปรึกษาหารือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

ข้อ 43. การประชุมใหญ่ประจำปีโดยจัดมีการประชุมอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง โดยประชุมเพื่อ

43.1 เพื่อพบปะคณะกรรมการกับสมาชิกชมรม

43.2 เพื่อแถลงนโยบายการบริหารงานชมรมต่อสมาชิก

43.3 เพื่อสรุปกิจกรรมประจำปีการศึกษาของชมรมต่อสมาชิก

ข้อ 44. สมัยการประชุมแบ่งออกเป็น 2 สมัยดังนี้

44.1 สมัยสามัญ โดยจัดให้มีการประชุม 1 ครั้งต่อ 1 เดือน

44.2 สมัยวิสามัญ โดยจัดให้มีการประชุมฉุกเฉินกรณีจำเป็น

หมวดที่ 8

ชมรม

ข้อ 45. การดำรงตำแหน่ง

45.1 คณะกรรมการบริหารชมรมมีวาระในการดำรงตำแหน่ง 1 ปีการศึกษา

45.2 คณะกรรมการบริหารชมรมทั้งคณะพ้นจากตำแหน่ง

45.2.1 ออกตามวาระ

45.2.2 ประธานชมรมพ้นจากตำแหน่ง

45.3 กรรมการบริหารชมรมออกจากตำแหน่ง

45.3.1 ออกตามวาระ

45.3.2 ตาย

45.3.3 ลาออกเป็นลายลักษณ์อักษรต่อประธานชมรม

45.3.4 พ้นสภาพการเป็นนักศึกษา

45.3.5 ได้รับโทษทางวินัย ตั้งแต่ระดับพักการศึกษา

45.3.6 สถานภาพการศึกษาอยู่ในภาวะรอพินิจ

หมวดที่ 9

การแก้ไขเพิ่มเติม

ข้อ 46. ระเบียบนี้จะเปลี่ยนแปลงแก้ไขเพิ่มเติมมิได้เว้นแต่

46.1 2 ใน 3 ของคณะกรรมการบริหารมีมติให้มีการแก้ไขเพิ่มเติม

ประกาศ ณ วันที่ 6 มกราคม 2551

ลงชื่อ.....

(นายอัฟนี ลาเต๊ะ)

ประธานชมรมมุสลิม

ภาคผนวก ข

ทำเนียบประธานและอาจารย์ที่ปรึกษา

ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

ทำเนียบประธานและอาจารย์ที่ปรึกษา

ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่⁴

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์อภิชาติ ธรรมรักษ์

1. พ.ศ. 2521	นายอลิ มะหะมัดยังกี	คณะแพทยศาสตร์
2. พ.ศ. 2522	นายเวดีอราแม แวดาโอะ	คณะแพทยศาสตร์
3. พ.ศ. 2523	นายชัยรัตน์ ศิริพัชนะ	คณะทรัพยากรธรรมชาติ

อาจารย์ที่ปรึกษา คุณนิรันดร์ สุมาลี

4. พ.ศ. 2524	นายอิสมาแอ ระณี	คณะวิทยาการจัดการ

อาจารย์ที่ปรึกษา ผศ.ดร. พรทิพา บรรทมสินธุ์

5. พ.ศ. 2525	นายอาแว มะแส	คณะทรัพยากรธรรมชาติ

อาจารย์ที่ปรึกษา คุณอิสมาแอ ระณี

6. พ.ศ. 2526	นายเส้น แสงอารีย์	คณะวิทยาการจัดการ

อาจารย์ที่ปรึกษา ผศ.ดร. อาแว มะแส

7. พ.ศ. 2527	นายอับดุลนาเซอร์ หะยีสามะมาะ	คณะวิทยาศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา คุณนิรันดร์ สุมาลี

8. พ.ศ. 2528	นายสะการิยา ปูติ	คณะเภสัชศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา ผศ.ดร. ชัยรัตน์ ศิริพัชนะ

9. พ.ศ. 2529	นายกุ่มจดี (กุย) ยามิรุเต็ง	คณะวิทยาการจัดการ

อาจารย์ที่ปรึกษา คุณนิรันดร์ สุมาลี

10. พ.ศ. 2530	นายสุไลมาน หะยียามา	คณะวิทยาการจัดการ
11. พ.ศ. 2531	นายอิบรอเฮ็ง เจอะอาลี	คณะวิศวกรรมศาสตร์
12. พ.ศ. 2532	นายหมัดอาหมิน หมันหลิน	คณะวิทยาศาสตร์

	นายอับดุลรอณี แหละคูหี	คณะวิทยาการจัดการ
--	------------------------	-------------------

อาจารย์ที่ปรึกษา ผศ.ดร. อาแว มะแส

13. พ.ศ. 2533	นายมิตร เจ๊ะขอ	คณะวิศวกรรมศาสตร์
	นายกอเคร์ คาเร็ง	คณะเภสัชศาสตร์
14. พ.ศ. 2534	นายเวยูไซ๊ะ (ยูซุฟ) นิมะ	คณะเภสัชศาสตร์

⁴ ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 – 2554 รายชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาอ้างอิงโดยยึดตามหนังสือคำสั่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นหลัก

อาจารย์ที่ปรึกษา ศศ.ดร. ชัยรัตน์ ศิริพิชนะ

15. พ.ศ. 2535	นายอหัมัด มามู	คณะวิศวกรรมศาสตร์
16. พ.ศ. 2536	นายวิเชียร หล้าปรั่ง	คณะทรัพยากรธรรมชาติ
17. พ.ศ. 2537	นายอุสมาน อายิ	คณะวิทยาการจัดการ
18. พ.ศ. 2538	นายอิมรอน สะมานิ	คณะวิศวกรรมศาสตร์
19. พ.ศ. 2539	นายสมาน ปะเกีย	คณะวิทยาการจัดการ

อาจารย์ที่ปรึกษา ศศ.ดร. อาแว มะแส

20. พ.ศ. 2540	นายไพรวลัย โต้ะคำ	คณะทรัพยากรธรรมชาติ
21. พ.ศ. 2541	นายอรัญ รอกา	คณะแพทยศาสตร์
22. พ.ศ. 2542	นายอุสมาน สระอ	คณะวิทยาศาสตร์
23. พ.ศ. 2543	นายจริยวัตร เจริญช่าง	คณะวิศวกรรมศาสตร์
24. พ.ศ. 2544	นายฮัมดี เจ๊ะฮารน	คณะวิศวกรรมศาสตร์
25. พ.ศ. 2545	นายสุริยา ชูเกื้อ	คณะวิศวกรรมศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา ศศ.ดร. นิชาอุค๊ะห์ ระเด่นอหัมัด

26. พ.ศ. 2546	นายจรัญทศ ดาเราะสาและ	คณะทรัพยากรธรรมชาติ
27. พ.ศ. 2547	นายชายูดี อับดุลราฮิม	คณะวิทยาศาสตร์
28. พ.ศ. 2548	นายมุฮัมมัดบาคอรี ยูโซ๊ะ	คณะวิทยาศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา ศศ.ดร. อารยา อุดตระกูล

29. พ.ศ. 2549	นายอิซฮารี สมาน	คณะแพทยศาสตร์
30. พ.ศ. 2550	นายฮัฟนี ลาเต๊ะ	คณะวิศวกรรมศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์โชคชัย วงษ์ตานี

31. พ.ศ. 2551	นายมุฮัมหมัดฮาฟิส มะดง	คณะพยาบาลศาสตร์
32. พ.ศ. 2552	นายกี้ฟลัน ดอเลาะ	คณะแพทยศาสตร์
33. พ.ศ. 2553	นายอับดุลรอมนัน มะลา	คณะแพทยศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา ศศ.ดร. เกษตรชัย และหีม

34. พ.ศ. 2554	นายนิฮารูน ระเด่นอหัมัด	คณะวิทยาการจัดการ

ที่มา : ชมรมมุสลิม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 2545 : ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2545

_____, 2546

_____, 2547

_____, 2548

_____, 2549

_____, 2550

_____, 2551

_____, 2551

_____, 2552

_____, 2553

_____, 2554

ภาคผนวก ข

จำนวนชมรมของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2554

จำนวนชมรมของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่⁵ ตั้งแต่ พ.ศ. 2545 – พ.ศ. 2554

ชมรม / พ.ศ.	2545	2456	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554
อนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
อาสาพัฒนา	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
การศึกษาเพื่อ สังคม	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
โรตาแรคท์	*	*		*	*		*	*	*	*
อิเล็กทรอนิกส์ และ คอมพิวเตอร์	*	*			*	*	*	*		*
วาทศิลป์	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
ศิลปะการ ถ่ายภาพ	*	*	*	*		*	*	*		*
วิเทศสัมพันธ์	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
มุสลิม	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
ดนตรีสากล	*	*	*			*	*	*	*	*
ศิลปวัฒนธรรม ภาคใต้	*	*	*	*	*	*				
ดนตรีไทย	*	*				*	*	*	*	*
พุทธศาสน์	*	*	*		*	*	*	*	*	*
ปริทัศน์	*	*	*		*	*	*	*	*	*
หมากระดาน	*	*	*	*	*	*	*			*
เทเบิลเทนนิส	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*

⁵ ข้อมูลดังกล่าวอ้างอิงจากหนังสือ “คำสั่งมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เรื่อง แต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่” ทว่าอาจมีความคลาดเคลื่อนได้ โดยเฉพาะจำนวนชมรม อันเนื่องมาจากกรณีที่บางชมรมขึ้นหนังสือ “ขอเสนอชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาชมรม” หลังจากที่มิหนังสือคำสั่งแต่งตั้งอาจารย์ที่ปรึกษาชมรมฯ ออกมาแล้ว

ชมรม / พ.ศ.	2545	2456	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554
เทนนิส	*	*	*	*	*		*	*		*
แบดมินตัน	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
ยิงปืน	*		*	*	*		*	*	*	*
วอลเลย์บอล	*			*	*	*	*	*		*
กระบี่กระบอง	*	*	*	*						
บาสเก็ตบอล	*	*	*			*	*	*	*	*
สาธารณสุข สัมพันธ์		*	*	*	*	*	*	*	*	*
ภาษาอังกฤษ		*		*	*		*	*		
ดนตรี		*	*	*		*	*	*	*	*
ศิลปะการ เต้นรำ		*	*	*	*	*	*	*	*	*
คริสเตียน		*	*	*	*	*	*		*	*
ขับร้อง ประสานเสียง		*	*			*	*	*	*	*
รักบี้ฟุตบอล		*		*	*	*	*	*		*
ว่ายน้ำ		*	*	*	*	*	*	*		*
กรีฑา		*	*	*						
ซอฟท์บอล และเบสบอล		*	*	*		*	*	*	*	*
เปตอง		*	*	*		*	*	*		*
ตะกร้อ		*	*	*		*	*	*	*	*
อาสาคุ้มครอง ผู้บริโภค				*						
ภาษาจีน					*	*	*	*	*	*
ศิลปะการ ป้องกันตัว	*	*	*		*	*	*	*	*	*

ชมรม / พ.ศ.	2545	2456	2547	2548	2549	2550	2551	2552	2553	2554
นาฏริกษ์					*	*	*	*	*	*
ฟุตบอล					*	*	*	*	*	*
สันตนาการ							*	*	*	*
STP สันติ ศึกษา							*	*	*	*
ธุรกิจเพื่อสังคม							*	*		*
เสียงตามสาย							*	*	*	*
ภาษามลายู								*	*	*
เสรีชนคน ประชาธิปไตย									*	*
รวม 45 ชมรม	23	33	29	28	27	32	39	38	31	40

ที่มา : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2545

_____, 2546

_____, 2547

_____, 2548

_____, 2549

_____, 2550

_____, 2551

_____, 2551

_____, 2552

_____, 2553

_____, 2554

ภาคผนวก ฅ
อธิบายความหมายคำศัพท์ในงานวิจัย

อธิบายความหมายคำศัพท์ในงานวิจัย⁶

1. **การละหมาดวันศุกร์** การละหมาดวันศุกร์เป็นข้อบังคับสำหรับมุสลิมทุกคนที่บรรลุนิติภาวะ มีสติสัมปชัญญะ การละหมาดวันศุกร์ถือว่าการแทนละหมาดซุฮ์ร ฉะนั้นจึงไม่อนุญาตให้ผู้ที่ละหมาดวันศุกร์ละหมาดซุฮ์รอีก และต้องรักษาการละหมาดวันศุกร์เป็นประจำ (มุหัมมัด บิน อิบรอฮีม อัศศุวัยญีรีย, 2553 : 1)

2. **กิบละฮ์; กิบลัต** ทิศทางที่มุสลิมหันหน้าไปสู่ เมื่อเวลาละหมาด ซึ่งปัจจุบันคือกะอ์บะฮ์ ที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 7)

3. **กูรบาน** การเชือดสัตว์พลีเพื่ออัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ในโอกาสแห่งการเฉลิมฉลองวันเทศกาลอีดิลอัฎฮา อันเป็นวันที่มุสลิมทั่วโลกเฉลิมฉลองแสดงความยินดีแก่มุสลิมจากส่วนต่างๆ ของโลกที่ได้มีโอกาสไปทำฮัจญ์ที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 14)

4. **กูเรช; กุร็อยช์** ชาวอาหรับเผ่าหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลและเป็นผู้ปกครองเมืองมักกะฮ์สมัยท่านนะบีมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 17)

5. **เคาะลีฟะฮ์** โดยภาษาแล้วหมายถึง “ตัวแทน” “ผู้มีอำนาจปกครอง” (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 23)

6. **ชะกาต** โดยภาษาแล้ว ชะกาต มีความหมายอยู่ 2 นัย คือ 1) การชักฟอก การขัดเกลาให้สะอาดบริสุทธิ์ และ 2) ความเจริญงอกงาม ความเติบโต แต่ในทางศาสนาแล้ว หมายถึง ภารกิจจำนวนหนึ่งซึ่งกฎหมายอิสลามกำหนดให้เป็นหน้าที่ทางศาสนาสำหรับมุสลิมที่จะต้องจ่ายจากทรัพย์สินและผลผลิตที่ถึงเกณฑ์กำหนด ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ เพื่อนำไปใช้สำหรับผู้มีสิทธิได้รับ 8 ประเภทตามที่คัมภีร์อัลกุรอานได้ระบุไว้ (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 33)

7. **ชะกาตฟีฏเราะฮ์** อาหารประจำในท้องถิ่นจำนวนหนึ่งซึ่งศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมผู้ถือศีลอดจะต้องนำไปให้คนยากจนหรือคนอนาถาภายในเดือนเราะมะฎอน เพื่อที่คนเหล่านั้นจะได้มีอาหารไว้เฉลิมฉลองในวันอีดิลฟิตรี (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 35)

⁶ การเขียนคำภาษาอาหรับเป็นภาษาไทยในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยอ้างอิงจาก “หลักเกณฑ์การทับศัพท์ภาษาอาหรับ” ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ยกเว้นการทับศัพท์ภาษาอาหรับที่เป็นชื่อหนังสือ/เอกสาร และชื่อผู้แต่ง ที่ผู้วิจัยนำมาอ้างอิงในงาน

8. **ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา** เป็นคำสคูดีที่ใช้หลังพระนามของพระองค์อัลลอฮ์ ซึ่งนามนี้เป็น 1 ใน 99 พระนามของพระองค์ คำสคูดีดังกล่าวมีความหมายว่า มหาบริสุทธิ์และความสูงส่งยิ่งแก่พระองค์ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535 : 447)

9. **ซุฮฺร** ชื่อของการละหมาดในช่วงเวลาบ่าย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 30)

10. **ซุเราะฮ์** คือ “บท” ในคัมภีร์อัลกุรอาน ซึ่งมีจำนวนทั้งหมด 114 ซุเราะฮ์ แต่ละซุเราะฮ์จะมีจำนวนวรรคตอน (อายะฮ์) ไม่เท่ากัน (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 41)

11. **เซคคิวลาร์ (Secular)** เป็นคำคุณศัพท์ ที่แปลว่า ทางโลก ไม่เกี่ยวกับเรื่องศาสนา (พจนานุกรมอังกฤษ-ไทย, 2541 : 768)

12. **ญะฮิลียะฮ์** โดยภาษาแล้วแปลว่า ความโง่เขลา ศาสนาอิสลามใช้คำนี้เรียกสภาพความโง่เขลา งามาย ความป่าเถื่อนของสังคมในอะเราะเบีย ยุคก่อนที่นะบีจะได้รับการแต่งตั้งเป็นเราะซูลเพื่อเผยแผ่ศาสนาอิสลาม (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 47)

13. **ดะอ์วะฮ์** โดยภาษาแล้วแปลว่า การเรียกร้อง การเชิญชวน และการวิงวอน (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 54)

14. **ดะรอเวียะฮ์** ชื่อของการละหมาดยามค่ำคืนในเดือนเราะมะฎอน เวลาของการละหมาดดะรอเวียะฮ์ คือ หลังจากการละหมาดอิชาอ์เสร็จเรียบร้อยแล้ว (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 61)

15. **นะบี** โดยภาษาแล้วแปลว่า ผู้บอกข่าว แต่ตามหลักการอิสลาม นะบี คือ ผู้ได้รับการเลือกสรรจากอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา) ให้เป็นผู้ทำหน้าที่บอกข่าวดีและตักเตือนมนุษย์ในยุคต่างๆ เพื่อให้มนุษย์มีหนทางที่ถึงงามในการดำเนินชีวิตในโลกนี้ และได้รับความรอดพ้นในโลกหน้า (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 66)

16. **บินติ (Bint)** หรือ บินตี หรือ บินตุ เป็นคำภาษาอาหรับ แปลว่า บุตรี หรือ บุตรสาวของ

17. **พวกเก๋า**⁷ หรือ สายเก๋า; พวกสายเก๋า; คณะเก๋า หมายถึง มุสลิมที่มีพื้นฐานการศึกษาเรื่องศาสนาอิสลามมาจากปอเนาะ หรือมุสลิมที่มีแนวคิด (โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม) อิงอยู่หรือผสมผสานอยู่กับวัฒนธรรม ประเพณีอย่างมลายู สามารถพูดภาษามลายูท้องถิ่นได้ อ่านภาษามลายูตัวเขียนยาวี ได้ และอาจมีการทำกิจกรรมทางศาสนาหรือพิธีกรรม

⁷ คำว่า “พวกใหม่” และ “พวกเก๋า” ได้รับคำอธิบายโดย อาแว มะแสด, สัมภาษณ์วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2555; โชคชัย วงษ์ธานี, สัมภาษณ์วันที่ 8 มีนาคม 2555; รอมฎอน ปันจอร์, 2554 : 25

บางอย่างที่ถูกละทิ้งออกไปจากคัมภีร์อัลกุรอานและวัตรปฏิบัติของศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) แต่ทำตามชนรุ่นก่อนๆ ที่ทำกันมา เช่น การจัดงานเมาลิดนะบี เป็นต้น

18. พวกใหม่ หรือ สายใหม่; พวกสายใหม่; คณะใหม่ หมายถึง มุสลิมที่มีแนวคิดที่อิงกับคัมภีร์อัลกุรอานและสุนนะฮ์ของนะบีมุฮัมมัด (ศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ปฏิเสธสิ่งที้นอกเหนือหรือการกระทำที่นอกเหนือไปจากนี้ ซึ่งพื้นฐานแนวคิดของมุสลิมกลุ่มนี้มักจะมีมาจากผู้มีความรู้เรื่องศาสนาจากต่างประเทศ สำหรับพวกใหม่นี้ มีทั้งที่สามารถพูดภาษามลายูท้องถิ่นได้และไม่ได้ นอกจากนี้แล้วคนกลุ่มนี้อาจได้รับอิทธิพลจากนักคิดหรือนักฟื้นฟูศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะนักคิด/นักฟื้นฟูจากกลุ่มอิกวานมุสลิมูน (Al Ikhwan Al Muslimoon) โดยผ่านการอ่านหนังสือมุสลิมกลุ่มนี้มักเรียกตัวเองว่า “พวกสุนนะฮ์” หรือ “สายสุนนะฮ์”

19. เฟสบุ๊ค (Facebook) เป็นบริการเครือข่ายสังคมและเว็บไซต์ ผู้ก่อตั้งคือ มาร์ก ซัคเคอร์เบิร์ก (Mark Zuckerberg) กับเพื่อนร่วมห้องในมหาวิทยาลัยและเป็นนักเรียนวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์ เจ้าของคือบริษัท เฟสบุ๊ค (Facebook, Inc.) โดยผู้ใช้สามารถสร้างข้อมูลส่วนตัว เพิ่มรายชื่อผู้ใช้อื่นในฐานะ “เพื่อน” และแลกเปลี่ยนข้อความ รวมถึงจะได้รับการแจ้งเตือนที่เมื่อพวกเขาปรับปรุงข้อมูลส่วนตัว นอกจากนี้แล้วผู้ใช้อังสามารถรวมกลุ่มหรือสร้างกลุ่มความสนใจส่วนตัวตามสถานที่ทำงาน โรงเรียน มหาวิทยาลัย หรืออื่นๆ ได้ ยิ่งไปกว่านั้นข้อมูล ณ วันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2554 จากเฟสบุ๊ค มีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 584,628,480 สมาชิกทั่วโลก โดย 6,914,800 เป็นสมาชิกจากประเทศไทย (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2554. Wikipedia, the free encyclopedia, 2011)

20. มะลาอิกะฮ์ บ่าวผู้ทำหน้าที่สรรเสริญและรับใช้อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอะลา) ในภารกิจบางอย่างที่พระองค์ทรงมอบให้ มะลาอิกะฮ์ มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ 1) เป็นสิ่งเร้นลับที่มนุษย์ไม่อาจมองเห็นได้ เพราะถูกสร้างจากรัศมี 2) ไม่มีอารมณ์และความรู้สึก 3) ปฏิบัติตามคำสั่งของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอะลา) โดยไม่อิดเอื้อนหรือฝ่าฝืน และ 4) ไม่กินและไม่ดื่ม (บรรจง บินกาซัน, 2542 : 82)

21. มัคกะฮ์ (Makkah) เป็นชื่อเมืองๆ หนึ่งในประเทศซาอุดีอาระเบีย ปัจจุบันชาวตะวันตกเรียกว่า เมกกะ

22. มัจริบ ชื่อของการละหมาดช่วงเวลาพลบค่ำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 30)

23. มัสญิด ศาสนาสถานที่มุสลิมใช้ละหมาดเพื่อแสดงความเคารพสักการะและรำลึกถึงอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอะลา) บางประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เรียกว่า สุเหร่าก็มี (บรรจง บินกาซัน, 2542 : 93)

24. **มัศญิด อันนะบะวีย์; มัศญิดนะบะวีย์** เป็นมัศญิดที่ท่านศาสดาสร้างด้วยตัวของท่านเองพร้อมกับบรรดาเศาะฮาบะฮ์ ความสำคัญของมัศญิดนี้ คือ เป็น 1 ใน 3 ของมัศญิดสำคัญของศาสนาอิสลาม การละหมาดในมัศญิดนี้ได้ผลบุญมากกว่าการละหมาดในมัศญิดทั่วไป หนึ่งพันเท่า ในบริเวณมัศญิดมีที่ฝังศพของท่านศาสดา (คือลัลลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ท่านอะบูบักร์และท่านอุมร์ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุม) (เจ้าชายแห่งโอมาน (นามแฝง), 2550)

25. **มุศ็อลลา** สถานที่ละหมาด (Muhammad Taqi-ud-Din Al-Hilali and Muhammad Muhsin Khan 1995, 1,157)

26. **มุสลิมะฮ์** มุสลิมหญิง

27. **มุสลิมิน** มุสลิมชาย

28. **เมืองยัษริบ** ภายหลังได้รับการขนานนามใหม่ว่า มะดีนะฮ์ (ซึ่งแปลว่า เมือง) ซึ่งมาจากชื่อเต็มว่า “มะดีนะตุณ นะบิ” หรือ เมืองแห่งศาสดา ภายหลังจากการมาถึงของนะบิมุฮัมมัด (คือลัลลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) (อิมรอน มะลูลีม, 2551)

29. **เมอลิดนะบิ** แปลว่า การเฉลิมฉลองหรือการระลึกถึงเดือนเกิดของท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลัลลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) (แพร์ ศิริศักดิ์คำแกง, 2552 : 143)

30. **ราชวงศ์อับบาสิยะฮ์ (Abbasids)** ราชวงศ์ที่สืบเชื้อสายมาจาก อัล-อับบาส (Al-Abbas) ซึ่งเป็นปีตุลา (ลุงหรืออา) ของศาสดามุฮัมมัด (คือลัลลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) ราชวงศ์นี้เข้าปกครองโลกอาหรับ (ค.ศ. 749-1258 หรือ พ.ศ. 1292-1801) แทนราชวงศ์อุมัยยะฮ์และขยายอาณาจักรมุสลิมเข้าไปในเอเชียไมเนอร์ รวมทั้งย้ายเมืองหลวงไปที่แบกแดด (สารานุกรมรอบรู้รอบโลก, 2547 : 150)

31. **ราชวงศ์อุมัยยะฮ์ (Umayyads)** ราชวงศ์ที่ปกครองโลกอิสลามระหว่าง ค.ศ. 661-750 หรือ พ.ศ. 1204- 1293 เคาะลีฟะฮ์ (Caliph) แห่งราชวงศ์นี้ประทับอยู่ที่กรุงดามัสกัส และได้ขยายอำนาจไปถึงสเปน ศาสนาอิสลามแยกออกเป็นนิกายสุหนี่ (Sunni) และชีอะฮ์ (Shi'a) ในสมัยราชวงศ์นี้ (สารานุกรมรอบรู้รอบโลก, 2547 : 176)

32. **เราะซูล** ผู้นำศาสน์ ในอิสลามหมายถึง ผู้นำศาสน์ของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮุวะตะอะลา) มาลัยมุนษยชาติ (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 121)

33. **เราะซูลุลลอฮ์** ผู้นำศาสน์ของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮุวะตะอะลา) อันเป็นตำแหน่งของท่านนะบิมุฮัมมัด (คือลัลลลอฮุอะลัยฮิวะซัลลัม) (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 121)

34. **เราะฎิยัลลอฮุอันฮุม** เป็นคำพหูพจน์ ที่ใช้กล่าวสดุดีหลังการกล่าวนามผู้ใกล้ชิดกับท่านศาสดา เช่น สหาย ภรรยา ฯลฯ มีความหมายว่า “ขออัลลอฮ์ทรงโปรดปรานพวกเขา

ทั้งหลาย” (ซุกรีย์นุร จงรักศักดิ์, 2554 : 24) ถ้าเป็นคำเอกพจน์ที่ใช้กับเพศชาย คือ “เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ” เช่น ท่านอุมัร อิบดุลค็อฎฏ็อบ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) เป็นต้น ส่วนเพศหญิง คือ “เราะฎิยัลลอฮุอันฮา” เช่น ท่านหญิงเคาะดีญะฮ์ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮา) เป็นต้น (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535)

35. เราะมะฎอน ชื่อเดือนที่ 9 ของปฏิทินทางจันทรคติของศาสนาอิสลาม เป็นเดือนที่บัพัญญูดีแห่งอิสลามกำหนดให้มุสลิมทั่วโลกถือศีลอด และเป็นเดือนที่คัมภีร์อัลกุรอานถูกประทานลงมาเป็นครั้งแรก (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 124)

36. ละหมาด; เตะละฮ์ โดยภาษาแล้วแปลว่า การวิงวอนขอพร การสรรเสริญ แต่โดยการปฏิบัติแล้วหมายถึงการแสดงความเคารพสักการะอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ตามแบบอย่างที่ท่านนะบีได้ปฏิบัติ คนไทยเรียกว่า การละหมาด ซึ่งเข้าใจว่าเพี้ยนมาจากคำว่า “นมาซ” ซึ่งเป็นภาษาเปอร์เซียที่หมายถึง การเคารพสักการะพระเจ้า (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 134-135)

37. ลา อิลาฮะ อิลลัลลอฮ์ ความหมายตรงตัว คือ “ไม่มีพระเจ้าอื่นใด นอกจากอัลลอฮ์”

38. โลกนี้ (ในที่นี้) หมายถึง โลกคุณยา --คุณยา แปลว่า “ชั่วคราว” คัมภีร์กุรอานใช้คำนี้เพื่อหมายถึงชีวิตแห่งโลกนี้ ซึ่งมีช่วงเวลาสั้นๆสำหรับมนุษย์เพื่อเตรียมตัวสำหรับการไปใช้ชีวิตถาวรในโลกหน้า อิสลามถือว่าโลกนี้เป็นสถานที่ที่มนุษย์ถูกส่งมาให้มีชีวิตเป็นการชั่วคราว โดยมีวัตถุประสงค์บางอย่างที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงไป ในโลกคุณยานี้มนุษย์ได้รับโอกาสว่าจะเลือกดำเนินชีวิตตามแนวทางที่อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮฺวะตะอะลา) ทรงประทานมาหรือไม่ โดยที่เขาจะต้องรับผิดชอบในสิ่งที่เขาได้เลือกไปทั้งในโลกนี้และโลกหน้า (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 59)

39. ค็อลลัลลอฮุอะลยฮิวะซัลลัม เป็นคำสวดที่ใช้กล่าวหรือเขียนหลังการกล่าวนามของท่านศาสดามุฮัมมัด มีความหมายว่า “ขอความโปรดปรานแห่งอัลลอฮ์ และความสันติจงมีแก่ท่าน” (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535: 485)

40. ซุบห์ ชื่อของการละหมาดเวลารุ่งอรุณ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 30)

41. เตะฮาอะฮ์; อัครสาวก โดยภาษาแปลว่า สหาย หรือ เพื่อผู้ใกล้ชิด แต่ในทางวิชาการอิสลาม หมายถึง บรรดาศรัทธาชนผู้มีความใกล้ชิดกับท่านนะบีมุฮัมมัด (ค็อลลัลลอฮุอะลยฮิวะซัลลัม) ทั้งนี้รวมไปถึงบรรดาผู้ที่ถึงแม้ว่าจะมิได้อยู่ใกล้ชิดกับท่านก็ตาม แต่ก็ได้เห็นการกระทำและได้ยินคำพูดของท่าน (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 136)

42. **อะมานะฮ์** แปลว่าของฝากหรือสิ่งที่ได้รับมอบหมายให้มีหน้าที่รับผิดชอบ เช่น อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) ประทานลูกให้เป็นอะมานะฮ์ของพ่อแม่ (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535 : 486)

43. **อะลัยฮิสลาม** เป็นคำสวด มีความหมายว่า “ขอความสันติจงมีแด่ท่าน” ใช้สำหรับกล่าวหลังการกล่าวนามศาสดาทุกท่านจากพระเจ้า ยกเว้นท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลัลลอสุอะลัยฮิวะซัลลัม) (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535 : 485)

44. **อัชชุนนะฮ์** ในทางวิชาการแล้วหมายถึง “แบบอย่างการปฏิบัติ คำสอนของนะบีมุฮัมมัด (คือลัลลอสุอะลัยฮิวะซัลลัม) และสิ่งที่ท่านยอมรับ” (บรรจง บินกาซัน, 2542 : 38)

45. **อัล กะอ์บะฮ์** (กะอ์บะฮ์ แปลว่า นูนขึ้น) เป็นอาคารรูปทรงสี่เหลี่ยมลูกบาศก์อยู่ใจกลางมัสญิดอัลฮะรออม ซึ่งที่ตั้งของอัลกะอ์บะฮ์นั้น คือทิศทางที่มุสลิมทุกคนต้องหันไปสู่เวลาละหมาด (กิบละฮ์) ไม่ว่าพวกเขาจะอยู่ในส่วนใดของโลก (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535: 473)

46. **อัลกุรอาน** ชื่อคัมภีร์ของศาสนาอิสลาม ซึ่งมุสลิมเชื่อว่า คัมภีร์นี้ได้ถูกประทานลงมาจากวณะของพระเจ้า หรือ อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) โดยผ่านทางมะลาอิกะฮ์ที่มีนามว่า จูบรียล คู่ท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลัลลอสุอะลัยฮิวะซัลลัม)

47. **อัลลอฮ์** พระเจ้าสูงสุดของทุกสรรพสิ่ง (บรรจง บินกาซัน, 2542 : 155) หรือ “พระเจ้า” ตามความเชื่อของผู้นับถือศาสนาอิสลาม

48. **อัลวะหฺยู** คือ วิวรณ์ หรือคำรัสของพระเจ้าเป็นเจ้า นั่นคือ อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) ที่ปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานและในอัลฮะดีษ นอกจากนี้แล้วอัลนุคอรฺ (2520 : 5) กล่าวว่า อิมามอัลรอซิบ อธิบายในอัลมุฟเราะฮฺว่า อัลวะหฺยู คือการบอกโดยรวดเร็วอย่างลับๆ

49. **อัลฮะดีษ** หมายถึง ข้อความอันเป็นคำกล่าวของท่านศาสดามุฮัมมัด (คือลัลลอสุอะลัยฮิวะซัลลัม) รวมทั้งผู้ใกล้ชิดซึ่งท่านยอมรับหรือไม่คัดค้าน (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535: 485)

50. **อัศร์** ชื่อของการละหมาดช่วงเวลาเย็น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 30)

51. **อาคีเราะฮ์** คำที่คัมภีร์อัลกุรอานใช้ หมายถึง โลกแห่งชีวิตใหม่หลังความตาย เป็นโลกที่ ทุกชีวิตจะได้พบกับอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) เพื่อรอรับการตัดสินการกระทำของแต่ละคนในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ การเชื่อในโลกอาคีเราะฮ์ถือเป็นหลักศรัทธาสำคัญหนึ่งในหลักศรัทธา 6 ประการที่ศาสนาอิสลามกำหนดให้มุสลิมต้องยึดถือ (บรรจง บินกาซัน, 2542 : 161)

52. **อายะฮ์** เป็นคำเอกพจน์ โดยพหูพจน์ของคำนี้คือ “อายาต” โดยภาษาแล้ว แปลว่า สัญญาณ หรือ สัญลักษณ์ ที่ชี้ให้เห็นถึงบางสิ่งบางอย่าง คัมภีร์กุรอานใช้คำนี้ในสื่อความหมาย ทว่าในการศึกษานี้ ใช้เพียงความหมายเดียว นั่นคือ “วรรคตอน” ของกุรอาน (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 164) นอกจากนี้ โดยทั่วไปแล้วเรียกว่า “โองการ” ก็ได้

53. **อิซาอ์** ชื่อของการละหมาดช่วงเวลาค่ำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554 : 30)

54. **อิมาม** โดยภาษาแล้วแปลว่า ผู้นำ แต่ตามหลักการอิสลามแล้ว อิมามต้องเป็นผู้ทรงคุณความดี มีความรับผิดชอบต่อผู้อยู่ภายใต้การนำของตน และมีความรู้โดยเฉพาะในเรื่องของหลักการอิสลาม เพื่อที่จะได้นำผู้ตามไปในหนทางที่ถูกต้อง (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 171)

55. **อิสลาม** โดยภาษาแล้วหมายถึง “การยอมจำนนเพื่อบรรลุถึงความสันติสุข” เนื่องจากอิสลามเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิต ดังนั้นอิสลามจึงมิได้เป็นศาสนาหรือลัทธิความเชื่อ ในความหมายแคบๆอย่างที่เราหลายคนเข้าใจกัน หากแต่อิสลามเป็นทั้งระบบความเชื่อและแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ครอบคลุมพฤติกรรมของมนุษย์ในทุกๆด้าน ตั้งแต่เกิดจนตาย นับตั้งแต่เรื่องส่วนตัว ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ โดยมีรากฐานที่มาจากคัมภีร์อัลกุรอาน และแบบอย่างคำสอนของท่านนะบีมุฮัมมัด (คือลัทธิลอสู่อะลัยฮิวะซัลลิม) นั่นเอง (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 175-177)

56. **อีดีลฟิตรี** เทศกาลเฉลิมฉลองการสิ้นสุดการถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน ตรงกับวันที่ 1 เดือนเซาวาล (ชื่อเดือนที่อยู่ถัดไปจากเดือนเราะมะฎอน) (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 179)

57. **อีดีลอัฎฮา** เทศกาลเฉลิมฉลองของมุสลิม (ตรงกับวันที่ 10 เดือนซุลฮิจญะฮ์) เนื่องในโอกาสที่มุสลิมส่วนหนึ่งจากทั่วทุกมุมโลกได้มีโอกาสไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 180)

58. **อีบัดดี เมสเซ็นเจอร์ (eBuddy Web Messenger)** แต่เดิมชื่อ e-Messenger โดยผู้ริเริ่มหรือผู้ก่อตั้ง คือ Paulo Taylor เป็นเว็บไซต์ที่สามารถใช้งานเหมือนโปรแกรมสนทนาอย่าง MSN Messenger ได้ โดยที่ไม่ต้องทำการติดตั้ง เพียงพิมพ์ address www.ebuddy.com ก็สามารถใช้งานได้ทันทีหลังจากใส่ e-mail address และ password เรียบร้อย (Wikipedia, the free encyclopedia, 2011)

59. **อีมาน** ในทางวิชาการอิสลาม หมายถึง การเชื่ออย่างไม่มี ความคลางแคลง หรือ ความสงสัยใดๆ ในหลักศรัทธา 6 ประการ (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 180)

60. เอ็ม เอส เอ็น เมสเซ็นเจอร์ (MSN Messenger) ปัจจุบันมีชื่อว่า Windows Live Messenger เป็นโปรแกรมที่ใช้ในการสนทนาด้วยการพิมพ์ข้อความส่งถึงกันตอบโต้ไปมาได้อย่างรวดเร็ว โดยไมโครซอฟท์เป็นผู้พัฒนา มักถูกเรียกสั้นๆว่า “เอ็ม เอส เอ็น” หรือ “เอ็ม” เป็นเมสเซ็นเจอร์ที่นิยมใช้มากที่สุดในประเทศไทย นอกจากนี้โปรแกรมดังกล่าวบางรุ่นก็ยังมีคุณสมบัติอื่นๆอีกหลายอย่าง เช่น การสนทนาผ่านเสียง และการสนทนาผ่านภาพและเสียงแบบเต็มจอหรือที่เรียกว่า เว็บแคม เป็นต้น (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2553)

61. อุซตาซ ครูสอนศาสนาทั่วไปที่เป็นผู้ชาย ใช้เรียกครูที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ หรือจบปริญญาตรีทางศาสนา มักสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ส่วนครูสอนศาสนาที่เป็นผู้หญิง เรียกว่า “อุซตาซะ” (แพรว สิริศักดิ์คำเกิง, 2552 : 33)

62. ฮาลาล สิ่งที่ถูกกฎหมายอิสลามหรือบทบัญญัติของอัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอะอาลา) อนุมัติให้กระทำและถือว่าเป็นสิ่งถูกต้องตลอดไปจนถึงวันสิ้นโลก (บรรจง บินกาชัน, 2542 : 195) หรือสิ่งที่ถูกอนุมัติโดยไม่มีข้อจำกัด และการกระทำที่อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอะอาลา) ผู้ออกกฎหมายอนุญาต (ยูสุฟ ก็อร์ฏอวี, 2533 : 12)

63. อิจเราะฮ์ศักราช หรือ ศักราชอิสลาม เริ่มนับตั้งแต่ปีแรกที่ท่านศาสดาอพยพจากมักกะฮ์ไปยังยัษริบ โดยเรียกว่า อิจเราะฮ์ศักราช ซึ่งอิจเราะฮ์ แปลว่า อพยพ นั่นเอง ทั้งนี้ ชุกรีย์นุร จงรักศักดิ์ (2554 : 24) ได้ให้ความหมายของคำว่า อิจเราะฮ์ (ฮ.ศ.) ว่า คือ ปีจันทร์คติที่นิยมใช้อย่างเป็นทางการในประเทศอาหรับและประเทศมุสลิมควบคู่กับปี ค.ศ. โดยเริ่มนับตั้งแต่เหตุการณ์อพยพย้ายถิ่นฐานครั้งยิ่งใหญ่ของชาวมุสลิมจากเมืองมักกะฮ์ ไปยังเมืองมะดีนะฮ์ (เมืองยัษริบ) เมื่อปี ค.ศ. 622 (หรือ พ.ศ. 1165) ทั้งนี้ เคาะลีพะฮ์อุมร์ อิบнулค็อฎฏ็อบ เป็นเริ่มผู้ประกาศใช้เป็นคนแรก

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ สกุล	นางสาวเพิ่มพูล มั่งมีศรีสุข		
รหัสประจำตัวนักศึกษา	5311120007		
วุฒิการศึกษา			
	วุฒิ	ชื่อสถาบัน	ปีที่สำเร็จการศึกษา
	ศิลปศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่	2552

การตีพิมพ์เผยแพร่ผลงาน

Permpoon Mangmeesrisuk and Srisuporn Piyarattanawong. 2012. The Application of the Islamic Principle in the Muslim Student Society, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus In 4th International Conference on Humanities and Social Sciences. 19. Songkhla: Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University.